

Lommius, Jodocus,

Jodoci Lommii Medicinalium observationum libri III

Amstelodamum 1745

Med.g. 293

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10085621-0

argentina.	+		
Constitut.	—	—	2L—
pactur.	—	—	j.—
			3L.

Scitatur ad semiotica. orig. natf.

343 Theo.

~~Med.~~ gen. 293.

Medicina. Observationes. 233.

JODOCI LOMMII,
MEDICI CELEBERRIMI,
OBSERVATIONUM
MEDICINALIUM
LIBRI TRES;

QUIBUS OMNIUM MORBORUM
Signa, & quæ de his haberi possunt
Præfagia, accurratissimè pertractantur.

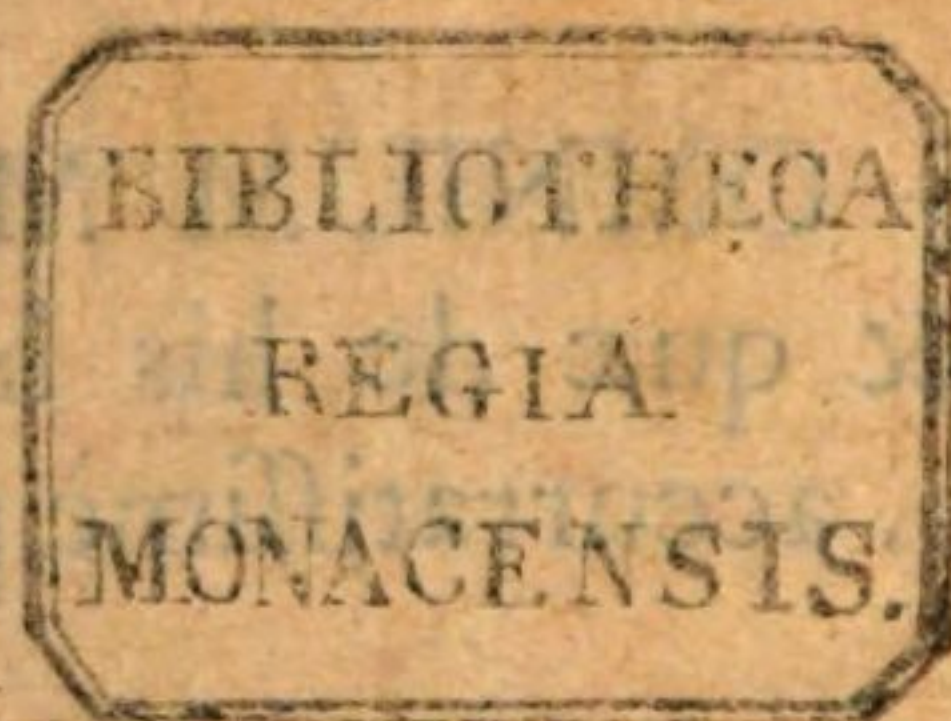
OPUSCULUM AUREUM.

EDITIO NOVA EMENDATISSIMA.

AMSTELODAMI,
Sumptibus SOCIETATIS.

M D C C X L V.

AMPLISSIMO
ORDINI SENATORIO
REIPUBL. BRUXELLANÆ

JODOCUS LOMMIUS

S. D.

QU M omnes artium
Professores liberalium
has ipsas pro virili
quisque sua parte diligenter
versare, & in usus accommo-
dare hominum, tum præcipuè

EPISTOLA

Medici debent. Hi enim salutarem illam ac propè divinam agitant artem, præsidem sanitatis humanæ, sine qua nihil in vita suave, ne magnis quidem esse Regibus potest. Id ego institutum, Viri Ornatissimi, & spectavi semper maximè, & fui naviter secutus, tum curationibus ægrorum meorum, tum in publicum evulgatis scriptis, hinc adeò futurum arbitrat, ut ipsos etiam posteros, non tantum superstites meo mihi beneficio demerrear. Ergò modò (quoniam sanitatis tuendæ præcepta abundè aliàs tractavi) ægro- tantibus consulere hoc opere

AD SENAT. BRUX.

proposui, eam amplexus Medicinæ partem, quæ notas morborum omnium, itemque prædictiones, atque censuras, quæ de his haberi possint, continet. Videtur profectò ea meditatio potissimum, cum ad ægri salutem, rectamque curationem, tum ad Medici fidem atque dignitatem spectare. Primum enim, quia novisse morbum proximus est ad sanitatem gradus; nemo sanè hanc aut præfagire, aut reddere affectis rectè potest, qui non animadvertere genus ægritudinis quod sit, non ejus eventum omnem prænuntiare, certis indiciis norit. Contrà verò

XV EPISTOLA

prudenter curationem instituet, & admirabilis apud omnes homines gloriam consequetur, sed & ægri utetur in omnibus obsequio, quisquis signorum instructus adjutusque cognitione, primò morbum noscere, atque ægris, si videtur exponere, dein ejus prædicere durationem, omnemque eventum potest: sic, ut convalescere posse homo videtur, reddita curationibus sanitate, laus Medico comparetur: sin minus, præfugio vitetur calumnia. Sed est ea magni operis res, & ab uno, puto, Hippocrate ex professo litteris agitata. Itaque fit, ut, quemadmodum

AD SENAT. BRUX.

libenter ea negligimus omnes præcepta, quæ sedulitatem exigunt, sic huic Medicinæ parti, quam proponimus, minimum propè laboris à nostris hominibus detur. Nam multis fatius est compendia quædam medendi quærere, & his cumulare opes, atque miserorum cædes miscere, quàm longè sudoribus, indefessaque mentis intentione morbos studere, cognoscere atque æstimare, ac tum primùm his ipsis incolumi conscientia auxiliari. Fit adeò ex ignoratione rerum harum, ut temerè illi vel in rebus deploratis salutem promittant, vel in securis omnia metu ter-

EPISTOLA

roreque compleant. Memini ego complures me videre haud infirmæ notæ Medicos, qui per acutam febrem, etsi multa essent virium infirmarum, atque exitii signa verisimilia, magnificis tamen salutis promissis, (quoniam id fortè temporis urina utcumque maturuerat) miseros consolarentur. Verùm post ut morbi exitus ægro calamitosus, ita ignominiosus Medico erat. Plures his sunt, qui cùm febricitantem vident sub gravissima accessione desipere, & loqui aliena, simulque brachia & pedes nudare, ac variè spargere, tum è cubili magno impetu, magnisque vocibus

AD SENAT. BRUX.

exilire , verberare proximos
quosque , neque necessarios ,
neque familiares agnoscere ,
caloribus extorri , acutissimis
doloribus affici , ac siti prope
enecari , hæc inquam , cum vi-
dent , concoctâ quantumvis
naturæ viribus eâ unde morbus
est materiâ , exterrentur , &
more pavidarum muliercula-
rum ad extremam rem rediisse
omnem , pronunciant. Verùm
faceffentibus per judicationem
(⁴⁹ Græcè dicunt) turbis his
illicò resolvi morbus incipit , ac
vani metus levare , magno fal-
si prælagii contemptu. Atqui
hinc sciri potest , nullum
operæ pretium in curationibus
morborum fieri à Medico pos-

EPISTOLA

se, sine hac tam necessaria tam-
que plaufibili prædicendi arte.
Eam nos, Viri amplissimi, tri-
bus Libris, quâ potuimus bre-
vitate, comprehendimus, ut
communem rem ægrotantium,
ac præcipuè Civium vestrorum,
hac in parte, juvaremus. In
quo negotio quantâ usi simus
diligentiâ, atque industriâ, alio-
rum esto iudicium. Nos certè,
quod licuit, præstitimus. Nec
diffitemur clarorum scriptorum
Ingeniis, maximè verò anti-
quissimi Hippocratis multum
nos adjutos esse. Quæ res adeò
vitio verti non potest, ut etiam
dignitatem, fidemque nostris
monumentis plenior sit alla-
tura. Sed quoniam morem a-

AD SENAT. BRUX.

pud scriptores sæculorum omnium obtinuisse video, ut magnorum virorum patrocinium scriptis adsciscant suis, eum ego ipsum quoque secuturus morem, haud aliunde rectius opem mihi hanc præstari posse judicavi, quàm ab amplissimo spectatissimoque confessu atque Ordine vestro, sic sanè ut quorum commodis hic meus ferviet liber, eorum is fultus auctoritate atque favore, in lucem, & in manus hominum exeat. Quos enim ego potius exoptem mihi nunc, quibus hoc opus nuncupem, dari? Vestri nominis dignitas atque splendor Civitatis, sed & privata alioqui, quæ mihi cum

EPISTOLA

multis vestri Ordinis Viris Doctissimis intercedit amicitia , fecere , ut ingens mihi incesse-
 rit cupiditas , imò animus exarse-
 rit , lucubrationes has sub Vef-
 tri Nominis auspiciis evulgan-
 di , sempiternæque (uti spes est)
 posterorum consecrandi me-
 moriæ. Quamquam veniam
 mihi cupiam à vobis dari , si
 fortè nimium confidenter , ne
 dicam licenter , tenuia hæc ,
 ac parum speciosa attulisse vi-
 debor. Quis enim nescit non
 nisi maxima consecrari tantæ
 Reipublicæ oportere , quantâ
 nihil est illustrius atque splen-
 didius.

Dico hoc , Patres conscripti ,
 summo jure , meritoque Civi-

AD SENAT. BRUX.

tatis Vestrae, cujus ornamenta nunquam aestimare animo prodignitate, si velim, possim, nedum oratione consequi. Attamen cum undique hic quâdam occasione ingens sese ingerat laudis materia, non potui temperare egomet mihi, quin pleraque sequeretur scribendo tantæ Rep. decora. Et quidem laudes mittam, quæ ab antiquitate civitatis, à robore, à legibus, atque institutis duci maximè possint. Id enim non hujus esse loci, sed ad aliarum artium attinere possessores existimavi. At quod nostri magis instituti est, id sequar, commoditatem & salubritatem loci hujus, ipsamque amœnitatis decorisque

EPISTOLA

plenam faciem scripto celebra-
turus. Toto Oriente atque Me-
ridie montibus, non nimium
altis, civitas insidet, sensimque
in Occasum sese, & in Septen-
trionem, donec tota fiat humi-
lis, explicat, amœnissimum
contemplantibus aspectum præ-
bens. Nam altioribus locis sunt,
quæ undequaque videre est,
molimina ædificiorum atque
templorum. Stat præcipiti col-
le magnifica D. Gudulæ ædes,
duabus in fronte superba tur-
ribus.

Paulò altius, ad Meridiem,
Regis eminet palatium: quod
ipsum omni dehinc parte turri-
tis Principium ædificiis longè
latèque ad ipsam usque civita-

AD SENAT. BRUX.

tem humilem cingitur : ubi hoc oculis ventum est , ante omnia sese spectantibus offert publica civium domus. Ea modis omnibus ita absoluta est , ut nullam tota provincia habeat secundam. Quid ! quod limpidissimis numerosissimisque fontibus non solum foris antè poneque circundatur , sed interius etiam aliis inferius positis , aliis juxta Procerum cœnaculum ad triginta quasi pedum altitudinem evectis , adornatur. Jam autem mediis domus tectis turris exurgit prodigiosæ excelsitatis , saxis ad ipsum usque pyramdatum fastigium artificiosè laboratis junctisque firmata. Huic fastigio æneus insistit Mi-

EPISTOLA

chael, Urbis Patronus, quem nemo sine stupore (tanta molis cum sit) vento verti inconcussum aspicit. Opus apprimè arduum, & ingeniis hominum nostrorum propè superius. Porro hinc circumcirca conspiciari est ingentia Divorum templa operosis eminentia turribus. Mediæ inter hæc cernuntur confertissimæ Civium domus, splendoris operisque plenæ. Post has quâ parte Occasus atque Septentrio est, in prata lætissima oculis adusque mœnia decurritur, ea ubique objecta rerum facie, qua nihil cerni jucundius atque venustius potest. Liceret modò interiora Urbis propius intueri, atque ex his

AD SENAT. BRUX.

ducere laudes, nisi ea infiniti operis res esset. At invitat, imò cogit scribentem me, quod (missis cæteris) maximè memorabile reticere nullo modo possum: cunctam propè Civitatem saluberrimis fontibus irrigari, perenni scaturigine manantibus, non modò his qui in publico numerosi sunt, verum etiam privatis, qui infiniti. Jam verò ut intra mœnia splendoris omnia esse plena demonstravimus, ita extra quoque nihil est, quod in summa voluptate non afficiat spectantem. Hîc in omnem penè regionem montes non nimium alti, neque ullis molesti crepidinibus excurrunt, frumentorum omnis generis fe-

EPISTOLA

racissimi, lætissimarum vallium
interstitio latè diffiti. In his val-
libus armentorum greges, &
piscibus referta stagna, ut con-
templantibus faciem voluptatis
plenam, ita summos oppida-
nis usus præbent. Quid verò syl-
vam commemorem, quæ mo-
dò à Civitate miliari ad Meri-
diem vastissima densissimaque
occurrit. Summa hîc civibus li-
gnandi facultas, summa venan-
di Principibus aulæ datur. At
contrariâ parte, quæ extra mu-
ros ad Septentrionem est, quan-
ta amœnitas pratorum, passo
æquore ad ipsius usque Vilvor-
diæ portas, sese explicantium!
Medius in his humili alveo Zin-
na labitur fluvius, & juxta hunc

AD SENAT. BRUX.

novarum visuntur fossionum
molimina, firmo utrinque sep-
ta aggere. Pulcherrimum me-
hercle spectaculum, virentissi-
mam planitiem duplicibus a-
quarum ductibus intersectam
adornatamque videri. Hæc ista
civitatis vestræ ornamenta non
sine causa jam inde ex tam lon-
go ævo primùm impulere Bra-
bantia Ducēs, atque hinc Im-
peratores, potentissimos Orbis
Monarchas, ut hunc sibi lo-
cum, totius Belgii nostri amœ-
nissimum, atque commodissi-
mum, commorandi causâ, de-
legerint: simulque suum hîc
quoque esse Cancellarium, su-
premum Brabantia Magistrat-
um dicendi causâ voluerint,

EPISTOLA

ut quæ modis omnibus est florentissima, hoc quoque nomine florentior Civitas esset. At una res vobis, Patres Conscripti, ad cunctam felicitatem visa est defuisse. Nam cum Antverpiæ, nominatissimi Europæ Emporii, frequentatio penitus sit necessaria, constat tamen hanc nequaquam facilem esse posse. Scilicet vestri fluminis nimium anfractuosi, ac magis locorum spatiis hâc illâc se in-torquentis causâ factum est, ut non nisi plusculis diebus, molestissimoque itinere ultrò citroque liceat navigare. Itaque cum cæteris partibus floreatis omnibus, hac sola laboratum à vobis fuit. Ergò ingens opus,

AD SENAT. BRUX.

& apud omnem posteritatem memorabile aggressi, iter vobis ad ipsum Schaldim, altissimis latissimisque fossionibus, incredibili sumptu, atque solertia, quinque grandium milliarium longitudine patefecistis: quodque negare natura loci videbatur, vixque absolvi magnorum Regum thesauris posse, id vos industriâ vestrâ, vestrisque opibus prudenter incepistis, constanter promovistis, foelicissimè jam totum propè confectum dedistis. Sentiunt profectò virtutum æmuli vestrarum, sentiunt, inquam, & oculis jam nunc cernunt rectis consiliis institutas has fossiones esse. Reputate, quæso, nunc,

XU EPISTOLA

Patres Conscripti, apud animos vestros crescentem ex hac re opulentiam, celebritatemque Civitatis hujus vestrae, quam brevi videmus mercibus frequentari ab omni Oceani nostri littore advectis posse. Quanta vero voluptati omnibus fuerit navibus has aquas onerariis & ratibus perpetuo sollicitari, & intra & extra moenia cernere. Ergo vestri facti hujus sempiterna in animis civium fuerit collaudatio, dulcisque memoria, florebuntque eminentissima haec vestri nominis insignia, quae adeo non potuerunt ulla vetustate obliterari, ut spatium majus indies incrementum apud posteritatem

AD SENAT. BRUX.

sint consecutura. Sed modum finemque facio, Viri Amplissimi, vestrae Civitatis atque virtutis commemorandis ornamentis, quæ sic jam laudibus florent suis, ut nostra prædicatione parum videantur acceptura splendoris, disertioribus hominibus, à quibus plenè celebrentur, digna. Quapropter vestrae etiam fuerit humanitatis condonare, si parum pro tanti Ordinis dignitate præstitisse videbor. Æquitas animorum vestrorum valebit, nostramque boni consulet tenuitatem, magna animi erga vos fretam promptitudine. Quod si factum, uti confido, à vobis erit, majorem nobis alacritatem,

EPIST. AD SEN. BRUX.

studiumque scribendi majus
injicietis. Nam ut modò notas
atque præsagia proponimus
morborum, ita forte & causas
horum, & curationes olim da-
bimus. Valete.

Bruxellis, 26. Maii.

V. C L.

JODOCI

JODOCI LOMMII

MEDICI CLARISSIMI MEDICINALIUM OBSERVATIONUM LIBER PRIMUS.

*QUO MORBI, QUIBUS TOTA
occupantur corpora, animadvertuntur.*

Observationes scripturus medicinales in noscendis æstimandisque morbis necessarias, rectè ab iis incipere vitiis posse videor, quæ totis corporibus inhærescunt. Ex horum ordine vitiorum frequentissimum, & generi hominum inimicissimum, febris est; adeò, ut quorundam literis proditum sit nunquam quemquam, nisi violenta morte raptum, sine eo morbo vitam amisisse. Ergo à prima origine rem aggrediar, primumque id genus febris ponam, quæ, quia uno die finitur, Græcis *ἡμέτερα*, nobis diaria appellata est. Ea autem his sese notis profert.

A

2 MEDICINAL. OBSERV.

*Febris
diaria.*

Mitis toto in corpore calor est, qualis in iratis hominibus percipi, aut vino fartis solet. Pulsus arteriarum (quod profectò huic feбри proprium est) protinus à magnitudine incipit, idemque ut modicè celer ac frequens, ita æqualis & mollis, & justī ordinis pro modo naturæ est. Nihil etiam aut certè parum urina demutatur. Ipsum verò morbum non cibi antecedit fastidium, non spontanea corporis lassitudo, sed neque gravior somnus multave oscitatio, neque horror: verùm repente totus semel is accedit, nulloque graviore incommodo, ubi jam esse cœpit, molestus est; dolorem intelligo capitis atque ventriculi, itemque nauseam, æstum, corporis inquietudinem, & hujusmodi. Solvitur malum interdum latenter sine sensu manifestæ inanitionis, sæpius per copiosos tum halitus, tum madores, aut certè per sudores ut suaves, sic minimè multos. Scire etiam licet diariam febrem semper ferè à causis moveri evidentibus, vigilia, sollicitudine, mœrore, ira, æstu solis, lassitudine, temulentia, inedia, & similibus, eandemque unico finiri die consuesse, quem diem si transit, tertiumque superat, jam tum diariam esse desi-

nere, in putridamque, quæ mox proponetur, abire. Sub eo casu si vehementer corpus siccum est, timeri etiam hæctica febris potest. Diariam omnem curasse quàm novisse facilius est. Itaque ferè sequitur, ut hæc ipsa prius nocere possit, quàm sciri. Eadem biliosum hominem negotiis deditum, & promptius, & majore periculo afficit.

Ad hunc quoque locum pertinere ea febris videtur, quæ diariæ servans naturam propter sanguinis non putrefacti fervorem, multum ardoris, ruborisque corpori exhibet. Græcorum nonnulli *σύννοσον* dixerunt, nos continentem non putridam. Hæc quidem easdem quas *Febris continens, non putrida.* putrida notas, at paulo evidentiores exhibet. Quanquam hic etiam caput vel dolet, vel grave est, corpusque omne, ac præcipuè facies vehementer rubet, caletque. Adhæc altior occupat somnus, multum arteriæ in temporibus moventur, ipsa spiratio molesta est, pulsusque magnus, & plenus, & frequens, & velox, totum denique corpus segnescit, & quadam veluti lassitudine occupatur. *Continens putrida.*

Venio nunc ad eas febres quæ succorum implicitæ sunt putredini, ex quibus

4 MEDICINAL. OBSERV.

primum ea proponetur, cui causam putrefactus sanguis dedit. Græcis ea perinde atque superior *σύννοχος*, nobis autem continens putrida appellata est. Signis quidem hæc febris, quibus ea quam proximè dixi, iisdem, sed manifestioribus sese profert. Verùm acrior subest calor putredinis comes, guttur, & quæ juxtà sunt loca exturgescunt æstuantque, unde præpedita ægro oratio est: adhæc oculi calentibus implentur lachrymis, venterque nonnullis intumescit, & percussus, ut tympanum, sonat. Ipse pulsus, magnus, vehemens, celer, & frequens, ut in priore Synocho est, at hic etiam est inæqualis, in priore non est. Urina crassa mejitur, rubra, turbida, sedimento carens. Non rarò etiam exanthemata per corporis summa efflorescunt, ut aliàs alia, sic frequentissimè vel livida, vel nigra. Id malum ferè post quartum diem esse desinit, & si quidem continenter increscit, periculum afferre vitæ potest utique si jam aspera lingua, nigraque est, si refugiunt oculi lucem, si urina ut nigrum vinum obscura est. In quo hæc non sunt, ipsaque febris magis magisque decrescens mitescit, is potius esse in tuto videtur. Quum autem

morbis æquali semper impetu fertur ; securior quidem is erit , eo qui increfcit , gravior autem eo qui declinat. Quæ obfervatio in continente etiam febre non putrida habenda eft. Scire autem licet utramque Synochum , non nifi temperatæ naturæ hominibus , & fanguine non malo plenis , fimulque carnofis accidere confueviffe. Facilis quoque à continente non putrida in putridam , & ab hac rurfus in continuam tertianam transitio eft.

Sequitur id genus putridæ febris , quæ Græcis *συνεχής* nobis continua dicitur *Febris continua.* Synocho putridæ accessionum continuatione affinis , ea tamen re diffimilis , quòd hæc ab alterutra bile aut pituita profecta eft , quodque pro horum natura atque motu humorum circuitus habet , quibus etfi non omnino ceffat , remittit tamen , & quietiora tempora afflictis præftat. Synochus verò ex fanguine oritur putrefacto , nec ullam remiffionem ad morbi ufque judicationem præbet. Porro continuam febrem neque horror aliquis , neque rigor , neque frigus antecedit , fed tota ea repente calore hominem adortur , quamquam non rarò rigorem aut horrorem corruptus humor circa præ-

6 MEDICINAL. OBSERV.

cordia consistens, tantisper movet, donec totus quoque à febre incensus sit. Semper autem calor acris atque asper est, idque magis incremente accessione atque consistente. Ipsa respiratio itemque pulsus inæqualis est. In eo enim velox contractio, distentio tardior est. Idem pulsus, modò celer, modò tardus est: itemque modò validus, modò languidus: ut primùm incipit accessio, velox is atque parvus: in vigore supra velocitatem etiam, egregiè magnus est. Urina initio crassa, rubra, ac turbida est, ac neque nubem, neque suspensum quid, neque sedimentum habet. Eadem interdum tenuis quoque, sed rubra & minimè prespicua est. Quicquid denique aliqua parte corporis vacuatur, sive sudor id fuerit, sive alvi proluvies, vel urina, ferè gravi odore molestum est. Continua, tum quotidiana, tum quartana ferè incerta, atque ordinis expers esse solet, sic ut alio die bis, terve effervescat, alio id non nisi semel, aut certè prorsus non incidat. Continua quartana rarissima est, hac minus rara quotidiana. Tertianæ quæ nobis ardens febris, Græcè *ναῦσος* dicitur, omnium est frequentissima. Ea his signis noscitur. Summo in-

*Febris
ardens.*

cendio corpus extorretur, idque intus magis quàm foris. Accedit pertinax vigilia, & profundior interdum somnus. Lingua arida, & crassa, & aspera, subnigraque & amara est. Spiritus difficillimè trahitur, incipit affici morfu stomachus, cibi que cupiditas perit, vehemens tum sitis, tum æstus præcordiorum est. Alvus aliis soluta, aliis compressa est. Ipse æger penitus inquietus morbum male sustinet, frequentique subinde delirio perturbatur. Hoc febris genus, quoniam summè vehemens est, brevi finitur. Itaque si protinus ab initio signa exhibet bona, plerisque omnibus quarto die solvitur, nullis post septimum manet. Tum verò aut vomitio fit, aut alvus profluit, sudorve ex omni corpore, aut sanguis è naribus fertur. Senibus hic ipse morbus, ut infrequens, sic apprimè perniciosus est. Tutius & sæpius juvenes sic laborant. Febris ardens non rarò in pulmonis vertitur inflammationem, idque ubi fit, in propinquo exitium. Tum in hoc morbo, tum in aliis continuis febribus grave esse periculum significatur, ubi aurigo ante septimum diem oritur, aut ubi quis ante materiæ concoctionem inhorrescit, magisque si vis

Periculosi signa in continuis febribus.

§ MEDICINAL. OBSERV.

corporis admodum infirma est, ubi post rigorem æger non recalescit, ubi continua vigilia, vel sopor, vel delirium est, ubi vox intercipitur, aut aures obsurdescunt, aut collum vehementer dolet, præcipue in his quibus proclivis insania est, ubi æger quid accepturus manibus tremat, ubi vehemens sitis, simulque ingens corporis squalor est, aut ubi lingua nigricante, totoque ore præsicco, nulla hominem sitis urget, simul os præter consuetudinem malè olet, ubi singultus incidit, præcipuè post citam alvum, aut post sanguinem sine modo effusum, ubi puero venter nihil reddit, nullusque accedit somnus, sed & colorem is ipse sæpe mutat, continenterque plorat. Si quidem huic proxima distentio nervorum est. Ubi cum acuto capitis dolore præcordia revelluntur, neque tum sanguis è naribus fertur, aut ubi hunc casum biliosa alvus, aut tormina, itemque coxarum, vel genuum dolor, neque comitantur, neque tollunt. Scilicet sub utraque re promptissimum delirium est, ubi viscera gravis dolor fatigat, simulque nervorum oritur distentio. Ubi simul præcordia dolent, simul somnus profundus tenet, aut ubi ventriculo gra-

vis ardor , aut morsus molestus utique est , si tum quoque alvus biliosa est. Ubi dejectio penitus retinetur continuo dolore caput exercente. Ubi urina aquæ speciem repræsentat , quo ferè tempore delirium comitatur. Hæc urina exitium etiam , si diu talis fertur , portendit.

Idem periculum est , ubi urina rubra , crassa , confusaque , & mali odoris est , eademque parvo temporum intervallo sæpe pauca & cum difficultatē mejitur , aut ubi sine ratione matura est , aut præter voluntatem elabitur. Ubi vim febris ægrotus homo non sentit , mentis errore præpeditus. Ubi primâ febris accessione protinus uber sudor erupit , aut viciari mens cœpit , parsve aliqua corporis resolvi. Ubi denique accessio tertio quoque die vehementissimè invalescit. Proxi- *Exitii*
mum nunc est ea signa ponere , quæ in *nota.*
acuta febre certam denunciant perniciem , quam scire licet in propinquo esse , si sub magno morbo ultima corporis infirmitas est , magisque si tum quoque vel delirium , vel rigor incidit , si is qui mentis usu caret taciturnus est , utique si voce alioquin privatus non est. Si infirmis viribus labra , vel supercilia , vel oculi , vel nares pervertuntur ; si æger tum quo-

que neque videt, neque audit, aut si voce amissa, conniventibus oculis jacer, neque eo tempore è naribus profluit sanguis, neque vomitus incidit, unde id mali telatur. Quod incommodum eo quoque fuerit gravius, quo simul spiritus difficilius trahitur. *Æ*què horrendum est, si oculi illachrymant, aut vehementer subsederunt, aut foras prominent, si caligant, si incerti huc illuc vertuntur, contrave immobiles obstupescunt, aut denique distorquentur, si alba eorum grandescunt, nigra minuuntur, aut si ubi hæc sub superna conduntur palpebra, illa rubescunt, atque in iis pallidæ venæ, nigræve cernuntur, aut si quid modo telæ araneorum concretum, totis oculis innascitur, vel innata pituita, novissimisque angulis inhæresciti si, per somnum palpebræ penitus non coeunt eademque vehementer pallent, nisi id tamen fusa alvus fecit; si oculorum denique alter minor altero est. Ad hæc si in aurem acutissimi doloris tormentum incidit, maximèque in juvene, quem sanè is casus feri è intra diem septimum occidit. Verum senior aliquis, quia non æque graviter aut dolet, aut febricitat, magis in tuto esse creditur.

Si causa febris dentes strident, itemque lividi, nigri, aut vehementer aridi sunt, simulque lingua per morbi principium sicca, deinde aspera post etiam nigra, crassaque est. Si æger ore hians jacet, & assidue dormit, aut si is subito strangulari videtur, ac neque potum devorare, neque salivam suam potest, nullo tamen substante in faucibus tubere. Si collum difficillimè vertitur, aut idem sic distorquetur, ut molesta inde sit deglutitio. Si frigidus efflatur spiritus, si pulsus obscurus, densus, & intercisus est. Si sitis antè vehemens, nunc penitus aboletur, febre tamen æquè gravi, ipsaque lingua æquè sicca atque nigra. Si vomitus cruentus incidit, aut varius multorumque, qui boni non sunt, colorum, & foetens. Si digiti floccos in veste legunt, vel fimbrias diducunt, vel aliquid in adjuncto pariete carpunt: si horum unguis extremaque livent, vel nigrescunt, quanquam nigra ea fieri haud juxtà periculosum sit, utique si validæ vires morbum non difficillimè ferunt, aliaque salutis sequuntur signa verisimilia. Nempe tum quidem bona valetudo reddit, sed nigræ partes corruptæ decidunt. Perniciosum insuper est, ventrem in tu-

12 MEDICINAL. OBSERV.

morem attolli, magisque ubi datum medicamen purgans fuit: aut hunc ipsum flatibus distentum, hos emittere non posse. Ad hæc per initia febris bilem atram suprà infrave prodire. Alvum liquidam simulque nigram, vel pallidam, vel pinguem, vel mali odoris esse. Hanc ipsam cum subita palpitatione cordis, atque singultu esse compressam. Urinam intercipi cœpisse, aut nigram meji, & crassam, & foetentem, aut urinam quæ ante fuit bona, repente notas exhibere non bonas, aut per omne morbi tempus nihil ab urina diffidere hominum sanorum. Tum etiam ipsum mictione reddi sanguinem, aut vesicam dolere duramque esse. Æquè mortiferum est, per initia morbi extrema refrixisse, maximèque hæc ipsa non recalescere potuisse, aut extremis frigescentibus interna caloribus extorri, atque sitim multam facere. Ad hæc subito sine causa manifesta febrilem ardorem conquievisse. Ortos sub infirmis viribus esse sudores, simulque animam defecisse. Ipsum etiam agrum supinum cubare, genuaque contrahere, & deorsum subinde ad pedes devolvi. Brachia item & crura nudare, dispergereque, quæ calida tamen non sunt. Adhæc qui

inferiora loca corporis tenebat dolor, repente eum ad viscera translatum desisse. Ulcus quod antè, & in ipsa natum febre est, siccum ac lividum esse. Pustulas item toto corpore erumpere, modò tamen abscessus aliquis purulentus non exoriatur. Quin orto etiam juxta aurem abscessui nullam accedere maturitatem potuisse, neque è naribus cruorem fundi, neque urinam crassam, multamque ferri. Præterea frigidum sudorem moveri, ipsumve ægrum quarto die, itemque septimo multum affligi, neque ullam undecimo experiri judicationem, aut diebus hunc judicialibus inalgescere, non subsequenter sudationibus. Rigorem etiam incidere, sæpeque redire, neque ex eo tamen morbum levare. Porro ad extrema ventum est, si tempora collabuntur causâ febris, naresque acutæ fiunt, & oculi concavi, & frigida languidaque aures, & imis partibus leniter versa, si cutis etiam circum frontem dura & intenta est, ipseque homo cadaveri similis perpallidâ aut nigra planèque corruptâ propter morbum facie est.

*Proxima
mæ
mortis
indicia.*

Ex continuarum febrium ordine ea quoque esse censetur, quæ, quoniam omnium mitissima est, Lenta appellatur;

*Febris
lenta.*

14 MEDICINAL. OBSERV.

ea scilicet quæ latentem putredinem humoris visceribus impacti, aut ipsorum etiam viscerum sequitur corruptelam. Vix ægrotare homo videtur, nullumque quod grave sit incommodum pati, corpus tamen sumpto alimento non proficit, sed paulatim consumitur, atque liquefcit: Ipsumque sic imbecillum fit, ut ægrè loco moveatur. Pulsus est frequens, celer, & inæqualis, non tamen magnus. Urina interdum putredinis notas habet. Hic morbus ferè malum habitum corporis comitatur, & fœdos virginum colores, estque maximè diuturnus, sæpe quadragesimum longè excedens diem. Sed est quoque multò periculosior, cùm non humoris obstruentis vitium, sed ipsius etiam visceris sequitur corruptionem, jecinoris scilicet, vel pulmonis vel cerebri, vel lienis & interdum renis partiumque longius sitarum. Tum suprà ea omnia quæ modò proposui, hæc quoque contingunt. Multo longoque tempore morbus gignitur, paulatimque crescit, alios ferè secutus morbos; curatione, maximeque vacuantibus remediis non lenitur, sed interdum etiam exasperatur. Facile syncopen accersit, corpusque sensim, & nonnumquam sine sensu mali hu-

ius debilitat, & marcore consumit. Hoc ipsum profectò genus febris est, quod in iis animadvertitur, quos tabes malè habet.

Sequar nunc eas febres, quæ quæta aliqua tempora intermissioneſque ægrotis præſtant. Harum alia tertiana, alia *Tertiana in-* quartana, alia quotidiana est. *termi-* Tertiana his signis ſeſe prodiſ. Protinus ab initio, *tens.* perque omnem febris decurſum cum ipſa acceſſione rigor tertio quoque die invadit pungens & corpus quaſi vulnerans, tametiſi ſola interdum ſit refrigeratio, ubi levior ſcilicet morbus eſt. Sub rigoris finem bilioſus ſequitur vomitus, vel certè ſoluta alvus. Tum calor toto corpore accendi incipit, æger præ vehementi æſtu corpus nudat, varieque deſicit. Idem difficulter ſpirat, & capite dolet, nec rarò etiam delirat. Pulſus, ut primùm incipit acceſſio, contractus parvuſque eſt: mox vehemens & validus, & celer, nequaquam tamen inæqualis, niſi id fortè parum ſit. Urina ſubtenuis, ſava, aut flammea eſt, malique odoris. Acceſſio copioſis ortis ſudoribus finitur, ſeptem ſerè horis abſoluta. Sed discrimina quædam ponere operæ præcium eſt, quibus discrimini-

bus diffidere hæc febris à cæteris intermittentibus solet. Ergo, ubi ardens febris orta est, aut continuarum demum aliqua, sentit utique injecta corpori manus, magis magisque calorem increescere: at in tertiana non sentit, hic enim æqualis calor subest, qui interdum quoque sub ipsa mitescit manu. Quin etiam tertiana intermittens singulis accessionibus primò rigorem, dein sudorem exhibet, continua verò utroque hoc (nisi cum judicatione solvitur) caret. Adhæc in tertiana intermittente rigor, & vehemens esse incipit, & citò cessat, primis accessionibus maximus, sequentibus autem magis ac magis mitescens, contrarium autem quartanæ accidere mox ostendetur. Circuitus etiam accessionum maxime ad constituendum febris genus valet. Pergam itaque, ut cœpi, de tertiana dicere, quæ tuta esse solet, & spicii minimè longi. Ubi ea exquisita est, diebus quatuordecim absolvitur. Esse autem exquisita solet, in juvene, cujus natura calida & sicca est, quique media fortè æstate sub fervido cœlo vigiliis, vel laboribus, vel curis, aliisque ærumnis exercitus multum fuit. Ubi hæc desunt, ibi notha confit tertiana, quæ longior

est, neque æquè vehementes habet ardores, neque sudores æquè copiosos, ut exquisita, fundit. In notha etiam nullus est anticipantium, aut cunctantium accessionum certus ordo, rigor item minus quidem vehemens, at diuturnior est, non æquabiliter totum occupans corpus: quælibet accessio multò longiùs horis quatuordecim tenet. Ipse morbus, nunquam septimo circuitu, rarò quarto decimo, sæpe longiore spacio solvitur.

Tertiana notha intermittens.

Quartana autem febris sic observatur: Primis accessionibus, horror quarto quoque die incidit, qualis nasci magno ex frigore solet. Hic horror interposito tempore tantisper in dies crescit, donec in vehementem rigorem abeat, sub quo corpus intremit atque concutitur, dentes strident, ipsaque ossa quasi tundi, atque obteri profundo pondere videntur. Decedente rigore ferè vomitus sequitur, moxque calor exoritur, frigoris quodam sensu circa intima ossa mistus: pulsus invadente accessione languidus, rarus & tardus est, postea validus fit; magnus, frequens, celer, magisque, quàm aliis in febribus, inæqualis. Urina etsi non rarò in hoc morbo incerta, fallaxque est, primis tamen diebus tenuis, alba,

Quartana.

aquosa, posterioribus varia mejitur. Calor, sitis, capitis dolor, vigilia, minus quidem quam in tertiana sollicitant, magis autem quàm in quotidiana. Productior etiam hic quàm in utraque alia accessio est, eademque copiosis sudoribus finitur, quare exacta etiam succedit febris intermissio. Quartanæ longissimum quidem malum, at satis tutum est. Interdum à magnis morbis corpus, tum tutatur, tum liberat. Qui enim sic laborant hi neque maniâ, aut melancholiâ, neque leprâ, neque ortâ, propter repletionem, distentione nervorum tentantur. Quinetiam eadem hæc si antè fuere vitia, accessu finiri quartanæ consuêrunt. Quibusdam etiam placuisse video neminem à quartana extinguere, nisi ægri aut curantis culpâ, posse. Scire tamen licet non quiescere solere tunc morbum, nisi vitio aliquo visceribus illato. Rarò etiam idem sine lienis obstructione, vel dolore, vel duritie visus est. Quare tuta quoque imprimis ea quartana est, quæ integro liene hominem tenet. Eadem intra annum (nisi si error aliquis incidit) absolvitur. Sæpius post mensem sextum, & interdum post tertium conquiescit. Sæpissimè autem sic fieri observa-

tum est, ut quæ autumno, totaque hyeme rectè curata quartana remediis fuit, ea proximo vere solvatur. Idem morbus, si vel cum tumido liene est, vel nimium inveterascit, hydropi corpus exponit; ferèque æger his casibus oppressus perit. Quartana maximè autumno grassatur, magisque si lien tumer, continuæ, vel incertæ febres fuerunt, non ex toto solutæ, magisque si corpus frigidum, & siccum, & glabrum, si ætas declinans, ipseque homo crassæ materiæ alimentis usus, mœrore ac sollicitudinibus confectus est.

Quæ æstate oritur quartana, brevior est. Longior autumnalis, præcipuè si in proximo hyems est. Sæpe cruditas ex quartana quotidianam fecit, magno exitii metu. Quorundam etiam observatione compertum est, discussum à longa quartana morbum comitiale fuisse. Quartana etiam, postquam ex hac aliquis convaluit, facilè revertitur, utique si quo die febris esse solebat, frigus, vel calor, vel cruditas, vel lassitudo inciderint.

Quotidianæ quoque febris proponenda *Quotidiana.* observatio. Tenue frigus extremis in partibus oritur, cujus sensus (ut in cæ-

aquosa, posterioribus varia mejitur. Calor, sitis, capitis dolor, vigilia, minus quidem quam in tertiana sollicitant, magis autem quàm in quotidiana. Productior etiam hic quàm in utraque alia accessio est, eademque copiosis sudoribus finitur, quare exacta etiam succedit febris intermissio. Quartanæ longissimum quidem malum, at satis tutum est. Interdum à magnis morbis corpus, tum tutatur, tum liberat. Qui enim sic laborant hi neque maniâ, aut melancholiâ, neque leprâ, neque ortâ, propter repletionem, distentione nervorum tentantur. Quinetiam eadem hæc si antè fuere vitia, accessu finiri quartanæ consuêrunt. Quibusdam etiam placuisse video neminem à quartana extinguere, nisi ægri aut curantis culpâ, posse. Scire tamen licet non quiescere solere tunc morbum, nisi vitio aliquo visceribus illato. Rarò etiam idem sine lienis obstructione, vel dolore, vel duritie visus est. Quare tutaque imprimis ea quartana est, quæ integro liene hominem tenet. Eadem intra annum (nisi si error aliquis incidit) absolvitur. Sæpius post mensem sextum, & interdum post tertium conquiescit. Sæpissimè autem sic fieri observa-

tum est, ut quæ autumnno, totaque hyeme rectè curata quartana remediis fuit, ea proximo vere solvatur. Idem morbus, si vel cum tumido liene est, vel nimium inveterascit, hydropi corpus exponit; ferèque æger his casibus oppressus perit. Quartana maximè autumnno grassatur, magisque si lien tumet, continuæ, vel incertæ febres fuerunt, non ex toto solutæ, magisque si corpus frigidum, & siccum, & glabrum, si ætas declinans, ipseque homo crassæ materiæ alimentis usus, mœrore ac sollicitudinibus confectus est.

Quæ æstate oritur quartana, brevior est. Longior autumnnalis, præcipuè si in proximo hyems est. Sæpe cruditas ex quartana quotidianam fecit, magno exitii metu. Quorundam etiam observatione compertum est, discussum à longa quartana morbum comitiale fuisse. Quartana etiam, postquam ex hac aliquis convaluit, facilè revertitur, utique si quo die febris esse solebat, frigus, vel calor, vel cruditas, vel lassitudo inciderint.

Quotidianæ quoque febris proponenda observatio. Tenue frigus extremis in partibus oritur, cujus sensus (ut in cæ-

Quotidiana.

teris quoque fit intermittentibus) primum ferè à summis digitis manuum ac pedum , itemque à naso incipit. Vomitus si quis incidit , pituitosus est. Inde calor paulatim lentèque nascitur , crescitque , hebes , humidus , fumosus , vapore mistus , idemque vigente jam accessione aliquantulum fit mordax , atque acer , semper autem inæqualiter is ipse percipitur : frigoris interdum permistum sensum exhibens. Accedit dormiendi penè inexpugnabilis necessitas , nihilque primis diebus fititur , nihil sudatur , nihil penè de febricatione intermittitur. Incipiente accessione quibusdam vel anima deficit , vel (quod gravius est) syncope incumbit , itemque pulsus inordinatus est , & magis quàm in aliis febribus inæqualis , itemque tardus , parvus , ac debilis. Is ipse vix magni fieri , in crescente accessione potest , quanquam tandem creber esse incipit , sed minus quàm sub aliis febribus , æquè tamen atque in quartana velox. Ventriculus assiduè dolet , alvus liquida , cruda , pituitosaque est. Urina initio vel alba tenuis , vel crassa ac turbulenta : post rubra , crassa , turbidaque est , totum corpus hebescit , atque grave redditur : ipsa

accessio magna ex parte horis octodecim, pauculo sudore finitur: totus morbus quatuor & sexaginta diebus. Hoc genus febris rarissimè incidit, rectiusque fortè est, cum quotidie aliquis febre conflictatur, duplicem hanc tertianam, non quotidianam esse putare. Magis autem quotidiana pituitosis insidiatur hominibus, quieti, cruditati, ac somno deditis: utique si senex quis, vel puer, vel fœmina est: si tempus hybernum cœlumque nubilum est: si sæpè è capite pituita in ventriculum destillat: si denique cum primùm febris hominem adoritur, tumida præcordia vel inflata intentata sunt: si principium accessionis in vesperam incidit: si antè, & in ipsa febre, facies sublivida, ac subtumida est, stomachus diu imbecillus, cibi fastidium, & frequens ructus fuit. Omnis autem quotidiana ægerrimè remediis cedit, tædii, ac periculorum plena.

Tutior est ea quæ incipiente accessione, pituitæ vomitum ultro ciet, & declinante plurimum sudorum fundit, & post hæc ex toto intermittit.

His ita animadversis, implicationes quoque febrium inter se mutuas observare non inutile est. Scire itaque licet,

*Fe-
brium
implica-
tiones.*

22 MEDICINAL. OBSERV.

rarissimam duplicem quotidianam esse, tertianam autem duplicem frequentem, cui principium ferè simplex præbet. Una etiam conquiescere manente altera solet, accessiones quotidie, sed non iisdem horis fiunt; quæque paribus diebus incidunt, inter sese sunt similes, & his dissimiles quæ imparibus. Æquè frequens duplex, atque etiam triplex quartana est utraque è simplici nascitur, accessionesque rarò pares habet.

*Semi-
tertia-
na.*

Magna quoque dignum observatione id genus compositæ febris est, quam nos Semitertianam, Græci ἡμιτερτιαίων appellant. Ea incipiens horrorem movet, & sudorem declinans, neque posthæc tamen integra esse à febre corpora finit. Quoniam verò ex tertiana confit intermittente & quotidiana continua, uno die asperior horrorem, sæpèque aliquid etiam rigoris exhibet, itemque bilis vomitum quendam vel dejectionem: adhæc magnum ardorem, madidique vaporis halitum: altero autem die frigus potius quàm horror incidit, ac neque sitis, neque ardor multum infestant. Pulsus contractior est, totaque mitior febris. Quin etiam altero die duarum exhibetur febrium species, altero unius duntaxat.

Rara profectò febris semitertiana est, ac grave periculum, ubi occupat, minatur. Est autem ea exquisita, ubi paribus ferè portionibus & intermittentis tertianæ, & quotidianæ continuæ subsunt materiæ. Ubi autem non sunt, ibi pura esse semitertiana non potest, tumque facilius remediis curari posse malum volunt.

Sed cùm observationes proposuerim *Com-*
singulis generibus febrium proprias: nunc *munis*
eas quæ omnibus, aut certè quam pluri- *in fe-*
mis communes sunt, sequar. Fuerint *bribus*
autem hæc quidem istiusmodi, ut vel *ani-*
metu terreant, vel spe miseros consolentur. *mad-*
Ergo febrem satius est distentioni *versio.*
supervenire nervorum, quàm distentionem febri. Corpus quoque pro febris
vel spacio, vel acumine parum emacruisse, aut rursus præter rationem, præterque modum extenuatum esse, malum est. Illud enim indicium morbi longioris, hoc imbecillitatis est. Si sub acuta febre caput repente ac vehementer dolet, ipsaque tamquam revulsa præcordia sunt; insanix ostendunt metum, nisi si sanguis è naribus fertur. Per eandem febrem aures obsuruisse, pestiferum atque furiosum est, nisi id quoque cita alvus,

vel certè cruor è naribus fusus solvit. Frigidi sudores in acuta febre, mortis nuncii: in mitiori, longæ invaletudinis sunt. Magnam quoque febrem inesse; dentes testantur lenta sorde onerati. In febribus spiritus offendens, malum, itemque ex somno pavor, aut nervorum disten-

Periculosa febris nota. tio. Mali etiam morbi notæ sunt, sopor, vigilia, caligo oculorum, singultus, lassitudo, exudatio, novusque post hanc exortus calor, inquietudo diebus nata judicialibus, simulque ex rigore citra sudorem judicationemque refrigeratio, aut rigorem exiguus secutus sudor. Malæ item sunt sanguinis stillæ pusillæ, & atra bilis per initia febris sursum vel deorsum erumpens. Sed & vultum intueri oportet, qui, si in acuta febre nimium torvus est, aut minus, quam par sit, pro acumine morbi fœdatus, aut præter rationem benè habitus, tutus non est. Malus etiam censetur esse vomitus sinceræ vel pituitæ, vel bilis, magisque si viridis humor, aut niger prodit.

Nocet etiam alvus ex toto suppressa, & rursus adeò soluta, ut conquiescere ægrum in cubili non patiatur, maximè si eadem hæc perliquida, aut albida, aut pallida, aut spumans est. Mala etiam
judicatur

judicatur exigua, tenax, levis, alba, vel quæ livida est, aut biliosa, aut cruenta aut pinguis, aut insueti fœtoris. Ejusdem notæ alvus est varia, quæ strigmentum, cruorem, bilemque viridem fundit; aut quæ post longam ægritudinem sincera est. Lumbricos quoque per febres dejici, tutum non est, præcipuè ante morbi declinationem. Sed sub acutis febribus vivos eos excludi haud juxtà periculosum est, potissimum ad meliorem jam valetudinem inclinante homine; at vitæ cassos exisse, prorsus inutile est, idque declinante morbo. Per principia tamen febrium mortuos eos esse præstat: vivi enim pestilentiae injiciunt suspicionem. Mala quoque in febribus potissimum acutis urina diluta, atque alba est, ut quæ periculum insaniam præsagit. Æquè inutilis est ea, in qua quod subsidet, subrubrum, aut lividum est; aut tenuibus filamentis furfuribusve quid simile repræsentat. Non bonum quoque signum est, post appetentiam, postve longas febres, cibum fastidiri cœpisse, aut multos sudores esse, maximèque frigidos, aut eos ferri non toto corpore æquales, sed circa caput, & circa cervices. Adhæc sudoribus febrem non finiri, aut post hos

horrorem incidisse. Auriginem denique febre exceptam esse, utique si dura præcordia sunt. Æquè horrendum est febricitantem multum atque crebrò spirare, itemque sexto die cœpisse inhorrescere, difficulter ferre morbum, præterque rationem sine vasorum inanitione imbecillum esse, immoranteque febre insudare, aut modò frigidum, modò calidum esse variisque sæpe coloribus affici. Tum etiam quod aliqua parte corporis abscessit, id non maturescere, sanitatemque non consequi, aut ipsum inter hæc ægrum passis manibus, pedibusque supinum cubare, somnum totis noctibus non videre, quantumvis interdiu is accedat: pejusque est, nequè per noctem, neque de die quietem esse ullam potuisse, sed continuam urgere implacabilemque vigiliam, aut contrà jugi ægrum somno sopiri. Atque hæc quidem sunt quæ terrere metu periculosa febris possunt. At longam fore hanc existimandum est, ubi tumida præcordia sunt, præsertim, si dura quoque hæc & dolentia, & inflammata, & intenta sunt. Talia enim non modò longum vitium, sed periculo quoque esse opportunum, denunciant. Febris etiam inveterascit, ubi tubercula

*Longa
febris
nota.*

aut labores incumbunt in articulos : Ubi dolor inguina & glandulas exercet : Ubi frigidus sudor in febre non acuta circum caput tantum oritur , & circum cervices : Vel ubi aliquis sudor alius febrem neque levat , neque finit. Ubi exortus abscessus non sanescit. Ubi urina alias alia mejitur. Ubi corpus variè , modò calore , modò frigore , modò hoc colore , modò alio afficitur. Ubi idem pro morbi spatio , parum emacrescit. Ubi multo tempore posteriores accessiones eadem qua priores hora incipiunt , æqueque sunt , & vehementes , & durabiles. Ac his quidem notis cognoscere longas febres licet , quæ si jam diutius secutæ trahunt , neque vitam adimunt , scire licet expectari abscessum oportere , eumque in articulorum aliquem , præcipuè inferiorum , cum tumore , atque dolore decubiturum. Id tamen junioribus tantum accidere consuevit , & per febres non intermittentes quæ jam vigesimum diem superaverunt. Porro senioribus autem & febre occupatis intermittente , & incerta , non quidem abscessus , sed ferè incidere quartana solet : utique si in proximo quoque Autumnus est. Ut enim iis qui infra trigesimum sunt an-

*Abscessus
præsa-
gia.*

*Salutis
in fe-
bribus
præsa-
gia.*

num, potius abscessus fiunt, ita quarta-
na eos magis excipit, qui eum gradum
ætatis superaverunt. Nosseque oportet
abscessum magis hyeme consueſſe fieri,
longiusque durare, & minus reverti.
Hactenus ea signa poſuimus quibus malæ
febris pericula, vel longæ tædia signifi-
cantur. Itaque proximum est eas modò
notas ſequi, quibus ſalus promitti ægro
potest. Ergo hanc expectare quam dico
ſalutem, non ſine cauſa licet, ſi aurigo
vel ſeptima febris die, vel nona, vel un-
decima, vel decimaquarta mollibus præ-
cordiis oritur: ſi æger morbum facile
ſuſtinet, nulloque conflictatur incom-
modo, ſi mente conſtat: ſi neque ſom-
no, neque vigilia nimium urgetur, noctu
dormiens, & vigil interdium: ſi poſt ſom-
num firmior eſt: ſi non difficulter ſpirat,
quod certè ſignum omnibus in febribus,
quæ intra diem finiuntur quadageſimum,
principem inter bona locum habet. Si
denique conſtat appetentia, vel ab ini-
tio ſervata, vel etiam poſt cibi orta faſti-
dium. Si præcordia ſine ullo ſenſu do-
loris æqualiter mollia, parte dextra, ſi-
niſtraque ſunt. Jam etiam ubi vomitus
incidit, ſi miſtus is ex bile & pituita fuit:
ſi id quod in urina, vel ſubſidet, vel in

medio suspenditur, vel superius innatat, album, leve & æquale est: præstabiliusque fuerit nubeculas ad imum matulæ consistere. Si insuper dejectio alvi mollis est, & probè figurata, & rufa, neque supra modum foetens, ejusque moles modo assumpti cibi respondet & eruptio eodem penè fit tempore quo per secundam valetudinem. Si totum corpus æqualiter molle & calidum est, æqualiterque insudat. Si sudore febris conquiescit: si æger facilè convertitur: si decubitus ei naturalis est: si ea quæ corpore efferuntur, sine multa molestia, & post concoctionem efferuntur. Si post eandem concoctionem, labra, nares, aut linguæ extremum leviter finduntur, pustulisque minutis exulcerantur: si denique concoctio citò fieri incipit cum pulsu constanter bono.

Tempora etiam febrium sic ex modo accessionem distinguuntur. Quum plures accessiones æquè vehementes, & æquè sunt diuturnæ, eademque hora repetunt, scire licet principium febris nondum transisse. Quod si sequens accessio tempora solita prioris antevertit, eademque magis, & diutius affligit, jam tum esse febris incrementum cœpit.

*Principium
febris.*

*Declina-
tio.*

autem ferè esse solet, cùm accessio vehementissima est, neque antevertit tempora prioris, neque post sequitur: verùm omnia ex toto penè sunt æqualia, quæ ad duos circuitus pertinent. At verò quoties hic cunctari accessionem dico, aut etiam antevertere, magis id ita intelligo fieri, quàm exigit circuitus febrilis proportio. Qui enim sic non fiunt motus, ferè naturam febris sequuntur, non tempora definiunt. Id quod haud rarò contingere solet tertianæ febris, & quotidianæ, & quartanæ, quæ semper donec ex toto solverentur, anticipaverint. Cæterùm, si cunctatur accessio, breviorque ac mitior superiore est, constat utique tum febrem cœpisse declinare. Pro materiæ quoque ratione unde febris fit, tempora ejus captantur, itemque ex iis calibus qui præter naturam incidere per febrem solent, *συνεπτόματα* Græci vocant. Siquidem principium febris cruditas materiæ facit, incrementum, fieri cœpta concoctio: statum, eadem absoluta: declinationem, concoctæ materiæ vacuatio, vel translatio. Casus etiam quos modò dixi, omnes per principia febrium atque declinationes mitiores; per incrementa, perque status atro-

ciores sunt. Illud etiam his addi quæ hætenus comprehensa sunt, aliquo modo posse videatur. Quæ febris die non iudiciali sine bonis signis subito finita est, ea ferè revertitur, multòque magis, si commissus aliquis in victu error est. Sed ne hoc quidem etiam præteribo, mitissimas febres, notisque fretas securissimis, quarta die vel antè solere conquiescere: pravißimas autem & casibus terrentes horrendissimis, eodem spatio temporis, vel antè occidere.

His ita animadversis, proximum est febris pestilentialis observationes proponere.

Ubi autem ea nondum quidem est, *Febris pestilentialis.* verùm ut ne incumbat, metuitur, talia contingunt. Ver atque æstas calida, humidaque, austros sine ventis exhibent, cælum frequenter eodem etiam die mutatur, fitque modò calidum id, modò frigidum, modò nubilum, modò serenum: sæpius tamen nubilum, pluvioque proximum, at nihil pluens tamen. Accedit multa insectorum animalium copia, multusque quadrupedum interitus. Insueti etiam ignes per noctem in aëre cernuntur, ortique subinde Cometæ calamitosam hanc portendunt luem. Ubi

raptus aliquis jam morbo est, hæc incidunt. Bubones sine causa manifesta, vel ponè aures, vel sub alis, vel frequentius in inguinibus, aut certè carbunculi variis corporis locis, perpureave exanthemata subito exoriuntur. Inter hæc febris invadit continua, atque acuta, sub qua extimum corpus vix incalescit, & sensu interdum frigoris afficitur, interiora autem gravi incendio uruntur, ipse homo cum animo mœsto ac pleno malæ spei lassus, segnisque fit, & ineluctabili dormiendi urgetur necessitate. Ejus ferox vultus, & qualis temulentorum esse solet incertus, atque turbidus est, spiritus malè olet, ac difficulter trahitur, dejicitur cibi cupiditas, os amarescit, ingens oritur sitis: Fitque frequens & nausea, & vomitus, quo optimi etiam alimenti speratus fructus corrumpitur: Pulsus exiguus, languidus, celer, frequens, & inæqualis est: Alvus foetida atque grave olens. Urina aliàs sicut jumentorum turbida, cruda, crassa, foetidaque est, alias qualis in homine fano sine vitii nota mejitur. Siquidem ubi simplex hæc febris è sublimi mundo mortalibus immissa est, neque pūtridæ implicatur, ferè obscuris

innititur signis, sic ut neque vehemens vel incendium, vel sitis, vel inappetentia afficiat, sed & urina concocta, omnibusque absoluta numeris sit. Etenim homo ad speciem non admodum æger crebra animi defectione, vomituque labefactatur, ac tandem, subita raptus syncope, inopinanter exstinguitur. Porro omnis pestilens febris, ut per se semper tota perniciosa est, sic tum demum, & celerem, & certam mortem affert, cum oppresso intus corde, nihil foris, vel bubonis, vel carbunculi, summo corpore efflorescit: aut si quid efflorescit, inde tamen neque morbus, neque æger levatur. Quinetiam æquè mortiferum est semel natum bubonem, vel carbunculum rursus intro delatum, repentè delituisse, itemque scetente spiritu, ac frigescentibus extremis creberrimum vomitum, atque ipsam syncopen incidisse. Illud quoque novisse non inutile est, satis incerta sub hoc morbo salutis esse præsagia, adeò ut propter bonas notas plenum spei atque promissi medicum mors sæpe inopinata decipiat.

Quoniam acutis magnisque morbis *Signa* plerisque omnibus febris jungitur putri- *judica-* da, adeoque judicatio accidit ea quam *tionis.*

κρίσις Græci dicunt, (longi enim morbi itemque alii febris expertes, & parvi paulatim sine judicatione solvuntur) non abs re facturus videor, si febribus observationes quoque judicationum addidero.

Ut cœli variæ tempestates, sic etiam morborum judicationes signis quibusdam (κρίσιμα Græci dicunt) præmonstrantur. Ea quidem hæc sunt, delirium, sopor, vertigo, oblivio sensuum, inusitatus error, dolorque capitis, cervicis, stomachi, præcordiorum, aliarumve partium insignis; adhæc aurium susurrus, falsi oculis objecti splendores, invitæ lachrymæ, frequens nausea, æstus, sitisque solito vehementior, pulsus repente ordinis redditus expers, & inæqualis, urinæ suppressio, alvi insueta murmura. Inter has turbas ipse æger totus angitur, & in omnem partem corporis sese varie jactat, idemque vociferatur, exilit è cubili, omnia furioso similis. Id temporis accessio febris vehementissima est, ferè horæ spatium priorem antevertens, inciditque magnus & insolens quidam ipsa cum accessione rigor, hinc subito (si quidem bona futura judicatio est) profusus erumpit sudor, aut sanguis ubertim è naribus fertur, aut vomitus multi hu-

moris incidit, aut alvus multum solvitur, post quæ febris incipit tota conquiescere. Horum autem signorum aliqua præbetur significatio superiore nocte, quum postridie febris judicatione solvitur idemque de die fit, si proxima nox finem morbo aliquem imponet. Inquietam enim esse noctem oportere, quæ eum antecedit diem, quo die futura accessio, omnisque absolvenda judicatio est, vetustissimus autor Hippocrates proposuit. Illud quoque novisse licet, nocturna signa diurnis esse atrociora, itemque ipsorum adeò signorum alia esse judicationum duntaxat, alia harum, & signa, & causas putari. Sub his sudationes, vomitus, dejectiones alvi, mictiones, & sanguinis profluvia sunt: sub illis deliria, vigiliæ, sopores, lachrymæ & hujusmodi. Utrisque signis ita comparatum est, ut post notas concoctiones salutem promittant, substantia cruditate perniciem minentur. Quare bona ea esse non nisi vigente morbo, aut paulò antè possunt. Scilicet eo tempore humoribus maturitas accessit. Itaque non sine causa Hippocrati placuisse video, judicationum celeritatem concoctionibus præferri. Eadem signa, incipiente

morbo, penitus exitiosa sunt, incremente autem eoque maligno morbo, mortem quoque minantur, at sub levioris morbi incremento, imperfectam fore judicationem ostendunt. Natura enim corporis, ubi ex morbo quis penitus convalescet, judicationem omnem tantisper linquit, differtque donec absoluta materiæ sit concoctio. At si morbo fractus homo succumbet, semper multò ante tentare natura judicationem conatur, ejusque exhibet non obscura indicia. Addeò apparet semper bonas notas concoctionis esse, certæque nuncias salutis: verum judicationis signa parum firma habere, deversaue (prout cruda, concoctave morbi materia est) ab iis & significari, & effici. Porro observare operæ pretium est, quo demum genere vacuationis, quave via futura febris judicatio sit, ut hac quoque parte instructum, probatumque sit medici judicium. Ergo si febris acuta est, propterque celerem

Signa è naribus fluxuri sub judicatione sanguinis. concoctionem, primis judicatio fit circuitibus, scire licet excretionem potius aliquam quàm expectari abscessum oportere. Primum itaque ubi futura aliqua vacuatio est, incidere fluxus sanguinis è naribus solet, si præcordia, vel dextra,

vel læva sine dolore intenduntur, simulque spiritus sit difficilis, & caput pulsante, atque distendente affectum dolore exardescit, & facies tota, potissimum oculi, nares, ac malæ rubescunt: si hebes sit visus, vel objectis quasi splendoribus eluditur: si collum dolet, & tinnunt vel obsurdescunt aures: si illachrymant repente oculi, & rubescunt: si venæ in temporibus vehementer agitantur: si nares velut extenuantur, & pruriunt: magisque, si dolor juxta faciem atque tempora tum quoque gravis versatur: adhæc, si pulsus præterquam quod ut in omnibus vacuationibus altus & vehemens, ita hic etiam undosus est. Frequens hæc vacuatio febribus est ardentibus, & ei insaniæ, quam græcè *ὀρενίτις* dicunt, itemque acutis, continuisque, vel sine febre etiam, capitis doloribus, præcipuè si frontem hi atque tempora occupaverunt, adhæc omnibus quæ sub præcordiis fiunt, calidis & acutis inflammationibus, maximèque jecinoris & lienis. Cujus rei certior fuerit eventus, si æstas est, ipseque ætate florens homo nondum quintum & trigésimum annum superavit. Ut verò acutis maximè febribus, atque ei quam proximè dixi in-

sanix, sanguinis è nare profusio familiaris est : sic minimè aut lethargo, aut pulmonis inflammationi, quam *περιπνευμονία* Græci vocant. Inter hos morbos anceps, mediaque est lateris inflammatio, *πλευρίτις* græcè dicta, minus quàm priores profusioni sanguinis opportuna, magis autem quàm posteriores.

*Signa
vomi-
tionis.*

Cæterum expectari vomitus debet, si toto capite gravi, ac vertiginoso, oculisque caligantibus, afficitur doloris morsu stomachus, & crebrò nauseat, idque cum ore ferè amarescente, & multæ, tenuisque salivæ sputo, & labri inferioris tremore. Tum quoque hypochondria antèrius, veluti suspensa tenduntur, spiritumque premunt, ipse pulsus contractus, atque durus est. Certior autem vomitus erit si febris tertiana subest, homoque quintum & trigessimum ætatis annum excessit, si æstas est, si rigor incidit, simulque loca inferiora præcordiis refrigescunt. Jam verò alvus profluet, si

*Signa
proflu-
vii alvi*

humor ad interiora corporis moveretur, neque tamen vomitus aliquis sequitur, aut plenior urina fertur, magisque si alvus tum & biliosior, & fusior est, quàm antè judicationem fuit : si denique æger rariò cruorem per secundam valetudinem

è naribus fudit, raroque insudavit, sæpè
 alvo cita fuit, & potare frigidam aquam
 consuevit. Ubi jam autem in propinquo
 dejectio est, venter murmure quodam
 fluctuat, rugitque & pungitur: mox
 gravitas, vel dolor intus oritur, primum
 circum lumbos, hinc ad imam partem
 ventris delapsus. Hoc ipsum non malè
 observasse Hippocratem constat, qui per
 febres in dolore præcordiorum submur-
 murante, si lumborum dolor superve- *Sudoris*
 nit, alvos ut plurimum humectari solitas *nota.*
 esse scripsit. Cæterum sudores erum-
 punt alvo & urina sub firmis viribus
 compressa: maximè si tum etiam nulla
 vomitus nota antecessit, quæ si est, tum
 eo ipso vomitu, tum sudationibus judi-
 catio perficitur. At etiam certior fue-
 rit sudor, si cum superioribus signis in-
 crescens accessio (ut in febris ardente, si-
 milibusque gravibus morbis incidit) deli-
 rium intulit, simulque summa corporis
 magis incallescunt, atque rubent, vapo-
 remque quendam emittunt calidum, qui
 antè non fuit. Tum pulsus simul undu-
 sus, & insigniter mollis fit, urinaque
 crassior, & penitus biliosa. Firmior quo-
 que sudoris prædictio fuerit, si æger sub
 judicationem balneis sese prolui sub in-

somnio putat, id quod mihi quoque per acutam febrem sudaturo contigisse memini. Sudores omnibus febribus familiares sunt, maximèque acutis perurentibus. Insania etiam, quam græcè *ἐπισύω* appellari dixi, sudores, si boni sunt, expetit. Bonos esse sciendum est, qui ex capite uberes calidique feruntur, reliquo simul insudante corpore. Non inutiles quoque sudores esse (si boni sunt) perhibentur omni acutæ inflammationi quæ sub præcordiis consistit. Porro utrum fusis, vel hæmorrhoidibus, vel fœminarum mensibus, judicatio futura sit, ex utriusque affectionis propriis signis innotescet.

*Abscessus
præsa-
gia.*

At verò abscessu quoque nato, solvi febris potest: ubi is generabitur, hæc ferè incidunt. Morbus diu trahens, paulatim non solvitur, sed permanet eodem febris & doloris tenore: ita tamen ut alia salutaria signa adsint, nihilque de ægri vita dubitetur. His accedit quòd nulla evidens facta vacuatio sit, quòd cunctentur concoctiones, quòd subitus dolor, & lassitudo, & debilitas, & sudatio alicujus fuerit particulæ vilioris, quòd ipse morbus non lethalis, tardè moveatur, vigesimumque jam egressus diem

fit, quòdque pulsus sit bonus, & virium robur non infirmum. Inter hæc autem certior etiam futurus abscessus est, si cruda diu urina atque tenuis fertur. Sub his autem casibus abscessus metum detrahit urina multa, crassa, alba, in qua quod residet, perquam multum est. Scilicet tum malum paulatim concoctione solvitur, tandemque sine vacuatione alia evidente, sive abscessu conquiescit.

Qui juxta aurem abscessus inhærescit, (Græci *παρὸτῖδα* vocant) his notis futuris esse cognoscitur. Spiritus repente, nec tamen diu difficilis est, hinc protinus capitis sequitur gravitas, atque dolor, altusque sopor, & surditas.

Est hic casus febribus acutis, atque non valde longis frequens, soletque interdum, & lethargum, & insanix genus, quod *ὀπερῖτιν* dicunt, similiaque capitis vitia judicatione finire. Quum vero morbus multa occupatur vetustate, & certis de causis expectatur abscessus, notæque defunt parotidis, quæ tum profectò penè nunquam incidit; sed & in partibus corporis inferioribus dolor aliquis, vel gravitas, vel tensio, vel ardor est: scire licet abscessum his locis oriturum ad articulum esse. Illud quoque hîc

Abscessus in inferioribus locis.

repetere, quæ superioribus locis dixi, operæ pretium est, protinus de abscessu haberi opinionem oportere, ubi vicesimum diem febris exegit: tum hunc magis hyeme fieri, tardiusque cessare, & minus reverti consuesse: adhæc frequentiore junioribus esse nondum annos triginta natis, senioribus autem minus sub febre quantumvis longiore accidere, sed his quartanam potius sub hujusmodi casu imminere, utique si quæ urget febris, non continua, sed vago incertoque intermittens circuitu, diu ad Autumnum usque tempus traxit. Hoc etiam rectè notatur, febrem, etsi diuturnam, quæ tamen ab rigore incipit, & sudore solvitur, qualis tertiana; aut quartana est, rarò in abscessum desinere. Purgatur enim singulis accessionibus morbi materia. His adde abscessum omnem in parte corporis inferiore tutiorem esse, qui lentam, longamque febrem sequitur, quam is qui in superiore corpore ponè aures emergit. Talis enim ferè proprius morbis acutioribus est. Jam verò si orto abscessu, aliqua febris manet, isque foras non resolvitur, scire licet, hunc non ante vigesimum diem, sed totum intra eum ipsum, & sexagesimum suppuratum iri.

Quod si illud quoque incidit, ut priusquam suppuret abscessus, immorante etiam solita febre subsederit, periculum *Abscessus optimus.* facit primum furoris, deinde interitus, utique si is ponè aures fuit. Tutissimum autem existimare abscessum oportet, qui inferiorem partem corporis occupans, quàm longissimè à morbo, & à vitæ absistit penetralibus, & qui amplo inclusus loco, materiam morbi omnem continet, quique maximè foras emergens, non ægrè erumpit. Talis enim minimè reverti priorem morbum finit. Bonus quoque est acutus & fastigiatus, & æqualiter maturescens, deorsum vergens, non obdurus, non bifidus. Pessimus is est qui interius tendit, sic ut hic nullus exteriori cuti accedat color. Jam si foris quoque prominet abscessus, scire licet pessimum esse qui maximus, quique planissimus est. Aliquid etiam affectus animi facere ad judicationis modum solet. Metus enim proclivem alvi dejectionem, aut vomitum, aut urinam reddit. Læticia contrà magis sudores fundit. Illud quoque observatione dignum videatur sæpe judicationem pluribus vacuationibus, non semper unica prefici consueisse: ut si ea fortè per febrem fieri ardentem,

44 MEDICINAL. OBSERV.

sanguine è naribus fuso , cœperit , quam
mox effusi sudores complent , absol-
vuntque.

*Optima
judica-
tio.*

Porro judicationem perfectam esse
decet , & fidam , & certam , & secu-
ram , & evidentem , itemque prius in-
dice die nunciata , bonam denique &
salutarem. Hanc profectò concoctio-
nes comitantur , potens dies judicialis ,
& quod morbo convenit , excretionis
non obscuræ genus. Proximè autem
antecedit pulsum inæqualis motio : in
qua plures ictus sunt magni , quàm par-
vi : plures celeres , quàm tardi : plures
moderati , quàm crebri : plures vehe-
mentes quàm languidi , cum rythmis pa-
ribus moderatis , vel celeribus. Sequi-
tur autem melior vultus , expeditiorque
spiratio , & major in convertendo levan-
doque corpore vis , & pulsum ad justam
mediocritatem , æqualitatem , ordinem-
que reditio. Bonam quoque sperare ju-
dicationem facit genus morbi , quod sæ-
pius , faciliusque per eam ipsam finitur ,
qualis febris est ardens , qualis tertiana ,
& hujusmodi.

*Utrum
futura
sit ju-
dicatio,
necne.*

An verè per febres futura omnino ju-
dicatio sit , nec ne , sic habetur. Si
magnus est morbus , multumque semper

& anticipantibus, & incrementibus accessionibus movetur, si inter hæc viribus natura valet, & concoquitur promptè morbi materia; si denique ætas, & natura hominis, & ipsum tempus anni, & morbi genus futuris judicationibus consentiunt: scire licet ingentem morbi mutationem fore, idque eò citius, quò hæc ista fuerint potentiora. At si sub infirmo corpore magnus est morbus atque pravus, hujusque diu persistit cruda materia, reliquum est oppressâ naturâ mortem sine judicatione sequi oportere. Ferè autem sic incidit, ut ubi notæ judicationis adsunt, ibi judicationem seu bonam, seu malam fieri necesse sit. Has notas dico, non eas quidem omnes, quæ morbo succedunt, sed quæ incipiente judicatione, vel paulò antè apparent. Quòd si hoc etiam fit, ut cum signa judicationis existunt, ipsa tamen non protinus sequatur judicatio; scire licet, vel hanc post instare difficillimam, vel hominem interitum. Magna verò ex parte futuræ judicationis bonæ certiora præsagia sunt, malæ non perinde firma, utraque in acutis morbis semper dubia. Quinetiam signis bonis, ubi morbus viget, tutò

*In qua
tempo-
ra, judi-
catio,
itemque
ipsa in-
cidat
mors.*

licet fidere, malis non item, nisi corpus viribus careat. Nemo profectò morbum acutum sine judicatione evasit, multi repente sine hac interierunt. Utque judicatio salutaris non nisi juxta vigorem morbi est: ita mors incidere, & incipiente, & increfcente, & consistente morbo potest. Declinatio autem mali cujusque nulli unquam exitium, aut judicationem attulit, quoniam qui morbus semel vigorem superavit suum, is sine judicatione permanet, sensimque (nisi quis incidit error) solvitur. Moritur autem aliquis interdum incipiente febris accessione, ut per mortiferas internarum partium inflammationes, perque febres è crassa natas pituita, oppresso intus, præfocatoque naturæ calido: tumque refrigeratus æger non recalescit, pulsus vermiculans fit, totusve deficit, ipseque æger profundo oppressus somno, exanimatur. Interdum etiam increfcente (quod rarò fit) accessione, interitus accidit, frequentissimè eadem consistente: scilicet magno morbo naturam superante: delirat autem id temporis æger, animo ac manibus violentus, exilitque cum impetu, & maximo æstu extorretur: hisque magnis victus malis, accedente tan-

dem animi defectione atque syncope extinguatur. Rarò aliquis declinante febris accessione moritur, quod tamen ubi incidit, anima deficit, toto naturæ calore cum febrili unâ exspirante; ipse æger pauco, ac tenaci exorto sudore surgens, vel etiam quiescens, protinus emoritur. Illud ubique perpetuum est, eo tempore accessionis, ægrum mori consuesse, quod omnium est difficillimum.

Videar modò omnem judicationum absolvisse observationem, nisi dierum superesset explicanda animadversio, quibus vis obtigit febres judicatione finiendi. Unde ipsi etiam ab Hippocrate (quorum is author est) *κρίσιμοι* nominantur. *Dierum judicialium ratio.* Sunt autem hi qui sequuntur, tertius & quintus, & septimus, & nonus, & undecimus, & quartus decimus, & septimus decimus, & vicesimus. Explent hunc numerum vicenarium tres septimanæ: sic ut dies octavus secundæ septimanæ principium, quartus decimus autem terminus secundæ, exordiumque tertiæ (sic judicante Hippocrate) habeatur. Jam quoque hi septenarii dies per quaterniores digeruntur: estque quartus dies primi quaternionis novissimus, & secundi primus. Tertius au-

tem quaternio à septimo orsus die, clauditur undecimo, quartus hinc incipiens quaternio quartodecimo finitur die, hic ipse dies initium quinti quaternionis est & decimus septimus finis, ab hoc sextus quaternio incipit, & vicesimo terminatur: adeò apparet hunc ipsum vicesimum, & sexti quaternarii & tertii septenarii novissimum esse. Porro eadem proportio dierum est judicialium in secundo vicenario: hoc est, à vicesimo die ad quadragesimum, quæ in primo fuit. Post exactum autem quadragesimum diem, ut non sunt amplius morbi acuti, ita nec amplius etiam imparibus diebus, sive quaternariis, sive septenariis, sed omnino partibus iudicatio perficitur, singulos dico vicenarios, sexagesimum scilicet, octuagesimum, centesimum, & sic deinceps. Illud quoque novisse oportet, non eandem diebus judicialibus vim esse omnibus. Etenim septenarii omnium sunt efficacissimi, post hos quaternarii, qui singulis septenariis suis sunt: inde illi, qui in medio sunt utrorumque, Medici intercurrentes vocant. Ex judicialibus autem boni hi sunt. Septimus, decimus quartus, nonus, undecimus,

vigesimus, septimus decimus, quintus, quartus, tertius. Mali autem, & parum tuti, minimèque judiciales sunt, sextus, octavus, decimus, duodecimus, sextusdecimus, undevigesimus. Tertiumdecimum quidam ancipitem esse, mediumque inter bonos & malos volunt. Jam verò, etsi non æquè potenter, omnes tamen judicare acutum morbum impares dies possunt, qui primo continentur vicenario, quoniam eo spatio morbus vehementius movetur: post autem is ipse magis remittitur, mitescitque. Ex quo incidit, ut in secundo vicenario vix ulli dies præter septenarios, puta vigesimum septimum, & trigesimum quartum, & quadagesimum, judicare aliquid possint. Porro judicialium dierum, alii aliorum sunt judices, quos ideo contemplatorios Hippocrates vocat, quoniam hi quid proximis judicialibus futurum sit, certis antè notis ostendunt, prænunciantque. Itaque indicem septimi quartum esse, is autor observavit: itemque decimi quarti undecimum & vicesimi septimum decimum. Ergo si primo die sine ulla periculi suspitione protinus acuta febris est, & urinæ evidens accessit concoctionis no-

ta, extendi judicatio non supra quartum diem potest. Ut contrà, si multa primo statim die concurrunt exitii signa verisimilia, æger utique infra quartum succumbit. Rectè enim Hippocrates judicavit, iis qui brevi perituri sunt, maxima quæque ab initio accidere oportere. Jam etiam si septimo die judicatio futura est, rubram urina nubeculam quarto exhibet, cæteraque pro ratione signa sequuntur bona, nisi tamen errore aliquo, vel medici, vel ægrotantis, judicatio cunctetur, cadatque in nonum, vel in undecimum. Propter errorem enim, in iis quidem morbis, quibus periculum dceat, judicatio tardatur: in lethalibus, constitutum anticipat diem. Adhæc, si nihil etiam judicatum die undecimo est, fieri judicatio ante vigesimum non potest: sin moderatiora ad septimum usque contingunt, potest. Qui verò morbi ad decimum usque quartum omnino cruditatem habent, & lentè admodum moventur, non ante quadagesimum judicatione finiuntur. Quemadmodum enim dies judiciales potentiores sunt; ita & indices. Illud quoque notare non inutile est, ad quartum usque decimum

LIBER PRIMUS. SI

magnos esse morborum impetus, minores his à decimo quarto ad vicesimum : morbos autem qui ab hoc die ad quadagesimum immorantur, paulatim vim omnem remittere, ut qui quadagesimum superaverunt, prorsus languescere, longaque potius concoctione, vel abscessu, quàm solvi judicatione possent. Postremò Hippocrates post diem centesimum, alios quidem morbos conquiescere dixit septem mensibus, alios totidem annis, alios, ut verisimile est, binis annorum hebdomadis & ternis.

Proximùm est post febres quæ humorum vitio fiunt, earum quoque proponere observationem, quas *ἐντικᾶς* Græci dicunt. His præficcus, squalidus, & perennis calor est, sineque dolore constanter æqualis, sic ut ne in febre quidem esse se, æger existimet. Tamen si increescere aliquo modo calor horâ unâ, aut alterâ post sumptum cibum solet, quo concocto, ad pristinam æqualitatem febris redit : ut primum injecta corpori manus est, calor occurrit obscurus : sed tandem sub longiore mora acris fit, atque mordax. Pulsus debilis, parvus, ac frequens : sed sumptis epulis, altior atque major est. Ferè

*Febris
hectica.*

etiam arteriis plus caloris (si has tangas)
quàm proximis locis subest. Cutis ve-
hementer arida , corpus ipsum imbecil-
le , & languidum est. Atque hic qui-
dem primus esse gradus hæcticæ febris
censetur ; quæ curationem non difficil-
limam habet ; verùm haud ita facile
cognoscitur. Secundus esse gradus po-
test , ubi siccitas major corpori domi-
natur , sic ut vehementer id liquefcere ,
consumique incipiat.

Tum urina pinguitudinem habet , re-
lis araneorum persimilem : Pulsus durus
tensusque est , debilior tamen atque mi-
nor , quam primo febris gradu : Cutis
quoque corporis magis dura , aridaque
est. At verò ultimi gradus hæ notæ
sunt : Cavantur oculi , & quæ juxta
sunt ossa prominent. Iidem oculi ari-
da sorde onerantur : palpebræ ægrè mo-
ventur , crebroque , ac si homo dormi-
ret , sine somno tamen connivent : cu-
tis in fronte sicca duraque est : tempo-
ra collapsa sunt : ipse vultus vividi co-
loris gratiam amisit : capilli celeri incre-
mento inaugefcunt : hypochondria sur-
sum videntur ad thoracem convulsa :
venterque totus contractus , & inanis ,
sic ut , eo denudato , neque intestinum

superesse ullum, neque viscus existimetur. Pulsus maximè durus est, itemque debilis, & frequens: Urina velut oleum suprà pinguis: Ipsum corpus adeò contabuit, ut ossium ubique extrema, maximè autem in scapulis, promineant, ac veluti grandescant: Cutis instar corii dura est, non mollis atque rugosa, qualis eorum esse solet, qui aliis de causis extenuantur. Ferè etiam pediculorum per hunc morbum molesta copia est. Hujus ordinis hecticam ut facillimè quidem noscere, ita verò nunquam sanare est. Ea enim planè est marcida (*μαρασμώδης* Græce appellata) certamque perniciem afflictis affert. Rarò autem simplex esse hæc, sic ut alteri feбри non misceatur, solet. Sæpè ab acuta febre incipit incendio humorem corporis insitum depascente fitque tum id genus febris, quam colliquantem dixerunt. Repentè autem satis ea & nascitur, & occidit, id quidem brevi efficiens, quod simplex sensim, longoque spatio: Lentè enim hæc ipsa movetur, pervenitque lentè ad summum. Itaque ægrè quoque per initia, antè quàm huc ventum sit squaloris, cognosci solet. Ferè autem quibus hectica infecta est, calida,

54 MEDICINAL. OBSERV.

ficcaque natura obtigit : multique vel
mœrores, vel labores, vel inedia, vel
sitis antè fuerunt. His enim ferè causis
levioribus, febris ephemera : vehemen-
tissimis, hæctica movetur.

ἀτξ σά-
ματος
ἡτροφία

Proximum hic malum est τῆς ἀτροφίας,
sub quo, quia homo sumpto alimento
non alitur, summa oritur macies, sen-
sim, ac sine evidentibus causis corpore
exarescente. Id vitium inprimis grave
est, & quia vires vehementer atterit,
tandem tollere etiam hominem, nisi cu-
ratione occurritur, potest. Ferè autem
hæctica jungitur feбри, & cordis affecti-
bus, & pulmonis exulcerationi, itemque
gravibus, iisque calidis ventriculi, lienis,
aut jecinoris vitiis.

Facilè tum ex hoc ipso morbo tum ex
hæctica, in corporis transitur marcorem,
quem Græci μαρasmus appellant, quod
ubi incidit, nulla curationis reliqua via
est.

Ut verò in hoc isto maciei vitio, pror-
sus non alitur corpus : ita in alio, quod
Græci καχεξίαν, nos pravum habitum
dicimus, malè alitur : Idem corpus sub-
tumidum, laxum, molle, grave, segne-
que est, & vividi coloris gratiâ caret,
virore quodam albicans : ipsum adeò im-

potens est, crura etiam interdum eundo vacillent : Incipiente morbo vitatur cibi concoctio, incolumi etiam appetentiâ, spatio tamen hæc quoque offenditur. Spiratio debilis ac rara, alvus varia, & inæqualis est. Suntque hæc signa ei ferè cachexiæ propria, quæ à substante humore, cruda, seu pituitosa nominatur, quæque sæpissimè id hydro-
 pis genus antecedit, venturumque præ-
 nunciat, quod λευκοφλεγματίαν Græci nominaverunt. Hoc ipso vitio maximo capiuntur pueri & senes, at verò ad-
 lescentes, & juvenes rarius sic leborant & citius curantur. Magis autem ita afficiuntur hi, qui ex longo morbo con-
 valescunt : utique, si id quoque tempo-
 ris, duro tumore, quem σκισσὶν Græcè dicunt, viscus aliquod, maximèque je-
 cur, aut lien obsidetur. Idem morbus non rarò etiam longa excipere tormina, & levitatem intestinorum, & hæmor-
 rhoides, menstruaque foeminarum, vel fusa nimium, vel compressa solet. Est autem præter hanc crudam, alia insuper ex corrupto sanguine, melancholica ca-
 chexia, quæ ferè elephantiam, tum an-
 tecedit, tum prælagit. Alimentum quod assumitur intus vitatur, indeque tum spi-

ritus, tum os, tum alvi, & vesicæ excrementum, itemque sudores, gravem odorem habent: fœdus, squalidusque toto corpore, maximèque in vultu color est. Quibusdam etiam cutis per assiduas pustulas, aut ulcera exasperatur. Totum corpus infirmum est, & interdum tubera quibusdam partibus habet.

*Magni
lienes.*

Ex hoc profectò cachexiæ genere, eum esse morbum judico, quem expressisse Hippocrates sub magnis lienibus videtur. Siquidem interdum bilis atra ita pestilens fit corruptione, ut cùm in corpus extra lienem diffunditur, planè ejus habitum universum corrumpat. Id vitium his signis sese prodit. Os, ipseque spiritus malè olet, gingivæ vitiantur, sublividæque, & nonnunquam subatræ redduntur, ac digito, vel leviter pressæ, atrum cruorem emittunt: Eædem sic laxæ sunt, ut à dentibus discedant, facilèque eos, vel omnes interdum eximere liceat. Aliquis etiam capiti, itemque præcordiis dolor est, urgetque cibi fastidium: Crescente morbo, hæc quoque crescunt, & maculæ quædam lividæ, tanquam vestigia sugillationum, variis corporis locis efflorescunt, in brachiis scilicet, in coxis, in cruribus, sæ-

pèque per universi corporis cutem, adeò ut hæc quasi arquato videatur fœdata. Inter hæc magna imbecillitas oritur, præcipuèque in cruribus, quorum impotentes compages fiunt. Nonnullis, ac potissimum junioribus, crebrò sanguis è naribus fertur: quod ni fiat, in cruribus hæ maculæ, quas dixi, & interdum ulcera fiunt. Is morbus Batavis, aliisque populis, qui humiliora, atque palustria loca incolunt, frequens est, utique si his quoque alimenta crassæ duræque materiæ sumuntur. Rarissimus ficcis regionibus atque editioribus est. Omnem ætatem quolibet anni tempore nullo discrimine impetit: Senibus tamen gravior, sed frequentior juvenibus esse creditur: Quibusdam tamen locis frequentissimus pueris est: Idemque Autumno, atque Vere maximè recrudesceat.

Grave inprimis, & horroris plenum *Elephantia* vitium Elephantia est: ut primum id *Elephantia* invasit, summa pars corporis crebris maculis inspergitur, crebrosque tumores, maximè juxta summam frontem, ac mentum habet: Maculæ modò subnigræ sunt, modò subflavæ, modò subalbidæ: Cutis inæqualiter crassa, horrida, duraque, qualis anserum est, eademque quasi

58 MEDICINAL. OBSERV.

squammis quibusdam exasperatur, potissimum in facie, in manibus, & in pedibus. Pili rariores omnibus locis corporis fiunt, spiritus difficulter trahitur, & malè olet, vox obscura, atque subrauca est, crassescunt malæ, mentum dilatatur, amboque ruborem exhibent, non floridum quidem illum, sed livore quodam turpem: urina, qualis jumentorum, crassa, turbidaque est. Mores denique accedunt & somni, & insomnia melancholicis familiaria: Quidam etiam sese præfocari inter dormiendum rati, cum impetu expergiscuntur, atque exiliunt. Plerique Veneris, quoque ingenti desiderio capiuntur. Increcente autem morbo, hæc ista etiam increcunt, ipsumque corpus malè foedum emacrescit, os, suræ, & pedes intumescunt, hique ut plurimum frigidi, torpidique sunt. Varicosæ venæ, subnigræ, ceu verrucæ quædam, aut grandines, in linguæ radice, sub palpebris, ponèque aures cernuntur. Ubi vetustatem morbus accipit, eroditur narium media cartilago, tandemque aliquibus corrupta partibus decidit, ipsæ nares simæ fiunt, & alarum crassamento obstructæ. Itaque per has sic impeditas, ipse ferri spiritus, verba-

que proloquentis hominis videntur. Labra etiam crassa sunt, & inversa, oculi juxta angulum interiorem rotundiores sunt, quod in iis album esse oportuit, flavescit, crassumque fit, ac quasi ungue obtectum. Ex superciliis autem præduris illis, ac penè callofis, itemque ex palpebris, & mento pili decidunt, aliique horum loco longè quàm antè rariores, ac tenuiores exurgunt. Aures etiam per hæc ferè tempora acutæ fiunt, extenuantur, & eroduntur. Manuum, pedumque digiti siccis fissuris dehiscunt, atque non rarò sic attolluntur, ut sub tumore condantur. Musculi toto corpore consumuntur, maximèque juxta pollicem: ipse vultus horridus, ac, qualis Satyrorum esse fingitur, deformatur. Ad extrema ventum esse vox docet summè rauca, & cava, virulentaque manuum, ac pedum ulcera, quibus subinde hæ partes vitiatæ cadunt. Eodem penè tempore cutis quoque sensu propè in extremis pedibus caret, adeò, ut ne doleat quidem, si quis hanc, vel intromissa acu pupigit, vel ferventibus undis adussit. Novissimè febricula oritur, quæ facilè tot modis obrutum hominem tollit. Signa hæc alia in aliis, non omnia

60 MEDICINAL. OBSERV.

tamen observari in omnibus solent. Scire tamen licet, inveterascentem morbum hunc depelli remediis non posse: Neque enim sola cutis, sed totum etiam corpus intus, forisque afficitur, sic ut ipsa quoque vitari ossa credantur. Contagione etiam id malum contrahi, (non solum spontè,) intimoque corporis vitio potest; idemque à parentibus transire ad natos, vel ab ipso etiam natali solet.

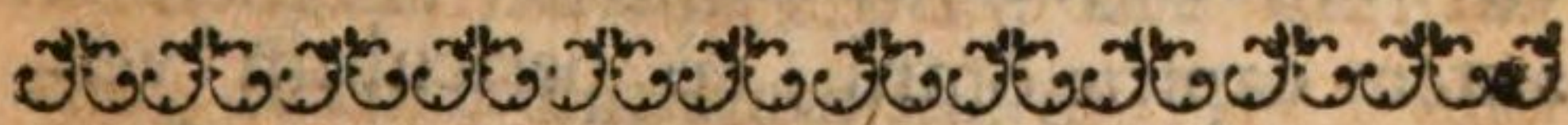
*Morbus
vene-
reus.*

Haud multis ante nostram memoriam annis, horrendum, atque novum genus morbi mortalium valetudini tot alioqui casibus opportuna, coepit insidiari: quod, quia consuetudine Veneris contrahitur, venereum appellari posse videatur. Primum, juxta naturalia crustosæ pustulae oriuntur, hæque lentam faciem reddunt, & malignè exulcerantur. Accedit venereum seminis profluvium, vel inguinum venenati bubones. Hæc omnia, nisi altius intrò ad viscera subeunt, nondum coepisse morbum, ac in proximo esse testantur. Ut primum verò is ipse incipit, tum levissimus est, cum solummodo pilos, caput, ac mentum remittunt ægri, cætera rectè habent. Paulò gravius est summa corporis maculis frequentibus, iisque more lenti-

ginis exiguis, aliàs rubris, aliàs flavis imbui, quæ maculæ non nisi resoluta quoque morbo tolluntur. Id vitium tum quoque majus est, certumque sui argumentum præbet, cùm in fronte, & in temporibus, & ponè aures, maximè circa radices capillorum, dein in capite, vel etiam in universo corpore, malignæ pustulæ, tumoresque non unius coloris efflorescunt, quæ sponte sine medicamento sanantur, iterumque passim expullulant. Pustulæ modò flavæ, modò rubræ sunt, rotundæ omnes, siccæ, puris expertes, & aridam crustam habent, ex his deinde in ambitum serpentinibus pustulis, cutemque cavantibus, ulcus oritur virulentum, & sordidum. Quibusdam etiam tum manuum, pedumque cava finduntur siccitate, & squamas remittunt. Eoque propè tempore palatum, atque intimum anguli oris, nigris, foetidisque pustulis impeditur, adeò subinde ulcere cavatis, ut ejus rei causâ, potio per nares reddatur. Qui casus tamen rarissimus incipiente morbo, frequens tum veteri, tum bis terve reverso est. Exulcerantur quoque & lingua, & fauces, & partes quæ ad nares, & ad podicem sunt. Tum quoque caput præ-

grave esse incipit, cervicibus, humerisque dolor inest, qui interposito spatio ad brachia, & ad crura pervenit, noctemque molestant magis, quàm diem exhibet: maximè à tertia noctis hora ad nonam infestus. Idem mediis artubus profundè inhærescit in quibus sæpè tumores oriuntur, qui ægrè vel dissolvuntur, vel suppurant. Interdum etiam in tophos vertuntur hi, maximèque in fronte, in capite, in claviculis, in medio humeri osse, itemque in cubiti radio, & in parte tibiæ priorè, & juxta alia nonnunquam ossa, quæ pessimis inde ortis ulceribus corrumpuntur. Tum profectò gravissimum id malum esse judicatur: Nam solidæ quoque partes labefiunt, ossa, vincula, membranæ, nervi, circa quæ coëunte maligno humore immanissimi doloris tormenta, maximèque per noctem incidunt. Atque his quidem ærumnis, mistisque vigiliis, ac febris oppressus, subinde homo perit. Cæterum meminisse convenit, non omnia semper in omnibus ægris signa, verum alia in aliis deprehendi. Modò enim solæ pustulæ, modò dolores, vel nodosa tubera, vel exulcerationes sunt. Sub solis pustulis expeditior curatio est, sub aliis

nulla, aut certè difficillima: præcipuè
 si his multa vetustas accessit. Porro
 constat morbum hunc penitus contagio-
 sum esse, ac solo vitiati corporis adhæsu
 contrahi, tum à parentibus quoque ad
 liberos more Elephantiaë transire, eique
 contagioni fœminas opportuniores, quàm
 viros esse. Recens morbus non difficilli-
 mè curatur, vetus vix unquam. Æquè
 inanis medicina est, si sub hoc vitio cor-
 pus marcore occupatur, aut orta Anhe-
 latio, quam Græci ἀσθμα vocant, fuit.
 Post morbi curationem alii mirè corpu-
 lenti fiunt, aliis raucitas infesta est, aliis
 fœdæ cicatrices manent, profundorum,
 turpium ulcerum vestigia.

MEDICINALIUM

OBSERVATIONUM

LIBER II.

QUO VITIA SINGULARUM

partium corporis proponuntur.

VIX ulla pars corporis humani æquè *Dolor*
 doloribus opportuna, ut caput est: *capitis.*

Huc enim facilè aliquid ex inferiore corpore aspirat. Ipsa quoque pars, propriæ constitutionis, atque temperamenti occasione impotens, non difficillime doloris causam in sese tum admittit, tum gignit. Ergò si multis jam annis crebro, levique de causa caput dolet, scire licet aut cephalæam, aut hemicraniam esse: sub illa proprio caput affectu labefactatur, ipsumque universum, aut certè maxima ejus pars dolet: sub hemicrania autem, alterum tantum capitis latus consensu præcordiorum, subditarumque partium dolor afficit, ferèque à temporum oritur pulsatione. Uterque dolor, ut quivis etiam alius, sub appellatione τῆς Κεφαλαλγίας continetur. In dolore autem capitis omni, eò periculum vertitur, qui continenter excruciat, & somnum tollit. Quod si vomitus etiam accedit æruginosus, & surditas, in proximo insaniam esse significat. Jam etiam ubi ingentem capitis dolorem distentio nervorum comitatur, vel inflammatio juxta oculos, aliamve corporis defixa partem, vel denique oculorum inflatio, aut subversio, summum periculum ostenditur. Illud quoque veterum observatione constat, vehementem dolo-

rem capitis, qui curatione non sanescit, sed magis etiam exasperatur, assidueque tenet, periculum insaniam per febrem minari: sine febre autem, cum hanc quoque insaniam, tum magis cæcitatem prænuntiare. Per acutos capitis dolores, si sonitus incidit aurium sine febre, & vertigo, & impeditus tardusque sermo, & manuum torpor, vel morbum expectari attonitum, vel comitiales, vel lethargum posse non alienum est. Ad hæc si vetus in capite dolor est ex frigida natus materia, difficillimè sanescit, maximeque in senibus. Quum caput parte aliqua, aut circum circa dolet, si pus, vel aqua, vel sanguis naribus, ore, aut auribus exit, scire licet malum solvi.

Nunc ea capitis vitia ordine sequar, quibus mentis error jungitur, incipiamque à delirio, quod Græci *μαρμαρῆσις* *Delirium.* dixerunt. Majoris ferè id terroris, quam periculi est, scilicet per acutarum febrium vigentes accessiones, sæpè contingit desipere ægros, & loqui aliena, verum levato accessiones impetu, protinus mens redit. Novissè tamen oportet, illud penitus non leve esse, neque incidere, nisi in vehementi febre

posse. Ferè autem hoc represso , gravi profundusque somnus obrepit. Sed imminentis quoque delirii non ambigua notæ sunt. Expeditior sermo ægrotanti est , quàm sano fuit , ac subita oritur loquacitas , eaque ipsa solito imprudentior. Stridor quoque dentium , firmo etiamnum corpore incidit , & gestus incontinentior est , & oculi frequenter moventur , hisque dolente vehementer capite , quasi tenebræ offunduntur , vel sine dolore somnus non accedit , fitque continuata per noctem , perque diem vigilia. Spiritus rarus , mirèque vehemens est , & pulsus citatus , ipsumque corpus prostratum in ventrem jacet , nisi si hunc decubitus tamen aliquis ventris dolor fecit.

Operins. Horroris autem , periculique plenissimum id genus insanix est , quod inflammato cerebro , ejusve membranis excitatur , Græci *ῥεῖντιν* vocant. Id his signis notescit : Febris urget acuta , atque continua , continuusque mentis error ; modò his , modò aliis animæ vitialis actionibus : expeditus in omnem audaciam homo est , & vicissim tum vigiliâ , tum somno difficili , turbulentoque impeditur , sic ut interrupta quiete protinus

cum impetu è cubili profiliat , vocifere-
tur , ferociat , ac modò ploret , modò
cantet , verbaque sine sensu , sine ordine
certo proferat , interrogatus ab alio om-
nia aliena respondit. Quæ quidem om-
nia eo plus ostendunt periculorum , quò
quis initio morbi (ut ferè fit) pacatior
fuit. Sub eodem vitio oculis insolita mo-
bilitas accessit , hique cruenti , flammei ,
squalidique sunt , quos æger crebro per-
fricat , modo ficos , modo lachrymâ
perfusos , lingua autem aspera , & nigra
est , dentes stridore quatiuntur , sæpèque
cruor è naribus aliquis fertur , & inter-
dum posteriora capitis dolent. Adhæc
vehementer sitit æger , & multum gar-
rit nugarum , atque altè quidem , verum
rarò tamen spirat. Idem manibus tre-
mit , digitisque floccos vellit , & festu-
cas è stragulis legit. Urina huic tenuis ,
flammea , interdum etiam (quod pessi-
mum esse judicatur) tenuis , albaque est.
Hoc istud genus insanix longè acutissi-
mum est , brevi que hominem , nisi ma-
turè malum tollitur , tollit. Mortife-
rum id esse testatur continua , tum de-
mentia , tum vigilia , alvus & urina per-
tinaciter compressa , aut urina prius
abundè colorata : post alba , tenuisque

reddita, itemque distentio nervorum, difficilis crurum extensio, atque contractio, syncope.

Melan-
cholia. Sequitur tertium insanix genus, quo diu aliquis sine febre desipit, Græci μελαγχολίαν vocant. Tristitia, metus, atque vigilia longo tempore afficiunt, itemque humanæ consuetudinis odium, idque perpetuo cum luctu, atque lacrymis, quanquam nonnulli etiam continenter rident. Omnes autem exercent vanæ, intentæque animi cogitationes, adeò ut persæpè humi fixis oculis, veluti stupidi consistent, subitòque falsis imaginibus exempti, celeriter cum suspirio procedant. Qui gravius laborant, sese vel pecudes esse, vel testaceos, vel etiam vitâ defunctos credunt; quare alii gallinacei cantum voce imitantur, alii occurrentibus cedunt, veriti ne (testacei cum sint) diffringantur, alii epulas pertinacissimè recusant, amissam esse vitam rati.

Qui hoc morbo laborant, ut mortem quàm maximè pertimescunt, sic hanc tamen sibi ipsi quàm sæpissimè desponso animo consciscunt. Omnibus autem caput, oculi, totaque facies calet: Somnus, ut præcipuè necessarius, ita maximè difficilis est. Ex eodem genere mor-

bi, melancholia flatuosa habetur, quam *Melan-*
 Græcè *ὑποχονδριακὴν* appellamus. Est ma- *cholia*
 lum affecti jecinoris magisque lienis so- *flatuosa.*
 boles, modò cum lienis tumore, modò
 sine eo, non solum lienis, sed neque
 etiam mesenterii: Soletque tum sævius
 esse, vel exigua etiam adustæ bilis atræ
 atque perniciosæ portione, omnia suo
 halitu labefactante.

Iisdem penè notis hic morbus, quibus
 prior, deprehenditur: nisi quod hîc præ-
 cordia sursum convellantur, & interdum
 præter gravitatem calore ferveant. Sub
 his arteriæ vehementer, & molestè pul-
 sant. Accedunt capitis vertigines, au-
 rium sonitus, cruditas, acidi ructus,
 multa tenuis salivæ sputatio, qua de cau-
 sa nihil etiam sititur, vomitus pituitæ,
 modò bili permistus est, modò acidus,
 ex quo dentes etiam stupent. Dum epu-
 las stomachus concoquit, medio loco
 scapularum dolor inhærescit, qui illis
 concoctis, protinus conquiescit; Ven-
 ter sæpè adstrictus est, & intus rugit,
 flatibusque turbatur. Quin etiam subin-
 de cordis fit palpitatio, & quædam quasi
 suffocatio. Cruditate maximè crescit
 morbus, concoctione summè levatur,
 estque eo morbo, quem priore loco po-

fuimus, longè mitior. Nonnulli autem, quibus hujus mali vis cerebrum penitus occupavit, in furorem aguntur, febremque patiuntur hecticæ non absimilem, & quæ in marcorem promptè vertatur. Melancholia omnis familiarior viris & senioribus, deterior foeminis est. Rarò quisquam tumorem effugit lienis, qui hoc morbo capitur. Si vel hæmorrhoides, vel varices, vel (ut quibusdam placet) aqua inter cutem accedit, solvitur malum: versam etiam melancholiam in morbum caducum fuisse, & rursus hunc in illam, quorundam observatione compertum est. Ferè autem sic incidit: ut, quæ melancholia recens est, curationem non difficillimam habeat: que inveteravit, vix unquam remediis tollatur.

Sequitur modò ea insanix species, quam nos furorem, seu rabiem, Græci *μανίαν* appellaverunt. Ad sunt quidem delirationes eorum quos Melancholia exercet, at his tamen insuper jungitur effrenis iracundia, clamoribus, minitationibus, torvo oculorum intuitu, violentoque corporis impetu formidabilis. Si sanguis magis subest, assiduus, & dissolutus oritur risus, jucundis ante ocu-

los objectis imaginibus. Si verò magis in causa bilis est, omnia inusitatae temeritatis, atque crudelitatis plena contingunt: Adeò constat rectè judicasse veterem Hippocratem, insaniam quæ cum risu sit, tutiorem esse, quæ dato studio, pejorem. Ut plurimum autem hic morbus sine febre est, tametsi ea quoque interdum accedere, atro humore putrescente, solet. Salutem promittunt, fusi menses aut hæmorrhoides, aut natae varices. Non tuta sunt ulcera in facie & in pedibus orta, aut amissa prorsus appetentia.

Hunc furoris vitio id finitimum est, quod à morfu rabiosi canis inferitur, Græci *ὕδρωσις*, nos aquæ metum appellamus. Miserrimum genus morbi, quod hominem rabie, & siti & aquæ formidine cruciat. Ergo ut primum morfus aliquis est, moderata omnia pro vulneris modo fiunt; at interposito spatium, dolores ingravescent, ipsaque incipit vitari mens alienis cogitationibus impedita. Homo autem morosus fit, ferox, atque iracundus, multum secum obmurmurat, & quasi ab alio interrogatus, crebra responsa reddit. Post hæc conspectum metuere aquæ incipit, canemque in ea oc-

*Aquæ
Metus.*

culi existimans , metu exclamat , atque inhorrescit.

Ipsi adeò mens errat , ut ne familiares quidem agnoscat. Tum perfecta oritur rabies , atque aliis morfu nocendi cupiditas , inter quæ alii sicuti canes latrant , alii semen sine desiderio Veneris emittunt , alii cum quid biberint , præfocati moriuntur. Omnibus autem somnus turbulentus , horroris , furorisque plenus est. Accedit nervorum distentio , singultus , sitis implacabilis , & (quæ ferè extrema esse solent) frigidus sudor , & syncope : quamquam non rarò prius siti homo enectus sit , quàm hæc ista eveniant. Porro hoc genus insanix , ubi confirmatum spatium est , adeò sanari non potest , ut neminem constet inde unquam fuisse expeditum : Confirmatum esse dico , cum simul mentis usus non est , simul timeri aqua cœpit. Quos casus accidere aliis post quadragesimum , aliis post sextum , aut septimum mensem observatum est.

Nec desunt Authores , quibus placuit , septem etiam annis occultari id vitium posse. Illud quoque constat ; multos ita morsos , factum id à rabioso cane esse nescisse , vulnerisque curatione , ac nimia

mīa secundæ valetudinis fiduciâ, huius sibi calamitatis authores exstitisse. Itaque utilis etiam experimento locus est. Nam accipitur panis frustum, imponiturque vulneri: id hinc detractum, alterique integro vorandum exhibitum cani, si rabiem ei non moverit, scire licet, qui momordit, eum non fuisse canem rabiosum. Ferè autem qui sic est canis, hæc habet: esurit, sitit, nihil tamen cibi vel potionis sumit, oculos flammeos, trucesque habet, auriculas demittit, linguam exerit, multum ore spumat, umbræ suæ oblatrat, sæpe sine omni latratu tristis, atque anxius discurrit, crebrò tanquam cursu fatigatus spirat, caudam gestat intortam, nullo discrimine in quasque obvias animantes impetu, ac morso fertur, præcipite atque incerto oberrans cursu. Integri canes, & conspectum, & latratum ejus qui furit exhorrescunt, ac fugiunt.

Nunc ea capitis vitia proponam, quæ frigidis innixa causis, mentem etiam vitiānt, incipiamque à Lethargo, cujus *Lethargus* hæ notæ sunt; Marcor, & penè inexpugnabilis adest dormiendi necessitas, febrisque lenta, neque caloris admodum mordacis. Accedit dementia, rerum-

que omnium tanta oblivio, ut quum oscitant ægri, (quod ipsis perfrequens est) claudendi oris obliviscantur: aut cum mejendi causâ matulam petunt, manibusque tenent, mictionis tamen omnem amittant memoriam. Adhæc clauduntur oculi, iidemque ubi voce compellitur æger, palpebris ægrè diductis, vix adaperiuntur, rursusque protinus coeunt, ac pristino sese sopori dedunt. Is sopor interdum adeò pertinaciter immoratur, ut æger vulsis etiam capillis non doleat, sed totus stupore oppressus, veluti truncus cubet. Universum ipsi corpus segne, graveque est, & ante omnia caput. Nonnunquam singultus etiam incipit. Ipse pulsus æquè magnus, mollisque, ut inflammatis pulmonibus est: at tardior tamen, & rarior, & minus inæqualis, magis autem intermittens, quàm intercurrentis, interdum bis pulsans, semper, ubi sopor dominatur, undosus. Spiratio rara, & imbecilla est; Alvusque aliis liquida, aliis compressa. Urina, qualis jumentorum esse solet, turbida mejitur. Ipse æger supinus cubat, & ab aliis in latus conversus, ultrò in dorsum revolvitur. Hoc certè genus morbi acutum est, & cum parum in tempore succur-

ritur, promptè interficit. Summi periculi nuncius tremor est: itemque vigente malo frigidus circum caput sudor. Qui ex hoc morbo convalescit, huic ferè in pectore suppuratio nascitur. Sæpè lethargus, abscessu pone aures exorto, solvitur.

Caros notis lethargo persimilis, febrim non facit, sed sequitur, eamque non levem: quamquam etiam, & compresso cerebro, accessionibusque comitialibus succedit. Lethargus ipse per se morbus, propriâ quadam nititur consistentiâ. Neutrum vitium repentè accedit. Jam quoque in lethargo, etsi sit molestè, fit tamen omnî ad interrogata responsio. In Caro spiritus illæsus est. Nihil verò istorum in attonito observatur morbo. Solutum quoque Carum ferè secunda valetudo excipit: attonitum morbum, resolutio nervorum.

Catalepsis autem, quam detentionem interpretantur, sic cognoscitur. Homo repentè mente, ac sensu, motuque corporis destituitur: itaque in ea quoque figura, qua percellebatur, manet, sive sederit, sive cubuerit, idque vel clausis, vel apertis oculis. Qui hoc morbo capiuntur, nisi maturè curentur, stupi-

Caros.

Catalepsis.

di ac velut frigore quodam enecti moriuntur.

Κῶμα.

Κῶμα autem, quod Soporem, & profundum somnum appellamus, hic notis observatur: *Æger* demissâ inferiore mandibulâ obdormit, & expergefactus, rursus in somnum repentè delabitur, ideoque Græci id *ὑπνῶδες* appellaverunt. Quod si ad somni proclivitatem, vigilia simul accedit (*ἀγρυπνὸν κῶμα* Græcè dicunt) mens, sensusque omnes sopitam omnem actionem ostendunt: homo tamen vigilantis formam, figuramque retinet. In eo malo impeditus sermo, & spirantibus auditum in gutture murmur, & difficilis poculorum deglutitio, & pituita tenuis à naribus stillans, & urina, alvique retentio, promptaque resupinatio, periculum in proximo esse denuntiant.

*Morbus
comi-
tialis.*

Incipiam nunc de morbo dicere comitali, quem Græci *ἐπιλεψίον* dicunt. Is tum maximè timeri potest, cùm caput grave est, & dolet, præcipuè permoto ad iram homine, cùm mentis error incidit, & sensuum stupor, simulque vertigo oritur, & tenebræ oculis objiciuntur; & horrenda insomnia sunt, & linguasine ordine orationis movetur, eam-

que loquens æger commordet ; cùm vultus inter hæc pallet , spiritus difficulter trahitur , venter flatibus tumescit , urina præter solitum tenuis & cruda , cùm aliàs , tum si quis etiam dolor , aut convulsio summum humerum , aut cervices , aut caput occupet , aut torpor corporis , aut turbulentum insomnium accedat. Ut primùm verò morbus invadit , homo subito convulsus concidit , vociferatur , stertit , spumat , interdum circumagitur & tremit : dein interposito tempore ad se redit , perque seipsum consurgit. Quibusdam stercus , aut urina , aut semen præter voluntatem in ipsa accessione elaboratur. Si à ventriculo vitium fuit , mordetur is antè , magisque per inediam , idemque palpitat , & fluctuat : quumque in propinquo accessio est , nausea oritur , & stomachi dolor , aut animi defectio , qua finita , vomitus incidit , modò pituitam , modò bilem trahens , inter quæ frequens sibilus aurium est. Porro si ab aliquo loco corporis exteriori malum oritur , inde fieri raptus velut auræ cujusdam frigidioris per continuatas partes ad caput sentitur. Morbus autem comitialis tum pessimus est , cùm continenter recurrit , atque intervalla accessionum

habet quam minima, diuque, ubi invasit, immoratur; præcipuè si simul multa vertigo est, & difficillima spiratio, & vehemens, longaque corporis agitatio, & post hanc succedens alta, plurimaque quies catochæ similis, sub qua amisisse homo quasi vitam credatur. Quod si inter hæc nihil juvare etiam videbuntur remedia, quæ movendis sternutamentis utilia sunt: scire licet, in pessimo rem statu esse, magisque ubi ab ore deterisa spuma sæpiùs redit, simulque vehemens tremor, & vociferatio, & stertor est: neque finita accessione meminit quicquam æger, pudorve movetur factorum. Idem morbus magna ex parte esse longus solet, ad usque diem hominis supremum, neque vitæ tamen pariculofus, tametsi interdum, cùm recens est, hominem tollat crebris, gravibusque accessionibus.

Quomodocunque autem incidat, magis familiaris esse viris, quàm fœminis consuevit: magis pueris, ac præcipuè nuper in lucem editis, quàm adultioribus, minimèque senibus, atque ætate confectis. Nihil æquè ad depulsionem vitii hujus, ac processus ætatis facit. Nam pueris ferè post fœminæ consuetudinem solvitur, & puellis post orta mens-

trua. Quod si annum aliquis vigesimum quintum jam superavit, ægerrimè, aut certè nunquam sanescit, per omnem vitam morbo opportunus, magisque si comitialibus natus parentibus, aut conceptus fluentibus menstruis fuit. Illud etiam non perperam animadversum est, prægnanti fceminæ si morbus accessit comitialis, hunc, facto partu, solvi: & si quid inde vitii fcetus traxit, id magna ex parte conquiescere, ubi editus in lucem infans protinus evomuerit, multumque ejecerit aquosi excrementi: sin minus, manere morbum. In eodem ipso Alphos albus in capite natus, puerisque crustosa scabies, spem curationis aliquam facit, maximè si morbus non ita diu traxit, & vitæ solummodo secutus intemperantiam est: aut si ab una parte corporis, sensus venientis accessionis incipit, idque à manibus, vel à pedibus potius, quàm à lateribus aut ab ipso (quod pessimum est) capite. Nam contrà, ubi totum simul afficitur corpus, neque antè in parte aliqua accedentis mali sensus est, sed homo ex improvviso concidit, cujuscunque is ætatis sit, vix sanescit. In eodem morbo si mens læsa est, & nervorum facta resolutio, medicinæ locus non est.

Illud quoque constare iudicio quorundam video, prorsus pro valetudine esse, si morbo comitiali longa febris, ac præcipuè quartana accesserit.

Incubus. Incubus, quem ἐφιάλτην Græci dicunt, notis cognoscitur. Per somnum mole aliqua sese opprimi homo, & ab alio urgeri credit: ipse totus torpidus, ac difficulter mobilis, imaginatione præfocationis edere vocem non potest, aut eam certè admodum incertam, exilem, & malè discretam edit, tandem hoc casu vehementer anxius, perrupto somno, repente expergiscitur. Malum hoc familiare est hominibus crapulâ, & multa sæpè cruditate oneratis. Deterius est, ubi per noctem etiam vigilantibus incumbit. Si verò ubi idem dormientes occupat, post expergefactionem frigidi oriuntur sudores, & cordis tremor, pessimum est. Vix unquam incubus accidit in latus cubantibus. Qui hac ægritudine multo jam spatio temporis, ac frequenter occupantur, huic grave aliquod capitis malum, puta vertiginem, morbum tum attonitum, tum comitiales, maniam, nervorum distentionem, aut subitam mortem impendere sciendum est. Scilicet hoc modo reper-

tos mortuos, in ipso etiam cubili, multos esse constat.

Attonitum morbum, qui Græcè *ἀπὸ πλεξίας* dicitur, etsi interdum nulla ferè signa præcurrunt, magna tamen ex parte antecedunt, capitis subitus, acutusque dolor, & vertigo, & oculorum caligo, & dentium in somno stridor, & totius corporis, maximèque extremorum frigus. Tum repente homo, velut attonitus, cum clamore corruit, moxque clausis oculis stertit, & magna spiritus orta difficultate tantum non præfocatur, perinde laborante pectore, ac si vinculo quodam adstrictum, attolli prohiberetur: Adhæc sensus motusque omnis perit, unica miseris à spiritu spes vitæ reliqua. Is spiritus, prout aut facilè, aut molestè trahitur, morbi modum, omnemque magnitudinem ostendit. Quare etiam pestiferum esse sciendum est, si vel intermittitur multum spiritus, aut summa difficultate trahitur. Minus horrensus casus est, ubi cum spiritu non difficillimo, sumpta pocula non resiliunt per nares, sed penitus descendunt.

Quicumque verò morbus attonitus magnus est, sanari non potest: qui levior, ægrè potest. Idem rarò sine al-

tero corporis resolutio latere, conquiescit, idque fere primis fit quatuor diebus, quod spatium si morbus transierit, occidit. Sæpe tamen adeò leviter aliqui sic laboraverunt, ut solo distorto ore, sensuque, ac motu lapso, neque spumaverint, neque sterterint, remediisque curati, nulla orta nervorum resolutione, convaluerint. Morbus autem attonitus ei magis familiaris est, qui annum jam quadragesimum, nondum sexagesimum excessit, utique si idem frigida naturæ homo est, crebraque gravitate capitis, & sopore, oculorum caligine afficitur, si brevi & angusta cervice est, si ipse totus sine negotio deses, potationibus, atque ingluvie perditam vitam ducit. Adolescens autem, & eo ætate paulò grandior, sic laborare, non nisi maximis de causis potest, aut quivis etiam alius, quum tempus æstivum est. Sub his enim casibus ferè mors sequitur. Opportunior morbo hyems est: utique si præfrigidi venti spirant, densæque nebulae cœlum obsident. Cæterum utile est in hoc morbo hæmorrhoides patefieri: inutiles sunt frigiditates, & torpores: mortiferi propter impeditum spiritum orti sudores. Per eundem morbum sæpè; quod multis vl-

detur extinctum corpus, vitam haber, præcipuèque fœminarum, & horum quoque virorum, quibus frigidior est natura. Rem omnem pluma detegit coram naribus, atque ore suspensa, aut certè vasculum aquæ plenum, atque sic supra pectus impositum. In his si motus fieri aliquis videtur, superest æger: si summa immobilitas est, periit. Minimè alienum id videatur, quod Hippocrates memoriæ prodidit: sanum hominem subito dolore capitis captum mutumque redditum, ac stertentem, intra septimum diem interire: servari autem, si ante eum diem febris venit, posse.

Proxima modò videatur observatio, quæ nervorum debetur resolutioni, Græci παράλυσιν appellant. Ea autem, cum morbo attonito successit, παράπληγία Græcè dicitur, ac modò omne corpus, quod capite inferius est, occupat, modò alterum ejus latus duntaxat. Cum autem nullo antecedente morbo incipit, interdum & comprehensa quoque loca tenet, interdum unam quampiam partem, ut linguam, ut oculum, ut maxillam, ut labrum, ut brachium, ut crus, ut hujusmodi. Hujus itaque resolutionis nuncius stupor est, ex quo scilicet sensim

Resolutio nervorum.

crescente illa nascitur. Prius autem genus plus periculorum habet, sæpèque in morbum attonitum revertit, posterius hoc etsi æque ferè diuturnum, longè tamen esse mitius solet. In utroque aliàs sensus integro motu perit, aliàs illæso sensu motus, nec rarò (ubi consummatum id vitium est) simul utrumque. Ubi hic morbus alterum latus affecit, id nonnunquam frigidum deprehenditur, altero, quod integrum est, ardesciente. Oculus quoque, è directo lateris ejus, quod morbum sustinet, minuitur. Per eundem morbum pulsus languidus est, & parvus, & tardus, & rarus, & mollis; interdum etiam creber, inæqualis, sed nonnihil sine certo ordine intermittens. Urina tenuis ferè, atque diluta est, tametsi nonnunquam propter imbecillos renes rubea sit. Idem malum semper longum esse solet, sæpèque, alios morbos excipiens, finit: puta morbum (ut proximè dixi) attonitum, itemque longas febres, coli dolorem atque ab utero factum strangulatum. Crebriò etiam per hyemem incidit, ægerrimèque in senectute tollitur, præcipuè si jam in vetustatem incidit. Idonea ad medicinam tempora sunt, primùm æstatis, dein veris: vix

quicquam sperari hyeme, vel autumnopoteſt. Quæ veidò pars reſoluta eſt, ea facile refrigerſcit, gravisque eſt, mollis, & laxa, tandemque ubi morbus inveteravit, macie conſumitur. Tum profeſtò vix unquam ad priſtinum ſtatum revertitur, præcipuè ſi motu penitus caver, ſimilemque colorem reliqui corporis non exhibet. Quælibet autem nervorum reſolutio mediocris vix ſanatur, vehemens ſanari non poteſt. Eidem ubi ex rupto nervo, aut tranſverſim incifo nata eſt, non curatur. Pro valetudine eſt, febrem accedere, vel tremorem fieri.

Quoniam de vitiis agere cœpi nervorum, non videtur omittenda eorum diſtentio, quæ Græcis *σπασμός* appellatur. Membrum ſic contrahitur, ut reduci ad priſtinum habitum non poſſit, nervis, muſculisque verſus ſuam originem, præter voluntatem, convulſis, idque cum vehementiſſimo dolore, qui vires ſubinde hominis conſumit. Quod ad pulſum attinet, arteria tenditur, & undeque ſeſe colligens coit, eademque veluti chorda, quæ ſtringitur & laxatur, ſuſum, deorſumque fertur. Hic morbus rarus quidem, at multum acutus eſt, ci-

*Distin-
tio ner-
vorum.*

tòque adeò occidit. Quum repentè sanum hominem adoritur, repletionis sequitur causas, utique si necessariae vacationis facta suppressio est, si intermissa exercitatio, & continuata pocula fuisse; ubi vero magna febris, aut superflua vacuatio, aut nimius labor, maximèque vigilia, atque inedia antecesserunt, scire licet id ipsum vitium ab inanitione proficisci, atque imprimis horrendum esse, vixque ulla medicinæ ope sanabile. Itaque rectè id ab Hippocrate animadvertum video, post acutas febres, & effræ-natas, præcipuèque veratro tentatas purgationes, & post gravissima vulnera, aut post quamvis aliam sanguinis profusionem, semper mortiferam nervorum distentionem esse. Scire autem licet, sæpè hunc morbum febricitantibus subitò, sine ullis præcurrentibus signis, accidere, factoque bilis vomitu, protinus conquiescere: proin ejus causa ad stomachi affectum, non ad febrem referenda est. Porro est etiam levis quædam nervorum, musculorumque distentio, quæ à flatibus oritur, Græcisque *σπασμὸς πνεῦματος* appellatur. Nam etsi maximum dolorem, cum tamen perbrevem, ac non magis horâ durabilem exhibet, sola frictione

mitescens. Id vitium sæpe manuum, pedumque digitos, interdum & crura tentat, summo ea cruciatu extendens, vel in sese contrahens. Iis autem familiare est, qui crapulæ dediti desidem vitam agunt. Distentio nervorum semper in pueris, præcipuè nuper natis, frequentior, & curatu faciliior esse consuevit: quanquam interdum in iis ipsis periculum habet, maligna febre captis. Scilicet post septimum ætatis annum, nemo puer distentione afficitur nervorum per febrem, nisi hanc acutissimam, & malignam.

Opportunus autem dum febricitat, huic morbo is puer est, cui alvus diu compressa est, cui vigilia, & terror, & coloris mala mutatio accesserunt. Novisse autem oportet, eundem morbum aliàs uni membro infectum, ut oculo, cuti quæ in fronte est, linguæ radici, maxillæ, labris, brachio, manui, cruri, sed eum gravissimum in cervicibus esse: aliàs loca omnia capite inferiora obsidere, aliàs tota corpora convellere. Priora genera duo, τεταίνον appellacione Græci comprehendunt, quem Latini rigor^{Rigor} nervorum vocant. Novissimum^{nervorum.} genus in morbo comitiali est, sub quo,

quia caput quoque ægrotat, simul & mens, & sensus vitiantur, sitque non continuata, ut in superioribus afflictio: sed ex temporum recurrens intervallis. Ergo, quoniam hujusce morbi observationes suo loco proposuimus, rectè modò de rigore nervorum agemus. In hoc flecti cervix vel corpus non potest, sed recta intenditur, id *τέτανον* dicunt: quum in priorem curvatur partem, sic ut mentum pectori jungatur, tum Græcè *ἐμπροσθόπνος* esse dicitur: quum autem in posteriora convellitur, caputque committitur scapulis, *ὀπισθοτόνον* vocant. Præter has notas aliæ etiam sequuntur. Nam facies rubet, atque dolet, maxillæ, ac si lignæ essent, obrigescent, os vix patefit, oculi distorti illachrymant, riget dorsum, vix contrahuntur crura atque manus, præcipuè in tetano. In opisthotono autem vociferatur etiam æger, & ingentibus doloribus excarnificatur: crescentibus his exilit è cubili, & magnas nugas dicit: mitescentibus, melior mens, & tranquillitas redit. Idem pollicem pugno includit, neque crura contrahit, neque manus extendit: interdum etiam accedente morbo, vocis usum amittit, & omninò similis homini futi-

bundo redditur : sub quo casu certum exitium est , magisque si viribus æger caret , & insudat , & pocula per nares rejicit. Rigor nervorum omnis hominem intra quartum diem tollit , quem si is transit , convalescit. Ubi moritur aliquis , potionem , & sorbitionem , & pituitam per nares extundit.

Nunc de destillatione loquar , quam *Destil-*
 Græci communi nomine *κατάρρευσις* appel- *latio.*
 lant. Leve est , è capite humorem in nares labi : pejus , in fauces , & in asperam arteriam ; pessimum in pulmonem. Si in nares materia fertur , eaque frigida , & ignava est : tenuis per has pituita stillat , caput leviter dolet , sed multum grave est : ex somno oculi caligant , frequentia sternutamenta sunt , extima pars narium friget , sæpe gravedo has intus obstruit , vocemque offendit. Inter hæc ferè urina cruda , atque turbida est. Si materia in fauces & in asperam arteriam ruit , raucitatem , & tussiculam movet. Si in pulmonem , gravem tussim , ac spirandi difficultatem : atque hinc eam spuito expurgari intra vigesimum diem , observatione Hippocratis constat : quod nisi fit , ferè in Anhelationem , quæ Græcè *ἀσθμα* dicitur , transit. Porro si ca-

loris causa subest, rubet facies, humorque acris, falsus, & tenuis destillat, vehemens cibi fastidium est, sonant aures, arteriæ multum moventur in capite: tumque magna ex parte febris oritur, ex qua malum tamen nihil levatur. Sæpè etiam eo tempore proclive periculum inflammationis latum est, quem morbum Græci *πλευρίτις* vocant, maximè si tum quoque is ipse passim in populum grassatur. Jam verò si in fauces, asperamque arteriam humor hic decumbit, præter tussiculam, & raucitatem, etiam hæc loca exasperat. Si in pulmonem irruit, præter sternutamenta, & difficilem tussim, adsunt capitis gravitas, sitis, lassitudo, æstus, biliosa urina. Ut cætera genera destillationis ferè sine metu, sic hoc illud periculosum est, itemque certò pestiferum, ubi pulmonem exulceravit, unde gravis oritur tabes, quæ hominem spatio consumit.

Hinc tabem vel esse, vel instare, inter cætera indicat urina oleacea, magisque id vitium timeri debet, si jam vetus destillatio corpus tenue, atque procerum tenet. Nonnunquam autem & loca septo transverso inferiora humor impetit, nempe ventriculum, cujus appetentiam con-

coctionemque subvertit, & quæ in eum ingesta sunt, corrumpit: nec rarò etiam ubi is acris est, ventriculi tunicas erodit, atque alvi profluvium movet. Interdum etiam & venas mesenterii, & Colon convellit. Destillationibus ii magis expositi sunt, quibus, cum subjecto viscere intemperanter calido, puta Corde, vel jecinore, vel renibus, caput naturâ imbecillum est. Idem, quem dixi, morbus ægerrimè in sene maturescit, itemque in eo, cui simul continuò caput dolet. Nullum anni tempus æquè opportunum destillationi, atque Autumnale est: tum enim varie, sæpèque cœlum mutatur, quæ res iudice Hippocrate, maximè destillationes movet. In eodem morbo, pro valetudine est ad nares, vel ad os fluxionem verti.

Magnis & variis casibus oculi nostri patent. Ex quibus magis in usum venire medicis consueverunt suffusio, & lippitudo. Incipiam itaque à suffusione, quam Græci ὑπὸ χυμῶν nominaverunt. Visio paulatim hebescit, primùmque assidue observari oculis videntur quasi pusilli culices, vel muscæ, vel alia lucentia, caliginosaque rerum simulachra, incerto motu huc illuc acta.

Suffusio.

Interdum veluti tenuia quædam filamenta, aut telæ araneorum offeruntur. Aliis lucernam intuentibus, cingere eam tanquam circuli quidam obscuriores videntur: post hæc pupilla turbida esse incipit, & tenebrosa, & malè serena.

Denique pro suffusionis ob pupillam figura, variæ offeruntur rerum imagines: tantisper autem hæc ista interpolito tempore crescunt, donec crassescente materia, totus aliquis cæcus fiat. Ferè autem id vitium, neque incipit simul in utroque oculo, neque simul, vel simili modo cernitur: interdum alterum occupat duntaxat. Semper autem ubi natum est, immoratur, assiduus rerum simulachris oculos illudens. Quibus nominibus ab eo suffusionis differt genere, quod ab stomacho proficiscitur: id enim & intermittit, & remittit, si curata concoctione prospectum stomacho est: invalescit autem, vel revertit, si is cruditate labefactatur. Quinetiam eodem tempore, eodemque modo ambos afficit oculos, quod si quis intuetur, nihil in se habere obscuritatis, vel concreti humoris comperiet. Vera oculorum suffusio, si longa vetustate occupatur, curari non nisi acu potest: quod tamen

auxilium, nisi eo quoque tempore adhibetur, quo id quod concrevit, satis firmum sit, ut subjici acui possit, anceps esse solet. Ergo si quid accrescit, perfrictum diducitur, & sic manens, iterum non contrahitur: tum si ager quoque visione penitus non caret, sed quædam etiamnum rerum simulachra cernit, itemque si malum nondum tertium annum, vel quartum, vel quintum superavit, scire licet, nimis recens id esse, & acui inidoneum. Propter vetustatem autem curationi reluctatur, semelque ablatum, protinus recurrit, quod clauso oculorum altero nullis aut compressionibus, aut perfrictionibus dilatur, simulque omnem semel visum abstulit. Cæterum id tutò curari posse videatur, quod, ubi perfricatur, diducitur, iterumque rediens jungitur, coloremque exhibet obscure album. Nam quod nigrum, vel lividum, vel vehementer flavum est, id neque medicinâ curari, neque acu potest. Porro quæ suffusio oculis propria, nihil unquam concrescientis materiæ intuentibus exhibet, sed penitus serena est: ea perpetuam cœcitatem invehit, nullumque remedio locum præbet.

Lippitudo autem, Græcis *ὀφθαλμία* dicta. Lippi-
tudo.

ta, sic cognoscitur. Vehemens oculos urget inflammatio, cum multo dolore, & tensione, & tumore, & ardore, & rubedine: interdum tanta etiam cum punctione, ut oculi tanquam ab infixa acu, aut spina stimulari videantur. Iidem fervente lachryma implentur, sequiturque pituita modò paucior, modò uberior. Sed & sordes quædam majoribus angulis oculorum inhærescunt, & ubi gravius malum est, vicina etiam loca ad malas usque attolluntur, circum circa arteriæ vehementer pulsant, ipsa inflammatio ex oculorum angulis in omnem adhærentem membranam diffusa est. In hac tenues oculorum venæ turgent, conspicuæque redduntur hæ, quæ per sanitatem in oculorum albo fuerant obscuræ. Ferè autem quod toto oculo album esse debebat, rubescit. Hic morbus tum maxime metui solet, cum secunda valetudine sæpè tempora dolent, noctuque corpora insudant, & frons prurit. Principium autem morbi esse ostenditur, quamdiu tenuis ex oculo pituita fertur: ubi ea crassescit, albaque fit, incrementum esse: ubi tota crassa, multaque est reddita, perque somnum oculos veluti glutine oblini, venisse jam statum signifi-

cat : declinatio est , ubi & pituita , & signa morbo propria minuuntur. Optimum autem est simul & lachrymam , & pituitam , & tumorem esse cœpisse , sicut lachryma non multum calens pituitæ albæ , ac molli permista sit , & tumor levis , non tamen perdurus. Tum namque palpebræ per quietem conglutinantur , neque dolores æquè afficiunt vehementer : ipse morbus tutus , ac minimè diuturnus est. Quod si autem lachryma multa , & fervida est , paucissimaque pituita , tumor tamen exiguus , vitiumque in altero oculo est : scire licet , dolore id atque periculo multo carere , sed casurum in vetustatem esse , neque solvi antè vigesimum diem posse , multis ad quadragesimum usque durare , quibusdam etiam ad ipsum extendi sexagesimum consuesse. Itaque tanto spatio formidari etiam exulceratio solet. In omni autem lippitudine , pituitam , quæ fertur , albam esse oportet , & mollem , & lachrymæ perfusam , maximè ubi in propinquo judicatio est. Pituita aridior dolorem quidem abundè movet , ac citius , nisi si quid exulceravit , definit. Nullum verò habere periculum tumor magnus solet , si expers doloris , & siccus est.

Quum dolorem exhibet, malus est, si siccus est, metusque fit, ne exulceretur oculus, ac concreseat. Sed & malè securus tumor est, cui lachryma jungitur, atque dolor. Ubi enim lachryma fertur calida; ac falsa, periculum exulcerationis, & pupillæ, & palpebris affert. Jam si tumor quidem confedit, at copiosior diu profluit lachryma, scire licet, everfionem palpebrarum viris instare, foeminis autem, atque pueris etiam, exulcerationem. Lippitudine affectum alvi corripit profluvio, bonum. Si lippientibus caput assidue, longoque tempore dolet, futuræ cœcitatatis metum denunciat. Interdum lippitudo ex uno oculo in alterum, quadam veluti contagione transit, idque ominis non mali esse creditum est.

Sanguinis è naribus fusio.

Ab oculis ad nares descendam. Ex his cruor tanto impetu interdum fertur, ut hominem inanitione exanimet. Tum certè color corporis pallidus fit, aut lividus, aut subviridis, extrema vehementer refrigerant, & mortis proximæ nuntia oritur syncope. Quibus sæpè è naribus sanguis fertur, his ferè aut lien tumet, aut caput dolet, aut caligines oculorum, suffusionesque fiunt. Si pueris

ris sanguis è naribus fluxit, dein fluere procedente ætate desiit, necessum est eos vel gravi articulorum exulceratione affici, vel gravi demùm morbo debilitari oportere. Cui fauces sanguine interdium, noctuque replentur, sic ut neque caput, neque præcordia doleant, sed nec tussis, nec vomitus, aut febricula antecesserit, hujus in naribus, aut in faucibus ulcus est. Sanguinem ex contraria regione erumpere, malum: ut in liene magno, si dextra nare emanat: aut in jecinoris inflammatione, si sinistrâ.

Nunc de faucium morbis dicam, primumque de tumore tonsillarum, qui de-^{Ton-}glutitionis molestiâ plus terroris, quàm ^{silla-}periculi exhibet. Is tumor intuenti, tangentique intus obvius est, moleque sua impedit, quominus homo potionem, salivamque possit suam devorare. Qualiscunque hoc loco rubor, aut nullus ardor est. Sæpè hic tumor inflammationem adsciscit, tumque dolor & ardor, & major rubor, & sitis, quorum nihil in superiore vitio animadvertitur, adsunt. Facta, ruptaque suppuratione, materia in fauces fertur, oriturque ulcus fordium, cujus putri nidore ipse quoque spiritus foetet.

Columella etiam, ubi vel laxatur, vel (quod rarum est) inflammatur, animadversione non indigna est. Ea è palati extremo propendet, inque fauces, & gulæ caput fertur. Itaque hæc loca titillatione quadam afficit, metuque præfocationis sollicitat. Crescente inflammatione, ima ejus pars grandescit, summa tenuis est, tumque malo Hippocrates τῆς σαουλῆς, id est, uvæ nomen dedit. Ratiò hic morbus, si protinus ab initio rectè curari cœpit, hominem tollit. Columellam ita, ut dixi, tumidam, & rubentem, magno periculo incidi, Hippocrates scripsit: gravior enim hinc inflammatio, & sanguinis profusio sequuntur, maximè si succis plenum corpus est. Quibus præfecta est Columella, his pulmo facilè læditur, ferèque eos homines tabes perdit.

Angi-
na.

Proximum est, observationes anginae, quam Græci συνέγχυν dixerunt, proponere. Sub hoc malo fauces, id est, extremæ gutturis, gulæque partes, quibus cibus, spiritusque introfertur, inflammantur: fit spiritus hoc nomine difficilis, molestaque deglutitio, sic ut interdum sumpta pocula per nares resiliant: accedit autem acutissimus dolor, tumor,

rubor, calor, & febris, aërisque frigidi cupida attractio. Levissimum malum est, ubi tumor tantummodò, & rubor in sola cervice, ejusque musculis insunt, cætera non sequuntur. Eo gravius est, tum in hisce locis, tum in faucibus interioribus, tumorem, calorem, ruborem, doloremque versari. Penè gravissimum est, foris nihil horum esse, omnemque morbum intus consistere, ubique (validè depressâ linguâ) speciem ruboris, tumorisque esse, semper aut vehementissimum dolorem, ac summum strangulatûs metum accedere. Porro mortifera est, atque omnium horrendissima angina, citissimèque incidit, & necat, quæ neque in cervice, neque in faucibus quicquam conspiciui, vel tumoris, vel ruboris exhibet, simulque summi doloris tormentum, & vehementem febrem, atque tantum non præsentem suffocationem infert. Tum profectò oculi vertuntur, & rubent, & veluti iis qui strangulantur prominent: vox impedita nihil significat, & qualis catulorum est, tenuis editur: os apertum hæat, frigidi aëris cupidum, ex eoque spumans saliva movetur: lingua exeritur, crebroque, ut in anhelis propter laboris impe-

tum equis, agitatur: potui datus liquor per nares remeat: labra livescunt: cervices rigidae contractæque sunt: ipse æger totus inquietus est, crebriò è cubili exilit, molestè supra dorsum, commodius recto collo atque capite cubat; videt, auditque obtusè, & præ suffocatione non intelligit, quid audiat, quid dicat, aut gerat: tandem verò strangulatu, atque syncope oppressus, perit: id quod horis à cœpto morbo octodecim, integra mente atque sensu quibusdam accidisse, doctorum virorum observatione constat. Semper autem sub hoc casu, mors vel primo die, vel secundo, vel ad summum quarto occupat. Salutis in angina signum facilis spiritus est, facilisque salivæ, ac potionis deglutitio, febris non vehemens, quies, somnus, levamentum doloris, cæteraque iis contraria, quæ superius comprehensa sunt. Æquè bonum signum est, ruborem, tumoremque quàm maximè foris in collo, & in pectore consistere. Tum namque extrà ferri morbum sciendum est. Perniciosum autem est, tumores sine bonis signis, sine manifesta causa desisse, itemque præcordii dolorem sine judicatione sub infirmis viribus, atque corpo-

ris torpore coortum esse : si quidem tum latenter mors adoritur , tametsi perquam rectè habere se æger existimet. Omnia autem in eodem morbo pestifera sunt , quæ non manifestum dolorem exhibent , neque in collo (ut modò proposui) neque in faucibus evidentem tumorem. Si autem tumor , atque faucium rubor est , ingens quoque periculum ostenditur : sed morbus longior erit , utique si major rubor est. Morbus quoque producitur , ubi & fauces , & cervix , & pectus simul rubent : quem casum ferè secunda valetudo sequitur , modò rubores non intrò recurrant , id quod tum metuendum est , cùm subitò hi evanescunt , simulque pectus grave fit , ac difficiliorem homo habere spiritum incipit. Tum profecto malum ad pulmonem vertitur , & delirium movet , & pulsum facit undosum , intraque septimum diem occidit , aut certè aliqua parte suppurat , nisi subinde pituita tussis educatur. Suppuratio autem pectoris ex prægressa angina ita noscitur. Faucium dolor sine certa ratione subitò desinit , febrisque multum remissa est , insolita gravitas pectori juxta septum transversum accessit , vehemens etiam tussis , ac ferè per omnia sine sputo sicca est :

Aliud genus oritur febris inordinatum , languidum , atque hecticum. Jam autem cum in angina repente evanescit rubor , idque die non judiciali , ac neque tumor extrà vertitur , neque pus tussi excreatur , æger autem quietus ; ac sine dolore esse cernitur , scire licet , aut mortem instare , aut reversurum ruborem esse. Periculosum etiam est , non citò concocta excreari , sputumque violenter educi , idque viscosum , crassum , vel valde album esse. Æquè malum est subaridum , multumque tussim , ac lateris dolorem movens , & quod inter potandum per tussim submergit. Angina omnis , per judicationem alterius morbi orta , lethalis est. Observatur autem & aliud esse genus anginae , quam notham dicimus , neque acutorum accensemus numero morborum. Ea frigidum humorem secuta , febris est expers , nullum autem neque ruborem , neque ardorem , aut febrem , aliquem tamen dolorem exhibet. Illud vitium , ut longius , sic & tutius esse consuevit,

*Angina
notha.*

*Vulneratio
membrarum.*

Vulneratis cerebri membranis , sequitur bilis vomitus , & dolor incidit non levis , qui intento spiritu , & adductis maxillis crescit. Ipsæ cruorem nares , &

interdum aures fundunt : aliis trux vultus , aliis oculi , quasi resoluti huc illuc moventur , sensusque omnis , velut attonitus , stupet : nec parum multis , nervorum accidit distentio. Accedente post hæc inflammatione , febris oritur , itemque delirium , sub quo multi fascias , quibus deligatum est caput , lacerant , & nudum vulnus frigori exponunt , omnia citæ mortis præfagia. Ipso autem percusso quoque cerebro (quod facilius plenâ incidit lunâ) hæc ipsa , quæ proposuimus , graviora sunt omnia , oriturque ingens delirium , vel tertio , vel quinto die. Quinetiam ipsius interdum excidit cerebri particula. Quod si ad hujus quoque partis ventriculos telum , maximèque per transfossos oculos penetravit , protinus homo vitam amittit. Nemo eorum quibus vulneratum cerebrum est , redire ad sanitatem potest. Ubi aliis partibus caput ictum est , optimum judicatur febrem non esse , neque auribus cruorem , vel naribus , vel ore promanasse , neque inflammationem , neque ullum simul dolorem accessisse. Si autem quid horum inciderit , tutissimum est inter ipsa incidere initia , neque diu tamen immorari. Conducit etiam sub

acutis doloribus inflammationes appare-
re, & pus in sanguinis eruptionibus fer-
ri. Cæterum pessimum est stuporem,
aut delirium accessisse: itemque lethale,
febrem die quarto, aut septimo, aut un-
decimo esse cœpisse. Itemque pereunt ple-
rique omnes; si quarto die febris orta est,
ad undecimum: si septimo, ad decimum
quartum, aut ad decimum septimum: si
undecimo, ad vigesimum.

*Observationes in vitiis pectoris, & cordis
utiles.*

Pectus lateribus cingitur, intus pulmo
atque cor sunt. In his varia genera
morborum fiunt, quæ nunc proponam.
Incipiam autem à laterum inflammatio-
ne, quam Græci πλευριτιν dixerunt. Ea
has notas habet: Pungens atque disten-
dens dolor latus exercet, isque modò ad
jugulum, & ad claviculam, modò ad
præcordia, pro situ morbi, procurrit:
febris adest acuta, & continua: & spiri-
tus difficilis, frequens & parvus: acce-
dit etiam tussis, initio quidem sicca, qua
nihil expectoratur, sed mox ferè humi-
de ea fit, ex locoque affecto ducere ali-
quid incipit. Id primò flavè coloratum,

πλευρι-
τις.

postea rubrum, ac cruentum, dein maturata inflammatione, purulentum est. Pulsus autem frequens est, & inæqualis, durus, tensus, neque nimis magnus. Hunc morbum (ut si quid aliud) sputa bona citò, facilèque rejecta, & salubrem fore, & brevem ostendunt. Itaque esse id malum in principio statuitur, dum nihil excreatur de latere affecto: sed tenuis solummodò è pulmone pituita, vel crassum quid, & tenax, & rotundum, idque cum difficillima tussi fertur.

Incrementum morbi dicitur, ubi sputum jam utcunque concoqui cœpit, majorique copia, & facilius flavum educi, & ex liquido magis crassescere, & ex cruento magis album fieri.

Status autem ex plurimo cognoscitur sputo, eoque albo, levi & æquabili, quod & promptè rejiciatur, & maximè dolorem levet. Declinatio deficiente dolore, & sputo, & febris, similibusque aliis animadvertitur. Sed sputi ubique intueri notas oportet. Optimum enim id esse judicamus, quod modò in statu esse hujus morbi propositum est. Proximum est id, quod statim flavo admodum mistum est. Quod si non protinus, ac longè post dolorem educitur flavum,

vel non multum, multamque tussim movens, malum est. Flavum autem sanguine mistum non multo, in principio quidem, salutare est, septimo vero die, aut post, minus tutum. Subcruentum ab initio malum non est. Sincerum autem, vel cruentum, vel flavum, periculosum est, sic, ut hoc tamen deterius illo sit. Malum id etiam ex cruda pituita album: tum viscosum quoque & rotundum inutile est. Eò deterius est id, quod ex virore valde pallidum est, itemque quod spumosum, & quod lividum, vel æruginosum est. Muscosum autem, quod ad concoctionem citò colatur, idque intra quintum diem, tutius est. Vehementer autem cruentum periculosum est. Sic autem se res habet: Omne sputum quantò magis commistos, non inter se deductos colores habet, tantò deterius est; & tamen nihil pejus est, quàm sincerum id excreari, sive flavum est, sive cruentum, sive glutinosum, sive spumans. Quod si ita meracum est, ut etiam nigrum sit, præcipuèque si unâ etiam foetidum, hoc ipsum omnium pessimum est.

Omnia verò mala sputa sunt, quæ

dolorem non sedant : optima , quæ sedant. Quicunque incipiente hoc morbo sputum exscreat omninò purulentum, is tertia die , aut quinta perit : quod spatium si transit , haud multò melius valens septima die , aut nona , aut certè undecima , incidere in suppurationem potest : Etsi perquam rarò observatum est , quenquam supra diem durasse quartum decimum , qui purulenta septimo , aut antè spuerit. In omni lateris inflammatione , dolores magis fere interdiu , quam noctu leviores sunt. Eundem morbum in nervorum rigorem , vel distentionem (illum τέτανον dicunt , hanc σπασμόν) verti , pestiferum est : æquè ut in pulmonis inflammationem , quæ Græcè πνευμονία vocatur. Ad cerebrum etiam aspirare materiam , ibique delirium , amentiamque facere , mortiferum est. Idem exitium denunciatur , si morbus dorso inhærescit. Tum autem rigor invadit , & febris , & molestissima tussis , ipsum dorsum , tanquam illatâ plagâ verberatum , dolet , cumulataque fit cum suspirio respiratio : pauca autem tussiendo eliduntur , modò ex virore pallida , modò etiam subcruenta : dolor in inguina incidit : ter-

tio quartorve die urina mejitur cruenta, totum corpus velut ex itinere lassum est: mors occupat die quinto, aut certe septimo: quem diem si morbus (quod tamen rarò fit) superat, sanescit. Lateris inflammatio omnis senibus, & fœminis uterum ferentibus perniciosa est, itemque iis quibus secundò jam, tertiove recurrit. Occidit autem hic morbus, aut magnis symptomatis, aut præfocatione, aut materiæ translatione ad alium locum, unde inflammatio pulmonis, tabes, syncope, insania. Dixi sub quibus casibus certum exitium est: nunc, in quibus grave periculum vertitur, proponam. Ergo si sputum multum intus in pectore strepit, & tristior vultus est, oculi colore auriginis imbuti, ingens esse vitæ discrimen significatur. Periculosum quoque est nihil exspui, neque quicquam à pulmone extundi, sed plenum fervere in gutture. Æquè malum est hominem antè probè spuisse, ac deinde ex toto spuiere desiisse, sic ut subinde neque gravitas in pectore, neque dolor cessent. Metum quoque non levem facit pectus vehementer calens, extremis multum frigentibus, itemque increescens dolor, cum in latus vel in-

firmum, vel sanum cubatur, sic ut supinum esse ægrum necesse sit: adhæc longè post morbi principia infirmis jam viribus fusa alvus, ex qua non corporis inquietudo: non ipse spiritus levatur.

Æquè grave discrimen est, si morbus dolores supernè exhibet, aut in posteriorem corporis partem, aut si siccus is, & sine sputo est: nisi ipse tamen per se levis sit, ut parum materiæ videatur expurgandæ. In sinistro etiam latere plus periculi quàm in dextro habet: verùm in sinistro citius maturescit, & solvitur. Omne verò morbi hujus periculum, ferè maximum esse, vel septimo die, vel nono solet. Atque hæc omnia terrere aliquo periculi metu possunt. At securitatis indicia sunt, protinus à primo die faciliè expuisse, & flavum sputo mistum esse, eoque dolorem levare, non ægiè hominem ferre morbum, faciliè respirare, ac sine siti esse, itemque strepitum in pectore non fieri: adhæc somnum, sudorem, urinas, alvumque probè habere: totum denique corpus æquali calore temperatum, ac molle esse.

Ubi hujus morbi dolores non con-

110 MEDICINAL OBSERV.

quiescunt, neque misso sanguine, neque sputorum excreatione, neque victu, neque fomento, aut medicamentis; & tamen non lethaliter affectus æger videtur: scire licet suppurationem, seu abscessum fieri. Qui casus certissimus fuerit, si intra dies quatuordecim morbus sputo non depurgetur. Orta autem suppuratione, si ea post ruptionem omnis intra dies quadraginta excreationibus tollitur, sanitas redit: si non tollitur, tabes sequitur. Quæ verò suppuratio sputo etiamnum bilioso orta est, sive id sincerè biliosum, sive unà cum pure est, majus periculum minatur, præcipuè si, quum septimum jam diem morbus attigit, suppuratio ab hujusmodi fieri sputo cœpit. Metus enim est (nisi quid subinde intervenerit boni) mortem die decimo quarto secuturam. Verum operæ pretium videatur, notas, quibus incipere suppurationem quis intelligat, proponere. Nihil, aut certè parum tussis, cujus magna tamen cupiditas est, excreatur, simulque febris, & cum nova, insolitaque gravitate, dolores acrius urgent, idque cum aliàs semper, tum maximè per noctem: spiritus etiam admodum difficilis est: venæ sub lingua

LIBER SECUNDUS. III

inalbescunt : maxæ rubent : perit cibi cupiditas : crescit potionis desiderium : vigilia exercet : juxta claviculam & colum sudores fiunt. Quod si fortè malum in vetustatem incidit, oculi etiam cavi redduntur, & in manibus adunci ungues, summique digiti refrigerant : multis denique sudor toto corpore oritur, & in pedibus tumor. Quod suppurat ea quam afficit parte, inflammationem, doloremque mover, multoque quam proxima loca, calidius est : & si in partem aliquis non infirmam decubuit, onerare ægrum, veluti pondere videtur. Confecto jam pure, paulum quid & febris, & dolor remittunt, sæpè etiam, prout sensus judicat, desinunt : verum gravitas loci increfcit, tussis vehemens, siccaque est, etsi ad hanc interdum humidum quid accedit, ex quo levare subinde homo videtur.

At verò ubi jam turgens abscessus perumpit, horror fit, ac vehementior febris, cor intremescit, hominisque robur quasi labi videtur, spiritus debiliter trahitur, ipseque æger in sermone conturbatur, offensus inspiratione : pulsusque debilis fit, & tardus, & rarus. Sed ne hæc quidem, etsi horrenda viden-

tur, terrere protinus debent, dummodò
causâ perrumpentis abscessus, non vi-
rium radicitùs afflictarum contingant:
utique si signa quoque in sputo & simili-
bus cernuntur bona. Ferè enim sequi-
tur, ut hæc ista turba paulò post ultro
quiescat. Quo autem temporis articulo
abscessus rumpitur, tum transfluere ali-
quid profundo in pectore, prout varè
corpus reclinatur, apparet, atque hinc
pus educitur modò purum, modò fæcu-
lentum. Ruptiones rarò fiunt decimo
quarto post cœptam suppurationem die,
rarissimè septimo, plurimæ in vigesi-
mum incidunt, aliæ ad quadragesimum,
nonnullæ ad sexagesimum etiam perve-
niunt. Supputandum autem ab eo die
est, quo quis gravitatem loci affecti pro
dolore sensit, cæteraque suppurationis
habere signa cœpit. Hæc signa (inter
quæ præcipua potentissimaque, febris
est, & post hanc spiritus difficilis, &
dolores) quò plus exhibent afflictionis,
hoc eruptio fuerit celerior, quò illa mi-
tiora sunt, eo hæc ipsa fuerit tardior.
Itaque ferè sequitur, ut si ab ipso prin-
cipio, vehementior tum dolor, tum tuf-
sis, tum spiritus difficultas fuit, absces-
sus circa diem vigesimum, vel antè

erumpat. Rarò quidem , at interdum tamen , abscessus tum lateris , per intestina & alvum , tum pulmonis , per vesicam cum urinis expurgari visus est. Sæpissimè autem , ac tantùm non perpetuò , sese inane exonerat pectoris spatium , ex quo materia intra diem quadragesimum tussi rejicitur , quod ni fit , tabes , ut proximè dixi , succedit. Ex rupto abscessu maximè sine metu est is , cui febris , eodem quo ruptio facta est die , conquiescit , ægerque appetere cibum incipit , & venter mollia , compacta , ac probè figurata reddit : & pus facilè educitur , album , leve , inodorum , & ejusdem per omnia coloris , & pituitæ omnis expers. Contra vero is perit , quem febris non defecit , aut quem , cùm semel ea defecisse visa est , iterum crescens invadit : item cui cibi cupiditas amissa est , sitis manet , alvusque ex toto liquida est , & pus extussitur ex virore pallidum , vel lividum , vel pituitosum , vel spumans. Quodcunque pus sub imbecillis viribus copiosum est. Æquè metuendum id quoque fuerit , quo specillum , veluti ab igne , coloratur. Atque hætenus veram lateris inflammationem secuti sumus , quæ ex sanguine , eo-

*Pleuritis
nottha.*

que potissimum bilioso inter costas, & has succingentem membranam, aut certè in musculis intercostalibus orta est. Verùm, non ut hæc, genuina, sed nottha est ea πλευρίτις, quæ vel ex destillatione, vel ex flatibus, vel alioqui, etsi vera inflammatio quoque ut prima est, musculos tamen occupat pectoris exteriores. In hoc morbi genere omnia insunt mitiora, quàm in vera lateris inflammatione. Verùm dolor externa compressione ingravescit, molestè æger in partem sanam decumbit, in affectam facilius: pulsus, quamquam frequens, & inæqualis, nequaquam tamen (quia non afficitur membrana) autensus, aut durus est. Porro dolor lateris acutus, tum ex destillatione pituitæ, tum ex flatibus, quantum in se est, febre caret, Flatus immanissimi doloris tormentum excitat, quod tamen fomentis, atque frictionibus levatur, & sæpius etiam discutitur. Is dolor non uni inhærescit loco, sed ferè huc illuc per latus vagatur. Ubi autem destillatio humoris frigidi causam morbi dedit, evidens causa prægressa est. Nam primùm cervices, vel scapulæ doluerunt, hinc materia ad pectoris externos musculos delata ibi do-

lorem, quem dico lateris, movet, qui & pressu crescit, neque, ut is qui ex flatu est, fomentis auscultat. Non rarò autem observatum est, ex his quos fieri dixi, tum ex destillatione, tum ex flatu doloribus, si nimium vel graves, vel diuturni sunt, ortam etiam veram lateris inflammationem esse. Dolere quoque latus tumidi vel jecinoris, vel lienis causa potest, horum scilicet viscerum pondere membranis retractis. Sed hæc vitia propriis signis suo loco discernenda, æstimandaque sunt.

A costis ad pulmones veniam. Horum inflammatio Græcis *πνευμονία* dicta est, quæ his notis cognoscitur. Febris continua, atque acuta est, difficilis spiritus, frequens, & calidus, itemque tussis, & præcordiorum totiusque pectoris gravitas, atque distentio, idque sæpissimè sine dolore: malæ cum tumore rubent, in has subinde quidam veluti igneus fervor aspirare ab inferiore corpore videtur: nares autem sinæ in summo sunt: venæ temporum grandescunt: oculi eminent: lingua sicca est, prius ex flavo rubescens, dein procedente morbo, crassa, nigraque redditur, tandem etiam finditur, digitoque admoto

adhærescit : aliquis etiam medio spatio scapularum dolor versatur : ingens cibi fastidium , frigidique tum fontis , tum aëris hauriendi cupiditas est : pulsus undosus , mollis , magnus , celer , rarò bis pulsans , sæpe intermittens , & intercurrentes est. Si quid tussi rejicitur , spumofum id est , ac modò cruentum , modo flavum. Ipse æger lubenter supinus cubat : nam in latus reclinatus , quasi enecari præfocatione videtur. Ubi gravius malum est , continua oritur vigilia , simulque soporosi , sed tamen breves somni tenent , sputum admodum cruentum , ac floridum sequitur , incipiunt frigere extrema , unguësque lividi curvique fieri. Sub hoc casu , si sanguis è naribus ubertim fluit , ac fusus venter multa biliosa , & spumosa reddit , exspectari bona valetudo potest : sin minus , non potest. Quarto enim die , aut ad summum septimo , certa mors venit. Ferè autem quæ in lateris , eadem & in pulmonis inflammatione , & mitiora esse signa , & graviora solent. Morbus tamen pulmonis plus periculi , quàm doloris habet : utque aliàs semper , sic tum potissimum lethalis est , cum insaniam movit. Idem si natus ex angina est , ferè intra

diem septimum occidit, aut transit in tabem. Destillationes autem, & sternutamenta, tum antecessisse morbum hunc, tum secuta esse, periculosum est, multoque magis si subita inter hæc accesserit dejectio. Erectum federe ægrum cupere, atque decubitum omnem odisse, ut in acutis morbis malum, sic pessimum in inflammatione pulmonis & lateris est. At verò tutius esse malum judicatur, quod expeditam per sputa non mala purgationem habet. Neque inter initia terri oportet, si protinus sputum rufo quodam, & sanguine imbutum est, dummodo statim id exscreetur. Quinetiam si sputo ipse levatur dolor, quamvis id purulentum est, æger tamen facile spirat, faciliè exscreat, morbum ipsum faciliè sustinet, potest ei secunda valetudo contingere. In eodem modo si abscessus ponè aures oritur, & ad suppurationem, maturitatemque pervenit, aut si idem inferioribus locis corporis enascitur, & in fistulam abit, spes esse multa vitæ debet. Jam verò ubi sputum pro ratione non prodit, & febris dolorque manent, neque alvus bilem multam profudit, neque urina multa cum multo sedimento micta est, & nullæ tamen exitii notæ sunt,

scire licet morbum suppurare. Ex quo casu homo servatur, si (quod rarò fit) transsumpta in venas materia, per urinas, aut per alvum exturbatur, aut si (quod sæpius incidit) disrupto abscessu, pus in pectoris cadit spatium, indèque totum quadraginta diebus expectoratur. Hujusmodi depurgatio nisi fit, alterutrum sequi necesse est: aut ut exulcerato pulmone tabes occupet, aut ut pure acervatim in spiritus instrumenta ruente, protinus homo præfocetur: quod ubi incidit, semper æger difficiliter indies spirat, tractoque spiritu stertit, tandem autem obturatur à sputo, & moritur. Quòd si abscessus ne multo quidem disrupti tempore possit, sive sponte, sive ope medica; consumitur profectò æger, vehementibus doloribus, nutritionis defectu, tussi & febre debilitatus. Æquè verò etiam perit, si cum sic extenuatus aliquis est, abscessus in lectum reclinato erumpit. Jam verò si id quod suppurat erumpit quam citissimè, ex toto maturum, & plurima sui parte ad septum transversum effunditur, protinus levatus esse æger videtur. Atque hinc sanè, ubi totum tussi rejicitur, ipseque in quo pus erat ventriculus resiccatus sa-

nescit, ipse æger imbecillus non exscreat : scire licet certò hunc ipsum perituum. Itaque tum etiam si uetus vel sectus fuit, pro tempore quidem moderatius habet, at nihilominus tamen interposito spatio exstinguitur. Suppurationes à morbis pulmonum ortæ ferè senes tollunt, aliæ juniores.

Erysipelate etiam capi pulmo solet. Ερύσι-
πελας
pulmo-
nis. Tum febris oritur longè ardentissima, dolorque antè, & retrò acutus, maximè circa spinam, tametsi pectus non æquè grave & angustum est : spiritus erecta cervice trahitur, & præ ardore æger, veluti equus à cursu, nares expandit, & linguam ut æstuans canis exerit : vomitus fit modò subcruentus, modò lividus, idemque aliàs bilem, & pituitam trahit : adest etiam frequens (quod familiarissimum hujus morbi signum est) animi defectio : tussis vel sicca est, vel flavum sputum trahit non multo imbutum sanguine. Illud malum citissimè ac ferè semper hominem tollit. Evadere aliquis potest, si desertis interioribus, foras versum Erysipelas est.

Non omittendum autem id vitium pulmonis est, quod ex tenui, acri, multaque destillatione è capite confectum &

in hunc ipsum illapsâ oritur. Scilicet hinc multus ardor, & febris excitatur, quæ febris, quia lenta est, paulatim hominem consumit. Ad hanc & tussis & spiritus difficilis accedunt, sic ut nullum tamen vel ulcus pulmonis, vel sputum cruentum adsit.

*Crudum
pulmonis
tuberculum.*

Interdum etiam crudo tuberculo pulmo impeditur. Initio dolor exilis est, tussis sicca, cum magna inspiratione, subdifficilique spiritu, calores item oriuntur, doloresque obscuri antè & retrò fiunt. Ferè autem eadem hîc quæ in Astmate signa apparent, nisi quod crudum tuberculum pulmonis sensim crescit, non prægressâ destillationis aliqujus notâ, quodque sub hoc ipso difficilis respiratio sine ullo stertore, ac sibilo est. Si altius intra pulmonem in vitium insedit, pulsum exhibet varium, inæqualem, intermittentem, vel etiam, intercisum, qualis in Antipatro medico fuit. Tum certè non sine causa (quia vitium levibus arteriis inhærescens propius ad cor accessit) animi quædam defectio, & palpitatio cordis incidere consueverunt. Itaque mortiferum esse id malum, ubi ita promovit, solet. Expectari autem salus potest, si asperis infidet

fidet vitium arteriis, citòque maturefcit, & erumpit, fimulque pure exfcreato univerfo, penitus reficcatus, quo id tenebatur, ventriculus fine ulcere manet. Quæ omnia ni fiant interposito fpatio, confumptus homo perit.

Occultum profectò vitium, & quod *Vomica* sæpè fiducia fecundæ valetudinis fallit, *pulmonis.* vomica pulmonis eft. Hanc abfceffum dicimus exiguum, aliqua in pulmonis parte inhærefcentem, atque arctè membranulâ claufum fuâ. Id malum tabidos maximè exercet, & eos, quibus patefacta, aut rupta in pulmonibus vena eft. Spiritus autem, multo antè, quàm rum-pitur vomica, malè olet: interdum cruor extuffitur, femper grave corpus eft, & tuffis difficilis diu multumque tener, quam nonnunquam ipfius etiam fequitur vomicæ expectoratio: quod ubi fit, febris corripit non levis, fputumque fequitur cruentum, & ingens corporis perturbatio: quem cafum fequi etiam bona valetudo poteft. Non rarò, vomica, ubi fubitò difrupta & in cordis arcem lapfa, celerem inopinatumque exitium attulit.

Varii cafus, variaque pericula fieri à *Sanguinis fputum.* fanguinis fputo poffunt, (quod vitium

Græcis αἱμόπτυσις appellatur,) utique si
 è pulmone aut pectore sanguis fertur.
 Itaque videre oportet, an ne is aliunde
 etiam ducatur. Ergo à capite hunc des-
 cendere credendum est, ubi titillatio in
 palato, frequensque scretus est, ubi
 tussendi quidem cupiditas, sine multa
 tamen tussi est, ipso cruore ad guttur il-
 lapso, iterumque sursum scretu per os
 rejecto: si quidem is sese in linguam pro-
 tinus infert rotundus, subniger, ac satis
 multus, itemque lenis cum pure & pi-
 tuita mixtus, cujus subinde pars per na-
 res emungitur muco delibuta: magna
 autem ex parte, capitis dolor, aut gra-
 vitas, ubi destillantem inde cruorem an-
 tecessit, levatio secuta est. Cæterum,
 qui ex faucibus & gurgulione sanguis fer-
 tur, is scretu pellitur: qui ex ipso ore,
 simplici sputatione: qui ex ventriculo,
 vomitu: qui ex gutture, tussiculâ: qui
 ex thorace & pulmone valida tussi: ubi
 de ventriculi teritur substantia, non mul-
 tus vomitur. Abundantior esse is solet,
 qui ex jecinore, aut liene deductus in
 ventriculum est, tumque spumare etiam,
 si horum aliquod viscerum inflammatio-
 ne obsidetur, consuevit: estque is casus
 tum hîc, tum in quavis acuta febre le-

thalis. Jam si sanguis spumans tenuis, ac floridus, ex intervallo per rissim sine dolore educitur, hunc profectò è pulmone ferri sciendum est. Quod si factum à disruptâ venâ, præcipuè grandiori fuit, ubertim sanguis quasi vomitu quodam prorumpit, adeò, ut interdum pelves etiam implese visus sit. Magna sanè pericula hic casus affert, vel enim nimia exanimare profusione hominem potest: vel ubi intus cohibetur, etiam præfocare, nimiaque mole cor opprimens, inductâ syncopâ subitò occidere. Et ut quàm maximè hæc absint, vitæque maneat, gravissima tamen ulcera (nisi maturè succurritur) & insanabilia in pulmone facit. Quamquam recens ruptio non posse sanescere videatur: compertum est tamen, fuisse servatos non paucos, quibus adhibita curatio primo triduo fuit. Verùm ubi vetus malum est, medicina omnis inanis est. Minus cruentæ profusionis, minusque periculi ruptio parvæ venæ exhibet. Ubi ab erosione contractum vitium est, ejus evidentes causæ, atque notæ antè fuerunt: acris scilicet destillatio, febris, sputum purulentum, aut aquæ persimile, qua caro animantium, quæ recenter sunt mactatæ,

abluta est : his accedit, quod ipsius etiam pulmonis putrefacta particula subinde tussi redditur : ipse sanguis paulatim sputo miscetur, isque exiguus est, pulmonis exesis carnibus, at uberior erosâ ejus venâ, quæ si, ut modò proposui, grandis est, abundantissimus sequi cruor solet. Eodem tempore quod exspuitur, id parvi & coloris, & odoris est. Magnam intus esse erosionem sic licet animadvertere. Superioribus temporibus sanguis particulatim modicis intervallis extussitur, sequentibus hinc diebus cumulationior venit, sic ut neque casus aliquis, neque superfluous aut cursus, aut quid aliud externæ accesserit injuriæ. Porriò cùm neque erosâ, neque exesâ pulmonis venâ, sed reclusâ (Græci id ἀνασώμασιν vocant) sanguis fertur; is certe initio paucus rejicitur (quod disruptâ venâ non fit) idemque spissior est, ac magis rubeus, quàm qui à pulmonis vulnerata substantia, aut exesa proficiscitur. Siquidem hic tenuis est, subflavus, floridus, spumosus, atque ei qui arteriis inest simillimus. Ferè autem sic incidit, ut patefactam venam repletio corporis atque gravitas antecesserit, nullus comitetur dolor, agili-

tas effuso cruore sequatur. Etenim hæc
 vacuatio sæpè foeminis, quæ compressis
 menstruis ægrotabant, levamen, auxi-
 liumque mali attulit, sine ullo vel ulce-
 ris, vel tabis metu. Sanguis, quem pul-
 mo fundit, omnis spumam, ut proximè
 dixi, habet, & sicuti multa tussi, ita
 nullo dolore effertur. Qui ab aspera du-
 citur arteria, etsi interdum etiam spu-
 mat, dolore tamen non caret, idemque
 exiguus est, & parva tussi moxoreque
 screatu pellitur. Multa ac vehemens
 tussis est, si sanguis è locis trahitur pec-
 toris profundioribus, ut in lateris & pul-
 monis inflammatione: minor autem, si
 à superis. Jam etiam qui à substantia
 pectoris sanguis venit, subniger est, cras-
 sus, & grumosus cum paucula spuma,
 isque non abundanter, at sensim vehe-
 menti sollicitatus tussi prodit: ipse locus
 qui afficitur dolorem habet, qui dolor
 per somnum etiam increscit. Minus iste
 casus periculorum, quam cruor à pul-
 mone redditus, habet. Expeditior enim
 sanatio est, quæ si non fit, ulcus inde
 non æquè malignum nascitur: quod ip-
 sum si in pulmone est, & tabem, &
 hæcticam febrem, & marcorem, & mor-
 tem affert. Verùm nigricans atque gru-

mosus sanguis tussi rejectus, non semper proficisci à thorace videtur. Potest enim is, ubi nuper è naribus in fauces, & hinc in pulmones lapsus est, formam hic grumi adipisci. Qui sanguinem spuit, is si in latus infirmum decumbit, impensius id facere consuevit. Ubi vena intus sauciata est, probèque coaluit, sæpè iterum iisdem causis rumpitur, quibus rupta prius fuit: quod ubi incidit, protinus cruor prodit, isque affatim sæpè veluti vomitu quodam profusus hominem repente strangulat: aut certè in pus crassum atque multum putrefactione versum, tandem tabe occidit. Rectè enim iudicavit Hippocrates, si sanguis in superiorem funditur ventriculum, debere non necessariò in pus verti. Nullus medicinæ locus est, si sputum cruentum ab eroso esse pulmone cœpit: à venæ autem ruptione, si quidem inter principia occursum est, dum recens vulnus, & inflammatione & pure caret, observatum est secundam sæpè valetudinem contigisse. Neque enim simplex venæ ruptio tabem excitare (modò reliquus pulmo sit integer) potest. Is enim propter dimanantem ex rupta vena in se sanguinem (ubi tamen facit) afficitur. Semper au-

tem sanguinis sputum, si diu tenet, in tabem transit. Itaque rectè Hippocratem animadvertisse video, post sanguinis sputum, puris sputum sequi.

Proximum est pectoris suppurationem, quem Græci ἐμπύημα vocant, proponere. Ea has notas habet. Febricula assidua, languida, incerta, sicca, ac verè hectica tenet, eaque interdum levior est, noctu increscit: frequens tussis, validaque est, qua nihil tamen excluditur: multus etiam sudor toto corpore funditur, post quem interdum æger inhorrescit: dolor item varia loca pectoris afficit: frequens spiritus, & vehementer impeditus est, sic ut præceps sermo & multis partibus intercisus sit. Itaque nares etiam inter spirandum arctantur, fitque per has ducti aëris sibilus. Adhuc maxillæ rubent, manus pedesque calent, & *Resolutio nervorum.* in his adunci ungues fiunt, summique digiti (ubi malum promovit) pallent. Semper autem cibi urget fastidium, quo assumpto gravius esse corpus incipit. Tussis, ut proximè dixi, sicca est, nisi quod, ubi suppuratio erupit, humida fiat, pusque fundat modò purum, modò fæculentum. Talis esse etiam solet, ubi pus ab ulcere pulmonis intus colligi-

tur. Pulsus incipiente suppuratione inæqualis est, & sine certo ordine, & per omnia hecticus. Confecto pure, fit paulò æqualior. Rupta suppuratione, latior, tardior, rarior, languidior. Ubi verò sub hoc morbo ad extrema ventum est, totum corpus sudoribus diffluit, in pedibus tumores fiunt, iis similes quos facere hydrops solet: aut certè toto corpore pustulæ oriuntur. Quæ suppuratio ab angina, vel à pulmonis inflammatione nata est, ferè utrumque pectoris sinum (qui mediastino distinguitur) occupat. Quam autem latus inflammatum fecit, ea illam solummodo quæ afficitur regionem prehendit. Sed quoniam de hisce suppurationibus abundè dictum suo loco est, nunc eas sequamur, quæ fieri etiam aliis de causis possunt. Ergò si è capite pituita destillavit, & initia huic invaletudini præbuit, primùm quidem ea ferè latenter in pulmonem lata est, tenui cum tussi, & sputo liquido, præterque morem falsiore: inter quæ levis interdum jungitur calor. Interposito tempore exasperatur pulmo, & ab inhærente ac putrescente pituita exulceratur, simulque gravitas oritur in pectore, dolorque antè, & retrò, jamque magis

corpus incalescit, totumque impotens fieri & extenuari incipit. Spiritus etiam tum cum sibilo quasi per arundinem trahitur. Et quidem quò magis inveterascit morbus, eò pus sincerius excreatur, magisque febris invalescit, & tussis, sifisque vehementior est. Interdum ingens cibi aviditas, interdum vini meraci est. Nec rarò sudoribus æger diffluit. Tandem autem pedes intumescunt, alvus infernè turbatur, sputum retinetur, atque homo moritur.

Qui sic laborat, is ferè intra annum corruptus perit. Sub eo tamen casu, expectanda bona valetudo est, si priùs pituita, quam ad pus ventum sit, expuitur, aut si intra vigesimum diem (ut ferè fit) intus maturata tum quoque sputo eliditur. Nisi enim hæc ista contingunt, vel tabes exulcerato pulmone sequi solet, si acris est humor, vel certè Asthma, si ignavus atque expers mordacitatis est. Porro fit etiam non rarò, ut pituita de capite illapsa ad latus, membranis interclusa, adglutinetur, atque suppuret. Quo casu latus, ut plurimum, exardescit: spiritus multus est: vox rauca fit, qua parte corporis morbus est, ea pectus paulum incurvatur: tandem pe-

des , genuaque intumescunt , interdum horrores incidunt , sæpè copiosi sudores. semper imbecillus homo est , & modò calidus esse , modò frigidus deprehenditur : unguis etiam contrahuntur , & alvus calefcit : ortaue præfocatione , vel certè viribus exhaustis , mors incumbit , nisi rupto abscessu multò priùs , quàm hæ notæ cernuntur , pus omne sputo vacuetur.

Cæterùm si propter ruptam venam facta exulceratio pulmonis , atque puris collectio est , hæc signa comitantur. Sanguinis pars confestim spuitur , pars in pulmonem fusa computrescit , & in pus vertitur. Post sanguinis namque sputum , ut superius retuli , puris sputum est. Interposito spatio , aliàs pus sincerum , aliàs cruore mistum aliquo per tussim fertur. Quod si autem grandior , repletiorque vena est , sanguis interdum magnâ copiâ effunditur , atque hinc crassum pus excreatur. Hujusmodi casus juniores citiusprehendit , gravius afficit , & citius tollit quam seniores : tametsi , utrosque succumbere juxtâ necesse sit , utique si vetus jam malum est , simulque incipit affici caput , & corpus tabe consumi. Similis etiam suppuratio fieri à

vulnere potest, quod aliqua parte in pectus illatum est. Sanguis enim in vacuum pectoris illapsus, non potest in pus non verti. Itaque idem incommodum non sine causa etiam metuitur, ubi fauciato pectore foris tantum, non item interiore parte sanatum vulnus est. Haud sæpè venæ pulmonis atque lateris, quibusdam veluti varicibus occupantur, tumque primum quasi acutus quidam incidit tractus, quem tenuis dolor & tussis arida sequuntur. Ubi jam diu vitium (ut fit) neglectum est, modicum sanguinis, ejusque subnigri (si è pectore morbus est) exspuitur: hinc idem majore copia sincerissimus venit, & post hunc, pus ipsum, unde tolli hominem, ut in superioribus casibus monstratum est, interposito tempore contingit. Nunc in genere de suppuratis hæc addam: Si eo qui sic laborat concusso, multus intus auditur strepitus, scire licet, hunc ipsum minus habere puris, faciliusque spirare, & melioris coloris esse. Cui autem nullus sit strepitus rupto jam pridem abscessu, verum ingens spirandi difficultas est, & ungues livescunt, is pure scatet, ac brevi perit. Quod latus pus habet, id & gravius, & calidius est: ubi in id quod

sanum est cubatur, major tussis, majorque angustia, & gravitas est: ubi autem in infirmum aliquis decubuit, tum hæc ista, quæ proposui, minuuntur, tum melior sequitur somnus, magisque materia & maturescit, & exspuitur. Febres intermittentes suppurationem secutæ, cum multis esse sudoribus consueverunt. Suppurare dolores juxta præcordia & pulmones, periculosum est. Ferèque sequitur, ut cum omnis longus tumor ad suppurationem spectet, tum is maxime, qui his locis inhærescit. Si quum uritur aut secatur aliquis propter hunc morbum, pus universum, semelque effluxit, certa mors sequitur. Quod si paulatim moderatis portionibus emissum, subcruentum est, vel lividum, vel nigrum, itemque coenosum pariter ac foetidum, æquè certum pernicipiei indicium præbet, magisque, si unà etiam syncope comitatur. Sperare salutem id jubet, quod sub viribus non infirmis purum, album, & æquale est. Sollicitato in pectore per multam tussim pure, si nihil tamen ejus redditur, homine jam tum imbecillo, mortiferum est. Per eundem morbum, si, cum quis rectius habere videtur, sputum excreat graveolens,

maximèque ubi carbonibus injectum ignitis est, hunc mali recidiva occidit. A puris sputo tabes & fusa alvus, mortifera sunt. Ferè autem qui reliqua parte anni vitam infirmam traxerunt, eos Autumnus tollit.

Proxima his vitiis tabes est, ea scilicet quæ exulceratum sequitur pulmonem, & cruentis exscreationibus succedit, Græci *φθίσιν* vocant: ubi ea incipit, frequens tussis est, & sputum sine dolore cruentum, idemque post sordidum, ac mox verè purulentum redditur. Tum corpus extenuari incipit, assiduaque, atque hæctica febre affici, quæ sumptus epulis, & per noctem invalescit; per vehementes labores, aut tusses, vel iram, sanguis nonnunquam inter puris sputa exscreatur. Ubi crescit malum, perniciemque propinquam minatur, summum urget cibi fastidium, crescit potionis desiderium, oculi concavi fiunt, & nares acutæ, & tempora collabuntur: scapulæ foras veluti alæ prominent: summa pectoris gravitas est: pus injectum carbonibus, vel per se fetet: curvi, pallidique ungues fiunt: capilli excidunt: profluit alvus: pedes intumescunt: pars subinde aliqua putrefacti pulmonis

exit: sputum tandem penitus supprimi-
 tur, homoque perit. Longum hoc ma-
 lum est, & certam ægrotis perniciem
 affert, eique magis opportuna ea ætas
 est, quæ anno decimo octavo, & trice-
 simo quinto intercedit. Corpora autem
 citius afficiuntur gracilia, pressi pecto-
 ris, & colli longioris, magisque si sca-
 pulæ macræ prominent, si intortæ tibiæ
 sunt, si frequentes destillationes. Au-
 tumno id malum & nascitur maximè, &
 occidit. Pueri facilius cæteris liberantur.
 Ex aliis minus convalescunt, & virgi-
 nes, & hæ fœminæ, quibus principium
 morbi retenta menstrua dedere. Ferè au-
 tem is homo, de quo sub hoc morbo
 spes haberi aliqua potest, sputum ex-
 creare debet album, per omnia æquale,
 tum substantiâ, tum colore, simileque
 etiam esse id debet, quod à capite in na-
 res destillat. Optatissimum est, febrem
 non esse: secundum est, tantulam hanc
 esse, ut neque cibum impediat, neque
 crebram sitim faciat. Bonum itidem est,
 coactam indies dejectionem esse, atque
 iis quæ assumpta sunt mole respondere.
 Pestifera contrà cita alvus est, itemque
 vomitus frequens, ac præcipuè cruentus.
 Cum in omnibus morbis incommoda tu-

mida præcordia , tum maximè horrenda
 in tabe sunt. Signum quoque esse solet
 non bonum , si post lubricam alvum cor-
 pus prurigine afficitur. Jam etiam spu-
 tum mistum purulentum , idemque fœ-
 tidum , quod halitus etiam contagione
 imprudentes alios labefactat , assiduaque
 febris , & quæ opportuna cibo tempora
 eripit , & multam sitim movet , in tenui
 corpore certum esse periculum ostendunt.
 Equè pestiferum est pus aquæ , potissi-
 mum marinæ , non innatare , sed proti-
 nus ad imum sedere : aut id antea exspui
 solitum , nunc spui ex toto desisse. Tum
 enim errare mens incipit , ac primo ferè
 abhinc quatrIduo mors occupat , perit-
 que æger à cita alvo , ipso loquente , at-
 que res omnes intelligente. Quare satis
 anceps fallaxque in hoc morbo novissi-
 mus vitæ articulus est. Idem malum
 magna ex parte à parentibus ad liberos
 transit : sic ut integras etiam familias ve-
 luti quodam hæreditario jure oppugnet.
 In his autem , alii prius cruentum ex-
 spuunt , inde pus : alii humorem diu li-
 quidum & sufflavum , ac tandem sangui-
 nem cum pure exscreant : alii latenter
 etiam , sine sanguinis spuito , sine signis
 momentaneæ destillationis prægeffis con-

tabescunt. Tabes verò, vel post sputum cruentum, vel sine eo tandem consumitur, quisquis infirmos naturâ pulmones, mollesque, & tenellos, & languidos, & vitiatos habet.

Tussis.

Aliqua etiam tussi debetur animadversio. Ea, si ex illapsu fit humoris ex capite in asperam arteriam, pulmonemque ruentis, sentitur ipsis faucibus quædam quasi titillatio, & sæpè mollestus ardor: ipse fit subinde difficilis spiritus: &, si quidem tenuis humor est, nihil aut certè quàm minimùm tussi eliditur. Solet etiam eadem sicca esse compresso septo tranverso, aliisque partibus, quæ respirationi inserviunt: sequiturque aliàs etiam affectum jecinoris, lienis, ventriculi, atque uteri: aliàs frigus externum, aut tuberculum, aut ictum pectori illatum. Ut autem humor præter modum tenuis, sic & nimium tenax, atque crassus siccam tussim facit: estque id deterrimum tussis hujus genus, quod virium sequitur infirmitatem. Permotâ enim intus materiâ, neque eductâ tamen, nihil mirum hominem, sub imbecillis viribus labefactatum, mori. Quæcunque tussis modico sit conatu, celerique ac facili materiæ eluctione, cum multo levamento,

& sine dolore, sive oculorum rubedine, optima esse censetur: quæ contrà fit, pessima. Si, cum priùs humida tussis fuit, nunc subitò sicca redditur, sic ut pectus grave maneat; scire licet febris vel putridæ, vel hæcticæ, aut pulmone exulcerationis periculum instare. Omnis tussis mala, quâ somnus aufertur. Inutilis etiam, quæ longo tempore frequens, gravisque hominem exercet, idque cum destillatione. Hinc enim sanguinis sputum, & tabes sequi consueverunt. Ferè, ubi vitiosus pulmo, aut vetus intra pectus obstructio est, continua exercet tussis, nullis intermittens temporibus.

Quæ verò à destillatione est, ea quibusdam intervallis, prout humor irruit, bis terve per annum molesta est. Si lentus intus humor est, vehementissima, eaque sicca fit tussis, qua nihil ferè rejicitur: spiritus difficulter trahitur, idque cum quodam stertore ac sibilo, qualis audire in ipsa anhelatione solet, de qua nunc agendum est.

Difficilis spiratio multa sequi pectoris vitia potest, quorum observatio superioribus locis proposita est. Nunc notas ejus affectionis sequar, quæ propter humorem pituitosum pulmonibus infartum,

Anhe-
latio.

spirationem difficilem facit. Græci, ubi leve id vitium est, δύσπνοιαν vocant: ubi vehementius est, & spirare æger sine sono ac sibilo non potest, ipsi ἀσπμα nos Anhelationem dicimus. Quod malum si ita crevit, ut spiritum difficilimè, ac non nisi rectis trahi cervicibus sinat, rectè Ορθόπνοια dicitur. Ergò in Anhelatione pectus grave est, & crebra veloxque sine febre respiratio: quæ adeò molesta est, maximèque inter laborem corporis, ut homo, ac si cursu agitatus esset, ob angustiam pectoris propè suffocetur, ejusque rei metu, toto subindè recto corpore, rectaque cervice nitatur, ad trahendum spiritum. Quinetiam is ipse spiritus, quoniam angustis itineribus effertur, quendam veluti sibilum tenuem movet. Præter hæc dolor aliquis in pectore, & in præcordiis versatur, interdum etiam in scapulis, isque modò intermittit, modò revertitur. Quibus omnibus tussicula etiam intervenit. Id vitium longâ vetustate pulmones primùm, concretâ in grandinem pituitâ, & dein veris subinde calculis implet: quos tum secto corpore deprehensos, tum à vivis per exercitationes validâ tussi præduros rejectos, hordei, aut pisi magnitudine

esse, quorundam observatione comper-
tum est. Dispnoëa sine omni incommo-
do trahere diutius potest. Anhelatio ve-
rò, atque Orthopnoëa, etsi longa quo-
que sunt, gravia tamen esse possunt, sæ-
pèque, ubi interaverunt, subitò stran-
gulatu hominem tollere. Eædem qui-
busdam temporum intervallis graves ac-
cessiones habent, quæ magis cœlo fieri
humido ac frigido, maximèque inter
multam crapulam solent. Quod si nova
inter hæc quoque destillatio irruit, ferè
hominem præfocatione occidit. Ex quo
ipsa quoque præfocans appellata est.
Semper meliori utuntur valetudine, qui
anhelationem patiuntur, per quietem
corporis, per jejunium & sereno cœlo.
Anhelationi magis expositi sunt hi, qui-
bus frequens destillatio ac tussis est, præ-
cipuèque si senes sunt, & angustos pul-
mones habent. Plerisque etiam aliis ac-
cidere hic morbus solet, maximè his qui
vel naturâ, vel otio, vel victus intem-
perantiâ redditi sunt obesiores. Anhela-
tio magna ex parte senes tollit: in aliis
difficillimè sanescit.

Periculosa tremula spiratio est, & pul-
sus inæqualis, inordinatus, intermittens,
deficiens: & quidem quò gravius malum

est, eò magis fit languidus & magis tardus. Pessima inter hæc syncope est. Ad extrema ventum esse testatur spiritus parvus, tardus, & frigidus: itemque pulsus ex tardo factus nimis creber, & languidus, cætera ei, quem mox retuli, similis. Interdum observatum fuisse constat, Anhelationem in pulmonis inflammationem transisse. Ex eodem morbo si factus aliquis gibbosus est ante puberem ætatem, perit.

*Vulne-
ratio
pulmo-
nis.*

Ictus pulmo his signis innotescit. Sanguis ex ore spumans, ex plaga rubeus fertur: spirandi cum sono quodam difficultas est: commodius in vulnus ipsum cubatur: etenim tum nonnulli loquuntur, qui, in contrariam conversi partem, obrutescunt. Ex vulnere nisi quis primis temporibus extinctus est, febre atque marcore sensim consumitur, ac perit.

*Vulne-
ratio
pecto-
ris.*

Transfosso pectore, cum quis expirat, flatus è plaga exilit, vulnere si indita Aloë est, ejus percipit os amarorem.

*Animi
defec-
tio.*

Nullum vitium terrere leviter debet, quod cordi accidit. Tolerabilis videri potest, modò brevis sit, animi defectio, quam Græci *λειποθυμία* dicunt. Scilicet non omnes semel (ut in syncope fit)

vires collabuntur : sed spirituum tantummodo resolutio , ipseque ferè , qui sic afficitur homo , præsentes audit , videt , agnoscitque.

Gravior cordis is morbus est , quo *Palpitatio cordis.* ipsum veluti concussum intremittit , & palpitat. Græci παλμόν τῆς καρδίας, nos Palpitationem appellamus. Arteriæ toto corpore vehementer pulsant , nec raro etiam dilatantur , maximèque hæ , quæ supra jugulum sunt. Idem morbus frequenter , ac præcipuè per quietem corporis intermittit : at superfluis laboribus , meraciore vino , concubitu , balneis atque irâ recrudesceat. Palpitatio cordis si diutius trahit , periculum ostendit repentinæ mortis. Æquè ea horrenda est , si crebrò incidit , idque post solutos morbos , cum multa nausea , & bilis vomitu , qui vomitus neque nauseam , neque palpitationem cordis finit. Quibus autem hic morbus post menses aliquot , vel etiam post annum recurrit , eos ante senectutem omnes morte præveniri observatum est : alios quidem febribus fractos acutis , alios præcipite syncope raptos. Idem vitium iis familiarius est , qui intra quadragesimum annum & quinquagesimum sunt , & quos flatuosa

melancholia fatigat, & quibus atrâ bile ipse lien tumet. Syncopen autem palpitatio cordis, & antecedere, & in eam verti solet.

Syncope. Syncope, quæ præceps est virium lapsus, pulsum abolet, aut certè summè rarum, & obscurum, penitusque formicantem facit. In ea vultus, qualis hominis est emortui, fœdus ac pallens apparet; vis sentiendi, movendique deficit; tempora, cervices, & pectus gelido sudore madent, extremæque corporis partes refrigerant. Quæ syncope novam sequitur stomachi, multamque nauseam movet, tutior est, adeoque ἡ στομαχικὴ appellatur. Quæ verò sine causis manifestis, sine stomachi vitio, sed & crebra cum palpitatione cordis accidit, grave periculum minatur, & ipsi cordi primitus inhærescit, Græci σὺγκοπήν καρδιακὴν nominaverunt. Hæc, & senibus, & convalescentibus, & quacunque de causa vehementer debilitatis familiarior est: soletque mortem, si frequenter incidit, repentinam referre. Quisquis enim sæpè, multumque, sine evidente occasione animo deficit, hunc rectè Hippocrates scripsit subitò mori consuesse. In eo morbo præsentis nota

exitii est, facies livida, viridis, aut nigra: vel si naribus acre inditum medicamentum nullam movet sternutationem; adhæc si spiratio, atque ipse arteriarum pulsus prorsus abolentur, simulque caput in humeros, vel in pectus delabitur. Ut cordis palpitatio, si syncopem infert, mortifera est: sic multo magis syncope, si cordis secuta palpitationem est.

Vulnerato corde sanguis multus extra funditur, utique si quæ majores vel arteriæ, vel venæ in eo percussæ sunt: *Vulneratio cordis.* pulsus elanguescit, color fit pallidissimus, sudor frigidus ac foetens oritur, extremisque multum frigidis protinus mors irruit. Si sola cordis icta substantia, non item interior sinus telo violatus fuit, vita modò diem, modò noctem durasse visa est. At si in sinum quoque cordis adactus mucro est, protinus refrigerescentibus extremis, præceps mors incumbit.

Ubi septum autem transversum vulnus accepit, sanguis spumans fertur, spiritus fit difficilis, & rarus, præcordia *Vulneratio septi transvers.* sursum contrahuntur, spina dolet, spiritum editur cruentum, accedit delirium, & interdum tussis, novissimè febris, & tabes (ut fit sauciis pulmonibus) hominem (nisi is inter initia periit) consumit.

*Observationes in ventriculi vitiis , &
intestinorum utiles.*

*Imbe-
cillitas
ventri-
culi.*

INfirmum ex calore ventriculum sitis larguit assidua , qua frigida pocula expetuntur , itemque cibi fastidium , æstus , ructus nidorofus , & noxius calidorum , utilis frigidorum usus. Si frigiditas subest , contraria his quæ sunt comprehensa , incidunt. Humiditatis autem notæ sunt , nulla vel pauca bibendi cupiditas , multa saliva , commodus siccorum usus.

Contrà res habet , ubi siccitas imbecillitatem fecit. Si vitiatum intus humor versatur , nausea urget , & vomitus , & ructus , maximèque sumptis epulis. Cùm flava intus coit bilis , supra ea quæ inesse calido ventriculo dixi , os etiam amarescit , ipse ejicitur vomitu amarus humor , ventriculus roditur , maximèque per inediam , unde syncope etiam sequi stomatica potest , potissimum si os ventriculi acuti admodum sensus est. Quod si pituita molestat , nunquam ea ventriculum , nisi cum salsa esse cœpit , mordet , neque sitim facit , sed multum salivæ sine tussi scretum exhibet. Tum quoque acidus fit ructus , & infirma concoctio ,
&

& inflatio, tensioque ventriculi. Id profectò vitium, si multum increvit, magnas tensiones, gravesque dolores, aliquot à cibo horis, ventriculo infert, & sæpè maximis valetudinibus initia, ut hydropi, & volvulo præbet. Jam autem, ubi atra intus luxuriat bilis, crescit cibi cupiditas, sputum malè piscem olet: palpitatione esse in mesenterio sentitur, ex qua modò morbus Melancholiæ, modò comitialis nascitur: somnus item absurdus ac vanis imaginibus turbatur, summoque dolore surarum muscoli contrahuntur: animus denique tristitiâ, atque metu concutitur.

Aliqua etiam animadverti circa appetentiam, aut fastidia ciborum possunt. Optimum signum est omnibus in morbis, benè sese ægros, ad alimenta quæ offeruntur, habere. At cibum adversari cœpisse per longos morbos, & post eos, malum est: itemque post cibi cupiditatem fastidio ejus affici. Nullum leve malum timeri in longa appetentiæ amissione potest, maximè si contractum à frigore id vitium fuit. Equè periculosum est, boulimo aliquem, aut caninâ urgeri appetentiâ cœpisse. In hac ipsa desiderium plurium epularum est, mul-

Cupi-
ditasitemque
fasti-
diura
cibo-
rum.Caninâ
appe-
tentia.

*Bouli-
mos.*

tumque voratur : quod quia onere ventriculorum gravatur, iterum vomitu extunditur : atque sic levatus homo, vorare denuo nova cupiditate incipit, rursumque ut canis, quod assumptum est, vomit. Sæpe hoc vitium boulimum, & altum soporem, & levitatem intestinorum, & hydropem, & atrophiam, ipsamque necem intulit. Cæterum in boulimo, primum ægri multa fame urgentur, quæ tamen non omnino immoratur. Quin animus subinde iis deficit, simulque concidit spiritus, extremaque refrigerant. Tum profecto in propinquo syncope est, quam ipsa excipit mors.

*Singul-
tus.*

De singultu etiam dici quædam possunt. Hic pueris familiarior est. In aliis quoque ætatibus interdum per acutos incidit morbos, & per febres ardentes, maximèque pestilenciales, ac tum fere esse lethalis solet. Idem post citam alvum, sanguinisque profusionem, & post quamcunque aliam gravem inanitionem periculum ostendit. Itaque post vomitiones etiam, præcipuèque sinceras, singultum fuisse, grave est. Idem, si causa inflammata oritur jecinoris, periculum habet. Sternutamentum autem singultui accessisse, utile est. Ab illo enim

hic ipse absolvitur. Delirium autem intervenisse, aut nervorum distentionem, mortiferum est.

Instante vomitu, crebrae sputationes, & nausæ fiunt, stomachusque subvertitur, præcordia tenduntur, & inferius labrum tremit. Is ubi fit, minimè molestus est, ex pituita & bile mistus, modò nimius non fit. Sincerus autem deterior est, magisque si simul vel singultus, vel distentio nervorum adsunt. Prasinus item vomitus, & lividus, & niger malus est. Nigro peior est is qui omnes colores fundit non bonos. Subitam perniciem denunciat niger malè olens, qui frequens in febribus pestilentialibus esse solet. Vomitus sine febre tum esse non malus potest, cum robur sequitur naturæ, quæ id humoris, unde gravatur, expellit: qui profectò humor ex jecinore huc derivari, vel ex liene, vel mesenterio, & intestinis, itemque è cerebro, totove denique corpore potest. Verùm eo tempore multum jecinori, aut lieni (ubi hinc humor fertur) tumorem esse præstat. Quæ foemina, dum jejuna est, biliosa vomit per multos dies, si neque uterum fert, neque febricitat, scire licet hanc lumbricos rotundos simul

Vomi-
tus.

vomere ; aut certè hos vomituram esse. Vomitus , si rarus est , juvat valetudinem : assiduus , stomachum vitiat , & inductâ imbecillitate, velut lacunam proluviei universi corporis facit. Sæpè profectò vomitus , præcipuè æruginosus , distentionem nervorum , & morbum comitiales , & profundum soporem , veluti quadam judicatione finiunt. Vomitus spontaneus , si id in quo vitium est , reddit , confert & faciliè fertur : sin minus , contra. Vomitioni singultum , aut nervorum accessisse distentionem , malum est : maximè si sinceri humores rejiciuntur.

*Vomitus
cruen-
tis.*

Sanguis etiam vomitione extundi solet , quod nunquam fieri , nisi malè affecto homine , potest. Is sanguis cibo , vel potioni , vel pituitæ mistus fertur , estque crassius , ac jam concretionem nigrescens. Hujus subinde pars ex alvo etiam fertur , ita nigricans , ut pici similis videatur. Sub eo casu mirum non est à corrupto intus cruore crebram animi defectionem esse. Qui ab jecinore proficiscitur sanguis , splendidior est , ac magis purus. Quem autem lien fundit , is turbidior , & subniger , & interdum acidus est. Cæterum qui à ventriculi sub-

stantia detritus sanguis evomitur, nunquam ferè dolorem aliquem non exhibet. Fœmina si sanguinem vomit, fufis menftruis liberatur.

Non sæpè ventriculus inflammatione rapitur. Gravis & affiduus cum ardentiffima febris incidit dolor, qui nullis fomentis mitefcit: locus ingentem, tactuque circumfcriptum tumorem, & interdum visu confpicuum habet. Quicquid cibi vel portionis affumitur, id protinus vomitu, aut dejectione extunditur: nifi tamen fuma vel ima ventriculi pars tumore obfideretur, quo itinera fic arctantur, claudunturque, ut nihil elabatur. Accedit vehemens ætus, & fitis, & naufea: & quum gravius malum eft, delirium, crebraque animi defectio. Quod fi præter hæc extremæ partes membrorum inalgefcent, exitium in propinquo effe fignificant.

*Inflam-
matio
ventri-
culi.*

Ubi ex hoc morbo abfcelfus fit, is in vacuum abdominis, vel in ventriculi fpatium internum erumpit: moxque ipfum pus vel ore, vel alvo effertur. Quod fi intus factum ulcus aliquod eft, prorfus id lethale eft. Tum profectò lentâ, affiduâque febre homo confumitur: ventriculus summè fit infirmus, & modò

dolorem habet, modò eo caret; frequens vomitus, frequentior liquida dejectio est, pulsusque creber, ac frequens: totum denique corpus alimenti fructum non sentit, sed paulatim ad novissimum usque vitæ diem contabescit.

Nunc de intestinorum vitiis loquar, quæ & acuta esse, & longa possunt. Omnium id penè atrocissimum est, quod χόλιστα. χόλεραν Græci dicunt. Bilis suprâ, infrâque magno impetu prorumpit, primum liquidior, pallida, & subflava: dein crassior, majoremque colorem exhibens, flavum scilicet, prasinum, cæruleum, aut etiam nigrum: acuti in intestinum superum dolores, & torsiones, & inflationes incidunt: ingens afficit bibendi cupiditas: pulsus celer, frequens, parvus atque concisus est: sæpè sudores toto corpore moventur: ubi gravius malum est, pulsus propè totus concidit, crura manusque contrahuntur, frigida sudationes fiunt, anima deficit, & quum ad extrema ventum est, syncope accedit: quibus concurrentibus omnibus, mirum non est subitò aliquem extinguere. Is morbus frequentior æstate, atque autumno, est pueris familiaris. Senioribus rarior, & formidabilior est. Vehe-

mens in eodem morbo fitis inutilis est, optimus accedens somnus. Pars sanitatis est, suppressum vomitum esse. Sæpè etiam versâ in vesicam materiâ, ardor inde factus urinæ fuit. Summum in periculum res vertitur, si syncope comitatur, aut si quod evomitur, malè olet, aut stercoraceum est. Quod autem non olet, id tutum est.

Quum profluere alvus cœpit, fusis *Alvi* scilicet sincerioribus humoribus sine in- *proflu-* flammatione sive exulceratione, vel sen- *vium.* su doloris vehementi, id vitium Græci *διὰ τῆς πίστεως* nominaverunt; sub quo alius atque alius vacuatur humor, modò pituita, modò bilis, vel flava, vel atra. Hujus origo fluxionis variis è sedibus manat. Si è cerebro pituita fertur in ventrem, ea per noctem magis & post somnum fluit tenuis, authore Hippocrate, atque spumans. Intervalla etiam fluxionis quædam fiunt, itemque destillatio, & capitis dolores antecesserunt: maximè si subitus calor atque frigus fuere. Idem humor, si vitio funditur intestinorum, mesenterii, aut ventriculi, crassus est, atque mucosus, isque magis de die sine certis intervallis prodit. Ubi flava bilis, aut citrina, ardens, nec rarò etiam

spumans è jecinore, aut etiam (quod sæpè fit) è mesenterio in ventrem delabatur, id sine magno ventris dolore, five torminum opinione certis quibusdam intervallis, & per noctem incidit: sed brevior hic fluxus eo esse consuevit, quem affectus ventriculus movit. Idemque ferè sequitur, si è liene, vel ab ipso fluere mesenterio atra bilis in alvum cœpit. Verùm hic casus, quoniam pejorem humorem sequitur, longè difficilior priore est. Sed discernere inter hunc convenit humorem, & inter sanguinem concretum longa immoratione, longoque ductu præassatum, nigricantem, ac liquidæ pici simillimum. Itaque si hic ipse, non autem melancholicus humor est, cruentus vel adest, vel præcessit vomitus, quo tincta lintea rubescunt. Nihil verò horum in dejectione bilis atræ subest. Uno die fluere alvum, sæpè pro valetudine est, atque etiam pluribus diebus; modò intra septimum conquiescat, neque denudò turbetur, ac neque feбри hominem, neque vehemente siti afflictet. Verùm in spatio periculum vertitur. Interdum enim tormina ac febris concitat, viresque consumit. Febrem autem accessisse, aut semel quiescentem dejectionem

revertisse, eandemque diutius trahere cœpisse, periculosum est: sive biliosa ea fuerit dejectio, sive cruda, ac pituitosa. Æquè verò noxium est, inflammationem ortam esse jecinoris, aut præcordiorum, aut ventris, itemque alvum variam, cum dolore diu profluxisse. Cæterùm ante tempus compressam dejectionem esse, tutum non est. Incipit enim affici stomachus, febresque oriuntur & viscerum inflammationes. Quinetiam correptâ sursum materiâ, dolores in caput incidunt, aut insania fit, aut lethargus, prout humor est, qui huc fertur. Quum liquida dejectio hominem exercet, utile est neque stridere eam, neque nimis frequentem esse, sed paulatim ferri. Crebro enim defessu homo delassatur, & vigil manet. Jam si copiosa simul frequensque dejectio est, periculum ab animi defectione est. Cùm alvi profluvium in vetustatem incidit, tum, si ultro vomitus accedit, id ipsum conquiescit. Alvi fluxio sine ulla noxa est, si maturè desinit: quod quidem fit, ubi contracto jam ventre nullus amplius à superinjecta manu motus ejus percipitur, simulque novissimam alvum flatus secutus est. Profluente alvo mutari excre-

menta, sed non in deterius, prodest. Biliosæ dejectiones accedente surditate cessant: & contrà surditas iisdem dejectionibus finitur. Longum alvi profluvium balbis frequentius est, & vomitionis interventu conquiescit. Ructus quovis in fluxu ventris acidus, qui quidem ab initio non fuit, sed post accessit, prodest. Ubi pluribus diebus non descendit alvus, docet aut subitam dejectionem, aut febriculam instare. Malum est fusa alvo cibi cupiditatem amitti, aut singultum fieri. Quibus propter morbum vel acutum, vel longum, aut propter vulnera, aliâve occasione extenuatis, atra bilis ceu niger quidam sanguis alvo profluit, hi postero die tolluntur. Excrementa siquidem ventris more atrisanguinis nigra, quæ & cum febre, & sine hac ultrò dejiciuntur pessima sunt: eòque semper pejora, quo eorum colores plures repræsentantur non boni. Eadem ut medicamentum eduxerit præstat, idque quando plures fuerint horum colores. Alvus istam bilem fundens per morborum principia, mortifera est. Parque periculum ostenditur, si profluente ventre, nausea, vomitus, & delirium occupant: itemque si sic infirmus homo

est, ut pulsus ipsi assidue vermicularis & formicans, qui ne sumptis quidem epulis invalescat. Quum subitò fluere alvus incipit, post longum morbum, aut si is etiamnum manens nihil inde mitescit, ægerquè hunc malè sustinet, in certo periculo esse sciendum est. Æquè horrendum censetur, citam alvum hydropi initia præbuisse, aut post ulcus accessisse melancholicum: itemque propter superiorum exulcerationem intestinorum ac præcipuè jejuni incidisse: aut perseverante profluvio pustulas, quæ antè fuerant, subitò delituisse: aut denique in sene fluorem inveterasse, aut hominem primò veluti aquam alvo excrevisse, deinde humorem more unguenti pinguem. Hoc ipsum excrementum, quod quasi adipe ut oleo perfusum videtur, pestilentibus febribus, atque ardentibus, corpus colliquantibus, & hecticis, & tabi, & atrophiae, & interdum viscerum inflammationibus familiare est. Persæpè tum à sincero alvi profluvio, tum à longo, nata fuisse tormina observatum est. Qui casus prægnanti foeminae exitiosus esse solet, & ut ipsa quam maximè convalesceret, partum tamen corrumpit, ac perdit. Ferè autem fit, ut quem longa

ga exercent alvi profluvia, his pedes intumescant.

*Eiente-
ria.*

Non leviter ea quoque terrere alvi fluxio debet, quâ non sinceriores humores, ut in diarrhœa, sed epulæ, potionesque sine dolore crudæ, inæquales, aquosissimæ sic citò dejiciuntur, ut nihil ferè de forma amiserint sua, citra sanguinis aliquem aut bilis complexum. Græci λειεντερίαν, nos lævitatem intestinorum appellamus. In hac ægri fructum alimenti non sentiunt, & in malum incidunt corporis habitum: ardor totis hypochondriis inest, & ingens urget cibi fastidium. Hic morbus ægros interdum trahit, interdum præcipitat. Facilius à teneris depellitur ætatibus, utique si moveri abundantius urina, & ali cibo corpus incipit. Difficillimus proVectioribus hominibus est, maximè si longis torminibus intestinorum successit. Sub eodem vitio periculum majus fit, si ita frequens dejectio est, ut venter omnibus horis noctu & interdiu fluens, somni tempora corrumpat. Adhæc si cruda prorsus ea est, aut nigra, vel more bubuli stercoreis levis & foetida: si cibi admittitur cupiditas, crescit bibendi desiderium: si pro modo sumptæ potionis

æger non mejit : si os ipsi exulceratur ,
 rubetque facies , & quasi maculis qui-
 busdam colorum omnium distinguitur :
 si venter emollitus , sordidus , & rugo-
 sus redditur. Sub his signis certa mor-
 tis adventatio est , si id vitium jam diu
 corpus senile traxit. Per longam in-
 testinorum lævitatem acidum fieri ruc-
 tum , qui antè non fuit , pro valetudine
 habetur. Pars speratæ sanitatis est uri-
 næ modum poculis respondere cœpisse ,
 corpusque nutriri , ac sine febre , sine
 pravis coloribus esse. Ut in omni penè
 ventris fluxione , ita in hac quoque tum
 mali esse finis creditur , cum nullum
 amplius intus sit murmur , & extremam
 dejectionem aliquis secutus flatus est.
 Quicumque autem diu hoc vitio exerci-
 tus , animalcula quædam alvo reddit ,
 multis torsionibus atque doloribus , is
 finitis his intumescit. Ex eodem mor-
 bo si lateris oritur dolor , & spirandi
 difficultas , metus est secuturam tabem
 esse. Sæpè etiam hic morbus corrupto
 cœlo in populum grassatur , nec rarò
 longa invaletudine confectos tollit. In-
 terdum etiam pulmonis vomicam , vel
 abdominis abscessum , vel pectoris aut
 renum suppurationem certo ægrotan-

tis peticulo secutus est.

*Tormi-
na, seu
dysente-
ria.*

Quæ cruenta alvi dejectio, cum ulcere intestinorum, cum dolore & torsione est: hanc Græci *δυσεντερίας*, nos Torminum appellatione comprehendimus. Incipiente morbo primum biliosa est alvus, aut certè mucosam fundit intestinorum pituitam: inde subpinguis fit, modico cruore perfusa: post hæc strigmenta interioresve tunicæ intestinorum prodeunt excrementis cruentis ac purulentis mixtæ: novissimè, ipsa deteritur, proditque cum purulenta intestinorum proluvie caro, quæ veram eorum complet substantiam. Inter hæc autem omnia, cruor paulatim, & brevibus intervallis per alvum manat, isque modò cum stercore aliquo semper (nisi inferius vitium est) liquido, modò cum quibusdam, quæ proximè dixi, mucosis & purulentis, & carnosus corpusculis excernitur: multus in ano dolor, multa-que ac frequens desidendi cupiditas est: cum utroque hoc exiguum quid exit, protinusque tormentum intenditur, ac rursus post paulum levatur: ipse æger quiete caret, & à somno interpellatur, dejectionibus & interdum febriculâ impeditus. Si tenuibus intestinis vera de-

teritur tunica, desperata utique ægri valetudo est: verum si crassa tantum sic afficiuntur intestina, superesse spes vitæ potest. Sed certis quoque uti notis licet, ad loca, quibus morbus inhærescit, cognoscenda. Etiam si tenuia intestina afficiuntur, dolor altius circum umbilicum versatur: inter hunc plus intervalli & inter dejectionem ponitur: sanguis & quicquid intestini detruditur, exactius alvi excrementis miscetur: vehementius & crebrius delirium incidit: sitis urget, & febris: ipsum autem stercus crudum profluit, malè olens, loturæ carniū simile, biliosum, porraceum, varium, non sine multa ventris torsione, & multa virium infirmitate, quæ animi quoque defectionem minetur. Atque cum quidem in jejuno intestino vitium est, cruda magis apparet dejectio, cum sanguine nigriore excrementis undique misto, & cum bile abundè flava. Plus etiam hic sititur, & nauseatur: sed & cibi magis afficit fastidium, & interdum vomitus oritur; dolor autem superior umbilico est, isque malignam febrem movet: ipse æger vivido colore caret, & ad animi usque defectionem exsudat: quibus concurrentibus facilè is

ipse robore destituitur virium, ac perit. Cæterum ubi crassa intestina morbum sustinent, (qui casus tutior faciliorque superiore est), stercus sincerum, multum, densum, cruentis respersum guttis, & cum flatu prodit, nonnunquam etiam spumofum: semper autem quædam hic pingua miscentur, ipseque sic jungitur cruor, ut his particulatim supernatet, non autem totus totis veluti immerfus temperetur, idemque ut primum quis doluit, protinus sequitur, prima propè alvo redditur. Quævis autem tormina longa & difficilia esse consueverunt, sub quibus, si firmus etiamnum homo est, rectèque curatur, reddi pristinae valetudini potest: si verò invalidus aliquis est, ac vehementer morbo extenuatur, ipsumque intestinum profundo vetereque ulcere labefactatur, scire licet medicinam omnem inanem esse. Ubi hæc res incidit, dejectio gravissimè olet, eaque cruda, levisque est, & subnigri coloris: sæpè etiam inter hæc plurimus sanguis effunditur. Tormina, si ab atra bile esse cœperunt, mortifera sunt, itemque si sub his quædam quasi carunculæ dejiciuntur: aut si post longum morbum, homine jam infirmo, subitò orta sunt. Equè

malum est, molestam ægro suppressionem dejectionis esse, à solutione non nisi paucissimo tempore malum levare, idque ipsum diutius incipere trahere. Non tuta quoque tormina sunt, quæ cum febre adoriuntur, & cum vehementi dolore, variaque vel etiam crebra alvi dejectione, tum etiam cum jecinoris, præcordiorum, aut ventris ardore, quæque cibos intercipiunt, & multam sitim, & cibi fastidium inferunt. Par periculum est, si venter assidue, & quiescentibus, & vigilibus profluit, similiterque noctu, & interdiu: si cibi amittitur cupiditas, crescit bibendi desiderium: si pro modo sumptæ potionis æger non mejit: si extenuato jam corpore repente nigra alvus fluxit: aut si morbum hunc jam veterem lævitas intestinorum, aut hydrops excepit. Ferè ubi dejectiones alienis temporibus supprimuntur, abscessus juxta costas, aut in visceribus, aut in articulis fit. Tormina, modò non nimis diu trahant, utilia lienosis sunt: ubi inveterascunt, nocent. Quum sanguis per tormina intus retentus concrevit, venter flatibus impletur, extremaque corporis repente inalgescunt, vis ægri, simulque pulsus collabuntur.

Tenes-
mus.

Proximus torminibus tenesmus est, Græci *τενεσμός* appellant, qui illa sæpissimè & antecedere & sequi solet. Frequens æquè atque in torminibus desidendi cupiditas, dolorque in ano est, inter quæ mucosum quid pituitâque plenum, & modicè cruentum exit: hinc, ubi ulcus directi intestini increvit, purulentum quoque editur. Hujusmodi dejectioni nonnunquam id interponitur excrementum, quod ex cibo probè coactum figuratumque est. Hic morbus, ubi prægnantibus accidit, elidere etiam partum potest. Idem tamen non difficillimè tollitur, neque unquam per se occidit, præcipuè si sine febre homo cibum non fastidit: verùm in autumnum ubi incidit, contagiosus esse magna ex parte solet, utique si tum quoque in tormina vertitur: qui casus, ut cæteris hominibus non tutus, sic pueris maximè lethalis est. Tenesmus interdum ubi vetus sit, in volvulum, aut in coli dolorem (siquidem pituita subest) transit. Si bilis in causa est, potius torminibus excipitur. Sæpè ex neglecto tenesmo ulcus relinqui solet sordidum ac purulentum, idque in fistulam verti, quæ ægerrimè remediis tollatur.

Morbus intestini tenuioris, quem Græci εἰλεόν, nos volvulum dicimus, *Volvu-*
 sic noscitur. Dolor acutissimus, modò *lus.*
 suprà umbilici regionem, modò infrà
 versatur. Fitque ex alterutro loco in-
 flammatio. Tumor autem quidam sic
 prominet, ut ægrotans intestinum con-
 volutum ad chordæ similitudinem videatur:
 ventris itinera, quibus excrementa
 feruntur, sic impedita præclusaque sunt,
 ut neque injectus clyster ascendat, neque
 eibus ore sumptus descendat, ipsaque al-
 vus ne flatum quidem emittere ullum pos-
 sit. Itaque sursum protrusis omnibus cre-
 ber vomitus cietur tum bilis, tum pitui-
 tæ: hunc multa antecedit nausea, & ruc-
 tus inanis, & ventriculi humiditas. Spi-
 ritus etiam fit difficilis, &, quicquid
 cibi, vel potionis assumitur, tametsi id
 intrò descendit, paulò tamen post, quia
 transire inferius non potest, iterum vo-
 mitu redditur impurum, ac malè olens.
 Id ferè tum solum sine saburra per
 os fertur, cum superior gracilis intestini
 pars laborat. Ipsum autem quoque se-
 quitur stercus, si paulo inferior morbus
 est. Idem incommodum sub utroque
 casu tum etiam accedit, cùm ad extre-
 ma ventum est, subindeque lumbrici

evomuntur, urina difficulter redditur, maximè assiduus vomitus est, ipsa alvus ita clauditur, ut ne acûs quidem admit-
tat acumen. Novissimè os, quique ructu effertur vapor, sed & totum corpus ma-
li odoris est, acceditque singultus, & delirium: itemque nervorum distentio, & gelidus sudor, & extremorum frigus, & tremor cordis, & syncope, omnia certissimæ mortis nuncia. Hoc genus vitii omnium quæ intestinis insidiantur acutissimum est, &, nisi resolvitur in-
tra septimum diem, occidit. Idem pue-
ris familiarius, senibus rarius ac penitus exitiale est. Frequens sub eo vomitus, & surditas mala sunt. Sperare salutem licet, si purgans medicamentum ore sumptum, alvum perrumpens dejectio-
nis initium præbet: utique si reliqua quoque salutis concurrunt signa verisi-
milia. Minus etiam periculi esse solet, ubi dolor locum mutat, quàm ubi fixus is una in sede inhærescit.

*Coli
dolor.*

Non admodum huic dissimile dolori tormentum in laxiore eo intestino est, quod Græci κῶλον appellant. Gravissi-
mus cruciatus multaue inflatio incidit per totum abdomen in profundo, idque dextra magis parte, ubi affectum intesti-

num est : ipsum enim hinc incipit , & ad sinisteriorem partem illorum in modum zonæ procurrit. Itaque juxta renes etiam hic coli dolor , & circa dorsum versatur , itemque supra infraque umbilicum , magnam occupans ventris partem , modò dextram , modò sinistram , vagus omnino , & instabilis : utique si à flatibus esse morbus cœpit , qui flatus sæpè intus quodam veluti rugitu obmurmurant , arctèque conclusi , neque ore , neque alvo erumpunt. Non rarò coli dolor uno in loco stabilis altè excruciat , eumque neque flatus , neque ructus lenit. Ipsum intestinum immanissime doloris tormento affligitur , ut terebello etiam pertundi videatur , ac penè spiritum elidere. Inter hæc autem vomitus crebrò movetur , quo pituitosa , varia , porracea , & æruginosa vacuantur. Verùm hoc doloris genus tum potius incidere consuevit , cùm pituita subest crassa , ac maximè vitrea : utrisque generibus commune est , cibi cupiditatem , magisque dulcioris ac pinguis amitti : ventriculum assiduè , ac si pungeretur , dolere : multam sitim , multumque aquæ bibendæ desiderium esse , quod ipsum tamen potationibus non

quiescit : ructum item fieri , & interdum hunc jamjam eructaturum protinus cohibere : alvum etiam adeò impeditam esse , ut nihil infrà , ac ne flatum quidem emittere aliquem possit : tum si quid vel sponte , vel arte redditur , id ficcum esse , aliàs more ovilli stercoreis in globulos intortum , aliàs , ut bubulum , leve , flatibus plenum , atque aquæ supernatans : urinam denique nimii doloris occasione bilescere , & interdum consentientibus huic malo renibus retineri : ubi ad extrema ventum est , frigidus sudores fieri , crebrumque singultum , & delirium , & nervorum distentionem , & extremorum refrigerationem , & syncopen incidere. Ubi salus futura est , excrementa non nimium retineri : dolorem mutari , atque etiam intermittere , ipsum ægrum post redditum stercus , aut post emissos flatus , levare , & in quiete esse , semperque faciliè durante morbo spirare , bonum est. Sæpè coli dolor in resolutionem nervorum , vel in morbum tum articulare , tum comitiale , vel in hydropem transit : interdum etiam in volvulum abit , idque intra septimum diem. Sed operæ pretium videatur inter hunc ipsum mor-

bum, & coli dolorem, notis quibusdam discernere. Omnia intestini gracilioris morbus atrociora, quàm coli habet. Utrique alvus comprimitur, acutissimi dolores, & frequentes vomitiones fiunt. At ubi tenue intestinum morbum sustinet, quoniam id magis sentit, sæviorem quoque doloris sensum exhibet, & celerius occidit, ejusque rei causâ hic ipse morbus acutus est, prior esse longus potest. Adhæc sub volvulo dolor magis tum dextrâ, aut sinistrâ parte vagatur, magis ab umbilico superius tendit, magisque curatur per os sumptis medicamentis, quàm alvo injectis. Magis etiam subvertitur stomachus, & crebriores vomitiones fiunt, promptiusque delirium est, & frigidi sudores, & syncope, quàm ubi in colo vitium est. Jam verò multis etiam signis, & coli & renum inter sese consentiunt, dissentiuntque dolores: adeò ut, nisi arenula vel calculus exturbatur, sæpè renum cruciatus, specie colicorum, medicos etiam ignaros artis fallant. Ergo his differentiis uti licet. Nausea, & vomitus, & cibi fastidium magis urgent laborante colo, dolorque ferè ab dextra parte inferne incipit, & sursum ad sinistram ascendit.

Idem sæpè veluti circumire in omnem ventrem videtur, & plurima loca occupare, modò hîc, modò alibi violentior. Dolor autem renum eodem stabilis loco est, nisi quod interdum ad coxendicem, vel ad testiculum, qui è directo est, pervenit, ferèque alterutrum latus juxta renem occupat.

Idem, etsi perinde ut coli dolor, non æquè tam efficaciter ducta clysteribus alvo, & emissis flatibus, remittitur: urina denique primum tenuis, pauca, & aquosa est, & interdum hæc tota supprimitur: interposito tempore uberior fertur, & crassa, & arenosa, & bullans, Itaque hæc etiam urina significare genus morbi potest quale sit, quoniam dolor interdum etiam colicus, ex vitrea potissimum natus pituita, uno esse stabilis loco possit: ut autem emictis arenulis renum dolor conquiescit, ita coli quoque cessat tormentum, frigido humore per alvum excluso. Illud etiam addendum videatur: multis frequentem renum dolorem esse, coli non item. Præter hoc ipsum, quod proposuimus, colici doloris genus, quod verè proprium est, & crudæ causas pituitæ, aut flatum sequitur, aliud nonnunquam posse reperiri

reperiri fatemur, cujus acris materia, ipsaque effectorix fit bilis. Tum febricula oritur, & vehementior sitis, & æstus, & vigilia. Ipse dolor non in variam regionem ventris divagatur, sed unicam ferè occupat duntaxat, idemque semper dejectione intenditur: urina admodum biliosa, atque acris est: noxius etiam est calidarum tum epularum, tum potionum usus. Magis stabilis uno in loco dolor esse coli solet, ubi id intestinum inflammatione cingitur, estque hoc genus morbi atrocissimum, soletque non rarò *Coli inflammatione.* in volvulum transire. Valida febris multo æstu, ardoreque afficit, intus juxta morbum pulsatio est, oriturque sitis, nausea, ac vomitus, præcipuè biliosus, ex quo tamen nihil dolores levantur. Alvus nihil reddit, & ipsa interdum retinetur urina.

Observatum à doctis hominibus video, gravissimis etiam doloribus urgeri peritonæum consuesse, vel certè has *Peritonæi dolores.* membranas, quæ abdomini ventrisque partibus obtenduntur. Hi dolores, etsi nullo jure ad coli tormentum pertinent, quoniam tamen æquè graves sunt, ac penè similes, neque etiam spatiis locorum multum dissident, eos hîc quoque

ponere rectè posse videor.

Sunt autem hi, ut gravissimi, sic admodum diuturni, neque ullis remediis, quæ coli debentur doloribus, mitescunt; siue datum medicamentum fuit, siue adhibitum fomentum, siue subtus injectus clyster. Ferè autem longas febres, & ea genera excipiunt morborum biliosorum, qui non facilè solvuntur. Sæpèque veluti quadam judicatione visi sunt continuas febres, & tertianas, & quartanas hi dolores finivisse: idque ita tamen, ut longo post tempore, qua die febris esse accessio solet, eadem hi dolores quoque increaserent.

*Lum-
brici.*

Lumbricorum, quos Græci communiter *ἐλμιντας* appellant, non una omnium forma est. Alii longi & teretes sunt. Alii breviores & ad speciem seminis concurbitæ lati. Alii exigui sunt, tenues simulque teretes, *ἀσκήριδας* Græcè dicunt. Communes hæc notæ sunt duorum priorum. Per somnum dentes strident, multaue saliva ex ore defluit, quam homo sæpius tum quoque devorare, quasi mandens aliquid, videtur: vigilianti sæpè pruriunt nares: & multa infesta sitis est, quæ poculis non sedatur: interdum venter distenditur cum mur-

mure, atque multa torsione, idemque non rarò, ac si hydrope affectus homo esset, inflatur: acceditque subinde lævitas intestinorum, oculorum suffusio, pallor faciei, sudorque frigidus ac malè olens. Nonnunquam ipsa etiam incipit affici mens: verùm æger tum festucas non legit, ut in acutis accidit febribus, neque gravem dolorem capitis sentit. Ipsi subinde lumbrici modò per os, modò per alvum, & interdum naribus etiam redduntur, iidemque noctu esse molestiores, quàm de die solent. Per inediam autem maximè sursum repunt, tumque intestina, & præcordia, & stomachum morsionibus sollicitant, simulque animi subinde inferunt defectionem, vel præfocationem, vel tremorem, vel morbum comitiale, vel ipsam denique syncope: quibus malis sæpè pueri oppressi, extinctique fuerunt. Præter hæc quæ proximè dixi vitia, etiam & coli dolorem, & caninam appetentiam, & boulimon, & cordis palpitationem à lumbricis fieri animadversum est. Ferè autem longis proprium est, ut in gracilibus intestinis gignantur, utque hæc moribus per inediam impetant, & interdum in ipsum procurrant ventriculum, tum-

que dolorem moveant, & nauseam, & vomitum, & singultum, siccamque tussim, & tenuem brevibusque molestam intervallis. Idem, cum fortè ad stomachum perveniunt, difficilem deglutitionem reddunt. Inter hæc autem alii per somnum edito clamore expergiscuntur, & exiliunt è cubili, iterumque protinus sopiuntur. Alii inter dormiendum linguam exerunt, aut dentibus strident, aut aliena loquuntur, simulque vario decubitu corpus jactant. Pueri etiam sic formant os, ut quasi eo tenere mammæ papillam, ac devorare aliquid videantur. Multis oculi sanguineo rubore imbuuntur, itemque malæ: verùm is rubor post paulò perit livore è novo victus.

Pulsus inæqualis est, obscurus, deficiens, & recurrens. Nonnullis venter corruptum cibum dejicit, & flatibus intumescit, reliquum corpus sine probabili causa extenuatur. Si febris incidit, ea sine ordine, ac certe lege increscit, ac ter quaterque die vel nocte temerè recurrit, non sine ingenti extremorum frigore. Minus in longis lumbricis periculi, quàm in latis est, solentque his etiam illi esse frequentiores: præcipuè verò pueros ab ipsa exercent infantia ad puberem usque

ætatem. Lati autem lumbrici, qui vel in cœco intestino, vel in coli cellulis nascuntur, ut multa quoque habent, quæ esse familiaria longis dixi; sic soli assiduis morsibus hominem fatigant, & ingentem, insatiabilemque cibi cupiditatem inferunt: ut primum enim assumptum alimentum est, id ipsi continenter depascunt, quo jam consumpto, mordere intestina protinus incipiunt. Sæpè hi intus magna mirabilique inter se serie coherent. Corpus autem quod occupant, macrum, imbecillum, atque inæquale reddunt. Porro ubi tenues lumbrici, quos Ascarides nominari dixi, intus versantur in ano scilicet, ac recto intestino, multus in his locis pruritus est, ex quibus interdum emergunt, & in femora, natesque quoquo versus prorepunt: sæpius in dejecto stercore cernuntur, id quod adultis etiam hominibus non infrequens est. Inter hæc assidua oritur desidendi cupiditas: homoque post redditam alvum rectius habet. Communiter autem omnis generis lumbrici pueros sæpius exercent, utique si multa cruditate onerantur, vitiosisque cibis longo ante tempore, ut casco, fructibusque fugacibus usi fuere.

Nunc de eo ani vitio loquar, quo ve-

*Hæmor-
rhoides.*

nae, quæ in eum explicantur, sanguinem sine modo fundunt, Græci *αἱμορροΐδαι* nominaverunt. Tametsi æquè etiam præter naturam sit, sanguinem in hæc loca delatum pro consuetudine inde vacuari non posse. Itaque cæcam hanc esse hæmorrhoidem dixerunt, quæ intuentibus non patet, ac vehementem in ano dolorem, maximè ubi durum alvi excrementum exprimitur, movet. Is dolor interdum adeò gravis est, ut ani inde sequatur inflammatio: ubi verò aperta hæmorrhoidis est, sanguinem semper in conatu, maximèque post extremam alvum, interdum etiam ultrò fundit. Is sanguis seorsim primùm melancholicus, dein purus ac rutilus exit, interdum, quia in vacuo recti intestini concrevit, formam grumi rubentis habet. Itaque ab eo quoque differt, quem vel mesenterium, vel jecur, vel loci superiores fudère. A mesenterio enim non multus fertur, ab jecinore infirmo verus sanguis non defluit, sed dilutus atque aquæ, qua carnem quis laverit animantis nuperrimè mactatæ, similis. A ruptis aut patefactis superiorum locorum venis sanguis manat picis specie retorridus, ac niger. Externa hæmorrhoidis ex ano conspicua utcunque prominet: quæ

verò intus occulitur, ea sine omni ferè dolore, sine tumore cruorem exprimit, isque cruor simul cum ejectione exit, excremento alvi nequaquam mistus. Hic fluor si nimius est, ingens periculum habet: tum vires hominis consumuntur: vividus faciei color perit, gravitas in coxis, & multa in cruribus imbecillitas est: ipse qui profunditur cruor, non jam amplius ater, atque crassus, sed purus ac rutilus est, necessarius naturæ thesaurus. Itaque si hoc vitium vetus esse cœpit, principium hydropis præbet. Nihilo leviora pericula fiunt, ubi in iis hæmorrhoides supprimuntur qui sanguinis profluvio imbecilliores non fiunt, quique purgationis vice id, non morbi habent: scilicet inclinât in precordia aut in viscera materiâ, subiti gravissimique casus incidunt, maximèque aut aqua inter cutem aut tabes. Quare rectè etiam præcepisse Hippocratem video, sic curandas hæmorrhoides esse, ut ex multis una maneat aperta. Cui maturè fluunt hæmorrhoides, hunc neque lateris aut pulmonis tentare inflammatio, neque ulcera exedentia, neque lepra, vel elephantia, neque vitiligo, ac neque melancholia aut quartana febris solet. His autem ferè morbis

rapitur quisquis fluentes hæmorrhoides intempestivè curatas habuit. Melancholicis, vel renum morbo fluctuantibus, vel insanientibus hæmorrhoides fluere cœpisse, bonum est. Tum his etiam nimium suppressis, commodum est, aut menstruum erumpere, aut sanguinem è naribus ferri.

Ani inflammation.

Anus etiam inflammatione cingitur, maximè si vel dura equitatio antecessit, vel cœcæ hæmorrhoides dolorem in eo nimium moverunt. Sub quo casu alvus propter ani tumorem difficillimè redditur, & interdum multis diebus retinetur: maximus dolor inest, qui & compresso ano, & dejectionis nixu summè exasperatur. Ex eo malo febricula interdum oritur, utique si longo jam tempore nihil alvo redditur. Qui abscessus ab inflammatione gignitur, his sæpius in recti intestini cavum erumpit, tum ulcus fit, ex quo jam tum sordido pus fertur.

Fistula ani.

Id ulcus propter loci naturam facile ac brevi in fistulam vertitur, quæ post difficillimè remediis cedit: verùm diutissimè dolore etiam sedato, manat, pusque fundit ante primam alvum, aut certè, si media id dejectione fertur, excrementis non mistum.

Novissimum id modò superesse videtur, ut notas proponam, quibus vulnera to-^{Vulne-} tius ejus itineris, quo cibus ab ore per^{ratio} anum fertur, observari possint. Ergo^{gula,} icta gulà, neque epulæ, neque pocula^{ventri-} transeunt, sed ut primùm sumi cœpe-^{culi &} runt, vomitione redduntur: accedit sin-^{intesti-} gultus, animi defectio, & interdum ner-^{norum.} vorum distentio. A percusso ventriculo, frequens bilis vomitus, atque singultus incidunt, quicquid cibi vel potionis sumitur, id protinus vomitur, pulsus elan- guescit, tenues sudores extremis frigidis oriuntur, quos ipsa demum excipit mors. Communia vulnerati tum ventriculi, tum tenuis intestini indicia sunt, cibum, po- tionemque per vulnus ferri, & in vacuum labi abdominis spatium, inde ventrem, præcordiaque intumescere, & subinde bilem vomî. Cætera icta intestina, vel stercus, vel ejus exhibent odorem.

*Observationes in vitiis mesenterii, jecino-
ris, & lienis utiles.*

NON levis mesenterii vitiis debetur observatio. In hanc enim sedem fa- cilè defluunt venarum superflua, indeque gravissimorum fiunt principia morborum,

*Tumor
mesen-
terii
sine in-
flam-
matione*

cholerae, melancholiae, fluxionis alvi, torminum, mali habitus, atrophiae, languoris, lentarum & errantium febrium, aliorumque difficilis notae ægritudinum. Ubi hæc pars tumore citra inflammationem obsidetur, is ferè primum laxus est, ac mollis, inde prorsus spatio siccatus, indurescit. Idem quoniam (ut etiam ipsa pars) sine dolore est, tactu maximè pressuque exploratur: altè enim intus esse sepultus animadvertitur.

Itaque ipsa quoque urget, arctaque intestina, & causam tardioris alvi præbet. Non ita tumor musculorum abdominis, non venter adipis mole prominens se habet. Neutrum enim intestina, vel alvum sollicitat: adeps etiam manu apprehendi, & distingui ab abdominis musculis potest: hi ubi tumorem sustinent, primo contactu occurrunt, tumque semper, ubi premuntur & interdum non pressi dolent. Foras item horum prominet tumor non pressu, sed blando tactu perceptibilis, & figuram, qualis est recti in abdomine musculi, oblongam habet.

*Inflam-
matio
mesen-
terii.*

Inflammatione etiam rari mesenterium solet. Tum gravitas quidem intus, & nullus manifestus dolor inest: febris oritur levis, nullis molesta casibus graviori-

bus, ita ut sub ea vitæ etiam obire munia homini liceat: incipiente morbo, fanies per alvum rubra quædam fertur: orto abscessu, pus album defluit, sæpissimè alvi permistum excrementis, interdum etiam sine mistione sincerum magnâ copiâ dejicitur, utique si morbus versùs novissima vergit intestina. Certissimum est, id genus puris à solo ferri oportere mesenterio, quoniam ab aliis locis descendere sine dolore, vel sine mistione, vel sine febre vehementiori non potest.

Nunc jecinoris proponam vitia, quæ generis varii, & multæ esse observationis solent. Si id viscus impensius calet, ut inedia inimicissima est, ita tamen cibi amittitur cupiditas, maximèque carnis: frequens etiam ac multa sitis est: ipse homo toto corpore calet, præcipuè palmis, & plantis pedum: quæ partes etiam, si ad calorem siccitas accessit, inarescunt: si humor, madent. Ferè autem contraria his contingunt, si jecur frigidior, quod rarò fit, intemperie labefactatur. Et quidem si materia etiam qualitatum intemperantiis (quod fit ubi hæ diutius immorantur) accessit, si jecur calore urgetur, bilis est, quæ subinde vomitu vel alvo extunditur, primùm tenuis ac pal-

Jecinoris intemperies.

lida, dein crassa, flava, ac foetida. Inter hæc autem os amarescit, vehementior, & inappetentia, & sitis oritur.

Interdum & febris movetur, quæ ferè intermittens est tertiana, vel incerta, vel, si jecinoris quoque radicitus vitiata substantia est, lenta, per quam corpus interposito spatio sensim contabescit. Frigidi humoris notæ sunt, alvus nec frequens, nec multa, sine foetore, sine multa coloratione: rara febris tertiana: corpus quidvis potius, quàm macrum, cæteraque alia contraria superioribus signis hic signa esse possunt.

Imbecillo jecinore multa observari possunt, in quibus color corporis maximeque faciei, & alvi dejectio facilè principem locum tenent.

*Jecino-
ris im-
becilli-
tas.*

Facies tristis quodam pallore, aut virore foedatur: dejectio, si quidem parum jecur trahendo valet, liquida ut cremor est, tametsi eo tempore nullum vitium ventriculus, vel mesenterium sustinent. Id enim si hic esset, vix ullum concoctionis rudimentum, quod dejicitur, haberet. Quod si jecur non retinet, jam tum varii, difficilesque incidere casus à profusione alvi possunt. Eoque vitio raptos, fluxusque factos, Græ-

ci propriè ἡπατικούς, nos jecinorosos appellamus. Dejectio primum similis est aquæ, qua nuper mactatæ animantis carnis ablutæ sunt, saniosa scilicet atque subcruenta. Interposito spatio, eadem variè mutatur, prout jecur variè intemperatum est. Quum enim id caloribus urgetur, sæculentus atque ex assatione crassus, ac melancholicus sanguis dejicitur, novissimèque ipsa etiam atra profluit bilis. Inter hæc totum corpus liquefcit, febris oritur, & cibi fastidium, & sitis, estque pulsus celer, & urina biliosa. Cæ-

terùm si sine calore infirmum jecur est, parumque ea occasione retinet, dejectio sequitur sanguinis limosi, ac veluti in grumos coacti, eademque neque assidua, neque multa est, diversis excrementorum ferè coloribus imbutis, certis tamen temporibus cumulatior est, ac semper haud multùm foetens: ipsum diutius trahitur malum, ac sine febre incipit: quanquam interdum languida ea oritur, putrefacto in viscere sanguine. Porro siccitas crassorem & magis aridum humorem qui effunditur, facit: humiditas magis tenuem, & dilutum. Facilè jecinorosa dejectio hæc, qua cruenta redduntur, à torminibus distingui posse videtur: in his

*Dejectio
cruenta
qua jecinoris
vitio
fit.*

enim sanguis cum dolore, rosione, & strigmentis sensim, brevibusque interval-
lis paucus exprimitur. Contra autem
jecinore malè retinente, cruenta ferun-
tur sine dolore, sine ramentis, idque cu-
mulatim, & majoribus intervallis, duo-
rum scilicet & interdum trium etiam die-
rum. Si ruptâ intus venâ, aut adaper-
tâ sanguis dejicitur, is ab inferioribus locis
ferè purus fertur, parum nigrescens: à
superioribus autem protinus ater, ac li-
quidæ pici simillimus, quo tamen tinctoria
linthea rubent: ut hac nota is quoque fa-
cilè diffidere ab atra bile possit. Si mu-
tilato membro grandiori, aut propter ne-
cessaria solitæque vacuationis compres-
sionem ex alvo sanguis diffluit, is multâ
copiâ purus subitò prorumpit, subitòque
desinit, longissimis spatiis temporum re-
currens. Qui autem ab ulcere jecinoris
cruor manat, is perexiguus admodum
est: sensimque descendit multo virulen-
to, turbidoque pure imbutus. Levicu-
lus etiam doloris tractus juxta jecinoris
sentitur regionem, atque ejus ulceris quod
illic inhærescit, aliquæ ante notæ fue-
runt. Eodemque modo propriis nosci
signis inflammatio jecinoris debet, quæ
saniosam subcruentamque alvum fecit.

His animadversis omnibus, facile constat, quæ discrimina inter dejectiones sanguinis jecinorarias & has quæ proximè sunt comprehensæ, haberi ponique oporteat. Cæterum per hanc jecinoris imbecillitatem, quæ modò proponitur, sæpè ultro sanguis vel è naribus, vel ex utero, vel per hæmorrhoidas, vel cum sputo effertur. Idem morbus, ubi spatium temporis accipit, aut in malum corporis habitum, aut in ipsum vertitur hydropem. Quòd si prius atra deijci bilis incipit, quàm hi morbi nascantur, scire licet ægri vitam in præcipite esse. Huc modò referenda quoque ea jecinoris videtur imbecillitas, qua tametsi id sat probè trahit, retinetque, at debiliter concoquit tamen & imperfectè sanguinem creat. Itaque sub eo vitio cruditates humorum oriuntur, dein pedes, & mox reliquum corpus intumescit. Est id genus noxæ his perfrequens, qui à morbo vel gravi, vel longo convalescunt, & quos hydrops, aut durus jecinoris aut lienis tumor, aut longa aurigo labefecerunt.

Nullum æquè viscus obstructionibus, *Jecino-*
ut jecur, patet. Ea sic noscitur. Quo *ris ob-*
loco jecur est, in hunc gravitas (maxi- *structio.*
mè cum quis protinus à cibo exercetur)

& distentio incidit, cui ut obscurus quidam dolor, sic nullus tumor, nulla febris accedit. Sub eo vitio foedus in vultu color est: spiritus interdum non facilè trahitur, utique si homo iter facit, altiorremque superare locum contendit, urina tenuis, diluta & aquosa est: alvus, si siima pars jecinoris obstructionem sustinet, liquida est cremoris specie, & multa, interdum (ut quidam volunt) etiam subcruenta: eadem, si gibbum visceris laborat, compressa, siccaque est: si utrimque vitium est, alvus modò adstricta est, modò liquida. Multos hoc malum gravesque casus infert. Ferè enim qui morbus jecinoris causâ incidit, sive inflammatio sit, sive durus sine dolore tumor, sive hydrops, sive febris, sive atrophia, vel alvi fluxiones, ita fieri prægressis visceris hujus obstructionibus videtur.

*Jecino-
ris du-
rus sine
sensu
tumor.*

Inveterascente jecinoris obstructione, interdum durus insensibilisque in eo gigni tumor solet, quem Græci σκληρὸν dixērunt. Is tumor visceris situ & figurâ circumscriptus tangenti renititur semper (nisi si durius premitur) doloris omnis expers. Facilius autem sentiri, si quis in dextrum latus decubuit, potest, quàm si idem sit supinus: tum enim tumor

non nisi pressu deprehenditur. Magis etiam is sese prodit, si nondum principium hydropis esse cœpit, simulque gracile atque expers adipis abdomen est. Semper autem commodior dextra parte decubitus, quàm sinistra est: vultus obscurum, fœdumque colorem habet: spiritus difficulter trahitur: languet appetentia; sumptis epulis homo gravatur, detractis rectius habet: ubi jam vetus fit malum, maxillæ quodammodo laxantur: urina non æquè largiter, ut ante, profluit, tandemque totus venter, crura, pedesque intumescunt, pectus atque humeri extenuantur. Itaque tum (quoniam initio parum occursum fuit) hydrops nasci incipit, qui ut primùm jam accesserit, nulla ægrum medicina periculo subtrahit. Æquè horrendum est, duro jecinoris tumori auriginem initia præbuisse, aut vicissim hanc ex illo esse cœpisse. Tum enim id hydrops sequitur genus, quod ἀσκίτην Græci appellare suo loco dicemus. Quum frigidus autem humor jecinori impactus longo temporis spatio durum tumorem fecit, is ferè nullo vitæ incommodo diu immoratur: aut certè si in hydropis speciem aliquam vertitur: primùm in vitium mali habitus,

dein in leucophlegmatiam, quam sic Græci vocant, transit.

*Jecino-
ris in-
flam-
matio.*

Quum jecur inflammatione tentatur, febris fit ardens & acuta, dextro præcordio tumor inest, cui dolor jungitur, qui ad nothas ejus lateris costas pervenit. Itaque levis quoque tussis, & crebra, & sicca oritur, spirandique difficultas: accedit ingens sitis, cibique fastidium: tum lingua scabrosa redditur, & lentore oneratur, primùm flavo, dein nigricante: quin etiam frequens movetur singultus, & nausea, & vomitus sinceræ bilis, tum vitellinæ, tum æruginosæ, & sub vehementi morbo, ipsius etiam atræ. Idem humor ita subinde violenter per alvum erumpit, ut grave ejus profluvium, aut tormina concitet: urina crassa est, rubicunda, ac turbida: totum corpus sæpè auriginis colore imbuitur. Quidam urgente accessione desipiunt, simulque acerrimum mejunt. Si gibbum visceris afficitur, tumor evidens, qui injecta manu, & interdum visu deprehendatur, dextro hypochondrio, ubi jecur situm est, inhærescit: mox etiam frequentior tussis, majorque oritur spirandi difficultas: ipse perstringit non solum nothas costas dolor, verum etiam ad jugulum

usque, & ad ejusdem partis humerum pervenit. Interdum manus quoque dextra torquetur: adhæc gravitas in affecto loco major est: parum urinæ mejitur, atque, cum grandior est tumor, etiam nihil: rarior, minorque incidit singultus: tota corporis cutis novo colore imbitur. Molestius in dextrum latus decumbitur, premitur enim tum pars infirma, magisque dolet. Porro ubi in cava parte visceris magis consistit inflammatio, minor quidem gravitas subest, at fastidium cibi, sitis, nausea, vomitusque biliosus vehementius urgent: ipseque homo singultu penè strangulatur. Tum lingua etiam nigrior est, promptiorque biliosa dejectio & summi corporis refrigeratio, & syncope. Magis etiam aliquis, si in sinistram partem decubuit, urgetur. Quæ hîc inhærescit inflammatio, securior est eâ, quæ gibbum jecinoris occupat: hæc sudationibus aut fufis urinis, aut manante è naribus sanguine tollitur: illa sudoribus quoque, sed & cita alvo, aut vomitu conquiescit. Hacenus ea signa posuimus, quæ vehementiori debentur jecinoris inflammationi. Verùm hæc tamen (quod nos frequenter usu medendi observavimus) adeò in-

terdum levis, parvaque est, ut dolor, gravitas, totusque morbus magna potius respiratione deprehendi, quàm tactu debeat. Omnia sub hoc casu mitiora sunt, ipsumque vitium multis sæpè mensibus trahitur. In quavis jecinoris inflammatione, si crudo etiamnum morbo & viribus infirmis, alvi oritur profluvium, malum est. Inimica etiam corporis liquatio, præcipuè si vel raucitas, vel multa simul tussis accedunt. Mortiferum est spumantem sanguinem excreari, vel sputum statim subputridum, vel sincerè biliosum esse. Haud rarò morbus, ubi non solvitur, suppurat, oriturque abscessus prorsus exitialis. Is ubi jam fieri incipit, febres increscunt & dolores, nihilque ferè de loco affecto defluit: decubitus in omnem partem corporis molestus est, ipse æger sæpè sine ordine, sine certa causa inhorrescit, moxque majoribus caloribus urgetur. Facto pure, dolores quidem, ardoresque minuuntur: at homo longè fit imbecillior, id quod pulsu frequenti, parvo ac languido, crebraque animi defectione cognoscitur. Hæc defectio, ubi rupto abscessu pus effluit, increbrescit, & penè in syncopen transit, ex quo casu servatus vix unquam

quisquam fuit. Quod si vita tum quoque manet, pus modò per alvum, modò per urinas defluit, & interdum vomitione quoque redditur. Non sæpè etiam exeso viscere in abdominis excidit cavum spatium, fitque extialis hydrops, quo venter manifestè intumescit, & inguina, pubesque gravitatem multam habent. Ulcus autem si jecinore relinquitur, nunquam sanescit, hominemque spatio extenuatum consumit: tum alvus putrida est, & saniosa, & nonnunquam subcruenta, ac si ex cadavere esset facta colliquatio: ipsa quoque urina sanie perfusa est, maximè si in gibbo jecinoris vitium fuit.

Jecur quoque corruptionem totâ pati substantiâ, ut pulmo, solet, unde homo spatio contabescit. Is morbus sensim oritur, sensimque crescit: quare per initia hominem lecto non afficit, sed obire etiam munia vitæ sinit, tumque febris esse nulla deprehenditur, quæ tandem tamen crescente admodum malo lenta oritur, qualem primo libro proposuimus. Non ingens sitis, non tumor in hypochondrio est: summum vini meraci optimique desiderium, maximum carnis, & præcipuè calentis fastidium afficit: totus ho-

mo languet, tum animo, tum corpore, sæpè anima deficit, idquè ubi tandem violentius fit, sudor frigidus erumpit, sub quo æger perit.

*Tumor
lienis.*

Lien sæpius quàm jecur tumore, tum laxo, tum duro oneratur. Creber ac difficilis spiritus est, maximè currentibus, vel intentè laborantibus, vel in dextrum cubantibus latus. Ferè manet appetentia, sed malè cibus concoquitur, unde fluctuatio gignitur, & multa oris saliva, rugitus etiam in sinistro hypochondrio auditur, & flatus suprà infrave plurimus editur. Interdum morbi materia ita corrumpitur, malignaque fit, ut totum quoque impetat corpus, idque vel ictero, vel malo habitu turpe reddat. Sub eo malo habitu os malè olet, gingivæ exduntur, & à dentibus discedunt: loca sub inferiori palpebra tument: sanguis aliqua parte, præcipuè è naribus funditur: dum intus epulæ concoquuntur, acidum quid evomitur, tametsi vomitus in eo morbo semper difficilis est: alvus sæpissimè esse adstricta solet: venter sinistra parte intenditur: aliquis etiam vesperi cruribus est tumor: vultus pravo obscuroque colore fœdatur: per quietem turbulenta, & aliena fiunt insomnia. Jam si neque san-

guis uspiam erumpit, neque os foetet, ulcera in tibiis fiunt, quæ aut omninò non sanescunt, aut ægerrimè cicatrice teguntur. Et quidem si durus lienis sine sensu tumor est, quem Græci σκισφόν appellunt, is aliàs ipsius visceris obsidet corpus, situ, & partis figura circumscriptus, aliàs totum undique sinistrum occupat hypochondrium. Idem longiore tempore, quàm is qui laxus est, contrahitur, duritiem, omniaque graviora & majora habet. Nihil æquè significare lienis, aut jecinoris vitia, atque color hominis potest, adeò ut ex eo quidam solo non exploratis tactu visceribus, morbum deprehendant. Tumor autem lienis iis insidiari solet, quibus crebrò incisâ venâ sanguis profunditur, & quibus vagæ & incertæ febres, maximèque pestilentiales fuère. Solet autem is plus habere spatii, & minus periculorum, quàm si jecinori inhæresceret. Sub eodem vitio si pedes intumescunt, in proximo hydrops est. Periculosum est sæpè tentatam medicinam non profuisse: urina etiam tuta non est, quæ diu tenuis & aquosa fertur: tormina non longa in eodem morbo utilia sunt, sæpèque malum ex toto finiunt: verùm ubi hæc invete-

raverunt, nocent: & quidem tum si eadem hæc vel in lævitatem inversa sunt intestinorum, vel in hydropem, nulla succurrere medicina potest. Quilibet lienis tumor curationem per initia difficillimam habet: at si is trahere incipit, nunquam, aut ægerrimè tollitur. Decrescente liene, salutiferum est urinam, amisso aquoso colore, ad sanguineum vergere cœpisse, aut crassam, fæculentam, multamque ferri. Quo magis grandescit lien, eò impensius corpus emacrescit, corrupti intus humoris argumentum. Varii eventus esse tumidi lienis solent: aliis enim per intervalla modò grandescit, modò minuitur: aliis assiduè magnus manet, neque ulla curatione extenuatur, atque hi majore in periculo versantur, hydropi magis opportuni: non paucos etiam videre memini, cum duro liene vitam omnem nullo incommodo exegisse.

*Lienis
i. inflam-
matio.* Inflammato (quod rarò fit) liene, durus tumor, ac pulsans, dolorque sinistrum obsidet hypochondrium, cum assidua vehementique febre. Ingens etiam æstus atque sitis est, linguaque subnigro lentore oneratur, cibi amittitur cupiditas, spiritus fit difficilis, ac velut imperfectus, qualis esse per iram ejulantibus

pueris solet. Si abscessus fit, itemque ulcus, iisdem propè notis hîc deprehendi, quibus in jecinore potest.

Proximum est de atra bile dicere; *Atra bilis.* quem morbum miror (tam frequens cùm fit) non nisi ab uno, & altero nostrorum hominum agitatum literis esse. Sinistrum hypochondrium neque tumet, neque distenditur, opprimiturve, nec unquam, nisi forte obscurè, dolet, verùm præcordia æstuant, præcipuè vino aut calidioribus epulis assumptis. Siquidem hæc non facîle concoquuntur, fitque plurimus tum ructus, tum flatus. Arteriæ in præcordiis supraque umbilicum vehementer moventur, ipsaque oritur ingens, crebraque cordis palpitatio, quam animi subinde excipit defectio, quo tempore pulsus etiam protinus mutatur. Inter hæc quibusdam incipit aliena esse mens, vanaque tristitia, ac metu concuti. Longus hic morbus est, sæpèque victus errore revertit.

Nunc de communibus vitiis loquar, quæ tum jecinoris fieri occasione, tum *Aurigo.* lienis possunt. Incipiam ab Aurigine, quam Græci *ικτερίδν* dicunt. Sub eo morbo bilis vel flava, vel atra in summum corpus effusa, suo id colore inficit. Hic

color maximè in oculorum albo, & circum tempora cernitur. Ubi à flava bile morbus oritur, fit capitis dolor, & sitis, venæque sub lingua plenæ tument, ingens corporis, maximè cum id moveatur, segnities, ac mentis hebetudo est: aliquis etiam pruritus tota cute vagatur: ipsum tamen vix sudat corpus. Semper autem, quacunque de causa natus morbus est, accedit membrorum laxitas: & ubi vehementius homo movetur, spirandi difficultas, multo autem interposito tempore, totum corpus cum pallore quodam inalbescit: febris aut nulla aut admodum lenta inhæret: urina turbida, crassa, & crocea est: alvus, si quidem bilis intus cumulata morbi causam dedit, penitus biliosa est: si verò quæ ad bilis folliculum pertinent itinera obstruuntur, dejectiones albicant, nulla amari humoris in alvum illapsa parte: descenditque paucum stercus, & subviscosum, idque paulatim, & crebro ad desidendum progestu: tum quoque urina adeò rubra, crassaque est, ut propè nigrescat: sensus etiam gravitatis aliquis, at nullus evidens tumor dextra præcordiorum parte percipitur. Porro icterus si lienis sequitur affectum, obscuriore primùm colore cor-

pus inficit, dein sublivido & subnigro: tum ferè sinistro hyponcondrio gravitas inest, & subdurus interdum tumor: tristio, est animus, atque alienis cogitationibus præpeditus: corpus minus grave, quàm in superiore vitio est: dejectio atque urina, modò pro natura sese habent, modò subnigra sunt: sæpius tamen alvus comprimitur. Hoc genus icteri superiore gravius est, & magis in vetustatem cadit. In eo ipso hæmorrhoides fluere cœpisse, bonum est. Nunquam lien flavum icterum fecit, jecur sæpè nigrum, tametsi hic iste non æquè per omnia niger est, ut is qui propter affectum lienem gignitur. Undecumque autem is esse morbus cœpit, periculum hydropis minatur, si urina prorsus alba, aut certè multum diluta diu fertur. Idem hydrops iis etiam insidiatur, quibus gravis aurigo, longaue fuit. Etenim spatium niger quoque lapillus in bilis concrevit folliculo, quem casum nunquam ferè non hydrops sequitur. Perniciosissimum est durum fieri jecur, aut ex hoc prius duro natam auriginem fuisse. Ea enim res extra omnem opem humanæ medelæ est. Periculum etiam habet orta inflatio, maximèque si ea curationibus non

solvitur. Tutum quoque non est nimiam vigiliam esse, itemque penitus amissam cibi cupiditatem, aut linguam resolutam, sic ut vix formare æger sermonem possit suum: metumque auger, delirium si his intervenerit. Grave etiam est post natam auriginem, febrem sequi, utique si dextra præcordia dura manserunt. Præter hanc auriginis speciem, quam veram esse perhibemus ac simplicem, alia atque alia est, quæ simplex non est, quæque multò rarius incidit. Siquidem ubi jecur inflammatione tentatur, corpus interdum præ sanguinis incendio undique torrefacta bile suffunditur: sub quo casu præter dextri hypochondrii gravitatem, tensionem, & dolorem, vehemens ardensque febris oritur: & accedit biliosa tum urina, tum dejectio: cæteraque signa sequuntur, quæ jecinori inflammato jungi suo loco demonstravimus. Aliud quoque auriginis genus fit per febrium biliosarum judicationes, cum flavus humor vi naturæ in summum corpus extruditur, suumque cuti imprimit colorem. Subitò hæc aurigo nascitur, &, si non alieno tempore fit, febrem absolvit. Tempestivè eam fieri Hippocrates scripsit, die septimo,

aut nono, aut undecimo, aut decimo quarto, modò tamen mollia præcordia sint: ante septimum febris diem si oritur, periculum ostendit.

Grave inprimis malum & observatio- *Hydrops*
ne non pauca dignum, aqua inter cutem
est, Græci ὕδρωα vocant. Tria ejus
numerantur genera. At primum qui-
dem est, cum toto eo spatio quod inter
peritonæum & intestina vacuum est,
multa aqua coit, unde totum abdomen
distenditur. Græci id ἀσκίτην appellant.
Secundum est, cum hæc loca quæ dixi
plurimus intus flatus onerat, quod vi-
tium τρυπανίτης Græcè dicitur. Novis-
simum genus aquæ subter cutem est,
quod Græci λευκοφλεγμαλίαν nominant. *λευκο-
φλεγμα-
πία.*
Corpus molli tumore grandescit, maxi-
mèque tibiæ ac pedes, cum aliàs tum
vesperrimè & post exercitationem, aut
quum diu declives hæ partes fuerunt. Is
tumor si premitur, fossulam quæ tardè
rursus impletur, habet, impressi digiti
vestigium: idemque sæpè tumor & ad
femora, & ad scrotum pervenit, quique
vesperi ingens in pedibus erat, mane om-
nem penè molem deposuit. Venter ad
contactum crassus est, nihilo tamen fe-
rè plus tumoris huic, quam cæteris par-

tibus inest. Corpus siquidem æquabiliter molle, laxum, ac pallidum est, idemque enerve, ac languidum minimis laboribus frangitur. Ipse trahitur acervatim spiritus, maximèque sumptis epulis, febris item lenta continenter afficit: pulsus undosus est, & parvus, & creber, & inæqualis: dejectio cruda, & non sæpè subcruenta est: urinæ albæ tenues, aquosæ. Hoc genus hydropis ferè diuturnas febres excipit, vitiosumque ventriculi habitum, & nimium compressos nimiumve fluentes tum menses, tum hæmorrhoides; ad hæc spiritus longam difficultatem, & immodicam vigiliam. Idem pueris sæpius quàm adultis insidiatur, solaque magnitudine à pituitosa differt cachexia, quod in illo plus, in hac minus tumoris insit. Ferè autem fit ut qui sic laborant, modò rectius sese modò pejus eodem etiam die habeant. Morbo autem incipiente, si alvus sponte profluit, principium secundæ valetudinis facit.

Ascites. Proximum est notas, quibus Ascites deprehendatur, proponere. Venter, totumque abdomen cum quodam gravitatis sensu intumescit, & quum impellitur, sonum collectæ permotæque intus aquæ

præber, qualis ab utre non omnino aquæ pleno redditur. Hic humor totus modò intrà spatium abdominis includitur, modò pars ejus aliqua in scrotum, & in femora, & in pedes delabitur, maximeque post corporis exercitationem. Sæpè etiam & ad pectoris penetrat spatium, intra ipsum etiam uterum, utique cùm jam magnus morbus, & vetus esse cœpit. Ubi premitur tumor, spiritus fit difficilis: Ferè autem semper vehemens adest sitis: pulsus parvus, frequens, subdurus, atque tensus est: urina perpauca mejitur, eaque ferè crassa & rubicunda est, utique si ab jecinore ortum primò malum fuit: totum autem corpus demto ventre, extenuatur, ac veluti liquefcit: subinde etiam febricula, corruptâ intus aquâ, nascitur. Hic iste hydrops ferè duras veteresque mesenterii, jecinoris, lienis, vel uteri excipit tumores, itemque ardentissimas febres, & ex viscerum noxa contractam, diuque immorantam auriginem. Idem infrequentior pueris est, quàm adultioribus, ferèque eos etiam adoritur, qui propter viscerum ruptam vel exesam venam, crebrò sanguinem vel vomitu, vel alvo reddunt.

Supereft modò novissimum hydropis genus quod à flatibus oritur, & ob id

Τυμπα-
νίας.

Τυμπανίας Græcis appellatur. Venter, etsi minus quàm in Ascite habeat molis, ita tamen tenditur vehementer, ut digito percussus tanquam tympanum sonet: idem parum fluctuat, sed leve murmur ac quendam veluti rugitum exhibet: frequens ructus desiderium est, eoque edito levare aliquantulum homo videtur: pedes non usque adeò ut in cæteris generibus hydropis tument: reliquum corpus extenuatur. Sæpè hoc malum ventriculi & coli inflationibus, itemque longis febribus successit. Illud rectè ab Hippocrate animadvertum video: quibus tortiones, & circa umbilicum, circaque lumbos dolores sunt, qui neque medicamentis, neque ullo alio modo solvuntur, iis in hoc ipsum genus sicci hydropis ista consuesse firmari. Ascites atque Tympanias sic à Leucophlegmatia differunt. In hac totum corpus laxa mole æqualiter crescit, venterque nihilo plus hujus, quam cæteræ partes habent. At in illis prioribus solus venter attollitur, estque aliquis pedibus tumor, sed reliquum corpus emacrescit. Pulsus sub Leucophlegmatia undosus est, mollis, & latior. In Ascite parvus, creber, subdurus, ac tensus. In Tympania longior, celerior, creber, non imbecil-

lus, subdurus, ac tensus. Illa ferè omni hydropi communia sunt. Ubi is nondum quidem est, sed ut fiat metuitur, solitas naturæ vacuationes præter modum compressas esse potissimum hæmorrhoides atque menses, aut contrà aliquid ex his ipsis æquo plus vel diutius ferri; adhæc vel durum in jecinore atque liene tumorem, vel auriginem, intestinorumve lævitatem inveterascere, neque idoneis tolli remediis potuisse; præterea diu malos succos, malumve corporis habitum fuisse, (illud Græci *κακοχυμία* hoc *καχεξία* dicunt.) Sed & inter hæc vel testiculos interdum intumescere, appetentiamve modò ingentem, modò nullam esse. Ubi verò morbus invasit, inferiora corporis à ventre ad pedes usque tumorem exhibere, spirandique esse difficultatem, & colorem hominis vitari ex virore scilicet albicantem: ad hæc cibi incidere fastidium, itemque sitim, ac siccam tussim, tametsi prior illa magis peculiaris sit Asciti, & tussis arida Tympaniæ. Æquè communia sunt semper in hoc morbo jecur affici, & humoris nimiam abundantiam esse, ob quam ne ulcera quidem in corpore facilè sanescunt. Hydrops sæpè per se incipit, sæ-

pè alteri vetusto morbo, potissimum quartanæ, supervenit. Ferè autem eum aquâ repletum iri timor est, cum sanguis ubertim suprâ infrave erupit, itemque febris accessit: ex quo casu vix quisquam evadit. Tutius laborant hi, quibus magni modò fiunt tumores, modò rursus occuluntur. Verùm decipit ea sæpè res ægrotos, penitusque facit, ut curationes negligant medicorum, ac pereant, fiducia secundæ valetudinis falsi. Securior censetur hydrops, qui lienis, quam is qui jecinoris secutus tumorem est. Securissimus, qui nullo antecedente morbo cœpit: utique si firma viscera sunt: si spiritus facilè trahitur: nulla aut tussis, aut sitis, aut linguæ ariditas est, præcipuè à somno, quo tempore incidere illa maximè solent: adhæc si nullum cibi fastidium, eoque sumpto, nulla homini molestia est, si venter mollis est vel extenuatur: si is ipse accepto medicamento, movetur: aut si excrementum fundit molle ac figuratum: si urina, mutatione potionum, aut epotis medicamentis, ipsa protinus demutatur: si homo expers doloris, & caloris, & lassitudinis est, morbumque facilè sustinet. Qui omnia hæc habet, is tutò laborat. Bo-

num autem est tumores in extremis tantum partibus esse : optimum est nusquam esse. Cita quoque alvus quæ levat morbum utilis est : quæ gravat , prorsus inutilis , atque perniciosa est. At verò summum periculum significatur , si is morbus calidum siccumque corpus , ac simile jecur occupat : si ex acuto morbo cœpit : si durum jecinoris aut lienis secutus tumorem est , sic enim nunquam , aut certè vix unquam fanescit. Metus autem augetur , ubi in eodem morbo sicca tussis oritur , aut fluxio sanguinis , alteriusve qui hominem non levat humoris , maximè si spiritus manet difficilis , & ipsa vertitur in tormina dejectio. Tum enim ægrum proximus ferè tertius dies tollit. Tutum quoque non est comitiales affectiones accedere , malè olere spiritum , itemve sputum , aut sudorem , aut universum denique corpus , ad hæc ubi febris quoque accessit , urinam modicam atque turbatam esse , aut ubi aqua jam medium corpus implevit , sanguinem sursum , deorsumve aliqua parte prorupisse. Præterea sublatum morbum sæpius , & brevibus intervallis revertisse , multòque magis idoneis agitatum remediis remittere non potuisse , stabilemque

& inconcussum corpori inhærescere. Ad extrema ventum est, ubi sub infirmis viribus incipit profluere alvus simulque ingens spirandi difficultas urget: ubi prava ulcera grandiaque in ore, gingivis, tibiis, aut alia denique corporis parte oriuntur, ubi veluti concretus sanguis ab alvo dejicitur: ubi urina diversis matulae regionibus diversos colores exhibet, sicut infernè rubra sit, supernè livida, aut contrà. Cita quoque mors occupat, si, cum quis secatur, aut uritur, aqua ex ventre simul semelquè omnis effusa est.

*Vulne-
ratio je-
cinoris
& lie-
nis.*

Jecinoris atque lienis vulnus, si summa tantum parte acceptum est, hæc infert. Ad spinam præcordia reducuntur: sanguis vomitione, atque dejectione redditur: in latus dolor pungens incidit, qui in nonnullis ad jugulum etiam pervenit: inter hæc sæpè anima deficit, oriturque febris atque alvi profluvium. Si æger primis diebus non moritur, spatium consumitur, egenisque nutritionis contabescit. At verò quum altius intra viscera mucro descendit, sanguis, quâ parte præcordium vulnus illatum est, copiosè profluit, sequiturque bilis vomitus: ipse æger lubens, ac quadam voluptate in ventrem cubat. Hinc

animi oritur defectio , quæ sæpè gravis
recurrens , orto frigido sudore occidit.

*Observationes in vitiis renum , & ve-
sicæ utiles.*

Renes, ubi affecti sunt , diu malè ha- *Renum
inflam-
matio.*
bent , præcipuèque in senioribus.
Eorum inflammatio , quæ tamen admo-
dum infrequens est , his sese signis pro-
dit. Assiduè febris tenet , & sine certo
ordine ea modo increfcere , modò minui
videtur : dolor gravis ac pulsans cum ve-
hementi ardore , paulò nothi costis al-
tior , in dorso versatur , ejusque tractus
inde ad jecur usque , si dexter ren labo-
rat, pervenit : deorsum verò ad vesicam,
ad naturalia , ad pectinem , & ad femo-
ra pervenit , magisque si vitium in rene
sinistro est. Hic ipse dolor sternutamen-
to , atque tussi intenditur. Idemque a-
lias continenter hominem fatigat , alias
intervalla , quibus mitescit , habet. A-
deo vero in quibusdam effrenatus est ut
animi occupentur defectione , & fusis
sudoribus labefiant : Inter hæc ingens
est cibi fastidium , itemque nausea , &
stomachi dolor, & crebra bilis vomitio :
venter arctissimè comprimitur , ex quo

is etiam inflatur, & rursus sursum per os assiduè extundit: urinæ reddendæ difficultas, at assidua cupiditas est, eaque frequenter quodam cum ardore promanat, primum tenuis, & aquosa, id quæ nihil subsidet, hinc magis rubra tandem autem crassa, & mucosa. Sæpissimè autem extremæ partes, maximèque pedes refrigerant, propinquo cruri stupor inest, ac vix erigi homo potest, vel pedibus incedere. Facilior etiam ægris in latus infirmum decubitus est, facilior supinis, quàm pronis. Id profecto genus morbi concoctione proba maturuisse, jamque penitus sanatum esse finitis doloribus cognoscitur, & urina multa crassa, in qua quid subsidet, bonum est vimque finiendi morbi habet. At verò periculum nuntiatur, si frequens bilis vomitus est, longèque magis delirium terret, si simul etiam extrema inalgescunt. Certa mors est, quum ren præ nimio tumore disrumpitur. Jam autem ubi inflammatio adhibitis remediis non cessit, dolorque in loco pulsans & gravitas manent, febrisque non minuitur, imò potius increscit, sed & crebrum simul micturandi desiderium, magnaque difficultas est: scire licet suppurationem intus

feri, quæ ubi jam consummata est, manet quidem gravitas in rene, at dolor mitescit, minorque redditur febris. Ubi erupturus abscessus est homo inhorrescit, sequitur vehementior & febris & dolor. Ut primum is erupit, protinus hæc ista conquiescunt: tum urina crassa, turbida, subcruenta, & multa profluit: cum quasi pus album, læve, æquale, & odoris non mali fertur, certam bonæ valetudinis spem facit.

At si id ad intestina quoque divertit, aut alioqui cum urina redditum malè olet, lividumque est & inæqualiter mucosum; scire licet malum esse, ex eoque gravem intus exulcerationem significari. Ferè tum quoque carunculæ quædam perexiguæ ex putri renum substantia quasi capilli cum urina efferuntur. Jam autem non sæpè, curata perperam inflammatione, elapsis maturationis temporibus febris omnis dolorque cessant, durus autem tumor cum multa loci gravitate relinquitur. Cujus rei peti indicium inde debet, quòd sine resolutione materiæ, sine suppuratione dolores conquieverunt, & quòd diu urina aquosa, & pauca fertur, quodque coxa & quæ his sunt partes inferiores, stupent, im-

potentes fiunt, atque emacrescunt. Is profectò casus extra spem omnem medellæ est. Itaque interposito spatio, in hydropem vertitur, & occidit.

*Renum
calcu-
lus.*

Tormentum à calculo renibus illatum sic innotescit. Acerbissimus atque more infixi aculei pungens dolor in renem incumbit, eaque sede stabilis inhærescit, nisi quod interdum per ilia versus coxendicem, vel ad testem proximum excurrit. Nullus foris tumor est: spina ægrè flectitur; crus quod è directo est affecti renis, aliis stringitur, aliis quasi obtorpescit: frequens est ructus, & ingens cibi fastidium: sub maximis doloribus vomitus fit, primum pituitæ, mox bilis flavæ, ac tandem etiam æruginosæ, post quæ dolores mitescunt: alvus astringitur, eademque, quia renem fece vel flatibus premit, dolorem auget: quod si fortè ea solvitur, cum spiritu excrementum subbiliosum reddit. Cum quis aut in ægram decumbit partem, aut cibo vacuus est dolores leniuntur, cum in contrariam cubat, aut in sumptæ epulæ descendere jam ad intestina incipiunt, omnino exaugentur.

Urina, veniente accessione, pauca, tenuis, & diluta est, moxque crescente

tormento, tota subinde cohibetur: at
 excusso è meatu urinario (quem *ἐπιτῆρα*
 Græcè dicunt) lapide, urina copiosa,
 crassaque profluit, in qua resident are-
 nulæ multæ & subinde grandiores, &
 inæquales calculi, aut horum confractæ
 partes. Eadem interdum bullat, & ma-
 lè olet, quodamque sensu ardoris cre-
 bram mictionem facit: non rarò etiam
 quasi sanguinem trahit, maximè si labor
 aut equitatio durior antecessere. Qui
 huic morbo obnoxii sunt, his multo tem-
 pore urina ferè crassa, subrubra, cum
 densa, tenacique spuma redditur; quæ
 aliàs sedimentum habet rubrum, subvi-
 scosum, arenosumque; aliàs turbida per-
 manet, quæ si panno percolatur, in eo
 similem propositi sedimenti sordem de-
 ponit. Hujusmodi urina sæpe multis an-
 nis nullo vitæ incommodo fertur, sine
 renum dolore, sine ulla alia calculi nota:
 verùm tandem subitò præter omnem o-
 pinionem acutissimus dolor in renem in-
 cidit, simulque alvus adstringitur, & crus
 quod è directo est, stupet. Is dolor ex
 intervallis sat longis sæpius redit, idque
 interdum sine calculi excretionem, tum-
 que urina crassa, ac turbida est pro-
 pterque prægressam duram fortè equita-

tionem, interdum cruenta. Scilicet sola sanguinis mictio sæpè renis calculum patefecit: qui neque dolore, neque ullo alio indicio significabatur: adeò, ut ne subesse quidem putarètur. Quum autem renis dolorem calculi sequitur excretio, is ubi in caput impegit ductus urinarii, penitus efficit ut urinæ mejantur tenues, paucae, subaquosæ, & haud raro etiam totæ cohibeantur: ubi verò vel remeat hinc in cavum renis calculus, aut certè ubi foràs in vesicam excutitur, protinus ea redditur urina, quam modò proposui: ut rectè dixisse Hippocratem existimem: repentino renum dolore, cum mictionis defectu, calculorum, aut crassarum urinarum excretionem portendi. Non rarò calculus adeò grandis est, ut è renum substantia, in qua gignitur, pelli in cavum non possit. Itaque id temporis vix ullus dolor inest, sed urina fertur crassa, turbida, subrubra qualem descripsi. Et quidem si validus labor aut dura inciderit equitatio non solum hujusmodi urina redditur, sed etiam verè cruenta in qua quod subsidet, quasi sanguis est in grumum concretus. Ubi propulsus in vacuum renis calculus est, is, si grandis est, deorsum latus meatum obstruit urinarium, ipsamque adeò intercipit uri-

nam, vel certe reddi paucam facit, eamque solito tenuiorem, & subaquosam: simulque acutissimum dolorem movet: ubi minor est quàm ut multum impingere in iter urinæ, cùm in hoc descendit, possit, itemque ubi grandis est, & in cavo renum contentus, hucque recens è substantia trusus, nondum ad urinæ meatum impegit, urina fertur crassa, turbida, rubra, aut sublivida, obscura. Porro leves calculi, & rotundi non æquè difficulter, ut oblongi, & asperi excluduntur. Non omnibus autem eadem magnitudo, vel forma, vel asperitudo est. Quibus vetusti jam renum dolores sunt, quoniam urinæ itinera magis patent, hi grandioribus calculis potius torquentur, mediocribus non item. Quibus novum id vitium est, aut certè rari ejus dolores fuere, hi minimo etiam calculo cruciantur. Omnibus autem renum calculis ferè color subruber est: quanquam purulenti renes albos etiam calculos elidunt, sed & aliàs nigros & pallidos fuisse ejectos constat. Quo urina sub hoc morbo magis aquæ similis est, & quo diutius sic fertur, minusque sedimenti habet, eo duriores in rene calculos, & magis confirmatos, magisque rebelles esse

sciendum est. Tametsi urina vix unquam clara ab his mejitur, qui gravioribus renum doloribus sunt opportuni. Idem tormentum frequens est pinguioribus corporibus, itemque senioribus, vix unquam autem pueris accidit, rarò ad adultam ætatem provectis. Infrequens etiam est iis qui sæpius vomunt, & alvum non impeditam habent. Ut omnia renum vitia in sene difficillimam curationem accipiunt: sic hoc ipsum quod proponitur, planè nullam. Idem omnium est maxime hæreditarium, adeò ut vix unquam calculi effugiat tormentum, quisquis parentum occasione huic expositus morbo à naturæ ortu fuit.

Cùm aliis de causis, tum maxime propter calculum exulcerari renes solent, id quod his notis ostenditur: Urina crassa, turbidaque est & per labores plus coloris habet, in hac sedimentum per quietem fit crassiusculum, tumque reliqua urina ferè inclarescit. Si recens ulcus, simplexque est, cruor cum urina fertur: si cavum ac sordidum est, crassior urina fit, & alba & foetida, verèque purulenta, lacti non admodum dissimilis: in hac autem ipsum subsidet pus: *ubi altius ulcus insedit & sine modo sordidum in fistu-*

*lam abit , in hac ipsa quam proximè dixi
urina, crassamentum quoddam subsidet vi-
scidum & coherens, narium muco, aut o-
vi candido persimile. Inter hæc ipse sæ-
pè ren ita pereditur , ut pus , membra-
na ejus ambiente tanquam marsupio ,
multique item calculi obvolvantur.*

Hinc etiam in venas pus delatum ma-
lum efficit corporis habitum , qualis an-
tecedere. Leucophlegmatiam consuevit.
Interdum etiam inter peritonæi fluctuat
membranas : non sæpè etiam eo ipso to-
ta ventris lumborumque regio impletur ,
& subinde vomitu , vel alvo sincerum
redditur. Jam verò per omnem penè
morbi percursum urina modo non ægrè
mejitur , modo guttatim destillat , assi-
duèque ad mingendum quodam irrita-
mento invitat : dolor lumbos exercet cum
aliquo gravitatis sensu. In hoc autem
vitio si post mictionem puris , sanguinis
mejitur , indicium gravis erosionis præ-
bet. Ulcus renum & vesicæ , ubi lon-
ga (quod ferè fit) vetustate occupatur ,
nunquam sanescit.

Est etiam animadversio in mictione *Cruen-*
sanguinis è renibus profecti necessaria. *ta à re-*
Semper is universæ urinæ sic temperatur , *nibus*
ut hâc quasi dilutus esse putetur sanguis , *mictio.*

idemque protinus subsidet rubicundus, liquidus, ac minimè concretus. Quod quidem vesicæ causâ dico, à cujus musculo qui cruor dimanans, & in cavum vesicæ lapsus inde emejitur, urinæ non æqualiter miscetur, idemque, ubi subsedit, in grumum mutatur: si calculus in causa cruentæ mictionis est, (id quod ferè semper nisi casus aut ictus intervenit, incidit) notas attendere oportet ei vitio peculiares. Tametsi sæpè cruenta mictio calculum sola detexit, sine renum dolore, aliove ejus morbi indicio. Si rupta intus vena est, sanguis ubertim & subito, inopinanterque profluit: si-ve casus violentus antecessit, si-ve ictus aliquis est, si-ve grave onus levavit, si-ve ex alto cecidit, aut quid hujus modi perpeffus injuriarum est. Rarior omnino ea sanguinis est mictio, quæ à renum pendet imbecillitate, vel quæ venarum in iis adaperitionem sequitur, vel jecino- ris vim infirmam, vel consuetæ inanitionis defectum, vel vitam summi otii com- potem, vel membri alicujus amputatio- nem. Non rarò cruor ab erosis exulce- ratisque renibus destillat tumque pau- latim is & cum pure aliquo mistus exit, idque diutius durat. Itaque cùm à ru-

pro renum abscessu is etiam cum pure descendit, propterea ab ulcere renum non reddi intelligitur, quod ejus mictio non diu trahat, sed ferè intra tertium diem cesset. Sanguinem sæpius minxisse cum febre, & dolore, malum esse, Hippocrati placuit: tum autem præfagire licet futuram puris mictionem, eodemque tempore febres dimissuras. At raro cruorem cum urina ferri, idque sine dolore: sine febre, non usquequaque esse periculosum, idem Autor judicavit: quod per lassitudines ferè incidit, quæ inde protinus solvuntur.

Urinæ fluor, qui græcis διαβήτης ap- Urina
pellatur, tum subesse dicitur, cum po- fluor.
tio non multo postquam sumpta est, nihil ferè demutata, immodicè sub aquæ specie cruda mejitur. Ingens sitis continuo afficit, quæ potatione sedari nulla potest: quod bibitur sæpè id majore copia mejendo redditur, quàm quâ sumtum fuit. Itaque totum etiam corpus eo modo consumitur, ac veluti liquefcit: quamquam nonnullis lumbi, & coxæ, & testes, maximèque pedes, leviter intumescunt, visceribus etiam aliquis inesse æstus videtur. Id genus mali, ubi incidit, diuturnum est, & à renibus pendet.

Cùm recens, est curari interdum potest, cùm in vetustatem incidit, nunquam potest, sed corpus liquefacit, atque marcore consumit. Idem vitium rarissimum esse volunt. Nobis per omnem vitam non nisi semel apud Nervios, quum illic Medicinæ artem exerceremus, observatum fuit.

*Renum
vulne-
ratio.*

Vulneratis renibus dolor ad inguina, & ad testiculos descendit, & urinæ difficultas est, eaque cruenta redditur; interdum etiam cruor fertur.

*Tabes
dorsalis.*

Priusquam vesicæ attingam vitia, tabem hoc loco dorsalem proponam. Grave genus morbi, quod nostri homines non animadverterunt, ipse luculenter memoriæ prodidit Hippocrates: nos inter curationes ægrorum non semel observavimus. In caput vehemens & acutus incidit dolor, ex eoque nonnullis supernè descendere veluti formicæ videntur. Dolent etiam collum, & lumbi, eorumque muscoli, & crurum articuli, sic ut inflecti interdum non possint: alvus pigra atque impedita nihil reddit & urina difficulter mejitur: quum autem vel alvus, vel urina redditur, profluit genitale semen multum ac liquidum, idemque fit per somnum, sive utitur aliquis fœ-

foeminae consuetudine, sive caret: semen etiam in utero non manet: per vehementes itineris labores, maximèque si altior locus superandus est, corpus summè labefactatur, spiritus fit difficilis, caputque grave est, & aures sonant. Qui sic laborat, febre caret, & quanquam nullo urgetur cibi fastidio, ejus tamen nulum fructum sentit, penitusque consumitur: idem incipiente morbo quietiùs sese atque rectiùs habet. Quo autem magis is ipse morbus inveterascit, eò magis omnia homo dolet: & crura velut ab aqua inter cutem intumescunt: nonnullis ulcera à lumbis emergunt, quorum alia fanescunt, alia rursus enascuntur: tandem orta gravi suffusione, homo penitus occæcatur. Exercet hic morbus præcipuè cùm recentes sponfos, tum alios qui nimium Veneri indulserunt. Illud quoque à nonnullis observatum est, intermittere aliquando hoc vitium, & denuò redire consueſſe: quod per septennia fieri quidam medicus, quem hoc affectum occæcatumque morbo novi, tum in sese ipso, tum in plerisque aliis animadvertit.

Grave imprimis tormentum calculi vesicæ est quod & diu trahit, & quibusdam intervallis sæpius recurrit. Ubi

*Vesica
versiculus.*

id autem incubuit, gravitatis ingens sensus (si grandior calculus subest) magisque ad motum corporis, vel quædam quasi titillatio circa pubem & perinæum versatur: urina cum mictionis assidua cupiditate difficulter redditur, fitque quoddam veluti stillicidium, sic ut vix posse cohiberi urina videatur: quæ tamen, ut primum cœpit percurrere, mox tota intercipitur, inciditque hoc modo intercisa mictio. Inter hæc dolor toto colicæ meatu versatur: sæpèque is sola in glande est, post extremam mictionem gravissimus. Id temporis alvus dejici velle videtur: promptius in nonnullis si recti sunt, quàm si supini cubant, urina exprimitur, utique si grandior intus calculus hæret: alii inclinati emingunt, cœlemque contrectando atque extendendo remedium doloris quærunt. Fœminæ extrema pudenda manibus crebrò scabunt, & admoto ad vesicæ cervicem digito, calculum subinde sentiunt. Multi etiam mediis doloribus pedes inter se iteratis vicibus implicant. Si urina prodit, ea alba, crassa, & turbida redditur, cui sedimentum inest purulentum, vel mucosum. Interdum etiam sanguis, aut quid cruentum concretum trahitur. Hoc

genus morbi sæpius pueris accidit quam adultis : sæpius viris quam fœminis. Calculus vesicæ magis albicat , itemque grandior , & durior est eo quem renes extruderunt. Minor facilius in vesicæ impingit cervicem , urinamque pertinacius retinet , quam is qui major est : hic enim , vel pro corporis positu , vel intromisso instrumento , inde non difficilimè depellitur.

Non leve periculum in quovis calculo vertitur : immensis enim fractus doloribus , & propter obstrictum iter suppressâ nimium urinâ extinguere homo potest. Haud raro enim adversum est , à vesicæ calculo data vel tenesmi , vel procidentis infimi intestini principia fuisse. Multos constat esse repertos , qui sine dolore calculum diutissimè iutus foverunt.

Nullus æquè metuendus casus incidere in vesicam potest , ut inflammatio , quæ non in hujus partis , (ut fortè aliquis existimet) substantia : sed potius in cervicis defigitur musculo. Febris acuta cum multo æstu movetur , infra perinæum suprâ pecten atque pubes latè dolent : interdum his locis rubor , ardor , atque distentio accedunt , quæ omnia à pube ad ipsum usque perveniunt umbili-

*Vesicæ
inflam-
matio.*

cum : frequens desidendi cupiditas summaque difficultas est : urina ægerrimè excluditur , sæpè tota diutius cohibetur maximèque cubante ægro : interdum guttatim maximo conatu destillat. His accedunt vigiliæ , delirium , vomitus biliosus , & extremorum frigus. Perrara est vesicæ inflammatio , pueris magis familiaris , à calculi scilicet tormento illatis injuriis. Metum minuit urina purulenta , cui sedimentum album ac leve sit. Si dolores in hoc morbo non solvuntur , neque vesica mollescit , periculum est ægrum primis circuitibus moriturum. Nulla etiam evadendi spes est , ubi febris acuta diu immoratur , simulque urina & alvi dejectio prorsus retinentur : aut ubi urina ullam exhibet notam concoctionis , unàque dolores magis indies ingravescunt. Inter quæ sæpè ultrò lethalis oritur gangræna , ex qua vix unquam quisquam evasit. Ubi suppurare malum incipit , (quod certè grave est) omnia fiunt atrociora. Quod si ante erumpere id , quam pereat æger contingit dolores cæteraque mitescunt omnia , ipsaque ubertim urina cum pure fertur. Visus est hic abscessus viam sibi per perinæum patefecisse , qua parte urina elapsa per

anum omnis ferebatur.

Cum multis de causis, tum maximè *Cruenta à vesica mi-*
 propter vehementes in excludendo calcu- *ctio.*
 lo nixus, cruor è vesica ferri consuevit: is
 urinam non totam undique perfundit, &
 quum per quietem subsedit, concrevisse
 in grumum cernitur: ejus subinde cruo-
 ris pars aliqua sine urinæ mictione elabi-
 tur. Ferè autem sub eo vitio urina pau-
 latim veluti stillicidio quodam exprimi-
 tur, eademque dolorem exiens movet,
 ac veluti colis radicem adurit. Cæterùm
 gravissima quæque incidere, sanguine in-
 tra vesicam concreto, solent: nam cre-
 bro anima deficit, ipsaque fit exigua spi-
 ratio, & pulsus obscurus, parvus, &
 frequens: oritur etiam multa nausea, a-
 nimi anxietas, & frigidus sudor. Hinc
 totus homo fit imbecillus, & pallet, &
 extremis partibus refrigescit. Ut pluri-
 mùm autem aliquis antè incubuit in ve-
 sicam violentus casus, quem aliquandiu
 sanguinis secuta mictio est subitòque si-
 ne certa causa desiit. Tum vero subin-
 de rigor incidit, cæteraque protinus post
 hunc sequuntur signa, quæ modo pro-
 posuimus. Tardius cruenta mictio, ve-
 sicæ affectu nata, curatur, quam quæ
 à superioribus locis profecta est.

*Vesica
exulce-
ratio.*

Comprehensis vesicæ malis, haud raro ejus succedit ulceratio: major quidem atque gravior in cervicis musculo, post abscessus ruptionem ab inflammatione relictæ: levior autem in vesicæ corpore, quam forte exulcerationem, vel acrior urina, vel offendens calculus fecit.

Si ex abscessu ulcus mansit, id cavum est ac sordidum, unde aliàs sanies, aliàs multum foetidi puris cum urina crassa fertur, in qua id ipsum per quietem subsidet. Jam verò si interior vesicæ pellicula leviter abraditur, crassa quoque urina est, quæ exiguum modò puris, modo cruoris trahit: & cum paulò altius ulcus insedit, pelliculas, & furfuracea quædam ducit. Hæ pelliculæ magis crassæ, albæ, magnæque sunt, si ulcus in altiore vesica est: si juxta urinæ ductum atque fistulam, minus albæ, magisque tenues, & parvæ redduntur. Ingens in proposito casu mingendi cupiditas est, sic ut teneri urina vix possit, tumque gravis dolor pubem & perinæum exercet, maximèque hic novissimam sequitur emissionem. Idem etiam dolor, ubi quis sese erigit, augetur. Quod si serpens fit ulcus atque depascens, aliquis etiam subinde cruor cum sanie, pureque

foetido in urina cernitur. Sæpissimè quoque ulcere admodum sordido, maximè si à Venereo seminis profluvio id natum fuit, quædam veluti filamenta in urina versantur, primùm tenuia, mox ita crassa, ut spissam quoque urinam faciant: tandem crassus & viscidus veluti mucus, quale candidum ovi est, subidet. Quæ proximè dixi filamenta, longo post tempore, quanquam ulcus curatum est, cum urina feruntur.

Inter renum & vesicæ ulcera sic distinguitur. Renibus ita affectis, non æquè difficulter urina redditur, & quod ex his deteritur, rubet, seu tenues trahuntur carunculæ, seu filamenta capillis similia: minor etiam incidit dolor, sæpiusque cruor, & majore copiâ mejitur, magisque toti urinæ permistus est. At verò exulceratâ vesicâ, major fit urinæ tum cupiditas, tum difficultas. Quidquid defedit, album est, (nisi id tamen à renibus huc descendit) & dolores magis urgent: minus sanguinis minusque urinæ misti fertur. Cæterum si is urinæ meatus quem *ἔρπτηρα* Græcis appellari dixi, exulceratur, urina subcrassa est, princeps modi cruoris, vel certe puris, quod capillorum specie natat in urina. *Æquè*

etiam sub hoc casu pelliculæ , ac quædam quasi furfuracea redduntur : sed dolor inter renem , & pubem versatur. Ulcera renum , aliorumque urinæ itinerum promptius , quàm vesicæ sanescunt. In senibus nullam penitus hæc ipsa curationem habent : in aliis ætatibus difficillimam.

Urinæ
reten-
tio.

Varia fieri noxa in reddenda urina solet. Ea enim aut paulatim destillat , aut summa difficultate redditur , aut denique prorsus cohibetur. Primum Græci *σπυλγία* , alterum *δυσγία* , postremum *ισχυρία* nominaverunt. Priora duo leniora esse possunt. Tertium gravissimum , ac si diutius immoratur , mortiferum est. Ubi superioribus inhærescit urinæ ductibus obstructio , in lumbis doloris est aliquis vel gravitatis sensus , notæve affectorum renum antecesserunt : vesica inanis nihil vel dolet , vel tumet , neque quicquam urinæ adhibito instrumento reddit , quare ne ullum quidem mictionis urget desiderium. Contrà hoc ipsum maximum est , cum vesicæ obstructæ cervix urinam impedit , tumque pubes tota intumescit atque dolet , multumque urinæ intromisso ferro prorumpit. Ad suppressam urinam

si tenesmus accedit, intra septimum diem
 occidit, nisi febris intervenerit, quæ li- *Urina*
 quefactione iter urinæ expediat. Cæte- *difficul-*
 rum in eo malo, quod *δυσουρία* vocari *tas.*
 dixi, urina difficulter magnoque dolore
 redditur, idque interdum affatim, in- *Urina*
 terdum paulatim. Stillicidium autem *stillici-*
 esse urinæ dicitur, cum ea guttatim sem- *dum.*
 per conatu quodam, at dolore aliàs nul-
 lo, aliàs vehementi, exprimitur. Id
 vitium si dolore caret, retentioni urinæ
 finitimum est, sin minus, difficultati. Si
 urinæ stillicidio volvulus accesserit, pri-
 mis diebus septem hominem tollit, nisi
 febris quoque interventu fluere ubertim
 urina cœperit. Omnino autem id ma-
 lum senibus diuturnum est, junioribus
 brevius, neutris (nisi quid accedit) le-
 thale. Quod si id à sanguinis grumo
 qui intus imegit, oritur, horrendum
 esse gravissimis casibus solet; nam nati-
 vus homini color perit, pulsus fit par-
 vus & frequens & languidus idem-
 que totus subinde concidit: accedit
 rigor, febricula, nausea, defectio animi,
 frigidi sudores, & id genus alia, quæ
 concreto intra vesicam sanguine fieri di-
 ximus. Porro nonnunquam invitis uri- *Urina*
 na sine acrimoniæ & doloris sensu pro- *inconti-*
 nentia,

fluit, quod vitium in senibus curari non potest. Idem, si per febres incidit acutitas, viribus infirmis, pestiferum est.

*Vesica
vulne-
ratio.*

Ubi vesicæ illatum vulnus, est dolent inguina, quæque juxta pubem sunt loca intenduntur. Ex vulnere urina fertur, aut certè pro urina sanguis mejitur. Accedit vomitio bilis, singultus, delirium, & horum sequax comes mors.

Observationes in vitiis naturalium utiles.

*Proflu-
vium
seminis.*

Semper tædiorum, sæpè etiam plenum periculorum vitium, humani seminis profluvium est, γονόρροια Græci vocant. Semen præter voluntatem præterque modum, sine pudendi tentigine, sine Venere, aut nocturnis imaginibus elabitur, idque adeò interdum diu & impense fit, ut interposito spatio, hominem consumat. Paulatim enim corpus labefit, cùmque in dies aliis id locis omnibus, tum maximè circa lumbos emacrescit. Ipsum verò quod ita fertur semen, crudum, aquosum, liquidum, tenue, nec prorsus album est. Maximè autem id vitii eos adoriri solet, qui puberem ætatem Venereis libidinibus

corrupere. Idem nostro sæculo contagiosum esse coepit, dignissimum scortatoribus flagellum; à quo recta ad morbum Venereum via est. Sub eo casu virus quoddam album aut subcitrinum per colem noctu atque interdiu latenter sine sensu elabitur: id interposito spatio admodum fit putre, atque acre, ideoque ipsum etiam intus exulcerat penem. Id verò jam factum esse, dolor ostendit, qui colem, cum is erigitur, sic afficit, ut veluti fune substringi videatur. Idem dolor per mictionem, maximè cum ea fieri vel incipit, vel desinit, sese prodit, sic ut vel difficultas subesse urinæ, vel calculus putetur. Is morbus tum viris accidit, tum foeminis: sed in his frequentius est, ægriusque quàm in illis tollitur. In eo autem, cum uterino convenit fluore, quòd humor assidue promanat: verum diffidet contra, quod multo hic sit crassior, quodque vix unquam desit ulcus ab acri virulentoque natum excremento: adhæc quòd fusis menstruis, hæc ista fluxio non desinat, quum uteri fluor in ipsis menstruis, & paulò post cessare sit solitus.

Quodvis colis interioris ulcus diu trahere consuevit: interdum ita fit cavum,

maximèque per Venereum seminis profluvium, ut foras etiam ad ipsam usque penetrer, emergatque cutem. Si id ulcus negligitur, non rarò carnosum tuberculum urinæ ductui innascitur, itemque ex aggestis fordibus quidam veluti callus verrucæ similis: tum urina vel retinetur, vel non pleno impetu fertur, ipseque homo sic ad omnem corporis positum urgetur: compresso pene, itemque intromisso instrumento tuberculum deprehenditur.

Σαλυσία-
σις, καὶ
πριαπισ-
μός.

Est etiam in cole vitium, quo is continenter erigitur cum lasciva quadam palpitazione, multaque opinione libidinis, σαλυσίασιν Græci nominaverunt. Est & ejus penè generis aliud, quod πριαπισμὸν vocant: in eo arrectum assiduè pudendum, sine Veneris desiderio, præter naturam increscit, quodam quasi tetano distentum. Rarò id malum incidit, quo tolli etiam hominem posse nonnullis placere video.

Ramex.

Proximum est scroti vitia proponere, in quibus inflammatio est, & sine hac durus tumor, maximèque ramex, quem Græci κήλην, nostri etiam Herniam vocant. Ejus multæ formæ, multæque esse causæ possunt. Quum rumpitur aut

etiam relaxatur ea tunica, quæ diducere ab inferioribus partibus intestina debuit, Græcisque περιτόναιος appellata est, protinus devolvitur aut omentum, aut intestinum, ac sensim ab inguine (nisi in eo tamen immoratur, vitiumque τῆς δευνοκῆλης gignit) in scroto dimittitur finum. Commune est evidentem in scroto, vel in inguine tumorem, eumque non permanentem esse, sed cursu, labore, satietate, & retento spiritu crescere: iterumque resupino homine, vel sponte, vel per lenem digitorum impulsu, eo quod intus est remeante, perire. Si id quod descendit omentum est, ægerrimè intrò revertit, sive idem fuerit, sive varius corporis positus, atque figura: ubi verò remeat, id penitus sine murmure fit. Idem hic tumor si tangitur, inæqualis est, & mollis, & lubricus. Græci id genus επιπλοκῆλην, nos Ramicem omenti nuncupamus. Quod si intestinum illapsum scroto est (quod vitium ἐντεροκῆλην, id est, Herniam intestinorum appellant,) tumor sine dolore sine inflammatione, modò minuitur, modò crescit, idemque, quiescente homine aut etiam vigili, sed tamen diutius resupino, interdum ex toto perit: verum clamore,

fatietate, violentoque corporis motu, propterve grave tollendum pondus nixu crescit, frigore omni contrahitur, calore laxatur. Id temporis rotundum est scrotum & tactu læve. Quod intus est ubi premitur, lubricum est, & modò spontè, modò si leniter digito impellitur, quodam veluti rugitu ac flatulento murmure recurrit. Ubi grave id vitium fit, intestinum accepto stercore vastius tumet, sic ut retrò compelli non possit ex quo casu gravis oritur volvulus, qui tollere etiam hominem solet. Inter quæ dolores magni & scroto, & inguinibus & abdomini accidunt. Incipit subinde affici stomachus, sequiturque bilis vomitus, primum rufæ, dein viridis ac interdum ipsius etiam atræ. Cæterum, sit ne ex ruptione ejus quam dixi membranæ Ramex ortus, an verò ex laxatione, certis internosci notis potest. Nam si intestinum ab initio protinus, atque universum devolvitur, prægressa solâ violentâ causa, tumorque prægrandis est, si compressum intestinum multo rugitu sursum recurrit, iterumque recto corpore protinus, vel tussi, vel retento spiritu delabitur, scire licet factam rutionem esse. At laxationis hæ notæ sunt.

Longiore temporis tractu intestinum paulatim magis magisque quamlibet ob causam descendit, tumor æquabilior & magis esse in profundo deprehenditur, neque aliquo murmure id quod descendit recurrit, neque ita facilè, ubi erectus homo est, elabitur. Quin etiam ramex ex laxatione, vix unquam extra inguina procedit: ex ruptione autem, prope semper in ipsum promovetur scrotum. Ramex ex ruptione per initia, primus fortè septem diebus, non difficillimè tollitur, maximèque in pueris: ubi inveteravit, vix unquam curari, nisi manu, potest. Quod tamen auxilium anceps, & plenum periculorum est. Porro scire licet, interdum simul, & omentum & intestinum posse descendere, quod vitium Græci ἐπιπλοέντεροκήλην, id est, Ramicem omenti, atque intestini vocaverunt. Jam verò sine peritonæi offensa aliqua, scroto accidere alia genera ramicis solent. Nam interdum aquosus humor intus collectus, interdum caro increfcens, nec rarò varicosus tumor causam morbi hujus dedit. Cum aqua subest (quod vitium Græcis ὑδωρήλην, nobis aquosus ramex dicitur) tumor, quantum in se

est, dolore omni caret, & firmus in intento scroto inhærescit, fame quidem, aut febriculâ, aut etiam de die, (maximeque si puer), is utcumque extenuatur, at nunquam ex toto tollitur. Idem tactui cedit, si paucior intus humor est: verum ubi is multum crevit, æquè ut uter repletus, & strictus digito renititur, & opposito lumine, ut cornu, pellucet. Quod si in utraque parte scroti, hæc ipsa quæ proponimus, cernuntur, constat utique duplicem ibi ramicem aquosum esse. Ubi diutius retenta intus aqua vehementer computruit, ipsum etiam subinde corrumpit testiculum. Insidiatur autem magis hoc genus ramicis iis corporibus, quorum succi non boni sunt (Græci hæc *κακοχρινά* nominaverunt) & his etiam multò magis, quæ in hydropem inclinant. Quare extracto per ferri usum humore, facilè novus denuo ingeneratur, nisi toti quoque corpori adhibita curatio est. Ad hanc ramicis aquosi speciem non alienum sit, hunc quoque referre, qui ex flatibus ortus, nimia distentione gravem dolorem movet. Flatulentum appellari eum à quibusdam video. Rarò quidem, sed aliquando tamen

dura caro intra testium tunicas increfcit, idque vitium Græcè σαρκώλη, id est carnosus ramex dicitur : cujus tumor etiam perpetuus, ut in superiore est, sed pondere gravior, itemque durior, obscurior, coloris ubique ejusdem, neque pulsatus resonat, idemque longiore spatio temporis paulatim increvit. Superest modò ramex varicosus, qui Græcè κίρσώλη dicitur, durus, & admodum virgarum oblongus tumor, quem scire licet ægerrimè tolli remediis posse.

Inflammatione etiam affici nonnunquam testiculus solet: tumque acutus dolor, rubor, calor, atque durus tumor subest: eaque omnia magis sese foris produnt, si inflammatio in scrotum effunditur: obscuriora autem sunt, magisque tangendo, quàm intuendo explorantur, si vitium solum occupans testem in profundo occulitur. Prout autem gravis est inflammatio, febris etiam modò est aliqua: modò nulla. Post malè curatum morbum, durus sæpè manet tumor sine dolore, sine calore, atque rubore, qui tumor nunquam ferè auferri ex toto potest.

*Testi-
culi in-
flam-
matio.*

Proximum est ad uteri morbos transire, qui & varii esse, & pleni tædio pe-

*Uteri
inflam-
matio.*

riculisque solent. Gravissimum ejus ma-
 lum inflammatio est, ea quidem quæ to-
 tum uterum, non autem solam (quod sæ-
 pius fit) ejus cervicem occupat. Vehe-
 mens dolor atque pulsans locum urget:
 isque, si anteriora magis afficiuntur, ad
 pubem pervenit, & urinæ difficultatem
 aliquam, vel stillicidium parit: si poste-
 riora magis inflammantur, alvus cohibi-
 tur, & dolor lumbos fatigat. Jam si in
 latere plus vitii est, protinus inguen in-
 tenditur, cruraque gravia difficulter mo-
 ventur. Semper autem acuta febris in-
 est, & multus capitis dolor, magisque
 anteriore ejus parte, & circa radices ocu-
 lorum. Dolent quoque cum distentione
 atque gravitate imus venter, pubes, co-
 xæ vicinæque his id genus partes. Lum-
 bis etiam multus infestus ardor est. In-
 cipit affici stomachus, doloreque & nau-
 seâ, & singultu sollicitari. Ipsa autem
 fœmina adeo parum commodè in omnem
 partem corporis movetur, ut non sedere,
 non surgere, nisi summa difficultate, non
 pedibus ingredi nisi quadam claudicatio-
 ne possit. Eadem molestè in id latus cu-
 bat, quod morbo caret. Porro si uteri
 cervix inflammationem sustinet, id quod
 frequentius fieri dixi, abdomen dolet,

ipsumque uteri os, admoto digito durum occurrit, fervidum, atque præclusum. Atque is sanè casus reperire aliquam curandi viam potest, prior ferè nullam potest. Nonnunquam uteri inflammatio in durum, sensuque carentem tumorem desciscit: rarius in cancrum: sæpius in abscessum, qui, simul atque fieri incipit, pulsantem dolorem atque febres exauget, hæque cum horrore crebrò sunt, & nullo ordine exasperantur. Confecto pure, protinus hæc ista paulùm increscunt: ac tum quidem aliàs urina cohibetur, aliàs alvus, interdum tumor juxta pubem attollitur, & quasi inundatio profluentis rei alicujus intus sentitur. Id temporis pus erumpit aliàs in uteri cavum, aliàs in abdominis spatium, ibique inter intestina subsistens, copiâ imum ventrem distendit, ac veluti pondere onerat. Quod autem pus per uteri cervicem foràs excluditur, id si album est, leve, æquale, & odoris non mali, sanitas foeminæ redditur: si verò virulentum est, malè olens, & multis coloribus variegatum, scire licet rem in periculo esse. Rupto atque exinanito abscessu, sordidum ulcus manet: sub quo acer mordaxque oritur dolor, sanies, & colluvies fertur, non eâdem usque copiâ,

*Uteri
exulce-
ratio.*

substantiâ , atque colore : odor huic modò gravis adest , modò etiam nullus , sic ut ab albo uteri fluore , id quod ita exit , profectum esse credatur. Si in uteri cervice malum inhærescit , ipso etiam deprehendi tactu potest : sin altius insedit , eorum quæ efferruntur utendum notâ est. Ergo ubi simplex ulcus non à rupto natum abscessu , interiorum uteri , aut ejus cervicis pelliculam abrasit , aut modicè excavavit , humor paucus , æqualis , crassus , albicans excernitur. Quod autem ulcus è rupto abscessu sordidum est , plus quidem humoris fundit , at minore dolore. Uteri ulcus ita interdum malignum fit , ut serpendo proxima quæque loca erosionem violet. Id Græci *σπινθη* appellaverunt , estque hoc tum multò magis sordidum , foetidum , ac rebelle , quàm prius fuit. Tum sub hoc casu , tum sub duro , longoque uteri tumore proclivis esse cancer solet. Dolor eo tempore circa inguina , & imum ventrem , & abdomen , & lumbos versatur : moles intus gravis esse quasi pondus aliquod videtur , jungiturque febris , non æquè tamen ardens ea , ut in uteri inflammatione : ipsum denique malum maximè diuturnum est. Quum

exulceratio quoque cancro accessit, ulcus, præterquam quod dolet & durum est, etiam labris est prætumidis, & ex concreta forde lividis atque horridis. Quod ex eo manat, id graveolentissimum est, tenue, nigrum, vel etiam fulvum. Hoc genus vitii, vel ipso iudice Hippocrate, inanem omnem medicinam experitur.

Interdum ex inflammatione neque resoluta, neque in abscessum versa, itemque aliis de causis durus nasci uteri tumor potest: idque modò totius hujus, modò alicujus in eo partis. Is tumor tactu durus, atque retinens deprehenditur, cui nullus aut certè obscurus inest dolor, sed difficulter vel urina, vel alvus redditur: & ubi recta fœmina est, grave pondus pudenda urget, quasi foras prolapsurum: totum corpus fit impotens, ægrèque mobile, maximè inferioribus ejus partibus, sic ut difficilis admodum hoc nomine omnis incessus sit: nonnunquam venter inflatur, & speciem hydropis (qui subinde tamen sequitur) præbet.

Uteri durus sine dolore tumor.

Uterus quoque certis de causis inflatur, id quod durasse nonnullis per omnem vitam observandum est. Venterimus ingentem tumorem habet, & ten-

Uteri inflatio.

ditur, & dolore urgetur: hic dolor ad septum usque transversum, & ad stomachum pervenit. Idem latera etiam utrinque perstringit, sæpèque alterum inguen, interdum utrumque: adhæc umbilicum, lumbos, pectinem, ipsumque subinde afficit per consensum caput. Non rarò flatum manifestò elidi per naturalia foeminarum contingit, itemque murmura intus, strepitusque, ubi corpus flectitur, exaudiri similes omnino his sonis, qui cieri sub torminibus solent. Ipse autem venter digito percussus, tanquam tympani sonum edit, utique si capax uteri spatium flatus implevêre. Quod si is ipse rarioribus substantiæ meatibus inhærescit, dolores movet longè atrocissimos, & ægrius remediis tollitur. Solet hic morbus puerperas magna ex parte tentare, non sine magno periculi metu.

*Uteri
hydrops.*

Est etiam aliquis uteri hydrops totâ ejus capacitate aquarum plenâ. Venter inflatur, magnamque gravitatem, & conversus in aliquam partem, sonum fluctuantis intus humoris exhibet. Eum humorem quibusdam ex utero singulis mensibus, nullo vitæ incommodo esse expurgatum, doctorum hominum constat animadversione.

Sequitur modò id uteri vitium, quod *Mola.*
 Græcis *μολή*, id est, mola, appellatur,
 quodque nulli accidere fœminæ sine viri
 consuetudine potest. Informis in utero
 consistit caro, cute, vel membranis cir-
 cumdata, venasque intus multas habet,
 sine visceribus tamen, sine intestinis, at-
 que ossibus. Ea caro assumpto per ve-
 nas suas alimento, indies crescendo, ute-
 rum omnem ingenti mole implet, ut vel
 octimestris etiam subesse partus exstime-
 tur. Hæc verò moles non sæpè per om-
 nem vitam intus tutò manet: paucis
 etiam quarto anno, aut quinto excidit:
 plerisque omnibus tertio quartove exclu-
 ditur mense, spemque prægnationis om-
 nem falsò conceptam ludit. Siquidem
 in hoc vitio, menstrua retinentur, mam-
 mæ intumescunt, urget cibi fastidium,
 facies decolor est, venterque indies ma-
 gis ac magis grandescit. Verùm ut his
 notis imprægnationi consentit, sic rur-
 sus ab ea distat, quod durior hic est tu-
 mor, & quod nullo id quod intus est
 motu proprio cieatur, sed stabile inhæ-
 rescat, gravitate fixum sua, neque un-
 quam, nisi ubi vel premitur, vel ubi se-
 se fœmina in latus convertit, moveatur.
 Tum enim, non ut fœtus, leni blando-

que impulsu, sed impetu quodam, in quam partem corpus inclinat, provolvitur. Quam etiam subinde informis hæc caro, aut multus sanguis cum humoribus cumulatis, nec rarò etiam flatus excluditur. Quibusdam quales inter pariendum esse solent dolores atque pressiones, ab eo, quem dixi, flatu oriuntur. Omnibus autem inter hæc corpus extenuatur: incessus fit difficilis, sic ut propendere pondus aliquod ex utero videatur: tandem verò cum jecur quoque unà jam affici cœperit, ipse sequitur hydrops. Mola omnis, nisi inter initia curetur, ægerrimè tolli potest. Quum menses sine certis imprægnationis notis retinentur, simulque venter sine hydrope intumescit; scire licet aliquid in utero, quod præter naturam sit, inesse, irritum videlicet conceptum, vel molam, vel flatum.

*Uteri
ascen-
sus at-
que des-
census.*

Uterus etiam ferri è sua sede potest, isque modò ascendere, modò descendere, vel prolabi, & interdum in alterutrum latus inclinare. Ascensio adeò in quibusdam vehemens est, ut ad ventriculum etiam uterus velut globus aliquis afferatur, eumque graviter premat, indeque manu depelli suum in locum possit. Ubi

id

id vitium incidit, fœmina præcordiis dolet, & spirandi urgetur difficultate, & animi defectione, idque illæsa penitusque incolumi mente. Ubi autem descendere incipit uterus, mulier, si recta est, gravem in pudendum molem sentit incumbere, quæ digito etiam explorari, tangique, quoniam pudendo occurrit, potest: si supina est, vel alvum dejicit, rectum urgeri intestinum sentit: si pronæ, difficulter mejit. Idem morbus longè gravior redditur, cum eversus uterus (quod tamen rarius incidit) foràs provolvitur. Quo tempore ingens dolor pectinem fatigat, oriturque subinde nervorum distentio atque tremor. Uteri fundum magnitudine ovi anserini aut struthiocameli foras prominet admissio digito obviæ. Is si sic diu persistit, vix ullum auxilium periculo fœminam subtrahit. Jam verò si convulsus uterus in inguen dextrum vel sinistrum contorqueatur, crus totum maximèque femur torporem atque frigus habet, inguen, & interdum coxendix gravi dolore conflictantur. Is dolor vehementius increscens, nervorum infert distentionem, & quandam (ut vocant) uteri furorem.

Haud leve vitium est ab utero factus

*Uteri
convul-
sio.*

*Uteri
strangu-
latus.*

strangulatus, qui Græcis πνίξ ὑσέρικη vocatur. Eo incipiente nausea multa fit, ferèque sine vomitu: sequitur cibi fastidium, cum ventris quodam rugitu, tametsi hic iste non semper comitatur; post hæc incipit esse difficilis spiritus, creber, ac brevis: idemque post paulum ita arctatur, ut veluti vinculo præstrictæ fauces videantur, magno metu præfocationis, inter quæ leviter anima deficit, ex qua tamen re vix pulsus immutatur. Tandem vero incipit affici caput, mentis sedes, quæ tum iracundiâ, tum metu, similibusque passionibus turbatur. Sæpius autem altus incidit quasi sopor, sub quo obmutescit fœmina, totaque pallescens atque oculis clausis corruit, ac veluti attonita jacet, sensus, motusque expers, sic ut comitiali morbo videatur prostrata. Spiritus huic summè parvus, rarus, & obscurus est, adeo, ut vix superesse ullus credatur: pariterque ipse propè concidit pulsus, tametsi etiam is (ubi levius malum est) interdum confet: cùm remittit accessio, uterus paulatim laxatur, & humoris quippiam emittit: tum obmurmurant intestina: oculi aperiuntur: malæ rubescunt, protinusque mens, sensus, ac motus fœmi-

næ redeunt: sic ut eorum quæ incide-
 runt, penè omnium suppetat memoria.
 Differt hoc istud vitium à morbo comi-
 tiali, quoniam neque oculi vertun-
 tur, neque spuma ex ore movetur,
 neque admodum nervi distenduntur.
 Strangulatus causâ uteri genitus, mul-
 tis crebrò revertens perpetuus est: aliis
 protinus in ipsa est accessione, aut pau-
 cis post eam horis lethalis: quo tempore
 hæc ferè comitantur. Diu immoratur
 accessio: fit summè spiritus difficilis,
 pulsusque creber & ordinis expers, ta-
 met si is interdum totus etiam aboletur:
 perit insuper sensus & motus: summum
 corpus frigido sudore imbuatur: post
 quæ syncope incumbit, & mors. Mi-
 nus grave vitium est, in quo hæc quæ
 proposuimus insunt omnia, solo illæso
 spiritu. Eò rursus minus grave, in quo
 sensus etiam, motioque, non tantum
 spiratio integritatem habet, cætera ad-
 sunt. Morbus hic quibusdam intervallis
 quasi circuitibus ut comitialis movetur,
 inciditque magis hyeme atque autumnò,
 maximè calidis atque humidis puellis,
 ac viduis etiam quæ præter morem con-
 suetudine viri diu caruere: itemque
 his etiam fœminis, quibus sterilitatem

medicamenta, non ætas, conciliaverunt.

*Mens-
trua.*

Proximum nunc est ad eas observatio-
nes quæ de menstuis haberi possunt,
transire. Ergo ubi hæc opportunè justo
modo, & æqualis, bonique coloris sin-
gulis temporibus, & iisdem propè men-
sium diebus feruntur, optima, ac pro
natura esse putandum est. Hisce autem
erumpentibus horrores incidunt, & lassitudines,
& capitis gravitates, & colli dolores.
At verò periculum gravissimorum
afferunt morborum, quæ nimium
vel cohibentur, vel profluunt. Neque
enim illud ab Hippocrate dictum ratione
caret: utrisque his, quarum menstrua
plus justo vel retinentur, vel fluunt, ab
utero morbos fieri. Ubi præter modum,
præterque ætatem retinentur, totum
corpus fit grave, doletque caput cum
gravitate, præcipuè anteriore parte: hic
dolor ad cervices etiam pervenit, ad sca-
pulas, ad lumbos, & ad fundamenta
oculorum. Sæpè fœmina, ac si concepisset,
inhorrescit, sæpissimè nauseat, ac
cibum fastidit: nec raro etiam febricu-
lâ urgetur: ipsa tota tristis, & inquieta
est, subindeque viri consuetudinem con-
cupiscit: urina crassa est, turbida, rubi-
cunda & interdum nigricans. Longa

*Mens-
truo-
rum re-
tentio.*

menstruorum retentio, gravissimarum fomes ægritudinum est: ut furoris, melancholiæ, morbi comitialis, resolutionis nervorum, caliginis oculorum, tussis, difficilis spirationis, præfocationis, duri viscerum tumoris, hydropis, podagræ, tremoris cordis, syncope, & hujusmodi. Quæ fœmina lac habet, si neque peperit nuper, neque gravida est, ea à mens- truis defecta est: tum verò necesse est, si ea diu sic manet, acerbissimos in capi- te dolores fieri, vel morbo aliam quam- piam partem infestari. Quod si inter hæc sanguis è naribus fertur, res omnis in tuto est. Quæ fœmina non peperit, gravius & citius retentione laborat men- struorum, quàm ea, quæ peperit: in hac enim venæ magis ad hanc fluxionem patent, in illa minus.

Æquè horrendum est, nimium mens- *Mens-*
trua fluere cœpisse, ex quo totum fit *truo-*
infirmum corpus, ejusque color vitiatur: *rum*
labascit cupiditas, atque concoctio: cre- *fluor;*
bri oriuntur febriles ardores, novissimè
pedes molli tumore inflantur, indeque
reliquum corpus, ex quo ipsa gignitur
inter cutem aqua. Hoc genus fluxionis,
si ob partum grandiore incidit, ferè
tutum esse, ac suaptè cessare sponte so-

let. Cum abortum sequitur, exanimare etiam foeminam, & praecipue afferre exitium potest. Si rupta aut patefacta intus grandior vena est, cruor profuse effluit. Si minor vena fuit, paulatim is ipse nec multus fertur. Ubi autem erosio venam afficit, non solum paulatim sanguis manat, verum etiam cum sensu doloris. Menstrua humidioribus foeminis diutius durant, citòque hæ, nisi illa profluunt, intumescunt.

Fluor muliebris.

Huic fluori is quodammodo affinis videatur, quem Latini muliebrem, Græci ποὺν γυναικείον dicunt. In eo tamen non purus fertur sanguis, sed quid corruptum, idque assidue, nullove certo vel ordine, vel circuitu. Quod promanat, alias liquidum est cremori simile, alias citrinum, aut pallidum, idemque acre, atque mordax, cui modò nullus odor, modò gravis adest: utrique autem vitio commune est, loco humoribus madescere, foeminam decolorem fieri, eamque neque appetere cibum, neque ejus fructum sentire, oculosque (ubi fluor inveteravit) habere prætumidos, & difficulter spirare. Uteri fluor non solum ætate maturas; verum etiam virgunculas afficit juniores, quas esse foedas tristis pallor facit

Ultimo hoc loco ea jam proponenda animadversio est, quæ de abortu, atque incommodo haberi partu potest. Sed prius quædam de conceptione dicere non alienum est. Primum itaque scire licet, *Imprag-*
 non concipere foeminam posse, cui ni- *nationis*
 mium frigidus ac densus est uterus, in *impedi-*
 quo nimirum viri semen extinguitur; nec *menta.*
 etiam, cui is ipse præsuccus atque calens
 est: nam semen, deficiente nutrimento,
 corrumpitur. Nec concipit, cui præter
 naturam crassæ os uteri ab omento com-
 primitur, nec cui nimis tenue corpus at-
 que macrum est. Si finitis menstruis os
 uteri non siccatur, sed humidum manet,
 signum est, conceptionem fieri nondum
 potuisse. Quæ foemina concepisse se rata,
 non concepit, & per multos fallitur
 menses, menstruis jam tum cessantibus,
 simulque ventre augescente; ea caput
 dolet & præcordia, neque lac, nisi mo-
 dicum, & id aquosum habet. Verum quæ
 concepit, ea his doloribus (nisi si familiares
 sunt) caret, & lac non improbum habet.
 Fœcunda mulier sanitate utitur firmio-
 re, at citius est anus: sterilis autem diu-
 tius juventæ decorem servat, at non fir- *Imprag-*
 mæ valetudinis est. Concepisse autem *nationis*
 foeminam hinc scire licet, cum ea simul *nota.*

248 MEDICINAL. OBSERV.

cum viro aut paulò post magna voluptate semen emittit, idque intus, cum eo quod viri est, retinet, sic ut muliebres minimè madescant loci. Tum horrore mulier eo ipso afficitur die, aut veluti quadam titillatione contrahi uterum sentit: cujus deinde os ita clauditur, ut ne specilli summum admittat apicem: idemque, interposito tempore, interius retrahitur, ut vix explorari digito obstetricis possit. Inter hæc menstrua compressa sunt, nisi si primis aut novissimis mensibus, non ex ipso quidem utero, sed ex iis quæ ad cervicem ejus pertinent, venis, (ut in virginibus fit) sanguis nullo foetus incommodo feratur. Post hæc mammæ grandescunt, latera, lumbique exporriguntur, ac venter totus sine ullo molesti ponderis sensu intumescit: ut hoc quoque discrimine, tum à mola, tum ab uteri hydrope verus differre conceptus possit. Per hæc tempora frons interdum maculis foedatur, vel citrinis, vel lividis, ipseque oculorum ambitus aspectu languido aqueum livorem exhibet: urina citrea est aut sublivida, itemque crassa ac turbida, quæ levi concussione bullat, vel granula è summa corona demittit: hujus sedimentum crassum est, atque in-

star carptæ lanæ non benè junctum : eadem urina , si vinum album accepit , similis fit jusculo coctarum fabarum. Tandem verò foetus moveri incipit , certissimum sui præbens judicium : id quod aliis citius , aliis tardius , plerisque omnibus media imprægnatione contingit. Atque hæ concepti foetus certæ notæ sunt, qui , priusquam absolvatur , edaturque in lucem , multis sollicitare incommodis matrem potest. Ea enim , si alicui opportuna morbo , aut humorum vitio antè fuit , id secundo , tertiove mense sentire incipit. Itaque tum tota ea lassâ redditur , lumborumque , & inguinum, & femorum dolorem, gravitatemque patitur , ac gravi somno per diem urgetur. Interhæc cibi amittitur cupiditas , fitque ingens nausea , quæ modo irrita est, modo bilis vel pituitæ vomitum ciet. Hic ipse si non sequitur vomitus , fit protinus difficilis spiratio , & vertigo , animique tum anxietas , tum levis defectio : interdum etiam absurda oritur rerum alienarum appetitio , ut terræ, carbonum , testarum , & hujusmodi. Sed perire hæc omnia post quartum aut quintum prægnationis mensem consueverunt. Cæterum ubi jam gravida esse fœmina

prægnantium incommoda.

cœpit, si subitò mammæ macrescunt, abortus periculum significatur. Si cùm eadem gemellos fert, altera mamma extenuatur, alterum abortit: marem quidem, si dextra emacruit: fœmellam autem, si sinistra. Hac enim parte magis fœmellæ: illâ potius mares gestantur. Æquè magnum abortus periculum est, mulierem utero ferentem acuto morbo rapi, aut sanguine per incisam venam inaniri, aut potentibus medicamentis perpurgari: utique si longuo jam spatio grandior redditus fœtus est. Quin etiam sine medicina partum elidere cita alvus potest. Prægnantibus hæmorrhœis, valde malum, Erysipelas in utero, perniciosum, lac etiam ubi è mammis profluit, præcipuèque aquosum, imbecillum esse arguit, quod prægnans intus gerit. Duræ mammæ incolume id esse testantur. Si gravidæ menstrua solito more fluunt, sanus esse fœtus non potest. Si febribus eadem conflictatur, aut vehementer sine causa manifesta emacrescit, magno negotio periculoque parit: aut certe abortiens, in discrimine versatur. Ferè autem præter naturam tenuis tantisper abortit, donec facta sit habitior. Quæ autem mediocriter cor-

pulenta secundo aut tertio imprægnationis mense sine evidenti occasione abortit, huic acetabula (Græci ποτυληδες vocant) plena lentoris sunt : sic ut fœtum continere nequeant, pondere gravem suo. Quicumque autem prægnanti inciderit casus, spem securitatis amittere non oportet, mammis nondum gracilescentibus. Cæterum si fœtus vitâ caret nullus intus motus est qui ante frequens fuit : venter gravis est, & quasi procidere velle videtur, nihiloque secius ac si hydrope urgeretur, intumescit, distenditurque, & cadaveris pondere oneratur : idem simulque latera refrigescunt, quæ antè caluerant : ingens dolor circa umbilicum versatur : stomachus mordetur, spiritus malè olet : oculi minuuntur dolentque : nares atque aures frigidaë fiunt : totus vultus pravo colore foedatur : ipsa mulier crebrò inhorrescit : & in animi labitur defectionem : interdum convulsionibus quasi comitialibus distenditur : ferè autem semper gravi vigilia urgetur. Porro futuri abortus hæc signa traduntur. Mammæ sponte extenuantur, aut ex his lac aquosum fertur : latera, superiusque venter arctantur : lumbi, coxæque gravitatem insolitam

*Signa
emortuæ
in utero
fœtus.*

*Abortus
præsigna*

*Diffici-
lis par-
tus no-
ta.*

habent, & pigrè moventur: foetus, si vitam habet, vix movetur, postremò aqua profluit saniosa, tenuis, dein sanguinea, postquam ipse sanguis, hinc grumus, atque tum protinus foetus excluditur. Cæterum quum hoc ipso incolu-
mi partus incipit tempestivus, plus laboris esse solet in pingui muliere, quam in tenui: plus in puella edenda, quam in masculo. Ferè etiam plus negotii abortus, quam maturus partus exhibet. Prælagire autem difficilem partum licet, si totus ante foetum aquosus humor effluit: aut longa, copiosaque sanguinis eruptio antecescit: si ipsa fœmina crebrò inhorrescit, & languidiore dolore, perque longiora intervalla urgetur. Rectè enim Hippocrates judicavit, partus sine debito dolore periculosos esse. Ubi mulier à partu haud commodè purgata est, venter & interdum crura tument: dolor atque rigor lumbos atque inum ventrem occupat: fitque interdum animi defectio. Quod si ex partu febris cum ingenti continuoque dolore capitis infestat scire licet in magno rem metu esse.

*Uteri
vulne-
ratio.*

Ubi uterus vulnere percussus est, inguina dorent, & coxæ, & femora, sanguis partim ex plaga, partim obscœnis

locis effertur : sequiturque bilis vomitus. Novissimè , ubi in propinquo exitium est eadem quæ corde vulneratis solent accidere , sequuntur.

Observationes in vitiis articularum utiles.

Morbus articularis Græcè ἀρθρίτις appellatus , sub quo nomine ποδάγρα , χεῖρα γρά , & ἰσχυάδα comprehendimus , diu trahere & per intervalla recurrens , gravibus tormentis dolorum afficere hominem solet : neque ullus ferè morbus est , qui magis à parentibus trahatur. Is ipse interdum repente in omnes irruit articulos , sæpius paulatim accedit , oriturque levis chiragra , vel etiam podagra , maximè que calidioris naturæ hominibus : sic , ut hunc dolorem nemo nisi expertus morbi esse articularis crederet. Ab his partibus , multo spatio dolor ad cæteros articulos irrepit , quibus ex more esse infestus solet. Quin etiam cùm malum invaluit , vertebræ quæ in spina sunt , afficiuntur , genæque dolent , atque ipsum interdum guttur , nec ulla ferè ossium connexio hujus expers cruciatus est. Quæ pars huic vitio patet , ex leve occasione fatigata , æquè frigido , calidoque offenditur. Hic autem morbus , ubi ad sene-

*Morbus
articu-
laris.*

Et utem usque inveteravit, aut certè in ea esse coepit, itemque ubi extra hanc ætatem callum contraxit, nunquam ex toto sanatur. Dum callum dico nodosam illam intelligo arthritidem, sub qua diducuntur articuli, distorquenturque & motu pereunte curvi fiunt. Juveni autem semper facilius succurritur, si amans laboris est, & accurate victitat, & facilem alvum habet: præcipuè, si quæ morbum fecit materia, non ex diversis mista humoribus est. Quæ omnia tamen sic spem faciunt, ut interea nondum aliquis contractus sit callus. Nihil æquè propemodum hoc morbo affectos adjuvat, atque tormina, vel quocumque modo fluens alvus. Nihil penè gravius est vino, atque venere, si modo carent. Propter febrem quoque, & fieri vitia articulorum, & sanari possunt. Saluti ferum in his signum est varices nasci, aut urinam crassam & multam esse. Atque hæc quidem communia sunt in omni Arthritide. Nunc illa, quæ magis propria cuique vitio censentur, sequar. Χειράγρᾱ in manu est, ejusque vel carpum affligit, vel partem externam, vel articulos ac vincula digitorum: circum sæpè tumor rubor, calor, pulsansque dolor est.

Χειρά-
γρᾱ.

Ποδάγρα autem pedes infestat, ingeritque Ποδάγρα.
 tormentum, vel malleolis, vel plantæ præ-
 cipuèque pollicis articulo : eademque hic
 quæ in priore inesse vitio diximus, sequun-
 tur. Podagra rarò castratos, vel pueros
 antè Veneris usum, vel mulieres quæ
 menstruis carent, adoritur. Quæcun-
 que pars tum hic, tum in superiore vi-
 tio, morbo patet, ea debilior fit, & e-
 macrescit. Podagræ dolores, cessante
 inflammatione, intra dies quadraginta
 conquiescunt : iidemque magis Autum-
 no, atque Vere moventur. Coxæ au-
 tem dolor (Græci Ἰσχιάδα nominant) al- Ἰσχιάς.
 tius ad summum natem, non in magno
 ejus articulo defigitur, inde in femur
 quoque sese, & in suram, & in extre-
 mum pedem extendit. Idem interdum
 circa inguina inhærescit, & urinæ diffi-
 cultatem laceffitâ vesicâ parit. Ipsum
 vero crus modo calidum, modo frigi-
 dum est. Rarò evidens emergit tumor,
 minus sæpè calor aut rubor. Id autem
 vitium graviolem præ cæteris generibus
 dolorem movet : ferèque post longum
 morbum, inclinatâ in coxam materiâ,
 gignitur. Porro longissimum erit, at-
 que nequaquam anno finiendum, si in-
 gens torpor subest, & crus, coxaque &

lumbi multum frigent, alvusque nunquam nisi ubi coacta est respondet, & nil nisi stercoraceum mucum reddit: si denique arrigi pudendum non potest hominisque ætas annum jam emensa quadragessimum est. Huic vitio succurrere Veratrum atque Aestas potest: parum sperare vel Hieme, vel Autumno licet. Junioribus æquè graves dolores atque senioribus at non æquè longa morbi hujus spatia sunt: ante quadragessimum enim diem juvenes liberantur: minus etiam vehementes his torpores fiunt, minusque crura, ac lumbi frigent. Jam vero si sub eodem morbo dolor lumbos, coxamque deserit, & ad inferiorem vertitur partem sperare utique bene licet: sin contra coxâ, lumbisque non desertis ad superiora pervenit, rem difficillem esse testatur. Quod si eo jam ipso in vetustatem incidente femoris caput elapsum extrâ coxam est, protinus femur contabescit, homoque nisi uestus est, claudicat. Observatum haud rarò est, ex hoc coxæ dolore natum hydropem esse. Sanata podagra, atque ischias facilè reverti consueverunt, at cæterorum vitia articularum non item. Ubi in humerum articularis doloris tormentum incubuit, nullus evi-

dens tumor, vel calor, vel rubor est: ubi cubitum aut genu affligit, multum & doloris, & tumoris exhibet, at ruboris, colorisque perexiguum.

Observationes in vitiis cutis utiles.

Variis incommodis tædiique plenis nostra exposita cutis est, quæ quamvis per se periculo vacent, foeda tamen esse, & propter malum fieri corporis habitum solent. Primo itaque loco scabies ponatur, *ξυσμὸς* Græcè appellata, durior *Scabies.* illa scilicet cutis aspretudo, levisque exulceratio pruriens, & interdum rodens. In hac pustulæ oriuntur modò humidiores, modò ficciores: his ruptis, ulcus fit. Id purgata sanie crustula tectum obdurefcit. Eo autem gravius malum est, quò magis cutem asperat, quoque prurit magis, & quò plures occupat partes, & quò somnum magis aufert. Pravis ea radicibus, quæ talis est, nititur, magnoque negotio tollitur. Itaque hanc Græci *ὠγρία*, id est, feram nominaverunt. Scabies omnis aliis quidem ex toto desinit, aliis certo anni tempore revertitur. Ægerrimè autem in senibus sanescit, pessimaque esse in capite solet.

Hoc vitio gravior impetigo est, dura

*Impeti-
go.*

nimirum, aridaque cutis aspretudo, multâ molesta prurigine. Ea ferè vel manus occupat, vel pedes, habetque species numero quatuor. Ex his minimè mala, est, quæ scabiem representat, in qua asperata cutis rubet, subduraque est, & erodente pruritu laceffitur. Id communiter pruriginem vocant. Pejor est ea quæ asperior, rubicundior, & majores pustulas exhibet, estque ea impetigo, quæ Græcè *λειχήν* appellatur. Prorsus autem hîc varia cutis figura est, & rosio major, multæque squamulæ decedunt, tum ipsum etiam malum latius vagatur, celerius serpit, certioribus temporibus & fit, & cessat. Tertia autem longè hac atrocior, pejorque est, quæ circum tempora oritur, aut certè ibi esse definit, neque unquam ex toto posse tolli videtur. Præcrassa cutis est, longèque durior, ac magis tumens, eademque siccitate dehiscens, passim finditur: magis etiam eroditur, squamulas subnigras remittit furfuribus similes: istud vitium Græci *Ψώρα* dicunt. Pessimum, atque insanabile quartum impetiginis genus est, quod Græcè *λέπρα* appellatur: id erosionem latius procedit, totumque cum subiecto humore subalbidum est, ac speciem recentis ci-

Ψώρα.

catricis repræsentat : adhæc cutis fissa ac vehementer dura est , ex qua cum squamulis (quas ea habet subalbas vel pallidas) sanguis fertur. Facile Lichen neglectus in pforam , & hæc in lepram vertitur. Ferè paulatim emacrescunt hi quos semel vel pfora , vel lepra contaminavit. Impetigo hoc à scabie distat , quod ficas pustulas habeat , omnis tum humoris , tum saniei expertes : contra scabies habeat.

Nunc de vitilagine dicam , in qua cutis alienis maculis , iisque non continuatis , at variè disjunctivis vagantibusque foedatur. Sub hoc vitio sensus affectæ partis vel obtorpescit , vel totus amittitur.

Vitiligo.

Est autem generum id duorum , Ἀλφὸς ἁλφὸς. scilicet , & λεύκη.

Sub priorè summa tantum afficitur cutis , estque maculis quibusdam ceu umbrâ obscurata , fitque hoc modo Alphus vel albus vel niger : itaque novissimus hic Melas appellatur.

Porro Leuce longè altius totam cutem , non tantum summamprehendit , magisque quàm Alphos albet. Pili è cutè excidunt , & vicissim nascuntur novi , tenues , albi & omnia lanugine similes. Alphos vix unquam , nisi cum inveteravit , cutem penetrat. Leuce non solum hanc ,

λεύκη.

sed ipsam etiam ad ossa usque afficit carnem : ille curationem non difficillimam habet : adhæc vix unquam remediis tollitur , aut si certè tollitur , semper eo loco pravi relinquit coloris vestigium. In Leuce cani pili sunt : in Alphi naturales. Ex hoc , ubi quis locum acu pupugit , cruor fertur : ex illa sanies aquosa duntaxat , utrumque autem vagatur , verum in aliis citius , in aliis tardius. Experimento discitur utrum sanabile quid horum sit , nec - ne. Nam cutis inciditur , aut intromissâ pungitur acu : tum si cruor promanat (quod ferè in utroque Alphi fieri diximus) sperari curatio potest : si tenuis subalbaque sanies , non potest. Æquè inanis omnis medicina est , si id vitium inveteravit : si magnum spatium multaque occupat corporis loca : si altè intra carnem demersum est : si locus ex toto colorem amisit suum , ac quidvis potius quam ruborem habet : si denique aspero panno perfrieta cutis , colorem non mutat. Omni vitiligini malus jungitur corporis habitus , quem qui habet , is huic vitio magis opportunus est.

Exanthemata.

Exanthematum quoque hoc loco proponenda observatio. Hæc ubi quidem

intus immorantur, nondum tamen foras emerferunt, talia fiunt. Totum corpus fit grave, & punitionibus quibusdam afficitur: dolor vehemens in capite, aliquis etiam in pectore, in faucibus, & in dorso est: sicco ore crassum sputum vix extunditur: oculi intumescunt, pruriunt nares: raucescit vox, spiritus difficulter, crebrèque trahitur: totus vultus ardore, ruboreque quasi efflorescit: inter hæc multa somni cupiditas est, oriturque febris Synocho non usquequaque dissimilis. Ubi verò id vitium foris quoque sese in cute prodit, increscunt quæ modò dixi omnia, præcipuèque capitis dolor, & spirandi difficultas: ipseque pulsus æquè ut antè creber, velox ac vehemens manet. Ferè autem incipiente eruptione, facies quibusdam maculis imbuatur, quæ mox subeunte humore, vel aguntur in altum, vel in latum exporriguntur: illa, sublimia exanthemata: hæc, lata vocamus: priora exulcerant, & pruritus movent, quo certè lata carent. Id autem genus vitii, aut corrupti excrementi deiectione, aut copiosis sudoribus conquiescit. Vix quisquam hominum est, quin vel semel sic laboret ante legitimam ætatem. Magis autem expositi

exanthematis sunt infantes atque pueri : seniores rarissimè , & non nisi summo periculo ita ægrotant. Quanquam autem exanthemata in quælibet cadere anni tempora possunt , magis tamen Vere , & sub Autumni finem oriuntur , idque humidis magis , quam siccioribus corporibus. Tutiora autem sunt quæ citò emergunt , (aliis enim protinus id accidit , aliis tertio , vel quarto , & interdum quinto post infirmam valetudinem die) & quæ citò (si sublimia sunt) maturescunt , quæque rubra , magnaue sunt , minimèque sibi mutuò contigua : adhæc quæ febrem non vehementem movent , eamque egressa ipsa finiunt. Cæterùm mala sunt , quæ lentè prodeunt , magisque si violacea sunt , sub his enim frequens fit syncope. Commoda quoque non sunt , quæ vel lividi coloris , aut viridis , aut atrii sunt , quæque iteratis vicibus modò rursus occuluntur. Æquè mala sunt ea quibus ingens accedit febris , vehementisque spirandi difficultas , & inquietudo corporis , & multa sitis , & infirmæ naturæ vires. Hisce ita concurrentibus , magna ex parte ægri pereunt , magisque si lata exanthemata sunt. Certæ

mortis syncope est index, itemque urina sub imbecillo robore viridis. Perniciosum etiam est post cruentam urinam, nigram meji cœpisse. Nihil æquè attente observari, atque vox & respiratio debet. His enim integris, magna spes est; violatis, dubia. Quisquis huic malo succumbit, ferè tanquam ex angina præfocatus moritur, aut certè propter tormina, alvique profluvium labascente naturâ exanimatur. Exanthemata sæpè sine ullo vitæ periculo, sine pestis nota in populum aëris vitio grassantur: sæpè hæc ipsa pestem, malasque judicationes sanguineæ febris comitantur: rarò aliquis ex sublimibus moritur, multos lata tollunt.

Observationes in vitiis utiles, quæ non certam partem aliquam, sed variam occupant.

INflammatione, quæ Græcis φλεγμονή *Inflammatio.* dicitur, his sese notis prodit. Pars affecta tumet, prementi digito renititur, tenditur, calet, rubet, & pulsanti dolore urgetur: is morbus aut latente materiæ resolutione finitur, quod probandum est: interdum citra hæc malignus

esse incipit, quod pessimum est. Malâ etiam curatione, in durum, sensusque vertitur expertem tumorem, quod bonum non est.

*Gan-
græna.*

Grandiorem inflammationem subinde gangræna, atque sphacelus consequuntur. In priore, pars emori incipit, tenditque ad innati caloris extinctionem: tum autem floridus inflammationis color perit, simulque dolor & pulsatio. In sphacelo autem (qui latinis Syderatio dicitur) pars sensum, motum, ipsamque vitam tota amisit, fitque prorsus nigra, mollis, putris, & male olens, & cadaverosa. Hic casus (nisi corrupti membri amputatione maturè succurritur) præceps exitium affert.

*Sydera-
tio.*

*Carbun-
culus.*

Utilis quoque in eo vitio observatio est, quod Græcis *ἀνθράξ* nobis Carbunculus appellatur. Locus primùm prurit, dein rubore picis, aut bituminis more splendescente efflorescit, & maximo dolore urgetur: tum protinus pustula vel una, vel multa oritur, flagrantissima, non nimium eminens, eaque nigra est, & interdum livida, vel pallida. Hac rupta ulcus cum crusta gignitur, qualis inuri ferro candente solet; eademque inflammatione cingitur, atque vi ardoris extorretur. Itaque cutis eo loco sic infe-

feriori carni adstricta, affixaque est, ut inde diduci ea, dividique non possit: quæ in proximo sunt partes, caloris, dolorisque incommodum consensu quodam omnes percipiunt: præter hæc, horrore subinde homo concutitur, ac febre perturbatur, cui multa accedit nausea, & somni cupiditas, & cordis tremor: ipse verò tumor nunquam suppurat, sed excidente tandem, corruptæ, propter exustionem carnis, particulâ cavum accipit, & sordidum ulcus. Id genus mali acutum, & ex toto mortiferum est, magisque si febrem excitavit, si non longè à præcipuis absistit visceribus, in axillis scilicet, & in inguinibus. Metus enim est facilè id intrò reversurum: quod ubi incidit, in certo vitæ periculo homo versatur, maximèque si plura etiam signa comitantur non bona. Sæpè etiam, cum id vitium circa stomachum faucesve ortum est, subitò spiritum elidit. Minus lethalis Carbunculus ruber est, atque hinc pallidus. Niger ex toto pestilens ac perniciosus est. Grave autem pestilentiae tempus omnis penè carbunculus & antecedit, & comitatur, idemque tum penitus est exitialis. Qui verò aliàs oritur, is, etsi maximis quoque dolori-

bus terrere posse videatur, curationem tamen non difficillimam habet.

Ερυσι-
πιλας.

Ερυσιπέλας quoque proponenda animadversio, tum simplicis, tum ejus quod exulceratum est. Utrique commune est, horrorem ferè, ubi incipit, & febrem movere, semperque minus inflammatione, tum dolere, tum intumescere, perque corporis summa latè diffundi coloris esse ex rubro flavescentis eoque colore ubi digito urgetur privari, iterumque ubi laxatur imbui, ad hæc pulsationem non habere, multòque minus tensionem, itemque ex una sede in aliam serpendo migrare, & locum quem obsidet, mordere atque urere. Simplex Erysipelas ardorem ceu quandam deflagrationem & ruborem sine ulcere exhibet. Hippocrates Aphorismorum libro, ἐπιφλογίμα, nostri similitudine coloris ducti, Rosam vocant. Quod vitium is author per anginam pestiferum esse scripsit, si postquam semel exortum in pectore est, subito rursus intrò revertit. Cæterum ubi exulceratum est Erysipelas, quod propriè sacer ignis appellatur, cutis aliàs summa afficitur, in eaque crustulæ tanquam furfuraceæ oriuntur, aliàs tota ulcus sustinet, ruptisque pustulis saniem

Ignis
sacer.

purulentam reddit. Erysipelas sæpissime in facie versatur, eamque subinde serpendo, totam occupat, multumque tum intumescit, tum expanditur, ac, nisi remediis succurritur, rapere etiam hominem strangulatu potest. Pravum quoque esse solet, quod propter contractum, aut nudatum os natum est. Semper autem utile est ab interiore parte ad externam Erysipelas verti: pestiferum ab hac ad illam demigrare. Ab eodem vitio putredo aut suppuratio inimica sunt, id quod nunquam propè accidere simplici Erysipelati solet, ut quod magis perspiratione cuticulari latenter dissipatur.

Nunc propter causæ affinitatem de *Papula* papulis dicam, quas herpetis appellatione significari video. Earum duo genera sunt, alterum simplex, & mitius: alterum exedens ac ferum, quod ideò Græci ἀγρίον dicunt. Simplex minimis pustulis summam cutem exasperat, leviterque rodit, & rubore suffundit, & pruritu sollicitat, in orbemque ferè procedit, ac plerumque sanescente medio extrema longius vagantur. Id vitium, quoniam pustulas exhibet milio similes, Græcè ὁ τῶν κελσιῶν ἕρπης appellatur. Ubi

bi verò ferè papulæ sunt quas Græci *ἐσθιομένας*, id est, exedentes vocant, similiter quidem, verùm magis cutis, non summa, sed tota exulceratur: magisque, & roditur, & rubescit: ex pustulis ruptis ulcuscula sunt arida sine sanie, sine pure. Ut hic quoque nomine id vitium ab igne sacro, cui alioqui omnia propè simile est, differat. Nam huic magnæ sunt pustulæ, exulceratæ, humidæ, è quibus pus saniosum. Papula omnis minimè omnium ulcerum, quæ depascendo serpunt, periculosa est. Verùm curationem difficilem & longam habet, maximè ea quæ minus rotunda est. Talis enim in impetiginem, si sublata est, transit.

*Laxus
sine sensu
tumor.*

Οἰδήμα, tumor laxus & mollis, & albus est, sine dolore, sine colore, idemque digito pressus fossulam quandam reddit. Frequens id vitium pedibus, interdum & toti corpori eorum est, quos aqua inter cutem, aut tabes, aut malus habitus consumpsit. Idem sæpissimè resolutum conquiescit, nec rarò in nodos quosdam & excrescentia tubera degenerat. Promptius per hyemem crapulosis & senibus accidit.

At verò ὁ *σκιρτός* prædurus ac renitens

tumor est, ac sensus (si quidem exquisi- *Durus*
tus est) expers, colore inter rubrum ni- *sine sen-*
grumque medio. Idem initio exiguus, *su tu-*
paulatim ad grandiore molem insurgit. *mor.*
Sæpè eo vitio jecur, sæpius lien tenta-
tur, non sine certo metu gravissimorum
ac lethalium morborum. Interdum aliis
etiam partibus accidit, quum perperam
curata in ipsis inflammatio, vel Erysipe-
las fuit. Recens scirrhus, si prematur,
doloris exhibet sensum aliquem, & lo-
cum medicinæ præbet. Consummatus
sensu penitus caret, neque tolli remediis
potest. Scirrhus aliis resolvitur, aliis
perpetuò durus manet, quibusdam etiam
in cancrum vertitur.

Finitimæ huic vitio sunt strumæ,
Græcis *χίρσας* appellatæ, duri scilicet *Strumæ.*
glandularum tumores, maximèque in
collo, in quo longa serie disponuntur:
unde interdum ad alas perveniunt, item-
que in pectus, & in mammas fœmina-
rum: inguinibus etiam quorundam in-
festæ esse solent. Hoc ipsum vitium in-
terdum mitius est, tumque tumorem ex-
hibet æqualem, rotundum, circumscri-
ptum, non maxime durum, inflamma-
tione doloreque carentem, omnia scirrho
similem. Porro ubi vetus id graveque

factum est, malignum ulcus & serpens, & erodens accipit; unde ipse quo comprehenditur ab eo locus locaque proxima exeduntur. Idem interdum malignitate adeò efferatur, ut haud multum à Cancris absit natura: tum febris etiam movetur, tumorque est inæqualis, in quo pulsantes dolores insunt, ipsæque venæ eminent. Idem manuum contrectatione fit peior & per omnem vitam, quoniam non maturescit, durat: ac sive ferro, sive medicamentis hæ strumæ curantur, ferè juxta cicatrices resurgunt. Strumæ omnes magno negotio tolluntur, acciduntque maximè (quibus etiam minus noxiæ sunt) pueris, præcipuè si breve his collum, & pressa tempora, & largæ maxillæ sunt. Adultioribus, magisque ad senilem ætatem provectis, raræ quidem, at difficillimæ omnes sunt strumæ. Deteriores etiam esse volunt, quæ dolore carent.

Cancer. Periculorum, & propter longam durationem plenum tædiorum Cancris vitium est, Græci καρκίνον vocant. Tumor est durus, rotundus, inæqualis, aspectu teter magis, quàm inflammatio nigricans, at non juxtà fervidus. Idem latè circum circa dolet, qui quidem esse

mollis intuentibus videtur, verum tactui occurrit durissimus. Circa eum venæ interdum plenæ, vel pallidæ, vel lividæ tenduntur, & quasi incurvantur: sic ut animantis cancri diductos pedes similitudine quâdam repræsentet. Ubi id malum incipit, formâ ciceris exiguum est, durum, rotundum, obscuri coloris, idque aliàs aliquo cum dolore & calore, aliàs sine his: atque interposito spatio crescens, magnitudine fabam & hinc nucem juglandem, aut quid his majus æquat. Idem tumor modò sine ulcere, modò cum eo est. Ubi id est, suprâ hæc quæ proposui, pars assiduè exeditur, ejusque profundum rosione suffoditur, corruptæ carnis exhibens formam, exitque sanies pestilentissima, tenuis, nigra vel fulva, copiâ, & odore abominabilis: ulcus ipsum inæquale, labiis cum tumore præduris & inversis, concretâque humorum illuvie teterriumum est: lenta febris assiduè tenet, crebròque anima deficit: maxime si vitium non procul à corde est: interdum multus sanguis ex ulcere propter exesam venam fertur, semperque malum crescendo, donec occidat, serpit. Scire autem licet, ut omnibus

corporis partibus inesse hoc vitium posse, ita sæpius foeminarum accidere mammis consuesse, itemque ori, oculis, vulvæ, peni vel ano, magisque si menstrua diu suppressa sunt, vel si diuturnæ curatæ fuerunt hæmorrhoides, aut longa quartana febris afflixit. Ubi recens cancer est, neque adhucdum aliquo in membro vetustate penitus insedit, curationis aliquam viam præbet. Quum verò is inveteravit, aut penitus etiam inhærescit, nullâ medicinâ vincitur, magisque si simul etiam ulcus accessit. Sed & curationibus magis laceffitur, quàm juvatur: nam si ferro quis adusit, multò magis id tum concitatur efferturque, & exitii causam certi præbet. Tum etiam etsi scalpello excisum est, tamen post inductam cicatricem revertit, crescitque donec vitam adimat.

Vulnus.

Proxima nunc est vulnerum atque ulcerum observatio. Tutissimum vulnus est, quod lineæ modo rectum, & in carne, & tantum discissione illatum, non etiam collisione est: præstat enim acuto telo percussum aliquem, quàm retuso esse. Malum autem vulnus est, ex quo aliquid excisum est, aut alia par-

te abscissum, aliâ dependet. Omniumque pessimum rotundum est. Lethale est quod cor accepit, vel cerebrum, vel ventriculus, vel jecinoris portæ, vel spinæ medulla, vel pulmo medius, vel tenuium aliquod intestinorum, vel circa fauces magnæ, tum venæ, tum arteriæ. Æquè certum periculum, ac non æquè præceps affert, quod membranas, quibus cerebrum continetur, violavit, aut jecinoris crassum, aut renes, aut lienem, aut vulvam, aut vesicam, aut septum transversum. Anceps etiam casus, & metu plenus est, in alis, & in poplitibus grandes venas intusque conditas ictas esse, itemque eas quæ ad anum, & ad testiculos perveniunt: tum enim periculum omne in nimia vertitur sanguinis profusione. Non tamen etiam loca inania, & articuli, & quæ pars inter digitos est, itemque alæ, & femora, & caput musculorum, vel nervus, arteria, membrana, os, & cartilago vulnerantur. Periculo quoque subjacet quodcunque magnum est. Porro ex omni vulnere facilius fanescit puer, vel adolescens, quàm senior: firmus homo, quàm impotens: quadratus, quàm nimis vel gracilis, vel plenus: tempe-

274 MEDICINAL. OBSERV.
rans, quàm vino, Venerique deditus.
Vulnus citissimè sanescit Vere, tardius
Æstate, atque Hyeme, tardissimè Au-
tumno. A vulnere distentio nervorum
lethalis est. Malum etiam esse vulne-
ratis compressam alvum Hippocrates ju-
dicavit.

Ulcus.

Quædam etiam in genere dici de ul-
ceribus possunt. Neque enim simplicia
ea esse semper, sed & tumorem inter-
dum collisionemque habere constat: ea-
demque aliàs nimia carne, quæ super
increvit, onerantur: aliàs varicibus im-
plentur: nonnunquam duris labris ac de-
coloribus cinguntur. Non raro etiam
ubi facta cicatrix fuit, interposito tem-
pore rursus inflammatione lacessuntur,
ac disrumpuntur: maximèque iis casi-
bus, ubi os subtus corruptum est, in-
cidit, id quod hîc scire licet, quoniam
os primum pingue fit, dein nigrum, vel
cariosum. Jam etiam malignum esse ul-
cus (κακόνθος Græci dicunt) atque æ-
grè admittere cicatricem solet, quod
δυσεπούλωτον vocant. Id magis fieri per
pravum corporis habitum, aut per je-
cinoris lienisque affectiones compertum
est: ac tum ferè vel callosa labia sunt,
vel varices juxtà inhærescunt, ipseque

fœdi homo coloris est. Fit quoque exedens subinde ulcus, quod sanas etiam cernes in vicino positas, non tantum corruptas, atterit, depascitque, Græcis *νομῶδες* appellatur. Id verò oriri maximè post ea consuevit vulnera, quæ medici imprudentiâ, mordacibus agitata medicamentis sunt: aut certè post ignem sacrum, postque eas pustulas, quas acer bilis multo pruritu excitavit. Hujus ipsius generis ἢ *φαιδαίνα* est, quæ latè vagando, cutem & primam tantum carnem exedit: ulcus etiam interdum est cavernosum, cujus osculum angustum est, fundum altè intrò descendit, ac latè sese in varios sinus tanquam in cuniculos diffundit, id modò intus durum callosumque est, modò non est. Ubi est, fistulæ nomen accipit, cujus multa haberi observatio potest: siquidem alia curatu facilis, alia difficilis, & quædam penitus incurabilis est. Expedita medicina est, cum id vitium simplex atque recens intra carnem consistit, magisque si juvenis aliquis ac firmo corpore est. Difficilis esse fistula judicatur, quæ os, vel cartilaginem, vel nervum læsit: itemque ea quæ articulum violavit, vel ad vesicam, ad pulmonem, ad

*φαι-
δαίνα.*

Fistula.

vulvam, ad grandes venas & arterias, vel ad inania loca, ut ad guttur, stomachum, pectus, aut intestina penetravit. Sub his enim casibus, modò periculum anceps, modò certa pernicies est: idque multò magis, si senex homo, si ægrum corpus, aut mali habitus est. Ex eodem autem ulcere si plus materiæ fertur quàm quod simplici spatio convenit, scire licet, plures intus sinus esse: atque hinc, si sola erosa caro est, pus leve, album, & majore copiâ fertur: si locus nervosus, ejusdem quidem pus coloris est, verùm tenuius, & minus. Ab ipso nervo quod promanat, pingue, & oleo simile est, ad quod etiam dolores accedunt: si vena affecta est, cruor subinde puri miscetur: si os, tenuis inde liquor fertur. Ferè autem, ut quodvis ulcus, ita etiam id quod altum; angustum, atque callosum est, si diutius anno duravit, os efficit. Id autem cognoscitur, si, quod ultimo specillo exploratur, renititur, sic, ut non elabatur idipsum, verùm æquali in loco fisti videatur: tum enim levis caries est. Si veò inæquale, atque asperum subest, vehementius os erosum est. Fistula omnis difficillimè sanescit, præcipuè quæ

inveteravit, quæque profundè inhærescit, & multos sinus habet. Quodcunque ulcus inducta cicatrice semel curatum, paulò post iterum rumpitur, id ad fistulam inclinatur. Cæterùm ulcus adeò interdum fit malignum, atque virulentum, ut partem putrefactione corrumpat. Id sanè viscidum quid, aut carnem intus mollem habet, aut malè olenti oblitum crustâ est, ex quo teter vapor fertur, qualis è cadaveribus corruptisve carnibus spirat. Tale verò ulcus eripere etiam homini vitam potest, & cùm ulterius efferatur, in exedentem sphacelum verti. Porro scire licet malum ulcus esse, quod diu durat, quodque morbis succedit, itemque quod in ambitu glabrum est. Pilos autem, qui semel defuerunt, iterum innasci salutare est. Inimica etiam judicatur à fortiori in ulceribus pulsu, sanguinis profusio. Si tumores supra ulcera subito occultantur, idque in parte acciderit corporis anteriore, prorsus vel lateris acutus dolor, vel insania timenda est. Quod si id à tergo factum fuit, periculum è nervorum distentione, vel rigore est: optatissimumque inter hæc est, citam alvum fuisse. Malum etiam signum est,

multam exulceratis vigiliam esse, & spiritum difficilem, & sitim, & cibi fastidium, & febrem: itemque pus habere nigrum, aut fæculentum, & foetidum. Animam autem deficere, pessimum omnium est.

Proximum est quædam de sanguine, sanie, atque pure communia vulneribus *Sanguis* ulceribusque dicere. Sanguis per se notus est. Sanies non solum hoc tenuior, *Sanies.* verum etiam omnium quæ disfluunt tenuissima, minimè glutinosa, subalbida, aut subrubicunda. Græcis *ἰχῶρ* dicitur. Quod hoc crassius, & magis glutinosum est, nostri quidem virus, & ab eo ulcus virulentum, Græci autem (quoniam albo propè melli simile est) *μελιχνηρόν* appellant. Cæterum pus omnibus his crassius est, & albidius: nequaquam tamen sic glutinosum ut fordes, *Pus.* quæ veluti concreta adhærescit ulceri, unde sordidum esse ulcus dicitur. *Sordes.* Sanguis optimus est calidus, rubens, modicè crassus, non tenax. Malus est, nimium tenuis, aut crassus, lividus, niger, aut pituitâ imbutus, aut varius. Sanies inutilis est multa, nimium tenuis, livida, pallida, nigra, glutinosa, foetens, calida, erodens: utilior non

multa, modicè crassa, subrubicunda, aut subalbida. Meliceria improbatum multa & præcrassa: huic contraria, tolerabilior est. Pus inter hæc est optimum, meliusque habetur quo minus est, & quo crassius & albidius. Idemque probatur quod leve & æquale, & coloris unius est, & nihil olet: quodque modo & magnitudini vulneris, ut temporis convenit. Siquidem plus ejus ex majore vulnere, & nondum solutis inflammationibus fertur. At verò malum pus esse sciendum est, quod tenue atque dilutum feri colorem refert: magisque si protinus ab initio tale est: æquè ut si pallidum id aliàs, vel lividum, vel fæculentum, vel foetidum est. Illud quoque observari posse videtur, cruorem ex vulnere ferri, vel recente, vel jam sanescente: pus verò ex eo ulcere, quod ad sanitatem inclinat, saniem ex incipiente, atque crudo: virus ex maligno.

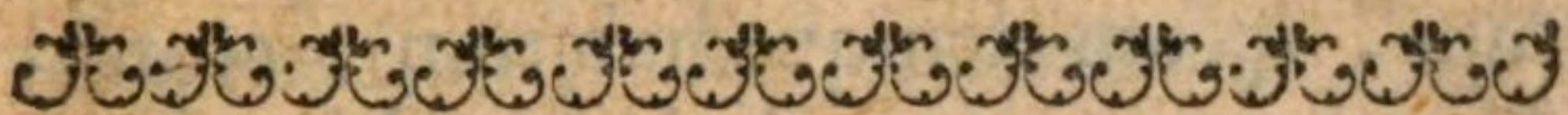
Novissimè venæ proponatur, aut arteriæ dilatatio, quæ in hac ἀνέυρεσις, in illa nobis varix, Græcis κίρσις appellatur. Utrunque sanguine multo vasa implentur: sed in vena crasso, in arteria spirituofo. Hic magna, turgi-

Ανέυρεσις
μα.

Κίρσις.

280 MEDICINAL. OBSERV. LIB. SEC.
da, sæpèque molesta inest pulsatio: il-
lic nihil horum: utrinque pars sine
dolore tumet, pressaque cedit, redit-
que. Varici magis crura quàm cæte-
ræ partes patent, maximèque in fœ-
minis, quæ utero gerunt: & in his qui-
bus soluta quartana, aut curata longa
hæmorrhoids est. Aneurisma modò in
externis est membris, circa jugulum at-
que pectus: itemque in manibus & pe-
dibus: modo intus quoque inhærescit,
præcipuè sub pectore juxta lienem &
mesenterium.

MEDICINALIUM

OBSERVATIONUM

LIBER III.

*QUO HI EVENTUS ATQUE EA
proponuntur iudicia, quæ tam de uni-
versalibus haberi morbis possunt,
quàm de particularibus.*

QUUM superioribus Libris morbos
proposuerim, qui vel totis corpo-
ribus insunt, vel solam particulam oc-
cupant; proximum nunc esse videatur,
in genere quædam de utrisque dicere. Ne-
que enim parvi referre arbitror, quæ cu-
jusque morbi vis, aut acumen, aut duratio,
aut eventus sit, observare: æquè profec-
to, ut in quem alium aliquis verti mor-
bus possit, quibus ætatibus magis accide-
re, quibus temporibus anni, quibus cœli
tempestatibus, quibus locis. Nec inu-
tile quoque videatur, ipsius ægri men-
tem, mores, orationem, insomnia, vul-
tum, præcordia, spiritum, pulsum, ap-

petentiam, victum, gestum, decubitus, ipsum denique habitum, omniaque corpore exeuntia in morbis omnibus intueri, & ex his observationes utiles petere. Quæ quidem singula, quoad possum, novissimo hoc libro proponam.

*Morbi
acuti &
lethales.*

*Acuti
morbi
& ancipites.*

Ergo acuti esse morbi, & perniciem afferre magna ex parte laborantibus solent, febris pestilentialis, morbus attonitus, cerebri inflammatio, quam Græci φρενίτιν dicunt, itemque vesicæ inflammatio, & nervorum rigor, quem τέτανον vocant. Acuti quoque morbi, at commemoratis minus sunt, minus etiam perniciosi, verum sic ancipites ut modò occidant, modò sanescant, febris ardens lethargus, uva, angina, inflammatio lateris, vel pulmonis, itemque ventriculi jecinoris, lienis, renum, uteri. Cæterum is morbus, quem χόλεραν dicunt, æquè ut hi quidem anceps, at longè tamen acutior est. Breves morbi simulque salutare sunt, febris diaria: & tertiana intermittens exquisita. Longi autem, & sine periculo sunt (nisi quid ipsis tamen accesserit) febris quartana, gravedo, resolutio nervorum, morbus articularis, si ve totum is occupat corpus, si ve partem: adhæc, scabies, impetigo, cæte-

*Morbi
breves
& salu-
tares.
Longi
morbi
& salu-
tares.*

raque penè omnia cutis vitia. Longi & ancipites sunt, morbus comitialis, melancholia, destillationes omnes excepta gravedine: adhæc abscessus in pectore, coli dolor, alvi profluvium, tormina, tenesmus, lævitas intestinorum, hydrops subdurus in jecinore, liene, & in renibus tumor, ulcus & calculus renum, & vesicæ: itemque hæmorrhoides, & fœminarum fluor: ipsa demum Elephantia, & Venereus morbus. At verò ut longi morbi, sic etiam pestiferi esse solent, febris hæctica obfirmata, ulcus pulmonis, itemque substantiæ tum in hoc, tum in jecinore corruptio: tabes, marcor, cancer tum exulceratus, tum occultus, & qui febrem acutam, aut durum jecur lienemve secutus hydrops est, quæque intestinorum levitas torminibus accessit. Longus morbus, cum penitus insedit, æquè ut acutus difficilis est: & acutus quidem, quò vetustior, longus autem, quò recentior, eò facilius curatur.

*Longi morbi
& ancipites.*

*Longi morbi
& lethales.*

Morbi autem transire alii in alios interdum solent, idque priore aliàs cessante, aliàs manente. Itaque diaria febris in hæcticam transire & in putridam po-

*Transitiones
morborum
in alios.*

test. Erratica autem, & ex variis nata humoribus, sæpè in quartanam: atque hæc interdum in quotidianam vertitur: itemque quævis alia febris in morbum articulare, vel resolutionem nervorum, vel in abscessum. Febris verò ardens, & lateris inflammatio, & angina, transire in inflammationem pulmonis possunt: atque hæc rursus ad insaniam. Morbumque quoque comitalem melancholia, atque hæc illum interdum excipit. Sæpe etiam lateris inflammatio, atque pulmonis, in pectoris abit suppurationem: itemque hæc in tabem, atque in alvi fluxionem. Adhæc post longas destillationes, tabes, post sanguinis sputum, puris sputum, & post hæc tabes. Post morbum attonitum nervorum resolutione, itemque post coli dolorem: post hunc etiam morbus articularis, vel comitialis, vel volvulus, vel hydrops. Alienis vitiis, & à sinceris dejectionibus tormina: ab his lævitas intestinorum, post quam hydrops, idem etiam post durum jecur atque lienem hydrops, & post auriginem, & post malum corporis habitum, siquidem hic à pituita crudus est: à melancholia autem natus magis in elephantiam vertitur. Post

tormina , tenesmus , & vicissim post tenesmum , si bilis subest , tormina : vel si magis pituita , coli dolor , aut volvulus. Post longum coxæ dolorem , claudicatio , itemque hydrops. Post fluorem etiam uterinum & profusas hæmorrhoides , aut undecunque immodicè promanantem sanguinem , hydrops : post cæcas hæmorrhoides , ani inflammatio : post grandissimam inflammationem , gangræna , atque sphacelus : post impetiginem , lepra , quam Græci sic nominant. Porro qui morbus ex alio nascitur , is ferè occidit : à priore enim fatigata natura secundum sustinere vix posse videatur. Est tamen hujusmodi transitio interdum tuta. Nam pro valetudine est , pulmonis inflammationem verti in abscessum ponè aures , qui suppuret : aut certè in partibus inferioribus , qui ad fistulam perveniat. Febrem quoque continuam , quæ vicesimum jam diem excessit , rectè abscessus ad articulos natus excipit. Tuta etiam est post acutam febrem aurigo , si quidem molle præcordium & elapsus septimus dies est. Adhæc non incommoda febris post nervorum est solutionem , itemque post horum distentionem , nisi ea , siccitatem inanitionemque secuta est.

Qui morbi commodum aliis succedant.

Attonitum autem morbum, & coli dolorem, tuto nervorum excipit resolutio: lippitudinem, alvi profluvium: tormina, tenesmus: insaniam, varix vel hæmorrhoids, vel tormina: singultum, sternutatio: longas dejectiones, vomitio: surditatem, biliosa alvus: sanguinis in scemina vomitum, profusi menses: lienis tumorem, tormina: dolorem præcordiorum, qui sine inflammatione fit, itemque volvulum ex urinæ natum difficultate, febris. Ac sub his quidem casibus ferè priorem morbum alter superveniens depellit. Jam verò à viliori parte morbum ad nobiliorem verti, ad eòque ab summo corpore ad viscera, vitæque penetralia transire, periculosum est, æquè profectò, ut cùm ex calido morbo alius fit frigidus: veluti si post acutam febrem hydrops oritur, aut post jecinoris inflammationem prædurus in eo sine sensu tumor.

*Morbi
difficiles,
itemque
faciles.*

Qui morbi sub bonis signis non levantur, & sub malis remittunt, difficiles esse consueverunt. Semper verò benigniores sunt hi, quorum principia affecti spiritus dedere: pejores ex atra bile nascuntur: ex aliis humoribus ancipites.

Haud rarò semel curatus morbus re-

vertit. Id verò hinc scire licet: quoniam depulso morbo, homo imbecillus manet: aut certè assumptum cibum non sentit: quoniam neque appetit, neque concoquit, sed multà nausèâ afficitur, & ructu vel nidoroso, vel acido. Æquè certum recidivæ prælagium est, si inter hæc ista spiritus malè olet: si vehemens sitis est, & multa vigilia: si præcordia quæque juxta sunt loca, tument: si denique facies inflata est, maximè ad palpebram superiorem. Quæ omnia eo certius reversuram ægritudinem denuntiant, quò evidentiora iis temporibus sunt, quibus esse vehementior morbus solet. Sed & ægritudinis genus aliquid ad prædicendam recidivam facit. Facile namque hæc febres repetunt, quibus adfuit inflammatio, tum cum hæc quidem finirentur, calorem tamen æstumque in visceribus aliquem reliquerint. Eiusdem ordinis sunt morbus comitialis, caligo, hemicrania, pertinax capitis dolor, destillatio, anhelatio quam *ἄσθμα* vocant, dolores renum, dolor colicus, morbus articularis & huiusmodi. Autumnus recidivæ opportunissimus est. Quælibet morbi reversio tutior est, si malam victus rationem tantummodo secuta est, non

*Præ-
lagia re-
cidivæ*

etiam relictum à priore morbo vitium. Quo quid citius revertitur, & quo vires simul infirmiores sunt, eò pejus est. Quicumque morbus subito sine ratione, sine bonis signis finitus est, ferè redit. Porro certis quibusdam ætatibus & anni temporibus, & cœli tempestatibus, & locis, certi etiam morbi magis esse familiares solent: quod cum aliis de causis, tum ideò quoque observatur: ut scire liceat, minore in periculo versari ægrum, cujus naturæ, vel ætati, vel consuetudini, itemque anni temporibus morbus consentit. Ergo infantes, tenerosque etiamnum pueros vomitus exercent, tussés, vigiliæ, pavores, aurium humores, fervida oris ulcera, umbilici inflammationes, & cùm illi dentire incipiunt, gingivarum pruritus, nervorum distentiones, alvi profluvia, febres. Quæ omnia eò sunt graviora, quò plenius corpusculum est, atque alvus magis impedita ac pigra. Ubi paulum annis processum est, sic tamen ut nondum perventum ad puberem ætatem sit: tonsillæ fiunt, & vertebrarum spinæ luxationes, anhelationes; itemque lumbrici, urinæ stillicidia, calculi vesicæ, strumæ, verrucæ, pluraque alia

*Prima
ætatis
morbi.*

tubercula. Ut primum pubertas venit, *Puberum morbi.*
 quæ comprehensa sunt, incidunt, &
 febres longius trahunt, & sanguis è na-
 ribus fertur. Adolescentia morbis est *Adolescentium morbi.*
 exposita acutioribus, itemque comitia-
 lidus, & præcipue sanguinis sputo, &
 post hoc tabi. Juvenibus autem lethar- *Juvenum morbi.*
 gus accidit, & lateris pulmonisque in-
 flammatio, & anhelationes, & insania
 quam *φρενίτις* dicunt, & ardentes fe-
 bres: ad hæc longa alvi profluvia, chole-
 ræ morbus, tormina, lævitas intestino-
 rum, hæmorrhoides. Cæterum senes *Senum morbi.*
 exercent spirandi difficultas, frequens
 cum tussi destillatio, vertigo, morbus
 attonitus, nocturna vigilia, aurium,
 oculorum, & narium madores, & visus,
 auditusque hebetudo. Accedunt renum
 dolores, urinæ tum difficultas, tum stil-
 licidium, præcipuèque lævitas intesti-
 norum, tormina, cæteraque hujusmo-
 di citæ alvi incommoda. Sæpius etiam
 incidunt dolores articulares, totiusque
 corporis pruritus, ac malus habitus.
 Magna autem ex parte minùs juvenibus
 ægrotant senes: verùm semel diuturnis
 correpti malis, ferè opprimuntur.

Longis morbis senectus, acutis ado-
 lescentia magis patet, ætas media tutis-

*Quando
pueris
morbi
finiun-
tur.*

fima est. Pueris maximè judicantur mor-
bi vel quadraginta diebus , vel septem
mensibus , vel totidem annis , interdum
etiam ad puberem ætatem trahunt. Post

*Qui
morbi
gracili-
bus, qui
obesis
magis
fami-
liares.*

hanc autem ipsam qui manent , ac ne-
que prima Venere , neque primis mens-
truis finiuntur , longi esse solent. Porro
omnis ætatis hominibus , gracilibus ma-
gis accidunt tabes , dejectiones , destil-
lationes , laterumque & viscerum do-
lores , obesis spirandi difficultas , & præ-
focatio , cujus occasione interdum subi-
ta irruit mors : quem casum vix accide-
re gracilibus posse hominibus constat.
Tenue verò corpus , imbecillum : obe-
sum , hebes est.

*Morbi
vernæ-
les.*

Jam autem quod ad anni pertinet tempo-
ra, scire licet , etsi omnes morbi omnibus
fieri temporibus possunt, Verè tamen eos
magis incidere consuesse, qui humoris mo-
tu novantur: destillationes intelligo, tusses,
fanguinis profusiones, pustulas, abscessus,
omnia denique nervorum & articulorum
vitia , quæ modò accedere solent , modò
rursus conquiescere. Junguntur his lip-
pitudines, insania , tum ea quam *θρενίτιν*
dicunt , tum quam *μελαγχολίαν* : mor-
bos item comitiales , angina , impetigo ,
lepra , & hujusmodi. Ver (quantum in

se est) inter cætera anni tempora saluberrimum est, minimèque exitiosis morbis opportunum. Multa ex his in Æstatem incidunt: verùm habet etiam id tempus febres continuas, & ardentes & tertianas multas, itemque lippitudines, vomitus, alvi fluxiones, aurium dolores, ulcera oris, naturalium putredines, & quicquid sudore hominem resolvit: quod novissimum quidem eo magis fuerit per febres proclive, quo Æstas Veri fuerit similior. Periculosior autem Æstas Hyeme, Autumno tutior est. Idem Autumnus vix ullo horum vacat morborum: sed febres etiam adjicit incertas, & quartanas: itemque morbos comitiales, insaniam, melancholiam, spirandi difficultatem, lienis tumores, hydropem, tabem, urinæ difficultatem, vulvum, tormina, lævitatem intestinorum, & coxæ dolores. Autumnus plenus est periculorum, neque ullum æquè tempus morbis exitiosis & pestilentia patet. Ferè autem diutinis morbis fractos tollit, aliosque homines novis incommodis, iisque longissimis, ac potissimum quartanæ implicat. Idem tabidis longè inimicissimus est. Hyeme capitis fiunt dolores, vertigines,

*Morbi
æstivi.*

*Morbi
autumnales.*

*Morbi
hyemales.*

morbi attoniti, lethargi, gravedines, raucitates, tusses, & si qui in faucibus, in lateribus, & in imis visceribus contracti morbi sunt, eos exasperat. Idem tempus salubritate à Vere superatur: Æstate autem, multoque magis Autumno tutius est. Illud in genere novisse licet, constantibus temporibus, & naturam servantibus suam, constantes etiam morbos & judicii non difficilis nasci; incertos autem esse, ac difficulter judicari inæqualibus temporibus. Tum etiam, si talis pergat esse annus, qualem semel adeptus constitutionem est, scire licet similes penè morbos semper expectari oportere. Meminisse autem convenit pueros, & his ætate proximos, ipso Vere, primaque Æstate, melioris esse valetudinis: Senes, ipsa Æstate ad aliquam usque Autumni partem: reliquo Autumno, itemque proximâ Hyeme eos qui in mediis sunt ætatibus.

*Præsa-
gia
morbo-
rum
sumta
ex cali
variis
tempe-
ratibus.*

Varios etiam præfagire morbos, prout variè à sua natura anni tempora deficiunt, licet. Nam si Hyems sicca, septentrionalibus ventis perflatur, Ver autem pluvium cum austris successit, prædicere licet febres acutas Æstate futuras esse, & lippitudines & tormina,

in foeminis potissimum, atque in his viris quorum humidior natura est. Si verò clementior Hyems Austros exhibuit, atque pluvias, Ver autem siccum cum Aquilonibus fuit; prægnantes, quibus Vere partus fiet, abortu periclitantur: & si quæ in tempore pariunt, imbecillum id quod excluditur erit morbosum, ac minimè vivax. Aliis hominibus lippitudines instabunt aridæ, & tormina, & si seniores sunt, destillationes, quæ subinde occidant. Jam verò cum sicca & Aquilonaris Æstas, Autumnus pluvius, atque Austrinus est, tum quæ proxima est Hyems, capitis inferet dolores, tusses, destillationes, raucitates, & ipsam in nonnullis tabem. Quod si antecedente sicca & Aquilonari Æstate, ipse quoque siccus Autumnus Aquilonibus perstringitur; non inutile quidem hujusmodi tempus ad commodam valetudinem humidioribus fuerit corporibus, maximèque foeminarum: verum siccae lippitudinis, & febres tum acutæ, tum longæ, & hi morbi quos atra bilis concitat, fient.

Porro Cœli tempestates, prout serenæ sunt, vel nubilæ, vel pluviae, vel his aut aliis ventis perflatae, adventum va-

*Quod
cœlum.*

tiarum ægritudinum denuntiant. Salu-
 berrimum est cœlum serenum atque pu-
 rum. Itaque præstare creditur rusticum
 urbano, agreste pratensi, mediterraneum
 maritimo, montanum palustri, terrestre
 fluviali, siccum pluvio, sudum nebulo-
 so, meridianum matutino, diurnum noc-
 turno. Sub optimo cœlo certior valetudo
 est, prioresque morbi (si qui fuerunt)
 promptius sanescunt. Optimum verò
 Hyeme cœlum est, quod omni vento ca-
 ret: Æstate quod Favoniis perflatur.
 Post serenum cœlum, optimum est id
 quod æquale est, sive frigidum, sive ca-
 lidum. Pessimum autem est quod variat
 maximè, eoque nomine multos Autum-
 nus, qui cætera parte anni traxerunt,
 tollit. Rectè enim Hippocrates judica-
 vit, si eodem die modò calor est, modò
 frigus, Autumnales morbos expecta-
 re oportere. Semper autem pluviis sa-
 lubriores sunt siccitates. In his tamen
 febres acutæ fiunt, & tabidi morbi
 & lippitudines, & tormina, & uri-
 næ difficultates, doloresque articulo-
 rum. Pluviae verò longas febres exhi-
 bent, alvi fluxiones, putredines, mor-
 bos, tum comitiales, tum attonitos, an-
 ginas, resolutiones nervorum, cancos.

Porro ex ventis salubriores sunt Orientales, atque Septentrionales, quàm vel Subsolani, vel Austri: etsi ea res famen pro regionibus variat. Ubi Aquilo cœlo imperare incipit, prædicere licet dolores lateris & pectoris, tusses, faucium asperitates, alvi & urinæ compressiones, & horrores: sanum tamen corpus is ventus firmat, & vegetius mobiliusque reddit. Spirantibus autem Austris expectare convenit oculorum caliginem, aurium hebetudinem, sensus tarditatem, vertiginem, gravitatem capitis, alvi fluxionem, totiusque denique corporis imbecillitatem, atque pigritiem. Cæteræ tempestates cœli, prout vel Aquiloni, vel Austro propiores sunt, modò hos, modò illos potius morbos creant.

Quæ morbi ab Aquilone, qui ab Austro fiant.

His ita animadversis, proximum est ad ipsum spectare ægrotantem: qui, si in propria curatione officio non deest suo, & morem imperatis Medici gerit, neque quicquam proficit tamen, graviter utique ægrotat: omninò autem contrarium fit, si, cum nusquam in officio sit, mediocriter tamen habet. Ejus quoque non constare mentem, imprimis grave est. Qui sic est, is, etsi parte aliqua corporis dolorem habet, nullo tamen ejus videtur

Officium ægroti.

Mens ægroti atque mores.

affici sensu. In omni autem morbo hominem compotem mentis esse, bonum est. Aliquid etiam spectari in moribus potest. Tutum enim non est levi animo natum, asperum in morbo responsatorem esse coepisse, aut quædam violenta manu facere eum, qui semper imperium in animum non difficilè habuit. Turbulentus verò naturâ homo, etsi non modò ferociter loquitur, verùm etiam desipit per febrem ardentem, non usquequaque tamen periclitari videatur. Si quis supra modum, supraque consuetudinem vel loquax, vel taciturnus est, malum significatur: tacenti enim soporis, aut melancholiæ principium est: garrienti, delirationis. Jam verò falsis imaginibus propter vim morbi mentem turbari, sine magno metu non est: veluti cum quis digitis micat, aut floccos festucasve de strangulis legit, aut armatos adesse sibi hostes putat, malosve dæmones, vel quid spectrorum hujusmodi. Longeque gravius est, si judicio amisso necessarios, vel domesticos non agnoscit: aut si quæ animus concupiscit, eorum ipse protinus homo obliviscitur. Ad extrema autem ventum est, si inter hæc æger neque audit, neque videt, aut mo-

vetur , extremis jam tum frigescentibus ,
& livore foedis.

Haud levis etiam in somno animadver- *Præsa-*
sio est : ubi is enim auxisse malum vide- *gia ex*
tur , mortalis est : ubi levasse , non mor- *somno*
talis. Ab eodem itaque delirium sedari *atque*
valde bonum. Pessimum est , ex toto *vigilia.*
ablatum eum esse : vis enim hoc modo
infirmum consumitur. Eò minus malus
est , qui nocte non accedit , etiam si in-
terdiu venit. Qui autem tantum de die
fit , is melior esse matutinis temporibus
censetur , ad tertiam usque diei partem.
Æquè malum est somni nimietatem esse ,
sic ut quidam veluti sopor interdiu noc-
tuque immoretur. Plenior per noctem
somnus qui delirio successit , quique cum
frigore partium est extremarum , pericu-
lum ostendit. Altus sopor cum debili
pulsu , & delirio , & extremis frigescen-
tibus , mortalis est. Ut sine modo con-
tinuatus somnus , sic etiam nimia vigilia
malum significat. Hæc enim , nisi do-
lorem afflictionemque sequitur , delirii
metum ostendit. Quam longa vigilia
confecit , huic tussim accedere , admo-
dum periculosum est.

Aliquid etiam in insomniis est. Nam *Præsa-*
si ea alia sunt , quàm diurna negotia fuê- *gia ex*

*insom-
nis.*

re, turbationem esse in corpore aliquam testantur. Itaque si incendia videri videntur, flava luxuriat bilis: si verò fumus aut densa caligo apparent, atra bilis abundat: si imbres, itemque nix, glacies aut grando objiciuntur, multà intus pituita est. Qui in foetido se loco versari putat, putrem is humorem intus fovet: cum verò rubra quædam dormientibus per insomnium obversantur, ipsique cristas habere se gallinaceorum credunt, scire licet sanguinem intus abundantem esse. Luna, si apparet sub insomnio, eas potius affectiones notat, quæ in medio corporis cavis spatiis sunt: Sol, quæ in medio: cætera astra, quæ in ambitu. Si quid igitur horum offendi videtur, aut obscurari, suove circuitu sisti; quæ pars singulis debetur, in ea morbus versatur: levis quidem, si vel aër, vel nebula luminibus cœlestibus impedimentum dedit: gravior, si aqua. Quod si ea ipsa ita superari interjectis elementis videntur, ut penitus evanescant, metus est ægrum morbo succubiturum. Cæterum, si fugatis obstaculis, clara fieri signa splendidaque incipiunt, in multa spe esse homo potest: quum verò celerissimo impetu feruntur, insanix metum

ostendunt : si descendere ad occasum , itemque in mare præcipitare , vel in terram videntur , morbos etiam significant. Turbatum mare ventris affectum notat. Terram autem aquis inundari videri , bonum non est. Humidum enim id morbum arguit : multòque magis , si quis stagnis aut fluminibus mergi se putat. Pejus est aridam terram , ac Solibus tostam vidisse : magnæ enim id argumentum siccitatis est. Si quis per somnum avidè quid edere , aut bibere velle videtur , alimenti vel potionis significatur inopia. Aquam puram , potari videri , bonum : cætera pocula , malum. Monstra verò apparere , aut armatos hostes , unde ingens terror dormienti incutitur , morbum ostendit , & insanix metum. Ex editissimo loco præcipitari videri , vertiginem minatur morbumque vel comitiales , vel attonitum ; utique si tum quoque caput multo humore oneratur.

Sed missis nunc mentis erroribus , exteriora ægri intueamur , in quibus vultus locum habere præcipuum potest : is enim signis minimè dubiis affectum principium partium commonstrat. Ergò in omni morbo benè sperare licet , si quis non nimium dissimilem vultum sani ho-

*Præsa-
gia ex
ægri
vultu.*

minis retinet. In magnis malis, facies bona, metum morbi minuit: in parvis autem non bona, exauget. Extremum periculum ostendunt oculi vitio morbi concavi, collapsaque tempora, & nares acutæ, inversæque imis partibus ac frigida, aures & cutis circa frontem intorta atque dura, color lividus, aut niger, palpebrarum denique, & labrorum & narium pallor. Hæc facies, si vim morbi, non autem effrenatam secuta exinanitionem est, perituum ægrum intra triduum ostendit, maximèque si simul dejectiones, urinæque pingues exierint. Frequentissimus hic vultus est, cum maxima febris corpus extorret, colliquatque: præcipuè si juvenis est, qui laborat, & negotiis implicitam vitam degit. Sive autem morbus acutus, sive longus ac magnus, ut tabes, faciem sic violavit, idque sive inter initia factum est, sive posterioribus temporibus: mortem, etsi non æquè ubique celerem, semper tamen certam præfagit.

*Præsa-
gia ex
præcor-
diis.*

Multum etiam observationis haberi ex præcordiis per morbos potest. Ea enim sine ullo sensu doloris, æqualiter utraque parte mollia, magnam salutis spem faciunt. At verò metum auget, si

inflammata, & dolentia, & dura intentaque sunt: si inæqualiter dextrâ parte sinistrâque affecta. Quod si sic tumida sunt, ut digitis tamen cedant compressa, & non doleant, morbum quidem ut non periculosum, ita longum fore significant. Præcordiorum venæ si pulsant, auturbationem, aut delirium portendunt. Æquè verò in omni morbo utile fuerit, partes circa umbilicum & pubem observasse.

Bonum enim crassitudinem eas habere, planamque ibi cutem esse; at verò emacuisse, atque liquatas esse, valde malum.

Circa decubitus ista quoque animadvertuntur. Si æger in latus aut dextrum, aut sinistrum pro arbitrio cubat suo, crucibus paulum reductis, & facile convertitur, convalescere posse videtur. Contrà vero periclitatur, si hians, & semper dormiens supinus præter solitum jacet, expansis manibus pedibusque, aut si has partes dejicit, aut (quod pejus est) si subinde ad pedes delabatur. Pedes autem nudare & manus, quibus vehemens calor non est, malum est, & summæ afflictionis indicium. Pronus decubitus delirium esse, aut dolorem juxta ventrem

*Præsa-
gia ex
decubi-
tu cor-
poris.*

ostendit. Haud leve etiam malum portenditur, si æger ex morbo debilis nullum sustinere decubitus potest, sed erigi volens, sessionem expetit: aut si adstantes averfatus, sese in ultimum cubile convertit. Ex manibus etiam aliquid observatur, quas si sine causa æger sæpius naribus admoveret, tanquam inde absterfurus aliquid, nihil tamen cum sit, malum id esse judicatur: parque periculum est, si digitis floccos de stragulis vellere conatur, aut quæ in proximo pariete minuta eminent, carpere.

*Præ-
sagia ex
toto cor-
pore.*

Jam verò quod totum corpus attinet, id nimium celeriter per morbos emacrescere: aut contrà æquè benè habitum, morbo quantumvis diutius trahente, videri, malum est: prius enim, magnam naturæ infirmitatem, secundum longam in valetudinem arguit. Æquè verò inutile est, modò calidum esse corpus, modò his coloribus, modo aliis affectum. Diuturni enim id judicium morbi.

*Præ-
sagia ex
respira-
tione.*

Sed corporis quoque ægrotantis intueri facultates oportet, & ex his utilia præsagia sumere. Spiratio itaque bona cum in longis morbis, tum maxime in acutis, qui cum febre sunt, & intra quadraginta dies conquiescunt,

promittere salutem solet : difficilis autem , periculum minari. Inprimis verò horrenda spiratio est , quæ inæqualiter interciseque ducitur , ut dupla videatur aëris intra pectus revocatio. Mala quoque & præfocans ea est , quæ hominem supinum esse non sinit , sed è cubili cogit consurgere : sub qua thorax atque scapulæ plurimum attolluntur. Ea autem difficilem destillationem , vel anginam , vel suppurationem , vel crudum pulmonis tuberculum comitatur. Magna autem & frequens , quâ fervidus vapor ore , naribusque efflatur , vehementis sine obstructione incendii argumentum præbet. Itaque hæc per ardentes febres maximè editur. Frequens autem , & parva , infirmas esse vires testatur , aut certè impedimentum , quo pulmo urgeatur , arguit. Proin inflammatis pulmonibus , aut lateribus , aut septo transverso , aut jecinore , aut liene , subinde talis esse deprehenditur. Magna autem , & ex longis intervallis rara , insanix nota est. Perniciem autem minatur ea , sub qua spiritus ex ore atque è naribus frigidus fertur : ubi spiritus vix ore , sed totus penè naribus emittitur : magisque si harum contrahi pinnae , dilatarique

cernantur, certum oppressarum virium
judicium est. Incumbente per febres
morte, spiratio alta, crebra, & diffi-
cilis est.

*Præsa-
gia ex
pulsu.*

*Opti-
mus
pulsus.*

Nunc de pulsu dicam arteriarum, qui,
quoniam cordis vitæque nuntius est, ma-
gnas ad recta præfagia vires habet. Is
enim si per morbos haud multum à na-
tura defecit sua, talisque esse perseverat,
validum corporis robur, spemque secun-
dæ valetudinis ostendit. Optimus cen-
setur is, qui medius inter magnum est
& parvum, inter celerem & tardum,
inter crebum & rarum, inter vehe-
mentem & languidum, inter mollem &
durum, inter plenum & vacuum, qui-
que bonam ictuum inter se proportio-
nem, æqualitatem, ordinemque retinet.
Idem hic variis de causis suæ naturæ le-
gem amittit, prout vis est ægrotantis,
aut usus pulsationis, aut effecta arteria.

*Magnus
pulsus.* Magnus pulsus usum sequitur inauctum:
naturæque vim: sed priusquam à natu-
rali statu in magnum degeneret, pri-
mum fit is, qui omnium naturæ facilli-
mus est, creber, crescenteque magis usu
etiam celer. Si imbecillus sub his casi-
bus homo est, magnus esse definit pul-
sus, fitque cum crebro parvus & lan-

guidus. Durâ etiam arteriâ pulsus non admodum esse celer potest. Contrariâ *Parvus.* autem ratione de parvo dicendum est: sub quo vis infirma est, & nequaquam urgens usus: hîc primò rarus, dein, crescentibus imbecillitatis causis, tardus, & tùm parvus esse incipit. At tarditatem quoque & raritatem facere siccitas arteriæ potest. Durus etiam *Durus,* pulsus arteriæ notat duritiem, mollis *itemque* humiditatem. Itaque hic peculiaris esse *mollis.* sopori, lethargo, pulmonis inflammationi, mollibus viscerum tumoribus, aquæ inter cutem, similibusque morbis solet. Robustus vehemensque pulsus, *Robustus.* ægrotis spem secundæ valetudinis ostendit: languidus; exitii metum. Scire *Languidus.* autem licet, non tantum periculi in pulsu verti maximo, vel celerrimo, vel creberrimo, vel vehementissimo, vel mollissimo, quantum in eo qui minimus est, maximèque tardus, rarus, languidus, durus. Hi enim nunquam sine gravi periculo subsunt. Ex priore ordine, optimus quidem vehementissimus est, dein maximus: pravissimus autem est, maximè mollis. Ex posteriore autem deterrimus, languidissimus: post quem tardissimus, & rarissimus, atque

hinc minimus. Languidus autem omnis semper naturæ significat imbecillitatem, quæ imbecillitas si longâ vetustate morborum contracta est, reddit eundem etiam pulsum parvum, rarum, atque tardum, si quidem febris deest: & crebrum, velocemque, si ea subest. Ubi imbecillitatem nimius dolor, aut vigilia, subitæve inanitiones intulerunt, pulsus supra languiditatem parvus est, & celer, & creber. Si autem non in se debilis, sed aliquâ re impedita, oppressaque natura est, ut in magnis sit grandium vasorum obstructionibus, itemque in repentinis humorum in præcordia confluxionibus, & in ipsis denique pestilentialibus febribus: pulsus maximè continenterque est inæqualis, idemque præter languiditatem parvus, tardus, & rarus: tamen subinde paucis ictibus, vel vehemens, vel magnus, vel celer, vel frequens apparet, qua in re maxima ejusprehenditur inæqualitas. Semper autem major imbecillitas est, si pulsus intermittit: maximè, si is ipse deficit. Idem hic si non recurrit, sed ex toto deficit, (quod ἀσφύζια Græci dicunt) horrendissimus est, & certæ mortis index. Is plerisque omnibus vitâ defunc-

Deficiens.

turis sub novissimum spiritum accidit : quibusdam aliquot ante eum horis , & interdum , (quod mirum videri potest) pluribus etiam diebus. Minus autem periculi in eo vertitur , qui sensim gracilescens minuitur , (Græci *μύουρον* appellant.) Hic aliàs reciprocus est , aliàs non est : ut ut est , magno semper metu terret. Et quidem si non reciprocatur , deterior etiam deficiente reciproco judicatur. Haud leve quoque discrimen intermittens pulsus habet , qui , quò diutius à motu quiescit , eò periculosior est : & cum duarum tempus pulsationum intermittendo transigit , mortem denuntiat , nisi alicui tamen is pulsus secundum naturam est : quanquam in senibus , longa febre , vel anhelatione affectis , itemque aliàs in pueris observatum est , post intermittentem pulsum , vitam mansisse , id quod nulli contigisse juvenum credibile est. Longè hoc pulsu formidabilior , & certior exitii nuntius existimatur , qui in una intermittens pulsatione est. Intercurrens autem pulsus bonam judicationem morbi pollicetur , & futuram salutem : utique si cætera quoque signa respondent. Bis feriens , seu intercisis , calidum humo-

*μύουρον**Intermittens.**Intercurrens.**Bis feriens.*

*Undo-
sus.*

rem, eumque vehementer putrem & facultatem non penitus invalidam sequitur. Undosus, morbos denotat nimio humore corpus irrigantes, febres scilicet quotidianas, & continuas has, quæ perpetuis sudoribus hominem labefactant, τὸ ὑδαρὲς Græcis appellatos constat: itemque id genus hydropis, quod ipsi λευκορροιατικὰν dicunt. Tum in hisce febribus, tum etiam in aliis, undosus pulsus sudorem antecedit judiciale, si quidem plures sunt ictus alti, & vehementes, notæque concoctionis cernuntur. Sub undoso pulsu, neque viscerum subesse inflammatio, neque durus in his sine dolore tumor, minusque vel distentio nervorum, vel nimia ariditas potest. Eundem pulsum in vermiculantem (qui ab illo sola differt parvitate) verti tutum non est. Tum enim vis, etsi nondum deficit, tamen paulatim labascit. Idem vermiculans attritam vacuatione naturam comitatur, itemque pulmonis id vitium, quo ipse totus putris nimio scatet oneraturque humore: utique si jam tum quoque vires corporis infirmæ sunt. Quemadmodum de undoso dixi, ita quoque dicere de vermiculante oportet, quod uterque mol-

*Vermi-
culans.*

lem requirit arteriam : neuter deprehendi in tæbe , inflammationibus , & duris , sensuque carentibus viscerum tumoribus , & in suppurationibus pectoris , ne propinquâ quidem jam morte , potest. Nulla febris , nisi quæ levissima est , ac lenta , vermiculantem pulsum exhibet : quoniam crescens calor , tardam esse arteriæ distentionem non permittit. Proin post intemperatam inanitionem ortus vermiculans , si febris accedit , tollitur. Ut verò undosus , si debilior fit , à vermiculante excipitur : ita vermiculans à formicante. Quare hic quoque incommodi plus , quàm ille portendit. In febribus autem lentis , quæ non vi , sed spatio , longâque vetustate vires exhaurerunt , mortis est nuntius. Tum hic ipse , tum vermiculans , ubi ab iis causis fiunt , quæ vim corporis subitò exsolvunt , iterumque corrigi non difficillimè possunt , non æquè magnum metum inferunt. Ad quem casum expositi sunt ii , quibus propter balnei calores anima deficit , aut vires , ob profusum è vulnere , aut naribus sanguinem , subitò collabuntur. Caprizans autem pulsus naturæ *Capri-* notat robur : & secundæ spondet valetu- *zans.* dinis expectationem : nisi tamen poste-

*Hecti-
cus.**Serra-
tus.**Vibra-
tus.*

rior pars distentionis fuerit languidior :
 tum enim anceps naturæ morbique pu-
 gna est. Hecticus pertinacius immora-
 tur , ac morbum longum , siccumque ,
 ac malè sanabilem ostendit : peculiaris est
 rabidis aut aliqua demum ratione ema-
 ciatis. Serratus inflammationes sequi-
 tur , præcipuèque partium nervosarum :
 quare etiam lateris inflammationi familia-
 ris est. Idem eò pejor , quò manifest-
 tior est : id quod nimia tensio & duri-
 ties facit. Est etiam comes crudorum
 intus tuberum , quæ hominem subinde
 tollere , ubi multæ vires non suppetunt ,
 solent : nisi si ea tamen tempestivè sup-
 purant. Rarò convulsissimus incidit
 pulsus , idemque periculum habet : præ-
 cipuè si post magnam vacuationem , fa-
 mem , febres ardentes , similesve ærum-
 nas oritur. Tutior est is , qui protinus
 inter morbi initia repentiè incidit. Ac-
 cedit etiam ad inflammatorios cerebri af-
 fectus , & ad id maximè genus insanix ,
 quod *ῥεσνῖτις* dicunt , itemque ad mor-
 bum comitiales , ipsis ægris (contra
 quàm in syncope fit) sub corporis calo-
 re morientibus. Vibratus autem , seu
 turbulentus pulsus in ægrotis , qui ma-
 gnas inflammationes , vel tenacissimas pa-

tiuntur obstructions , itemque nervo-
 rum distentionem , naturæ cum morbo
 pugnam ostendit. Tremens pulsus , vel *Tre-*
 qui verè est talis , vel ex trementibus *mens.*
 ad carpum musculis , si vi morbi , non
 ex natura inest , syncopem prælagire ,
 & mortem solet. Idem semper langui-
 dus est , ac parvus. Ordo in bonis pul-
 sibus , bonum : in malis (tametsi quidam
 non mediocres viri repugnant) malum
 significat : tantòque semper ordo magis
 improbatur , quò pulsus simul deterio-
 res sunt. Illud in genere novisse oportet ,
 pulsum morientibus non eundem
 omnibus esse. Aliis enim prorsus is an- *Pulsus*
 te obitum cessat : aliis ad novissimum *morien-*
 propè spiritum deficiens est : aliis non *tium.*
 talis , sed creberrimus fit , & minimus ,
 & languidissimus : quibusdam $\mu\acute{\upsilon}\nu\omicron\upsilon\varsigma$ est :
 nonnullis intermittens : aliis formicans :
 aliis vermiculans.

His etiam animadversis , proximum *Præsa-*
 est , appetentiam , aut fastidium cibo- *gia ex*
 rum , omnemque denique victus ratio- *appe-*
 nem contemplari , atque inde prælagia , *tentia*
 judiciaque morborum depromere. In *& fas-*
 omni morbo , salutis nota est , bene ad *tidio ci-*
 ea sese habere ægrum , quæ vice cibi *borum.*
 potionisque offeruntur : contrà male

habere, periculosum est. Pravis assumptis, si nihilo æger habet deterius, tolerabilis morbus subest: verum omnibus rectè oblati, si non modò æger non juvatur, sed etiam ostenditur, scire licet id difficilis morbi indicium esse. Si quis per initia morborum cibos averfatur, aut etiam juxta statum, viribus etiamnum sufficientibus, nihil terri debet; verum quæ, declinantibus morbis, cibi oriuntur fastidia, aut aliàs etiam viribus admodum invalidis, periculo non vacant. Eadem sub longâ invaletudine pessima sunt: sed & in convalescentibus recidivam minantur, magisque si una frequens acidus ructus est. Post morbum, si expetitis & sumptis epulis, homo neque corpore, neque viribus proficit, malum est: nam plus estur, quam par est. Verum si idem casus modicè comedente accidit, scire licet inanitionis eum egentem esse: quo auxilii genere nisi succurritur, metuenda recidiva est. Namque ea scilicet tum demum proclivis est, cum quædam in corpore post judicationes relinquuntur. Jam autem in ipso etiam morbo, quicumque initio probè comedit, nec proficit tamen, is tandem ferè

rè ciborum urgetur fastidio : contrà qui magnâ prius usus inediâ , cibum postea concupiscit , is morbo faciliùs liberatur.

Sequitur nunc eorum observatio , quæ corpore excluduntur : sputum dico , alvi excrementum , urinam , sudores , quibus omnibus sic comparatum est , ut , cum imbecilliter & diminutè , parvaque portione efferuntur , mala sint ; magisque cum propinquè inter se invicem prodeunt. Quin etiam tum ingentem ostendunt metum , cum pravæ quoque notæ comitantur : sin minus , morbi longitudinem. Illud ferè commune est , quicquid exit cujuscumque sit substantiæ , aut molis , aut qualitatis , etiam id fiat vel modo , vel tempore , semper salutem promittere , si post notas fertur concoctionis , si die judiciali , si cum ægri levamento : quod contra vacuatur , id pessimum atque mortiferum est. Sputi , atque ejus , quod vomitu extunditur , animadversio superiore libro proposita est , quare hoc loco dejectionem tantummodo , & urinam , & sudores exequar.

Ergò optima dejectio est , mollis , cohærens , compactaque , & subrufa ,

*Præsa-
gia ab
excre-
mentis*

*Præsa-
gia ex
dejectio-
nibus.*

quæque odore similem alvum sani ho-
minis non excedit: quæ denique justæ
molis pro ratione assumptorum est, &
eodem tempore quo per secundam va-
letudinem redditur. Mala autem est,
nimium dura, aut liquida, citò diffluens
aut consistentiæ inæqualis. Bona quo-
que non est, vehementer vel rufa,
vel alba: hæc enim cruditatem arguit
illa morbum biliosum: tametsi rufa non
incommodè eodem declinante morbo e-
ditur, abscedente, quæ hunc fecit, ma-
teriâ. Viridis quoque dejectio mala est,
æruginosæque soboles bilis. Nigra au-
tem atram bilem, livida validum notat
in internis frigus. Pinguis item tuta
non est: quemadmodum nec viscida, ac
tenax. Sub utraque enim (nisi si talia
assumta sunt) corpus liquefcit. Quæ
verò malè olet dejectio, commoda non
est, ut quæ caloris magnæque putre-
dinis habetur nota. Mala quoque spu-
mosa est, aut quæ more stercoreis bubu-
li flatibus plena ac lævis est. Spumo-
sa quoque incommodum magni intus
fervoris ostendit. Ad hæc noxâ non
vacat, quæ vel pauca vel nimia est
varia item, qualis ramentosa est, &
abundè biliosa: cruenta, & purulen-

ra : adhæc prassina , & nigra , mala est. Pejor est , si similem etiam odorem stercoreis infantis habet. Quocumque morbo incipiente , si atra dejicitur bilis , vel etiam per os evomitur , lethale est. Sub acuto morbo spumosa alvus , & undique biliosa , admodum mala est. Splendentem sanguinem dejici , maximè si qui antè dolores tenuerunt periculosum est. Liquida dejectio vel acervatim , vel paulatim incidens nocet : altera enim nimis imbecillum facere hominem , altera vigilem solet. Mala quoque per morbos acutos alvus aquosa est : magisque , si sitis deest. Eadem opere detentis atque torpore , pessima est itemque his , quibus unà venter in tumorem intenditur. Ex liquida dejectione refrigeratio cum sudore , malum : quæ verò in morem atrii sanguinis nigra est , sive cum febre , sive sine hac , admodum mala est. Pestifera etiam esse consuevit , quæ sensum ægri fugiens elabitur , aut quæ subito præter rationem in eo homine ubertim profluit , quem longus morbus labefactavit. Obiter etiam aliquid de ventris flatu dicam , quem præstat sine strepitu elidi : nam si is acuto in mor-

bo strepit, dolorem arguit vehementem, vel ipsum certè delirium. Malum etiam est, flatum jamjam erupturum impeditum esse: pejusque, ad superiora revertisse.

*Præsa-
gia ex
urina.
Urina
optima.*

*Urina
alba*

Nunc ad contemplationem veniam urinæ, quam scire licet optimam esse, cujus subaureus color, substantia mediocris, justa secundum portionem moles, sedimentum album: leve, & in acutum fastigatum est. Urina autem alba, cruditatem, aut magnam esse in urinariis ductibus obstructionem docet. Eadem in acutis febribus delirium portendit: aut certè eam insaniam, quam Græcè *φρενίτις* dicunt. Ferè etiam si hæc ipsa diu nihil variat, frigida prænuntiat vitia capitis, ut vertiginem, ut morbum attonitum, vel comitiales, & hujusmodi: fastidia quoque arguit ciborum, & dolores in articulis, & nervorum resolutionem. Alba remissior, ut lactea, & glauca, incipientibus, & incrementibus febribus reddita, copiam putris materiæ, naturæque laborem demonstrat. Quod si hæc diutius fertur, longi frigidique indicium morbi præbet. Tenuis autem urina, & diluta, verèque aquea, morbi diuturni nota

est : & quidem sub hoc , si diu talis
 ea cernitur , cæteris signis salutem spon-
 dentibus , dolorem abscessumque in par-
 tibus fore septo transverso inferioribus
 indicat : eadem in pueris pessima est.
 Subaurea , seu rufa , seu citrina , ut
 modò retuli , probæ concoctionis no-
 tam habet , omniumque (si ad colo-
 rem spectes) est media. Hinc sequitur *Rubra.*
 flava , & mox rubra , exaucti caloris
 testes. Rubra perspicua , quæ etiam *Rubra*
 ignescens , flammeaque dicitur , arden- *perspi-*
 tem indicat febrem , aut jecur immo- *cua.*
 dicè calens : eadem si nihil habet sedi-
 menti , vel nubeculæ , febris princi-
 pium , cruditatemque materiæ common-
 strat. Ac si quidem diutius per acu-
 tam febrem talis fertur , periculum
 etiam interitus , priusquam spatium matu-
 rescat , minatur. Rubra autem , simul- *Rubra*
 que crassa & obscura , qualis obstructo *crassa.*
 vitiatoque fieri jecinore , & decedenti-
 bus febrium accessionibus solet , flavam
 subesse bilem , aut rubram , aut vitelli-
 nam ostendit. In Synocho itaque pu-
 trida , nunquam penè talis mejitur. Ru-
 bram urinam sequitur vinea , & passea :
 illa assati sanguinis , hæc tostæ bilis nun-
 tia : ambæ similem uvæ nigræ colo-

rem adeptæ. Magna autem ex parte, si sic diutius feruntur hæ, auriginem

Viridis. prænuntiant. Viridis autem, corruptissimæ bilis nota est: ad quam si vehemens fitis, atque æstus accedunt, pe-

Veneta. riculum à distentione nervorum est. Veneta autem urina, humoris frigidi, sic-

Livida. cique soboles est. Livida pereuntis exhibet nativi caloris indicium: quamquam plagas interdum sequi, & accepta verbera potest.

Nigra. Nigra urina, si rubram viridemque sequitur, extremi caloris index est: si post cæruleam, & post lividam fuit, summæ frigiditatis. In utraque mortis periculum vertitur, idque eò majus, quò ea ipsa est paucior, quoque id, quod in ea subsidet, nigrius est.

Cæterum, ubi morbus ex atra bile natus præcessit, utpote lienis tumor, quartana, melancholia, & hujusmodi: tum profectò nigra urina (maximè sub istorum morborum decessu) certam spem

Cruent-
sa. secundæ valetudinis facit. Urina cruenta, quæ scilicet cum refrixit, sedimentum veluti sanguinis concreti habet, renes à calculo atteri significat: utique si hi nullo ictu, aut casu percussi fuere. Quæ mali coloris urina est, quò ea copiosior, hoc minus mala est. Post uri-

næ autem colorem, ejus quoque obser-
 vanda substantia est. Ea si tenuis est, *Tenuis.*
 cruditatem, arctamque esse obstructio-
 nem testatur: maximè si simul etiam di-
 luta est, qualis spectari in quartana, &
 ingravescentibus renum doloribus solet.
 In febribus autem longis, & incertis, &
 non magnis, si diu tenuis urina mejitur,
 lienem esse affectum constat. Cæterùm *Crassa.*
 crassa urina, copiam ostendit crudorum
 humorum; qui magna ex parte jecino-
 ris cavum, itemque intestina & ventri-
 culum obsident. Crudissima est tenuis
 aquosa sic permanens: minus hac cru-
 da tenuis est, quæ post crassescit: hanc
 sequitur, & micta, & persistens crassa:
 quæ sub firmis viribus, morbi longio-
 ris, sub invalidis, mortis præfaga est.
 Rursus minus cruda censetur crassa red-
 dita, quæ post sedimentum deponit: ea
 nempe brevior fore morbum signifi-
 cat. Omnia verò genera hæc crudita-
 tem arguunt, & morbi principium, cum-
 que ipsum (si quidem diutius hæc immo-
 rantur) longum & judicationis non ex-
 peditæ. Si accedente primum febre, uri-
 rina crassa mejitur: copiam materiæ, vi-
 rium infirmitatem, & periculum osten-
 dit. Crassa & alba crudæ soboles pitui- *Crassa alba.*

*Crassa
subru-
bra.*

*Crassa
rubra.*

*Crassa
nigra.*

*Olea-
sea.*

tæ est. Ea si in longis laboriosisque fe-
bribus, quæ in abscessum essent abituræ,
copiosa profluit, ab abscessu & à dolo-
re liberat. Crassa & subrubra urina,
magisque si tale quoque nacta sedimen-
tum est, tutum quidem morbum, at lon-
gum fore portendit. Crassa verò & pe-
nitens rubra qualis in febribus cernitur
continentibus, multitudini sanguinis at-
testatur: tametsi ea res non usque certa
perpetuaque est. Nam sæpè non abun-
dante sanguine talis urina fertur, tum
in quartana & tertiana intermittente,
tum in aurigine. Quod si sine hoc casu, u-
rina crassa rubraque in febre ad quadra-
gesimum usque diem manet; solvi pro-
fectò febris ante diem sexagesimum non
potest. Crassa & nigra in totum exitio-
sa est: eoque magis, quò pauciore red-
ditur mole. Tuta tamen esse interdum,
& salutaris potest, ubi declinantibus (ut
superius retuli) atræ bilis morbis, noxius
humor robore naturæ excluditur. Quò
crassior in morbis acutis urina est, eò
deterior est. Jam etiam cruditatis nota
plus terrere in urinæ consistentia, quàm in
colore debet. Quæ urina lentore crassi-
tieque oleum, vel etiam commota, re-
fert, liquefcere corpus, vel tabe, vel hec-

rica febre vel hydrope significat. Si
 urina prius splendida, externo frigore
 crassescit, & matulam alba lentaque for-
 de onerat, iterumque igne soluta, colo-
 rem recipit suum; in acutis morbis cœ-
 ptam esse concoctionem ostendit, alioqui
 nullius præcipuè notæ est. Si verò uri- *Crassa*
 na ex sese, qualis jumentorum est, cras- *turbida*
 sa turbidaque mejitur, neque igne solvi-
 tur, & huic multa innatant corpuscula
 ex pure aut mucro conflata, quæ per quie-
 tem specie crassi sedimenti descendunt,
 reliquâ tum ferè inclarescente urinâ, scire
 licet in renibus ulcus, vel in vesica, maxi-
 mèque calculi causa, esse: aut certè has
 partes cuncto humore præpediri. Quod si
 integris his, sic turbida urina est, crassi
 humoris totis venis abundantiam, mor-
 bosque longos & difficiles ostendit: ma-
 ximè verò capitis, iudice Hippocrate,
 vel præsentis, vel imminentes dolores.
 Quin etiam hinc interposito tempore se-
 qui, vel lethargus, vel altus sopor potest.
 Sæpè cum quartana solvitur, itemque je-
 cinoris, & lienis morbi, & quum abscessus
 intus erupit, urina repentè turbida mejitur.

Porro si urina ita confusa est, ut nul-
 lis solvi ignibus, nulla quiete possit, sed
 nec suspensum habere ullum, nec sedi-

mentum videatur, continuas febres, easque periculosas, & malignitate graves commonstrat. Cæterum molem quoque urinæ observare non inutile est.

Multa. Multa enim, aut copiam indicare serosi humoris, (ut in hydrope & diabete) potest, aut corporeæ molis consumptionem, ut in colliquantibus febribus, aut certè exiguam alvi dejectionem. Rectè enim Hippocrates animadvertit, ex multa per noctem mictione, paucam de-

Pauca. jectionem sequi. Urina pauca redditur bibentibus paucam, aut alia parte corporis abundè vacuatis, aut nimio calore laboreve exhaustis atque siccatis. Sæpè etiam itinera impedita esse, vel crasso humore, vel calculo, paucitas urinæ docet. In acuta febre, quæcunque pauca redditur propter vim morbi, aut deficiente humido, aut expellendi facultate infirma, certæ mortis indicium exhibet. Quæ modò pauca urina est, modò iterum copiosa, & interdum penitus cohibetur in acutis morbis, pessima: in longis multæ durationis nota est. Aliquid etiam in urinæ odore est. Nam quæ foetet, simulque crassa est, & alba, cum sedimento purulento, renum aut pudendi ulcus ostendit. Quod si hæc

*Male
olens.*

eadem mucum quietè deponit, & multo dolore excluditur, calculum esse in vesica monstrat. Qui foetor non ab his locis proficiscitur, verùm ex altiore corpore venit, sive in rubra turbidaque urina est, sive etiam (quod rarius fit) in tenui atque clara, semper gravioris alicujus nota putredinis est. Nunc ad urinæ veniam contenta, quæ generis non unius sunt. Sedimentum quod *ὁσέως* Græcè dicitur, incolumen naturæ calorem ostendit: idque eò magis, quò citius in micta urina cernitur. Sed discernere sedimentum ab ea sorde non difficillimum est, quæ à renibus, vel è vesica descendens, urinam turbat, & post in ea ipsa veluti crassamentum quoddam subsidet. Quod in medio suspensum est, *ἐναίωρημα* (Græci dicunt) infirmiore naturæ vim arguit: nubes eò adhuc magis debilem. Imbecillissima ostenditur, si nihil urina vel sedimenti, vel suspensi, vel nubecularum habet: estque ea res in ægrotis apprimè horrenda: sanis autem accidere interdum citra magnum incommodum potest. Porro optimum sedimentum est, quod mole substantiæque mediocri ad imum matulæ subsidens, album, leve, & æquale est, idemque latum inferius,

*Urina
Sedi-
men-
tum.*

*Suspensi-
um
urina.
Nubes.*

*Sedi-
men-
tum op-
timum,
item*

*que sus-
pensum,
& nu-
bes.*

*Conten-
tum te-
nue.*

*Cras-
sum.*

*Ru-
brum.*

*Vene-
tum,
itemque
livi-
dum
& ni-
grum.*

& superius acuminatum. Optima quo-
que, & suspensum, & nubes sunt, al-
ba, levia, & æqualia. Minus bonum
suspensum est, quàm sedimentum: utrum-
que melius nube est. Quodcunque au-
tem tenue contentum est, cruditatis &
incipientium argumentum morborum
præbet: crassum autem multum esse ma-
teriæ non coctæ docet; tametsi id quo-
que judicationem comitari longarum æ-
gritudinum solet. Contentum rubrum,
bilis calorisque soboles est. Venetum &
lividum, magisque etiam nigrum, op-
pressi naturæ caloris. Contenta bona,
quò magis ad imum fidunt, matulæ ta-
men non contacto fundo, hoc meliora
sunt. Quibus per morbos citò contenta in
urina cernuntur bona, hi citò quoque ju-
dicantur. Omnia autem contenta inferio-
ra, potiora sublimioribus sunt. Quæ
quarto die in febribus nubeculam subru-
bram urina exhibet, septimo liberat: mo-
dò reliqua etiam pro ratione respondeant.
Tenuis autem urina ac biliosa, quæ vicis-
sim modò melior fieri, modò pejor vide-
tur, longioris mali nota est: quæ si diu-
tius sic fertur, periculum non leve habet.
Urina præter rationem colore, & substan-
tiâ, & contentis matura, semper in mor-

bis, potissimum acutis, suspecta est. Si
 quid boni in urina subsedit, idque repen-
 tē non amplius sequitur; dolores & mu-
 tationes significantur. In febribus incer-
 tis nubeculæ nigræ quartanam prænun-
 tiant. Proximum nunc est ea intueri, *Semen*
 quæ urino permiscentur. Si semen in- *in uri-*
 est, id tenue ac leve est, semperque *na.*
 urinæ innatat: pituita autem crassa, te- *Pituita.*
 naxque, & cohærens est. Pus permo- *Pus.*
 tâ urinâ dissolvitur, ac quoquo versum
 fertur. Utrumque hoc quietē subsidet.
 Porro si quædam in urina quasi ramen- *Ramen-*
 ta cernuntur, tostos esse in venis suc- *ta.*
 cos docent. Si similia capillis sunt, ex-
 torrentem in renibus calorem, tena-
 cemque esse humorem testantur. Quam-
 quam filamenta albis capillis similia sæpè *Capilli.*
 in Venereo seminis profluvio, & fœ-
 minarum albo fluore cernuntur. Si ve- *Carun-*
 luti exiguæ innatare carunculæ in urina *cula.*
 crassa cœperint, renes docent exulce-
 ratos. Scabies autem vesicæ significa- *Furfu-*
 tur, si cum urina crassa quædam fur- *racea.*
 furi non dissimilia feruntur. Eadem si in
 tenui apparent, colliquantem ardorem
 febris notant. Arenarum autem mictio, *Arena.*
 calculum in rene, aut in vesica arguit.
 Si in urina fœtida pus aut squamulæ sunt, *Squa-*
mula.

Pinguia.

vesica exulcerata est: sin minus, extorrens ex squamulis febris significatur. Squamulae tamen tutiores, quoniam tenuiores, quam furfuracea sunt. Si in urinæ superficie quædam pinguia, ac araneorum telis quid simile, innatant: aut si (quod levius est) divulsa, & quasi ex oleo injecta puncta sunt, scire licet ardentissima febris, vel certè hecticâ, vel tabe corpus liquefcere. Si verò cumulatim hæc, brevique esse cœperunt, calore renes occupante, eorum subest colliquatio. Pessima ante rigorem oleacea urina est. Corona quoque urinæ observari non sine causa debet. Nam si hæc meliorem, quam reliqua urina colorem exhibet, salutem prænunciat: si deteriorem, periculum. Tenuis, albaque corona, pituitosi: rufa, temperati: rubra, itemque ignea, biliosi & vehementer tosti: livida atque nigra, melancholici. Itaque utraque hæc peculiaris, tum morbo comitali, tum melancholiæ est.

Urinæ corona.

Bulla.

Si bullæ in corona multæ integra serie circumfistunt, caput dolere ostendunt: idque eò magis, quò illæ coloratiores sunt: & minus, quò magis albæ Bullæ per urinæ sparsæ superficiem, nihil super caput significant, solius cruditis, obstruc-

tionis, imbecilli caloris nunciæ. Quibus in tenui urina, & sedimentis vacua, bullæ cernuntur, ferè hi longa, magnaque renum obstructione affecti sunt. Tum autem bullas has in crassa urina esse coepisse melius est. Majores bullæ, latèque per urinæ coronam fusæ, dolores minui, qui prius fuerant, docent. Subesse autem destillatio creditur, si bullæ instar exigui grani parvæ in corona hærentes, agitâtâ urina, deorsum pelluntur, iterumque ad coronam ascendunt. Illud in genere novisse oportet, urinæ colore intemperiem significari: substantiâ crassa aut turbulenta, humoris vitium: confusione, putredinem: admistis, certam loci affecti cognitionem.

Novissimè de sudoribus dicam, quos *Præstigia ex sudoribus.* esse bonos constat, si post notas concoc-tionis toto corpore erumpunt: itemque si per febres intermittentes, decedentibus accessionibus, aut per judicationes continuarum febrium ubertim effluunt, morbumque vel finiunt, vel multum levant: tum qui veluti guttis quibusdam effunduntur, & evaporant, quique expurgatæ alvo succedunt, & jam crassiore dempta morbi materia, id quod reliquum est tenuioris, exhauriunt. Mali verò his con-

trarii sunt, maximèque si ex capite solum, aut è fronte cervicibusve feruntur. Pessimi autem iidem hi sunt, si simul etiam frigent. Siquidem in acuta febre, mortis indices : in mitiore, longæ durationis sunt. Mali etiam judicantur non continuati, sed interfecti; parique ratione inutiles nimium multi, quique morbum non minuunt. Hunc enim ipsum tum longum fore, manifestum est. Horrorem post sudores incidere, tutum non est. Sub exsultis viribus, atque syncope, paucis tenacisque sudore frontem madescere, valde malum : concidente verò jam tum pulsu, citæ mortis indicium est. Copiosi sudores calidi, frigidive, quique continenter fluunt : frigidi, graviores morbum : calidi, leviores testantur. Ferè autem sic incidit, ut cum erupturi sudores sunt, primùm ferri à capite incipiant, ac dein paulatim è reliquis membris. Magna autem ex parte, abundantius sudores posteriore corpore emergunt, quàm anteriore, & superiore quàm inferiore. Eos etiam magis somnus fundere quàm vigilia solet.

INDEX RERUM

Succinctus, quæ hoc opusculo continentur.

A.

A Bortus præfagia.	251
A Abscessus præfagia in febribus.	27
A	40
A Egroti officium.	295
A Egroti mens atque mores.	ibid.
A lphos.	259
A lvi profluvium.	151
A neurisma.	279
A nhelatio.	138
A ngina.	98
A ngina notha.	102
A ni inflammatio.	176
A nimi defectio.	140
A ppetentia canina.	145
A que metus.	71
A rticularis morbus.	253
A scites.	198
A tra bilis.	193
A tonitus morbus.	81
A trophia.	54
A urigo.	193

B.

B Onlimos.	146
-------------------	-----

I N D E X

C.

C <i>Achexia.</i>	54
C <i>Calculus renum.</i>	208
<i>Calculus vesicae.</i>	217
<i>Cancer.</i>	270
<i>Capitis dolor.</i>	63
<i>Carbunculus.</i>	264
<i>Caros.</i>	75
<i>Catalepsis.</i>	ibid.
<i>Cerebri vulneratio.</i>	102
<i>Chiragra.</i>	254
<i>Cholera.</i>	150
<i>Cibi cupiditas & fastidium.</i>	145
<i>Coli dolor.</i>	164
<i>Coli inflammatio.</i>	169
<i>Coma.</i>	76
<i>Cemitialis morbus.</i>	ibid.
<i>Cordis palpitatio.</i> 141. — <i>vulnus.</i> 143	

D.

D <i>Ejectio cruenta quæ fit causâ jecino-</i> <i>ris.</i>	181
<i>Delirium.</i>	65
<i>Destillatio.</i>	89
<i>Dierum judicialium ratio.</i>	47
<i>Dysenteria.</i>	158
<i>Diabetes.</i>	215

E.

E <i>Lephantia.</i>	57
E <i>Erysipelas.</i>	266
<i>Exanthemata.</i>	260

R E R U M.

F.

F <i>Febris ardens.</i>	6
<i>Febris continens non putrida.</i>	3
<i>Febris continens putrida.</i>	ibid.
<i>Febris continua.</i>	5
<i>Febris diaria.</i>	2
<i>Febris exitialis signa.</i>	9
<i>Febris hectica.</i>	51
<i>Febris implicationes.</i>	21
<i>Febris lenta.</i>	13
<i>Febris longa signa.</i>	26
<i>Febris periculose signa.</i>	24
<i>Febris pestilentialis signa.</i>	31
<i>Febris quartana. 17. — quotidiana.</i>	19
<i>Febris semitertiana.</i>	22
<i>Febris tempora.</i>	29
<i>Febris tertiana intermittens.</i>	15
<i>Febris tertiana notha.</i>	17
<i>Fistula.</i>	176. 275
<i>Fœtus in utero mortui signa.</i>	251
<i>Furor.</i>	70

G.

G <i>Angræna.</i>	264
<i>Gulæ vulnus.</i>	177

H.

H <i>Æmorrhoides.</i>	174
<i>Hydrops.</i>	197

I.

J <i>Ecineris corruptio.</i>	181
<i>Jecineris imbecillitas.</i>	180

I N D E X.

<i>Jecinoris inflammatio.</i>	186
<i>Jecinoris intemperies.</i>	179
<i>Jecinoris obstructio.</i>	183
<i>Jecinoris scirrhus.</i>	184
<i>Jecinoris vulnus</i>	204
<i>Ignis sacer.</i>	266
<i>Impetigo.</i>	258
<i>Imprægnationis impedimenta.</i>	247
<i>Imprægnationis nota.</i>	ibid.
<i>Incubus.</i>	80
<i>Inflammatio.</i>	263
<i>Intestinorum levitas.</i>	156
<i>Intestinorum vulnus.</i>	177
<i>Ischias.</i>	255
<i>Judicatio optima.</i>	44
<i>Judicatio in quæ incidat tempora & in quæ mors.</i>	46
<i>Judicatio sitne futura vel non.</i>	44
<i>Judicationis signa.</i>	33
L.	
L <i>Ethargus.</i>	73
L <i>Leuce.</i>	259
<i>Leucophlegmatia.</i>	197
<i>Lienes magni.</i>	56
<i>Lienis inflammatio. 192. — tumor.</i>	190
<i>Lippitudo.</i>	93
<i>Lumbrici.</i>	170

M.

M <i>Elancholia.</i>	68
M <i>Menstrua.</i>	244

R E R U M.

<i>Mestruorum fluor.</i>	245
<i>Menstruorum retentio.</i>	244
<i>Mesenterii inflammatio.</i>	178
<i>Mesenterii tumor.</i>	ibid.
<i>Mictio cruenta à renibus orta.</i>	213
<i>Mictio quæ à vesica cruenta est.</i>	221
<i>Mola.</i>	239
<i>Morbi acuti & ancipites.</i>	282
<i>Morbi acuti & lethales.</i>	ibid.
<i>Morbi breves & salutare.</i>	ibid.
<i>Morbi longi & ancipites.</i>	283
<i>Morbi longi & salutare.</i>	282
<i>Morbi longi & lethales.</i>	283
<i>Morbi difficiles itemque faciles.</i>	286
<i>Morbi singularum ætatum.</i>	288
<i>Morbi singulorum anni temporum.</i>	290
<i>Morbi qui ab Aquilone qui ab Austro.</i>	295
<i>Morborum mutue successiones.</i>	285
<i>Morborum transitiones aliorum in alios.</i>	283
<i>Morborum presagia è cœli sumpta tempestatibus.</i>	292
<i>Muliebris fluor.</i>	246

N.

N <i>Ervorum distentio.</i>	85.	— rigor.	87
<i>Nervorum resolutio.</i>	83.	127	

P.

P <i>Apule.</i>	267
<i>Partus difficilis nota.</i>	252
<i>Pectoris suppuratio.</i>	128

I N D E X

<i>Pectoris vulnus.</i>	140
<i>Peripneumonia.</i>	115
<i>Peritonæi dolores.</i>	169
<i>Phagedena.</i>	275
<i>Phrenitis.</i>	66
<i>Pleuritis.</i>	104
<i>Pleuritis notha.</i>	114
<i>Podagra.</i>	255
<i>Pregnantium incommoda.</i>	249
<i>Præfagia ab excrementis.</i>	313
<i>Præfagia ex agri vultu.</i>	299
<i>Præfagia ex appetentia & cibi fastidio.</i>	311
<i>Præfagia ex decubitu corporis.</i>	301
<i>Præfagia ex dejectionibus.</i>	314
<i>Præfagia ex insomniis.</i>	297
<i>Præfagia ex præcordiis.</i>	300
<i>Præfagia ex pulsu.</i>	304
<i>Præfagia ex respiratione.</i>	302
<i>Præfagia ex somno & vigilia.</i>	297
<i>Præfagia ex sudoribus.</i>	327
<i>Præfagia ex toto corpore.</i>	302
<i>Præfagia ex urina.</i>	216
<i>Priapismus.</i>	228
<i>Pulmonis crudum tuberculum.</i>	120
<i>Pulmonis erysipelas.</i>	119
<i>Pulmonis vomica. 121. — vulnus.</i>	140
<i>Pus.</i>	278

R.

R <i>Amex.</i>	228
<i>Recidiva præfagia.</i>	287

R E R U M.

<i>Renum calculus.</i>	208
<i>Renum exulceratio.</i>	212
<i>Renum inflammatio.</i>	205
<i>Renum vulnus.</i>	216

S.

S <i>Anguinis sanies.</i>	278
S <i>Sanguinis è naribus fusio.</i>	96
<i>Sanguinis è naribus fluxuri signa.</i>	36
<i>Satyriasis.</i>	228
<i>Scabies.</i>	257
<i>Scirrhus.</i>	191
<i>Seminis profluvium.</i>	226
<i>Septi transversi vulnus.</i>	143
<i>Sideratio.</i>	264
<i>Signa profluvii alvi.</i>	38
<i>Singultus.</i>	146
<i>Spiratio difficilis.</i>	137
<i>Struma.</i>	269
<i>Sudoris signa.</i>	39
<i>Suffusio.</i>	91
<i>Syncope.</i>	142

T.

T <i>Abes.</i>	133
T <i>Tabes dorsalis.</i>	216
<i>Tenesmus.</i>	162
<i>Testiculi inflammatio.</i>	233
<i>Tonsillæ.</i>	97
<i>Tormina.</i>	158
<i>Tumor sine sensu laxus.</i>	268

INDEX RERUM.

Tussis.	136
Tympania.	200

V.

V Arrix.	279
Ventriculi imbecillitas.	144
Ventriculi inflammatio.	149
Ventriculi vulnus.	177
Vesica exulceratio.	222
Vesica inflammatio.	219
Vitiligo.	259
Volvulus.	163
Vomitus.	147
Urinae difficultas.	225
Urinae fluor.	215
Urinae incontinentia.	225
Urinae retentio.	224
Urinae stillicidium.	225
Uteri ascensus & descensus.	240
Uteri convulsio.	241
Uteri exulceratio.	235
Uteri hydrops.	238
Uteri inflammatio.	233
Uteri inflatio.	237
Uteri scirrhus.	ibid.
Uteri strangulatus.	242

F I N I S.

